

બીજી આવૃત્તિનું નિવેદન

૨૫. ૨ા. બ. લાલચંકર હિમિયાચંકર સ્મારક ગ્રંથમાળાના પુ. ૪ થા તરીકે પ્રેમાનંદ નાકર અને વિષ્ણુદાસનાં ઓખાહરણુ શ્રી. ગજેન્દ્રચંકર લાલચંકર પંડ્યા, એમ. એ., બી. ટી. પાસે સંપાદિત કરાવી સને ૧૯૩૮માં પ્રસિદ્ધ કર્યા હતાં. એની નકલો ખૂટી જવાથી આ સંસ્કરણુ તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. પહેલી આવૃત્તિ વખતની છાપબૂલો આમાં સુધારી લેવામાં આવી છે, મૂળ કાવ્યોમાં જોડણી એકધારી કરી લેવામાં આવી છે, નાકર અને વિષ્ણુદાસનાં ઓખાહરણોની નકલ કરનારાએ મૂળના સંસ્કારને ક્યાંક અર્વાચીનતા આપી દીધેલી તે જૂની હાથપ્રતોને અનુસરી મઠારી લેવામાં આવી છે. ઉપરાંત ૨૯ કડવાંનાં પ્રેમાનંદના ઓખાહરણુના પરિશિષ્ટમાં આપવામાં આવેલાં, બૃહતકાવ્યદોહન ભાગ પહેલાનાં અવતરણુ ક્યાં ક્યાંનાં હિમેશ્વરે છે એ તરત સમજાય એવી રીતે સૂચવવામાં આવેલ છે. વળી આ કાવ્યો મહાશાળાના હિચ્ચ વર્ગોમાં પાઠ્ય પુસ્તક તરીકે મંજૂર થયા હોવાથી અભ્યાસકેને ઉપયોગી થાય એ દૃષ્ટિએ આરંભમાં આવશ્યક દીકા-ટીપ્પણુ પણ સામેલ કરવામાં આવ્યાં છે. આટલા પૂરતી આ બીજી આવૃત્તિ છે; નહિતર તો એ માત્ર પહેલી આવૃત્તિનું પુનર્મુદ્રણ જ કહી શકાય.

ગુજરાતી ભાષાના આ પ્રકારના ગ્રંથોના અભ્યાસ તરફ દિવસે દિવસે વધુ અને વધુ વ્યવસ્થિત રીતે પગરણુ થતાં જાય છે; એટલે અર્વાચીન શાસ્ત્રીય રીતે સંપાદનો થવાની આવશ્યકતા જીભી થઈ છે. છેલ્લાં વર્ષોમાં તેથી જૂનાં કાવ્યોનાં વ્યવસ્થિત સંપાદન શરૂ થયાં છે. એવાં વ્યવસ્થિત સંપાદન હોય તો જ ભાષા અને સાહિત્યનો તુલનાત્મક અભ્યાસ કરવાની સરળતા થાય. ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી તરફથી આવાં સંપાદન વ્યવસ્થિત રીતે થતાં રહે છે. એ જ રીતે ક્ષાર્જસ સમા તરફથી પણ થાય છે. અને મુંબઈના ભારતીય વિદ્યાભવન તરફથી પણ પ્રયત્ન શરૂ થયા છે. થોડાં વર્ષોમાં તેથી કેટલાંક વધુ સારાં સંપાદન આપણને મળશે. પ્રકાશક

પ્રસ્તાવના

ત્રણ ઓખાહરણો

પ્રાચીન ગુજરાતી કાવ્યના રસિયા જનસમાજને ‘ઓખાહરણ’ એ નૂતન વિષય ન હોય. એટલે પ્રેમાનંદનું જ એવો ધ્વનિ ‘ઓખાહરણ’ એવું શ્રવણ કરતાં જ હિતપત્ર યાય છે. વિશેષ અભ્યાસક્રમે પ્રેમાનંદ પુરોગામી કવિઓનો ઋણી છે એવું શોધ્યું છે; એટલે અતિ પ્રશસ્ત અને લોકપ્રિય ઓખાહરણ વિશે વિચાર કરતા એના પુરોગામી જાણીતા નાકર અને વિષ્ણુદાસનાં ‘ઓખાહરણો’ કેવા પ્રકારનાં છે એ જિજ્ઞાસાવાળા રસિયા જનો માટે આ પુસ્તકમાં એ કવિઓનાં ઓખાહરણો પણ મુદ્રિત કર્યા છે. અઘાપિ બૃહત્કાવ્યદોહનમાં છપાયેલું પ્રેમાનંદનું ‘ઓખાહરણ’ રસિક જનોને હૃદયગત છે; પરંતુ ઓગણત્રીસ કડવાંનું ‘ઓખાહરણ’ પ્રેમાનંદે પ્રથમ લખ્યું છે તથા તેના ઉપર વિસ્તાર પછીથી કર્યો છે (એણે અથવા ખીજ કોઈ કવિએ) એટલે પરિશિષ્ટમાં બૃહત્કાવ્યદોહનમાં મુદ્રિત થયેલા ઓખાહરણનો ભાગ જે ઓગણત્રીસ કડવાંમાં આવતો નથી તે આપ્યો છે. નાકર વિષ્ણુદાસ અને પ્રેમાનંદનાં આ ત્રણ ઓખાહરણોની પોતપોતાની વિશિષ્ટતા આદિ વિશે વિચાર અભ્યાસક્રમે કરવાનો છે.

૧. આ પુસ્તકમાં મુદ્રિત થયેલાં ઓખાહરણો—પ્રેમાનંદનું

ઓગણત્રીસ કડવાંવાળી ઓખાહરણની પ્રતો એક કરતાં વિશેષ જુદે જુદે રચાયેલી જુદી જુદી સાલની પાઠાન્તરોવાળી પ્રાપ્ત થયેલી છે. એનાં પાઠાન્તરો લુપ્તાવાડાના રહીશ શિક્ષક, પ્રાચીન કાવ્યોના

રસિયા, રા. હમનલાલ વિદ્યારામ રાવળ તરફથી અમને મળ્યાં છે તેનો પૂરતો ઉપયોગ અમે કર્યો છે. જોગણત્રીસ ઠડવાની પ્રતો નીચે મુજબ ઉપલબ્ધ થાય છે:—

૧. સંવત્ ૧૭૯૨ ના શ્રાવણ સુદિ ૧૦ શુક્રવારે લખેલી અધૂરી પ્રત ઠડવાં ૧૭ પૂરાં અને ૧૮ મું અર્ધું, રા. હમનલાલ રાવળની, પાઠાંક (અ).
૨. સંવત્ ૧૮૩૮ શ્રાવણ સુદિ ૨ રવિવારે લખેલી 'ગુજરાતી' પત્રના આઠ તત્તી રવ. ઇચ્છારામ સૂર્યરામ દેશાઈની (બ).
૩. સંવત્ ૧૮૫૭ પૌષ સુદિ ૧ ની લખેલી, રવ. દીવાન બહાદુર કેશવલાલ હર્પદરાય મુવની (ક).
૪. સંવત્ ૧૮૫૭ માગશર સુદિ ૧૩ ની લખેલી, ગ. હમનલાલ વિદ્યારામ રાવળની (ઢ).
૫. સંવત્ ૧૮૫૯ ફાગણ વદિ ૫ ની લખેલી, રવ. રામચરણ શેઠ પુરુષોત્તમ વિશ્રામ માવજી જે. પી. ની (ઈ).
૬. સંવત્ ૧૮૬૯ શ્રાવણ વદિ ૨ ની વાર શનિની લખેલી રા. હમનલાલ વિદ્યારામ રાવળની (ફ).
૭. સંવત્ ૧૮૭૦ ની આષાઢ વદિ ૬ વાર શુકની લખેલી રવ. દીવાન બહાદુર કેશવલાલ હર્પદરાય મુવની (જ).

પ્રસ્તુત જોખાહરણ છાપવામાં અમુક પ્રત ઉપર જ આધાર રાખીને કામ આરંભ્યું નથી. દરેક પ્રતમાંથી જે જે ચોગ્ય જેતું લાગ્યું છે તે સમગ્રનો સમન્વય કરી પ્રત બનાવી છે; એટલે દરેક મૂળ પ્રતનાં ભિન્નભિન્ન દેખાતાં પાઠાન્તરો નીચે મૂક્યાં છે. નજીવં પાઠાન્તરો ધ્યાનમાં લીધાં નથી.

પ્રસ્તુત પ્રત તૈયાર કરવામાં બૃહત્કાવ્યદોહનમાં સુદ્રિત થયેલા જોખાહરણનાં પાઠાન્તરો પણ લીધાં છે. રા. રાવળ તરફથી મળેલી .

૨૯ ઠડવાં ઉપરાંતની ક્ષેપક ભાગવાળી નીચેની પ્રતોની પણ સહાય લીધી છે:—

૧. સંવત્ ૧૮૩૬ વૈશાખ વદિ ૧૧ વાર શુધની ઠડવાં ૬૫ ની.
૨. સંવત્ ૧૮૬૬ વૈશાખ સુદિ ૧૦ સોમવારની ઠડવાં ૪૮ ની.
૩. લખ્યા સાલ વિનાની આરંભમાં ત્રણ ઠડવાં નથી, તેમ પાછળ ૩૪ ઠડવાં સુધીની ઘણી જૂની પ્રત છે.
૪. સંવત્ ૧૯૨૨ કાર્તિક વદિ ૫ ની ઠડવાં ૫૩ ની.
૫. સંવત્ ૧૮૭૩ માં ગિરપુરના ત્રાવાડી સેવકરામ કેવળરામ શાંતે નાગર-તેની પ્રત ઉપરથી ઉતારેલાં ઠડવાંની છે.
(મારી પોતાની પાસે છે તે).

પ્રત તૈયાર થયા પછી આ પ્રસ્તાવના લખતાં અમને એક ઓગણત્રીસ ઠડવાંવાળી પ્રત સૂરતના એક રહેવાશી ગોવિન્દભાઈ પાસેથી મળી છે. આ પ્રત સંવત્ ૧૮૩૮ ના આવશ્ય સુદિ ૨ રવિવારે લખાયેલી છે. એ કોઈ રતનાભાઈની ચોપડીમાંથી હાકર લાધાવર વેલા-ભાઈએ લખેલી છે.^૧

૧. આ પ્રતમાં આરંભમાં કેટલીક કડીઓ જુદી છે અને કેટલીક કડીઓ નથી:

‘શ્રી ગિરિભનંદન ગણપતિ સ્વામી, પુરો મનોરથ કામી,
એકદંતો સદંતો જન્મદન પ્રીઠ શરીર. ૧
સુખ સુખ તારી રે સુંદરી તારા પુત્ર લાભ ને લક્ષ,
નીલાંબર પીતાંબર પેર્યાં વાણી દેવી’ ક્ષાંત. ૨
સેતું બ્રહ્મતનયા સરસ્વતી જે મદામનોરથ રૂપ,
જે જટાચારજ બટ ક્રીધો કાલીદાસ ક્રીધો કવિ. ૩’

ખીલં ઠડવાંઓ ઇત્યાદિ જોતાં આ પ્રત જ પ્રતનાં પાઠાન્તરોને મોટે ભાગે અનુસરે છે.

નાકરતું ઓખાહરણ

આ પ્રતમાં નાકરતું ૪૪ કડવાનું ઓખાહરણ લીધું છે. બધી મળીને અમને એની ચાર પ્રતો ઉપલબ્ધ થઈ હતી. એમાં ૨૯ કડવાની નાકરતી એક પ્રતની નકલ અમને ઓરિયન્ટલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ વડોદરાની મળી હતી તેનો ઉપયોગ કર્યો છે. પાઠાન્તરો જે નોંધવા જેવાં ખાસ દેખાય છે તે જ નોંધ્યાં છે.

વિષ્ણુદાસનું ઓખાહરણ

આ કવિના ઓખાહરણની ત્રણ પ્રતો ગુ. વ. સોસાયટીની જ ઉપલબ્ધ થઈ છે. એમાં કેવળ એક પ્રત ઉપર જ મુખ્ય આધાર રાખવો પડ્યો છે. આ અને ૬ પ્રતમાં અનેક સુધારા વધારા દેખાય છે. વળી ૬ પ્રતમાં તો પ્રેમાનંદના ઓખાહરણમાં મળી આવતાં અનેક કડવાંઓ ઉતારી લીધાં હોય એવું દેખાય છે. આથી તેનું પૂર વધી ગયું છે અને આખું ઓખાહરણ ૮૭ કડવાનું બન્યું છે. આ પ્રતમાં આ તથા ૬ માં આવતા મુખ્ય પાઠાન્તરો તથા વધારાના કે ક્ષેપક ભાગો આપ્યા છે.

કહાન કવિનું ઓખાહરણ

આ કવિના ઓખાહરણની પ્રત ગુ. વ. સોસાયટીમાંથી મળી છે. મારી પાસે એ કવિના ઓખાહરણની બીજી એક પ્રત છે, પરંતુ એમાં અને ગુ. વ. સો. ની લિયોમાં મુદ્રિત થયેલી પ્રતમાં ઘણાં ઘણાં ફેરફાર છે. એ બધા ફેરફારો અમુક અમુક કડવાંઓમાં અમુક અમુક લીટીઓ મૂકી દઈએ તો નવું જ ઓખાહરણ ઉપલબ્ધ થતું જણાય. દરેકમાં જુદો જુદો વિસ્તાર છે. ગુ. વ. સોસાયટીની પ્રત સંવત ૧૯૦૩ ના શ્રાવણ માસના શુકલ પક્ષની પ્રતિપદાએ બુધવારે અમદાવાદમાં ઠાકુપુર્ગમાં ધનાસુધારની યોજનામાં રહેનારા મોઢ બાહણ શુકલ ભગવાન પ્રગરામે લખેલી છે. કડવાં ૫૩ છે. મારી પાસે છે

તે નડિયાદમાં ઝઘડિયા વાડામાં પંડ્યા શેરીમાં રહેનારા વડનગરા નાગર શ્રાદ્ધશુ ઝની લલ્લુભાઈ જોઈતારામની છે. આ પ્રત સંવત ૧૯૨૦ ના પૌષ સુદિ ૧૨ ને શુધવારે લખાઈ રહી હતી. કડવાં ૮૩ છે. રા. નટવરલાલભાઈ પાસે એક પ્રત છે, પરંતુ એમાં પણ અનેક ફેરફારો છે. સાંભળ્યા પ્રમાણે અમુક પ્રતોમાં કડવાંઓનું પૂર મો ઉપર જવા જાય છે.^૧ એટલે આ પુસ્તકમાં એનું ઓખાકરણ લીધું નથી.

ઓખાકરણ લખનારા બીજા કવિઓ

ઉપર્યુક્ત કવિઓએ ઓખાકરણો લખ્યા છે; નહ-ઉપરાંત સોળમા શતકના આદિભાગમાં યશ્વંત્રી ગણેલા કવિ વીરસિંહ અને જનાર્દન અને ત્યાર પછી ભાલજી (દશમ સ્કંધમાં), માધવદાસ, માનપુરી,

૧. અત્ર એક હકીકત નોંધીએ:

ઓખાકરણોની અમુક અમુક પ્રતોમાં ધણો યોગ્યો જવામાં આવે છે. દાખલા તરીકે મારી પાસે જે ઓખાકરણ છે તે ૪૪ કડવાંનું છે. એમાં આરંભમાં ગય પ્રેમાનંદદત્ત મોલાદરણ લિલ્યતે એવું લખેલું છે. ૪૩ મા કડવામાં ઉવટે નીચેની લીટીઓ છે:

‘તાંહાં કીધો રે જોતજને જોદાર ક’કાણુ તાહાં છાડીયાં રે; ૧૪

સોનાએ મુઠ બરાયે રે ઓખા જોયે રે; ૧૫

ત્યાંહાં જીત્યા અનિરૂદ્ધ રાય રે જોવા સરણુ તાંહાં થયું રે; ૧૬

હર જોડીને દહે માધવદાસ ઓખા.....’

આ ત્રણે કાવ્યદોહનના ઓખાકરણના કડવા પૃથક ગાંતા “ઓખાખાઈ આપ્યાં આવજુદાર”-એ લીટીથી શરૂ થતા પણ પછીથી જુદી જ લીટીઓવાળા કડવામાં છે. ઉપરની લીટીઓ પૂરી થઈ ગયા પછી ‘જનન વળાવી વળી પછી આનંદો બાલુરાય’ થી શરૂ કરી કાવ્યદોહનનાં ઓખાકરણની જેમ તે પ્રતમાં ઓખાકરણ પૂરું થાય છે. હકીકત એ છે. (અમારાવાળી પ્રત) ગિરપુરના ત્રવાડી રોવદરામ કેવળરામ નામના નાગરની પ્રતમાંથી સંવત

કાશીદાસ^૧, વગેરે કવિઓએ ઉપાદરણે લખ્યા છે. એમાં વીરસિંહ^૨, તથા જનાકનનાં ઉપાદરણની ભાષા તે ભાષણની કાદંબરી અને શ્રીમતી પોડસકળાની ભાષા નેવી છે. આ કવિઓની અસર પ્રેમાનંદ ઉપર થઈ છે કે કેમ તે જિજ્ઞાસુઓએ પોતે જોઈ લેવાનું છે.

૨. ઓખાદરણની મહત્તા

ઓખાદરણ લખવામાં કવિઓએ હરિવંશ અને ભાગવતનો આધાર મુખ્યત્વે લીધો છે. હરિવંશ અને ભાગવત એ એમાં ને કથા છે તેમાં પણ થોડોથોડો ફેર છે. જાણની ધમ્મનો ભગ થયો, ઉપાને પાર્વતીએ વરદાન આપ્યું, નારદ અને ચિત્રશેખરનું મિત્રન વગેરે કેટલાક ભાગો ભાગવતમાં નથી. ગુર્જર કવિઓએ એ જોતાં મુખ્ય આધાર હરિવંશ ઉપર રાખ્યો છે અને તે વિશે તેમણે પૂર્ણ ઉદ્દેશ્ય પોતાનાં કાવ્યોમાં કયો છે. પરંતુ લગભગ દરેક કવિએ પોતપોતાની શુદ્ધિ અનુસાર ફેરફાર, વધારોઘટાડો કર્યો છે. ઓખામાઇના માળિયા

૧૮૭૩ માં ઉતારી હતી આ પ્રથમા ભાવનગર, મુલતાન, ખાનદેશ વગેરે આધુનિક રહેરના નામે છે.

માધવદાસનું નામ વિચારતા માધવદાસ મુદરદાસ સૂરતનો મધરથ હતો, તેણે સંવત ૧૭૦૫ ની આજીખાજીમા એ ઓખાદરણ લખ્યું છે પણ તે માધવદાસ અને ઉપર ને અવતરણ આપ્યું છે તેમાં જણાવાયેલો માધવદાસ જુદા લાગે છે માધવદાસ મુદરદાસે ૨૮ કડવાનું ઓખાદરણ લખ્યું છે આ કવિ પ્રેમાનંદનો ધણો જ નજીકનો છે જ ના મા ઉપાયેલું એનું ઓખાદરણ જોતા એનામાં ખાસ કવિત્વ જેવું જણાતું નથી, પણ લલિયાએ કોઈ કારણથી આ નામ તથા વૃક્ષ વટાવી દીધી હોય એવું બને

૧. નાકરના ૨૯ કડવાના ઓખાદરણમાં ૨૮મા કડવામાં કાશીદાસની છાપ છે: “ઓખા અનિરૂદ્ધ પરણીઆં. શુભ ગાયે છે કાશીદાસ”

૨. જુઓ ફળંસ શુજરાતી સમા પ્રેમાસિક, પૃ ૧ હ, અંક ત્રીજો ઉપાદરણ, રા. સાહેબરા.

વિશેની પ્રથમ કલ્પના જનાર્દને આપી લાગે છે.^૧ પ્રેમાનંદ પર જનાર્દનની અસર હોવા સંભવ છે. પરંતુ આ સમયમાં ઓખાદરણે જનસમાજનું ધ્યાન ખેંચ્યું હશે એમ કહી શકાય. બાલણે ૨૫૪ જણાનું છે કે રસિક નરનારીઓ માટે એણે પોતાનાં અમુક અમુક કાવ્યોમાં વિસ્તાર કર્યો છે. એટલે વાર્તાવિસ્તારની ભુદ્ધિ કવિઓમાં સ્વાભાવિક રીતે ઉત્તજન પામી. વળી સંસ્કૃતમાં સમજવાની સામાન્ય જનોની ભુદ્ધિ ન હોવાથી પ્રાકૃતમાં (ગુજરાતીમાં) કાવ્યો લખતાં સ્વાભાવિક રીતે વિસ્તાર થઈ જ જાય એ કવિસ્વભાવ છે. વળી તે સમયમાં સ્ત્રીઓ કવિતામાં વિશેષ રસ લેતી. યોગ્ય વર મેળવવા કન્યાઓએ વ્રત કરવું જોઈએ અને જે કરતાં હશે તેને પ્રોત્સાહિત રાખવા તથા ન કરનારને તે કરવા સૂચવવા અને એ રીતે ધાર્મિક સામાજિક અને સાહિત્યવિષયક રસ ઉત્પન્ન કરવાનો લાભ કવિઓએ લીધો. આ રીતે ઓખાદરણની મહત્તા વધવા લાગી અને નાકર જેવાએ પણ ઓગણત્રીસ કડવાંનું તથા તેથી વધારે કડવાંનું વિસ્તારવાળું એમ કાવ્યો લખ્યાં. આને પૂર્ણ વેગ પ્રેમાનંદે આપ્યો.

પ્રેમાનંદે ઓગણત્રીસ કડવાંનું ઓખાદરણ પ્રથમ લખ્યું એમ માનવાને હવે પૂરતો આધાર છે. પરંતુ એ જ ઓખાદરણનાં અમુક અમુક કડવાંઓ વિસ્તૃત ઓખાદરણમાં કાયમ રહ્યાં છે તેમજ 'મામેરા' નાં અમુક કડવાંઓની જેમ લખનસમારંભમાં સ્ત્રીઓ હજી પણ અમુક કડવાંઓ ગાય છે તેમજ ધણીને તો ઓખાદરણ આખું પોટે હોય છે, એ જ ઓખાદરણની મહત્તા જતાવી આપે છે. વળી કદાચ જેવા કવિઓએ વિસ્તાર પર વિસ્તાર કરતાં ઓખાદરણનું પૂર વધ્યું છે તે પણ એ જ જતાવે છે. કદાચ કવિનું મૂળ ઓખાદરણ

૧. 'બાલણ બાણ સૂતધાર તેડીય મેડીય મંદિરિ મણિ જડ એ, નીપાક ધર્વલદર માલિયાં, જલિયાં રસુ રતનમય એ.'

તેનીસ કડવાનું છે,^૧ પરન્તુ ત્યાર પછી ૮૪ કડવાનું ઓખાહરણુ એની છાપનું મળ્યુ છે અને તેથી વધારે કડવાંના પણુ મળે છે. આ કહાન પ્રેમાનંદનો પુરોગામી મા સમકાલીન તો હોવો જ જોઈએ ૨

૩ વ. સોસાયટીમાં એક નામ વિનાના કવિનું ઓખાહરણુ છે તેમાં ૬૮ કડવાં છે. એ કવિ પોતાને કવિજન કહાવે છે. એ પ્રતમાં હિતાયાં સંવત્ ૧૯૦૫ પૌષ વદિ ૪ ને ગુરુવાર છે. આ કવિ કહાન^૩ કવિ અને પ્રેમાનંદ કવિના પછી થયેલો છે.—

૧. કહાન કવિના એકાદશી માહાત્મ્ય અને ઓખાહરણુની હાયપ્રતોની હતાયાં સાલ અનુક્રમે સ ૧૭૪૮ અને ૧૭૫૧ ની છે એના કુલ કડવા ૩૩ હોવાનો ઉલ્લેખ છે એણે ૨૫ દી જ કેરાવલાલશર્મા જણાવે છે. એક કરતા વધુ કહાન કવિ હોવાનો સંભવ અમને લાગે છે

૨ એના ઓખાહરણુની પ્રતો પરથી જણાય છે કે કહાનસટના પિતાનું નામ હીરાસટ હવ્ર અને પિતામહનુ નામ કામરાજ હવ્ર. કહાનસટ અમરાવતીથી આવીને અમદાવાદ પાસે રાણીપુરમાં રહ્યો હતો ન્યાતે ઔદીચ્ય બ્રાહ્મણ હતો. એને બે પુત્ર હતા અને તેના નામ કહાન અને કૃષ્ણ હતા. પુત્રી એક હતી અને તેનું નામ પાર્વતી હવ્ર. એ શ્રી રામચંદ્રજીની ભક્ત હતી કાચંવરાત્ કહાનસટને સારંગપુર આવીને રહેવું પડ્યું હતું

૪. એના ઓખાહરણુની વિશિષ્ટતા—

(૧) કહાનના ઓખાહરણુની વિશિષ્ટતામાં કડવાઓનું પૂર પ્રતો હીક વધવ્ર જાય છે. ભક્તિભાવના વધારવા અથવા જામત કરવાનો પ્રયાસ વિશેષ છે, પણ સ્વાભાવિક વાર ભાષા જોડકણા જેવી લાગે છે.

‘તારે વલતા હસીને જાણીઆ ત્રિપુરાનિ, હારે તમે સામજો પાર્વતીનારી, વરદાન આપતા કેને ન રાખીએ વારી, એવી વાત અમને ન લાગે સારી, શંકર જાણ્યા તે મનમાં વિચારી, નારી, પાનીએ શુદ્ધિ તમારી’

ત્યારપછી શંકરની ભક્તવત્સલતાનું વર્ણન આવે છે તેમાં ભક્તવત્સલતાનો સાવ પ્રકારો છે અને એક વિશિષ્ટતા એ છે જે વરદાન આપતાં શંકર ‘નામપારાનું જાણુ’ આપે છે, જે જાણુના જોરે તે ભવિષ્યમાં

અનિરુદ્ધને બાધે છે. ત્યારબાદ દિગ્વિજયનું વર્ણન છે અને એમાં દ્વિના સમયના દેશોના નામ આવે છે. એમાં રૂપસેન, દિશંગાન, અરમાન, ત્રંબાવતી નોડે પંચાવતી, માલપુરી, સુરપુરી, નવલપુરી વગેરેનાં નામેઁ ઓરિસા, ઇન્દ્રપ્રસ્થ, લાહોર, મુલતાન વગેરે ઉપરાત આવે છે.

(૨) દિગ્વિજય થયા પછી દેવાની ચિતા, દ્વિમાલ્ય ઉપર નર્તા આદારવાણી થાય છે કે—

‘દેવાસમા એક કન્યા સુદર, ઓખા નામ વિશાળ,
દેવતાને સુખ ઉપજશે દેત્યને શિર કાળ;
દેવકન્યા દેત્યપુત્રી હશે એવા પ્રસંગ,
જવં એનો ડાતારશે ઉદારો સઘણાં અંગ’

ત્યારપછી ઓખાની ઉત્પત્તિ તથા બાણાસુરને દ્વાય તે કેમ પડી તથા અનિરુદ્ધનો અને ચિત્રલેખાનો અવતાર કેમ થયો તે કથાભાગ આવે છે. ચિત્રલેખા વિશે ૮ મા કડવામાં આપેલું છે. વચ્ચેના યજ્ઞમાથી ઉત્પન્ન થયેલી તે કન્યાએ તપ કરીને ડાકવાની ગતિ પ્રાપ્ત કરી હતી. ગણપતિના વર્ણનમાં પ્રેમાનંદની કહીઓ જેવી કહીઓ છે:—

‘અતુલુંજને કાંઈ મોટી ગમતક મોટું વિશાળ,
કઠિ બીવા અતિ સુદર શોભે વિચિત્ર શોભે અંગ’ બૃ. કા.

એવી જ રીતે ઓખાનું વર્ણન છે. પછીનું વર્ણન વિસ્તૃત છે. ગણપતિને શંકર ભારી નાખે છે પછી પાર્વતીનો વિલાપ છે. તે પૂર્વે પુત્ર-મદિમા વિશે કહ્યું ૧૫ મું છે. પછી વિલાપનું કહ્યું આવે છે.

‘જોલો રે બાલા હો ગણપત, જોલોની બાલ,
મારા ભાડકવાયા તન, ગણપત જોલો રે બાલ;’
પાર્વતીના ઓછા વચન— X X X X

‘શિવ! પુત્ર વિના જે માય—ગણપત
તેનું સર્ગું કોઈ નવ થાય—ગણપત
તે તો વૃણથી દળવી થાય—ગણપત
તેની સમૃદ્ધિ પરધેર નય—ગણપત
તેને વહુ ન લાગે થાય—ગણપત
તેના મદિર ખાતા થાય—ગણપત’ ઇત્યાદિ

પછી દસ્તીનું મુખ ચોટાડયા પછી પુનઃ વર્ણન અને વરદાનકથન છે. પછી પાર્વતીએ દીધેલો ઉપાને શાપ.

(૩) ચાંડાલણીના પ્રસંગમાં નિઃસંતાનની અવગતિનું લંબાણ છે. બાદ ઉપાની બાણાસુરને પ્રાપ્તિ, આઠાસવાણી વગેરેના પ્રસંગો છે. ઓખા અને ચિત્રલેખા એકલાં રહે છે તે વખતનું ‘અનિ હારે તે સહિયર શું કીલે’નું કડવું આવે છે.

ચિત્રલેખાને શિખામણુ દે ■ પરન્તુ ઓખા દહે છે કે—

—રાગ લલિત—

‘સખી નવ ચાલે રે મુજને પરવયા વિના,
સખી નવ ચાલે રે,
ભલી ભભાવે હું મુજને રે.

ખોદી શી રમત કેખાડે રે; સખીં
કહ જોઈ નાર તે કંઈ વિનાની જે દેશ દેશ દેખાડે,
—શાકપાક રસોઈ કરીને, નિસદિવ પિયુને જમાડે; સખીં
ધત્યાદિ

પછી ગૌરીપૂજનની કથા છે, તેમાં—

રાગ રૂપક

‘ગોરમા ! માત્રુ’ રે, ગોરમા ! માત્રુ’ રે
મારા સ્વામીનું રાજ, મારા સ્વામીનું રાજ’

એ કડવું રજ મુ આવે છે, જેને લોકગીત ને પૂર્વભાગ સાથે યોગ્ય સંબંધ નથી. પાર્વતીના વરદાનમાં નીચેની હકીકત છે—

‘વૈશાખ શુદ્ધ દ્વાદશીને દહાડે સ્વપનું.

ચૈત્ર વદી દ્વાદશીને દહાડે ભાલીઆમાં લગ

વૈશાખ શુદ્ધ વૃત્તીઆને દહાડે નહેર લગ.

વૈશાખ શુદ્ધ વૃત્તીઆને દહાડે તુજને પરણાવશે રાજન,

ઓખા છ પરણીશ માટે (શુભ) અખાત્રીજનો કન’

(યુદ્ધ પાત્ર દિવસનું હોલું જોઈએ).

પછી સ્વપ્નાનો દિવસ આવે છે. તે દિવસે સ્વપ્નામા પરજીવાને ઓખાના કપડા, ધરેણાં વગેરેની તૈયારીનું વર્ણન ૨૮ માં હડવામાં ૭૨ વૃક્ષોમાં છે. પછી જાણીતો પ્રેમાનંદનું કડવું — ‘વૈશાખ સુદી દ્વાદશી હતી તે સ્વામી સ્વામી કરવી સુની.’

તે પછી ઓખાનો અંગૂઠો મરડીને તેને જગાડે છે તે વખતનું ‘મને સ્વપ્નામાથી શાને જગાડી’ એવો વિલાપ બે હડવામાં આવે છે. પછી વિરહવિલાપ પછી પૂર્ણ રૂદન, “જગી જગી રે રામા રસમરી !” તે હડવાં ૩૧ પૂર્ણ થતા સુધી છે. પછી ચિત્રલેખાનું આશ્વાસન અને ચિત્રલેખાનું દ્વારકાગમન, નારદનું મિલન વગેરે ૪૦ કડવાં સુધી. પછી ઓખાની ચિંતા એનું પાત્ર બગાડે એવી છે:—

‘ઓખા બેઠી માળીએ રે, જાંબી જુવે જાળીએ રે;
સહિયર સાપણી રે, ના આવી પાપણી રે;
મેં મનમાં જાણીજ રે, રાંડે ચર માણીજ રે;
દીઠો વર રૂડલો રે, રાંડે પેચો ચુડલો રે;’

ઉત્પાદિ

પછી જાણીતો કડવું છે: ‘ઓખા કહે ચિત્રલેખાને તે’ આખું પ્રાણનું કાનજી !’ અને ‘જગોરે જાદવજી જીવણ મારા, અળલાના અંતરંજમી,’ એમ અનિરુદ્ધને જગાડે છે.

(૪) ખીલ કવિઓમાં અહીંથી દ્વારકાની કથા શરૂ થતી નથી. આ કહાન કવિ (ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીની પ્રતના કહાન કવિથી જુદી રીતે) અહીંથી દ્વારકાની કથા શરૂ કરે છે.

ઉત્પાદિ

‘આ કથા અહીંઆથી રહી, પછી શી ગત થઈ,
સવારે અનિરુદ્ધ દીઠો નહિ, સોધારોધ કરે છે તદિ.’

પછીના કડવામાં દ્વારકાની સંક્ષિપ્ત સ્થિતિ વર્ણવીને

‘આ વાત તો વિપરીત થઈ ને આ કથા એટલેથી રહી,
આ કથા આગળ જઈ કે’વારો, વિસ્તારીને પરિપૂરણ યારો.’

એમ વિવેપ કરી — “જગ્યારે જાદવરાય જમતને પેખેરે,” થી ફરી અનિરુદ્ધની કથા શરૂ થાય છે. ઓખા અનિરુદ્ધનો સંવાદ છે. પછી બેનાં મન મળી જાય છે તેનું ‘મજામાં મન માનીઆરે’નું કડવું પૂર્ણ થતાં—

‘ચિત્રિ કાયાં ઓખાખાઈએ બને મેળવી દીધા મન રે,
ચિત્રલેખાની લાજ ના મણી બેજણાં યદ્ય ગયાં બીનાં બીનારે.’

પછી માંધર્વવિવાદનું વર્ણન છે. બાદ—“નારી તારી નાસિકાને
મેર નોહ બૂણુ ચિત્તનો ચોર; નહો રાતા અધર દસે વદન, નહો નળ
પડે ખજન” એમાં નહીતી દીઓમાં બને પરિણીતોના પ્રેમ તથા
કામક્રીડા વર્ણવાયાં છે. ‘વર્ષાકત્તુ વહી ગઈ’ એમ આરંભી, ‘કીમાંડ
કોથ કરી ગાઈઓ’ એમ આધર્વ વિવાદની નહેરાત કરી, મુદ્ધમાં
કીમાંડની હાર કરાવી બાણાસુરનો પરાજય થતાં તેનો વિવાપ વર્ણવેલો છે.

રામ જિહાસ

‘મહાલે માળીઆમાં મતવાલો યદ્ય જોધે સલામા સંભળાવ્યુ,
કીમાંડને ચડયો દાળ રે—મહાલે’

નમ છત્યુ પણ કોઈ નવ દીકું, સ્વર્ગ મૃત્યુ ને પાતાલમાં રે,
હો કીમાંડ દબે શું કરવું મારો ભાગ્યો ભાર બૂપાળમારે—મહાલે’

એમ બે ત્રણ કડવાં સુધી બેનો સંવાદ છે. પછી ‘ઓખા કહે કંઈ
એમ ન કીજે, બળીઆ શું વડતાં બીજે’ એમ મુદ્ધનાં પ્રેમનંદનાં નહીતી
કડવાંઓ સુખાવાધારા સાથે આવે છે; પછી ઓખાનો વિવાપ અને
પ્રાર્થના છે:—

રામ સામેરી

‘દયા ન આવી નિર્દય દેવપતિને મહા બળીઆ દુર્મતિ,—મારી સજની
બાકરી બાધી મજવરની સાથે વેર વધાર્યું રાત—મારી સજની’
છત્યાદિ

આનો પ્રત્યુત્તર ચિત્રલેખા આપે છે. બીજા દવિઓએ ચિત્રલેખાને
પહેલેથી વિદાય કરી પણ આ કહાન કવિએ બેને રાખી છે:—

‘તારપછી ચિત્રલેખા બાલીઆ સા માટે રૂઓ છે આજ
મારી સિની.

ન્યારે તારો સવામી નોંતી લાવી, ત્યારે કેંતી લાવો આજનો આજ,
મારી સિની.’
છત્યાદિ

આ પ્રમાણે ઓખા માળિયામાં બેઠી બેઠી રહન કરે છે :—

‘ઓખા બેઠી રૂએ રે માળીઆમાં ધુસકે રે
બાઈ ! મારા પિયુને લઈ નય, હારે, દુહ મારે છે વળના ધાય
હારે સખી તે કેમ ખમાય, કાઈ કે’રો પિયુછને મારીઆ રે-ઓખા’
ઇત્યાદિ

પછી ઓખાને પણ માળિયામાંથી લઈ જવાય છે ને ‘બાણે બંન્ધો
બાંધીઆ’ એ પદ્ય કહ્યું શરૂ થાય છે. દારાગૃહમાં અનિરુદ્ધ પાસે દેવી-
દેવતિ કરાવી છે:

‘માતા બકાણી ઘરદાણી ઘંઘરાણી—
મ્યાવર જંમમમાં ઘસચરાચર ન્યાપી—’
ઇત્યાદિ

(૫) દારકામા નારદ જઈને શ્રીકૃષ્ણના પુત્રોની સમીક્ષા કરે છે ત્યાં
અનિરુદ્ધ નથી એવું જાહેર કરે છે ત્યારે તેની શોધારોધ થાય છે.
બાણાસુરે તેને જાંઘનમાં નાખ્યો છે એવી જાણ થતાં કમળાનું કલ્પાંત
વર્ણન થયું છે. ત્યારપછી ઓધવછને દૂત તરીકે શ્રીકૃષ્ણ શોણિતપુર મોકલે છે.
એનો બાણાસુર તિરસ્કાર કરે છે; જાહેરને ગાળો દે છે. પછી શ્રીકૃષ્ણ
સેના લઈ યુદ્ધે ચડે છે. યુદ્ધનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન આપે છે. તેમાં
શ્રીશંકર પોતે યુદ્ધમાં બાણાસુરની સહાય કરવા આવે છે. બાણાસુરની
મા કોટરા આવે છે તેનું અતિ વિસ્તારથી વર્ણન આપ્યું છે. કોઈ ડાકણનું
વર્ણન હોય એવું એ ભાસે છે. ત્યારપછી શંકર કોષે ભરાય છે ને શ્રીકૃષ્ણને
ગાળો દે છે:—

‘એ ભરવાડો એ પિંડારો ગોકુલ ચારી માય
મારા આપ્યા હાથ ઉઠી એ જીવતો કયમ નય.’

ઇત્યાદિ

પછી સમાધાન થતાં વિવાહ થાય છે તેમાં પણ વિવાહની રીતિઓનું
વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન છે ઓખાબાઈને સંપૂર્ણ શિક્ષણ અપાય છે ચિત્રલેખા
એને મળે છે. ઓખા સાસરે નય છે. ‘લાખેણી લાડી’ લઈને વરરાજ
દારકા નય છે. બધી સાસુઓના ઓખાને આશીર્વાદ મળે છે. જેવો
હીરાનંદન દહાન પોતાની દેડી આત્મકથા લખે છે:—

‘પદ ચૌદસે અઢાવન પૂર્ણ કડવાં અઢાણું સારણ
કવિજન તે કર જોડી કહે છે કયો સુદ્ધિ પ્રમાણે વિસ્તારણ
ભટ પ્રેમાનંદકૃત ઓખાહરણ કડવાં ઓગણત્રીસ સારણ
કહાન કવિની સાથે ખીજાએ મેળવીઆ નીરધારણ’

વળી વિધ્યુદાસ જેવાના અમુક અમુક પ્રસંગો અને અમુક અમુક કડવાઓની અસર પણ સ્પષ્ટ છે જેમ કે ચિત્રલેખા નામ સાર્થક કરનારો, ચિત્ર ચીતરીને પતિ ઓળખવવાની સુક્તિનો પ્રમગ વિધ્યુદાસે નાકર કગ્તા સારો બતાવ્યો છે તે જ પ્રમગ પ્રેમાનંદર્માં પણ સારો બતાવાયો છે ‘લાખેણી લાડી લઈ ગયો રે’ ‘છમીલી (લાડીલી) તારો દોરડો ક્યમ છુટે’ એ ગીત વિધ્યુદાસ નાકર અને પ્રેમાનંદર્માં વિવિધ રૂપે દેખાય છે, તેમજ અનિરુદ્ધની ધોડનીનું વિશિષ્ટ સ્વરૂપ પ્રેમાનંદર્માં છે આ બધું જોતાં લગ્નપ્રસંગોને કવિઓએ વધુ રસિક બનાવ્યા છે ધર્માંદિની ભાવના ક્ષણભર દૂર મૂકીએ તો પણ લગ્નાદિના પ્રસંગો તે સમયના જનસમાજને વિશેષ ગમતા

‘અમરાવતી પુરાતન આદે વિપ્રકેશ વાસણ,
કામ દિવનો સુત જ દિરો ઓદિય નાત પ્રકાશણ,
દિરોભટ અમરાવતીથી રાણીપૂરમા આબોણ,
તે દિરો પ્રેમસાધુ પુણ્યપ્રેરક પ્રેમતણે મન લાબોણ,
દિરાભટને જે જ નદન કહાન કૃષ્ણજ બે નામજ,
પુત્રી એક પાર્વતી તેને અતિ વહાવા શ્રીરામજ,
શ્રીગોપાલની કૃપા થકી રે રહે સારથપૂરમા કહાનજ
કાલો થેલો નાઈ નવ જાણું એમ કરે આખ્યાન’

આ ઓખાહરણ અને શુ વ સો નુ આ નામના કવિનું ઓખાહરણ તદ્દન જુદા પડે છે પ્રેમાનંદના ઓખાહરણ (૨૬ કડવાનું અને જુ ના દો માનું) ના કેટલાક કડવા આ બંને કવિઓમા છે હવેરનું કહાન કવિનું ધ્યાનક શુ વ સો ની પ્રતમા નથી

નોંધ—વિરોધ હકીકત માટે જુઓ “ગુજરાતીનો ફીચોત્સવી અંક”

અને બાલજી, વિષ્ણુદાસ, પ્રેમાનંદ વગેરે તેને બદલાવતા તથા શોક-રુચિને અનુકૂળ થાય એવી રીતે રસિક વાણીમાં તે આલેખતા એ નિઃસંશય છે. ઓખાદરણની મદત્તા આવા પ્રમંથોથી પણ વિશેષ થઈ છે એમ ૨૫૪ કહી શકાય.^૧

૩. ઓખાદરણ કે અનિરુદ્ધદરણ !

ફરક કવિએ 'ઓખાદરણ' યા 'ઉપાદરણ' એ કાવ્યાભિધાન રાખ્યું છે, પરન્તુ શ્રી કાર્ણસ ગુજરાતી સમાના સંપ્રદર્શ પ્રેમાનંદના 'ઉપાદરણ'ની સં. ૧૮૦૩ માં લખાયેલી એક હસ્તલિખિત પ્રત છે, જેની પુષ્પિકામાં 'અનિરુદ્ધદરણ' એવું કાવ્યનામ મળે છે.^૨ આ પ્રશ્ન અત્ર સામાન્ય દૃષ્ટિએ જોતાં એક વાત પર ધ્યાન ખેંચે છે. 'ઓખાદરણ'—ઓખાનું દરણ એમ પછીત્પુરપ સમાસ ગણતાં (કર્મણિ પછી લઘને) મૂળ કથા સાથે અર્થવિરોધ ઉત્પન્ન કરે છે, કેમકે આ કાવ્યમાં ઓખાનું દરણ થતું નથી, પરન્તુ ખરી રીતે અનિરુદ્ધનું દરણ થાય છે. પુરુષનું દરણ દાસ્ય ઉત્પન્ન કરે તેમજ એ અસંભવિત ન હોય તોયે સ્ત્રી જનને દાસ્ય પુરુષનું દરણ કરાવી તેને કાવ્યનું શીર્ષક રચાવતું એ અરુચિકર લાગવાથી અથવા તો

૧. 'વરધડે ન જમ્યા ગોરવ ન હવો, કાચ ન પહોંતી ખાંત
શુક બાલજી પૂજ નવ પામ્યા, સંતોખાણો નહિ પરિવાર
તે મટિ વિવાહ વિરતારે સતસામાનો હાથ.'

પૃ. ૨૮૫, દશમસ્કંધ

એમ બાલજી દશમસ્કંધમાં લખ્યું છે કે વિવાહાદિ પ્રસંગોની ખિલવટ પોતે કરી ન હોવાથી સ્ત્રીજનતાને તે પસંદ પડેલું નહિ.

૨. 'તેની પુષ્પિકામાં 'અનિરુદ્ધદરણ' નામ આપવામાં આવ્યું છે. ભટ્ટારક જયસાગરે સં. ૧૭૩૨ માં અનિરુદ્ધદરણ રચ્યું છે. પ્રેમાનંદે પોતાના કાવ્યનું નામ ઉપાદરણ રાખ્યું હોવા છતાં એ જ કાવ્યના ૨ લ કડવામાં 'અનિરુદ્ધદરણકથા' એમ કરીને તે 'અનિરુદ્ધદરણ' નામનો ઉલ્લેખ કરે છે.'

'સા. સાંડેસરા, શ્રી કાર્ણસ ગુજરાતી સમા ત્રેમાસિક'

ખીખાં કાચોમાં સ્ત્રીના દરણ વિશે સંબોધન હોવાથી તેના અનુકરણે રમરણચૂકથી ઓખાહરણ-શીર્ષક અપાઇ ગયું હોય એવું કદાચ અનુમાન થાય. પરંતુ જનાર્દને પણ ‘હિપાહરણ’ શીર્ષક આપ્યું છે તેમજ હરિવંશમાં પણ એવો ઉલ્લેખ છે. એથી મધ્યમપદ્મોપી સમાસ લઇને ‘ઓખાએ કરાવેલું હરણ’ એમ અર્થ ધટાવતાં પણ સમાસ બંધબેસતો રહેતો નથી; એટલે આ પ્રશ્નના વિચારણા શુદ્ધ જ દૃષ્ટિએ કરવી ધટે છે.

‘ઓખા’ એ શબ્દ ‘હિપા’નો અપભ્રંશ છે. વળી હિપાહરણ એ નામ જનાર્દને પણ રાખ્યું છે. અહીં વિચાર કરીએ. વેદમાં જે જે કુદરતના બનાવો દ્રષ્ટા ઋષિઓને દૃષ્ટિપથ ચડ્યા છે તે તે બનાવોનું તેમણે આલેખન કર્યું છે એમાં એમનું કવિત્વ પણ અત્યંત દેખાય છે. વિવેચકો માને છે કે કેટલાંએક આવાં વર્ણનો ઉપરથી તેમજ વેદકથાનાં ઉપરથી પુરાણાદિની કથાઓ ધડાઇ છે. એ ઉપર ધ્યાન આપીએ તો ‘હિપાહરણ’નું મૂળ મળી આવવાનું બની આવે. હિપાના આગમન પછી તેના ત્વરિત ગમન ઉપર વેદમાં લખ્યું છે કે તેની પાછળ સૂર્ય જાય છે. અહીં ઉપમા યોગ્યેશી મળે છે: મર્ષો યોપામચ્ચેતિ ષષ્ઠાત્. અહીં કશ્પનાને રથાન આપીએ તો હિપાનું દરણ થાય છે અને સૂર્ય તેની પાછળ પડે છે મૂળમાં તો સૌંદર્યવતી સ્ત્રીની પાછળ પુરુષ જાય તેમ હિપાની પાછળ સૂર્ય જાય એવી ભાવના હોય એમ લાગે છે. પણ સદાપ ઉપમા મણતાં વિચારીએ તો હિપા પ્રભાતમાં દૃષ્ટિગોચર થાય છે તે સૂર્યની —સદસઃસ્મિ-સહસઃકરની પુત્રી છે. ઓખા એ પણ બાણાસુર સદસઃકરની પુત્રી છે. હિપાના સમયે જે ચિત્રરેખાઓ દેખાય છે તે ચિત્રરેખા છે. કાળ જે અનિયત્રિત છે, તે અનિરુદ્ધ છે અને તે હિપાનું દરણ કરી જાય છે. એટલે સદસઃકર તેની પાછળ પડી ચોનાનું સામાન્ય જમાવે છે અને અમુક મમય તે ચોતાનો હિપ તાપ નાખે છે. પરંતુ થીકુપ્પુ જે સર્વ જનોને પીડામાંથી મુક્ત કરી શાંતિ અને સુખ આપે છે તે સદસ-

કરના પ્રખર તાપ પ્રસારનાર સદસકરનો નાશ કરી દિવસનો નાશ કરી રાત્રિનો અલબ્ધ આરામ તથા સુખશાંતિ અને નિદ્રાનો આનંદ લાવે છે. ઉપાનું હરણુ કરી જનાર કામ અને ઉપા બંને મતદુઃખની છાયાવાળાં સાયંકાળે સદસકરના તાપથી મુક્ત થયેલાં દષ્ટિગોચર થાય છે. ત્યાર પછી ઉપર્યુક્ત શાંતિ ને સુખ પ્રસરે છે.

આ દષ્ટિનિક્ષેપ કેવળ પ્રયત્ન નથી, પણ સંભવયુક્ત છે, કેમકે 'ઉપાદરણુ' એ શીર્ષકની યોજના 'જનકીહરણુ' 'લક્ષ્મણાદરણુ' જેવાં શીર્ષકોના આધારે જ થઈ હોય એવું હરિવંશ આદિના આધારે લાગતું નથી. તેમજ 'ઉપાદરણુ' એ શબ્દસંકલ્પના અનુગતી પણ જણાતી આવી છે એટલે ઉપરની વિચારણાને સ્થાન મળે છે.

૪. એકત્રિત હરણુ

આ પુસ્તકમાં જે જે કવિઓનાં આખાહરણો આપ્યા છે તે તે આખાદરણની વિશિષ્ટતા આદિનું નિરૂપણ વાચકો યા નિઃશ્ચિન્ન જનો પોતે જ કરી લે એ હેતુ ધ્યાનમાં રાખેલો છે. પ્રેમાનંદકૃત આખાદરણુ ૨૯ કડવાનું પ્રથમ લખાયેલું હોયું જોઈએ એમ માની તેને મૂળ ગ્રંથ તરીકે ગણી બાકીનો બૃહત્કાવ્યદોહનવાળો ભાગ પરિશિષ્ટમાં આપ્યો છે; એથી પાછળથી પ્રેમાનંદે ગા ઉમરો કયો છે તે રૂપરૂ થશે.

દી. બ. કેશવલાલ હર્ષદરામ કુવ તથા રા. હમનલાલ વિદ્યારામ રાવળની સૂચનાઓ માટે તેમનો આભાર માનવો અરથાતે નથી.

દેવગઢ પારિયા

ગજેન્દ્રશંકર લાલશંકર પંડ્યા

તા. ૧૫-૭-૩૭

- ટીકા ટિપ્પણ -

ત્રેમાનંદકૃત ઝોખાહરણ

- પૃ. ૧ આદ્ય—સં. આદિ ('ઈ' નો લઘુપ્રયત્ન 'ય'), રાશ્માં,
ગજન નાસિકા—ગજના જેવી નાસિકા જેની છે તેવા ગણેશ.
'ગજન'માં 'ન' પ્રજા બાપાનો બહુવચનનો પ્રત્યય છે; અહીં
નિરર્થક માત્ર છે. સેવંત્રાં—એક જાતી જાતનાં સોપારી.
હુંહલ—હુંહવાળો, હાંદવાળો.
- પૃ. ૨ જટા—વેદમંત્રનો ચાર પ્રકારના પાઠમંત્રો એક પ્રકારનો પાઠ.
પદપાઠ, ક્રમપાઠ, ધનપાઠ અને જટાપાઠ એમ ચાર પ્રકારે
વેદની સંહિતાઓ જાળવી રાખવામાં આવી છે. ભેદ—અર્થના
અનેક પ્રકારના ભેદ, કાવ્યશાસ્ત્રમાંની અભિધા લક્ષણા વ્યજના
વૃત્તિઓ અર્ધુવ—સામર—ચાતુરીના સાગરરૂપ તું સરસ્વતી.
જટભટ—કોઈ પ્રાચીન જક પુરુષને ઉદ્દેશી આ સૂચન છે.
સહકાર—આપો.
- પૃ. ૩ અહંભેદ—મં. અહમ્નૈવ=હું જ, લક્ષણાથી 'અહંકાર.'
પ્રજાકાર—પ્રજાને કરનાર બ્રહ્મા.
- પૃ. ૪ આણુ—સં. આણ, પ્રા. અણ્ણા, આણા, લક્ષણાથી 'સત્તા'.
સંસાર—જગત; 'હિદી'માં આ અર્થમાં 'સંસાર' વપરાય છે;
હાલ ગુજરાતીમાં વ્યાપક રીતે નહિ. સૂચ્યું—સં. સમર્પિતમ્, પ્રા.
સમર્પિત, અપ. સંવર્પિત, જૂ ગુ સ્વરપિત, સોંપ્યું. તટ—સં. તટ,
કાકો. પરભવે—પગખવ કરે, હરાવે. હવા—મં. મૂતકા; પ્રા.
હૂનમા, થયા
- પૃ. ૫ ખૂખારી—ખોખારો કરી (ગર્વથી) જુગ્મ—સં. યુગ્મ, જે.
પાખે—જૂ. ગુ પાપછં, વિના
- પૃ. ૬ પૂજનિક—સં. 'પૂજનીય' ઉપરથી 'ધક' ના સામ્યે ગુજ.
રાજ, પૂજ્ય.

- પૃ. ૭ આદિષ્ટિયે—જૂ. ગુ. આફળીદ, ગેળે. સોય-સં. ઇ; પ્રા. યો, અપ. સુ, સો+‘ય’ (સં. ચ, પ્રા. ય), તે.
- પૃ. ૮ કોડ—સં. કોટિ, કરોડ, સો લાખ; કરોડો કંદર્પ-કામદેવ જેવા સ્વરૂપવાળો. વરો-વાર; ‘આ’ મં. સપ્તમી એકવચન સ્ત્રીલિંગે ‘આમ્’ ઉપરથી. સારથ-સં. ‘સાર્થ’, સાર્થકચ. હસારથ-સં. ‘હાસ્યાર્થ’, હાસ્યરૂપ મસ્કરી. એ‘ધાણુ-મં. અમિ-જ્ઞાન, પ્રા. અહિનાળ, જૂ. ગુ. *મદંધાણ, નિશાન. સમણુ-સં. સ્વપ્નકમ્, પ્રા. *સુવિળર્મ, અપ. *હુંવિળઠ, છુમિળઠ, સ્વપ્ન. એહ-સં. વિરહ.
- પૃ. ૯ હાણુ‘ સીસુ’—મહેલ ચણાની આસપાસ સીસુ ઢળાવ્યું કે જેથી કોઇ જાંબ ન શકે. સીસુ ખૂબ લીસુ હોવાથી જનાર લપસી જતાં આગળ જાંબ શકે નહિ. દોહિલું-સં. ‘દુલ્ભ’ ઉપરથી લક્ષણથી ‘દુઃખમય સ્થિતિ’.
- પૃ. ૧૦ સમાણી—સં. ‘સમાન’, સરખી વયની (સખીઓ).
- પૃ. ૧૧ અણુસારો—સં. ‘અનુસાર’-પાછળ આવવાની નિશાની કરવી એ. નરણું-સં. ‘અનૂત’-લક્ષણથી ‘ખરાગ’. લીતર-સં. ‘અભ્યંતર’ ઉપરથી, હાલ વ્રજભાષા ને હિંદીમાં વ્યાપક.
- પૃ. ૧૨ બંધેગીરી—સં. ‘બંધ’+‘ગીરી’-પ્રત્યય; બંધનની સ્થિતિ.
- પૃ. ૧૩ વારુ-સં. ‘વર’, ઉત્તમ. પ્રીછી-મણી. ધારણુ-સં. ધીરજ.
- પૃ. ૧૪ સેજ—સં. શય્યા, પ્રા. સઘ્વા, પથારી.
- પૃ. ૧૫ સમંધ—સં. ‘સવન્ધ’, અપ. *સૈવન્ધ, *સમન્ધ, સંમંધ.
- પૃ. ૧૭ બેખાડણી—સં. મયવ્યાકુલિકા, પ્રા. *મદ-ચકુલિકા, બપથી ગામરી. ઓથાર-સં. અવસ્થાર, પ્રા. *અડત્યાર, ઓત્યાર, છાતીમાં ભરાયેલો દુઝો.
- પૃ. ૧૮ ફાંસુ—સં. પાછ, ફાંસલો. પ ખના-પાંખવાળાં. ચત્તી-વાંસો જમીન જાજૂ રહે એવી રીતે ઝૂનેલી-રહેલી. કને-સં. જળે-પ્રા. ફળ્લ, નજીક. ઠારણુ-ઠારવાનું વચન.

૫. ૨૦ ટુરિ—સં. કુલ્મ-ઘોડો, અહીં 'ટુરિના તન-અધિનીકુમાર'.
ધાતુકર-વસુઓ.
૫. ૨૧ જુઝ્મ વીણાધર-નારદ અને હુંજરુ. મુકુટ ભર પરિ-
'મુકુટ ભર પર'—એવો પાઠ છે. સંભવિત અર્થ ભર્માના
ભાગને અડીને આવેલો ટેટો મુકુટ; જેમ આને વાંકી ટોપી
પહેરવામાં આવે છે, જે છેલ્લી નિશાની ગણાય છે. બીજો
અર્થ ભરના જેવી (પરિ, પરિ-પ્રકાર) જાંઘવાળો કાળર-
ચીતરો મુકુટ માથા ઉપર છે. આ પાઠલો અર્થ બરોબર નથી
લાગતો; સરખાવો ૫. ૩૮-૧૪ માં લીટી 'બ્રહ્મ મુગટ ચાંપી'.
૫. ૨૪ નખે—નહિ; આ જૂનો શબ્દ હાલ વ્યાપક રીતે પ્રયોગતો નથી.
૫. ૨૫ કોસીસાં—સં. કપિશીર્ષકાનિ, પ્રા. કવિસિદ્ધમાનિ, અપ.
*કડસિદ્ધઆદં, વાંદરાના માથાના ધાટનાં કિડલાની દીવાલનાં
ઠાંગરાં. રતનાકર-સં. 'રતનાકર', સાગર. દ્યારણુ-નસકોરાં
ખોલે છે તેવી ગાઢ નિદ્રા.
૫. ૨૬ ખેચરી—સં., પક્ષિણી. 'તારુણી મળોની ટોળે'—હું
એક નહિ, બીજી કોઈ સ્ત્રીઓ હોય તો એ બધી મળી જોઈ
ખાતરી કરો.
૫. ૨૭ રેણી—સં. રજતિકા, પ્રા. રચનિમા, જ. ય. *રહ્ણી, રાત્રિ.
લિપા-ભાષ. સરવો-તીજો, મીડો.
૫. ૨૮ કીજે—સં. ક્રિયતે, પ્રા. ક્રિચ્છ, જ. ય. કીજદ-ઠરિયે.
૫. ૩૦ પોત્યો—સં. પ્રાપ્તકઃ, પ્રા. પત્તઓ, અપ. પહુત્તઃ, પ્રાપ્ત
યયો. પરજન્ય-સં. 'પર્જન્ય'—મેધ.
૫. ૩૧ નિલવટ—પ્રા. તિલાટ, મં. લલાટ, કપાળ. જાળે પડયું
ખંજન-ખંજન પક્ષી જાળમાં ફસાતાં જેવું દેખાય તેવું મુંદર
દસ્ય આપતી સ્થિતિ. પછી 'ગાલે પડયું ખંજન' બ્રાતિથી
પાઠ થયો છે. એનો કોઈ અર્થ નથી.

૫. ૩૨ રચણી—સં. રજનિકા, પ્રા. રચનિકા, જ્ઞ. ગુ. રચણી, રચની, રાત્રિ.
૫. ૩૪ પેર—મં. પ્રકારઃ, પ્રા. પયારો, જ્ઞ. ગુ. વહરિ (સ્ત્રી.) પ્રકાર, રીત.
૫. ૩૫ કસણુ—કમ, યોગાની દોરી—ડોરણાં. ડીલ—સરીર.
૫. ૩૬ સાન—મં. સંજ્ઞા, પ્રા. સળ્લા, બાનવાળી શુદ્ધિ. લોધશું—
લોધશે (ચરોતર બાજુનો પ્રયોગ).
૫. ૩૭ બદ્ધ—ગધી. મં. 'બદ્ધ'—આંધેલું ઉપરથી 'આંધુ' ને પછી
'સર્વ' ના અર્થમાં. ઊજમ—મં. સ્વપ્ન, પ્રા. સ્વપ્ન, હોંશ-
વાળો પ્રયત્ન.
૫. ૩૮ જમલા—સં. યમલ-લોકમાંના રૂપના, અર્થાત્ ટોળામંધ.
અતંદ-ખૂબ જિએથી, મોટે સાદે. ગચ્છ-સં. ગચ્છ-ભ; ગમ્
ધાતુનું મં. આગ્રાથ બીજા પુરુષનું એકવચન રૂપ. છું—છે;
ચરોતરી તેમજ ઝાલાવાડી પ્રયોગ.
૫. ૩૯ વરાંસે—બરાંસે.
૫. ૪૦ સુંવાળા—સં. સુકુમારકા, પ્રા. સુદમાલકા, અપ. *સુઠું-
વાલકા, સુકુમાર, સુકોમળ. ઓસાણુ-એ ધાણીવાળું રમરણુ.
ચાકે—સં. ચક્ર, પ્રા. ચક્ર (નપુ), ગુજ. માં નરગતિમાં;
'ચાકે ચડાવવું' લક્ષણથી 'ખૂબ હેરાન કરવું'.
૫. ૪૧ મહુઅર—મોરલી. વ્યંડળ-નપુસક. ખૂંપિયો-ખૂતી
ગયો. વાર્ષિક—સં. વર્ષિકુલમાં થયેલો અનિરુદ્ધ. અખાડો—
સં. આપાદક; ઉપરથી અપીચીત ગુજ.; 'આપાદનો'.
૫. ૪૨ ઝીલે—સ્નાન કરે.
૫. ૪૩ ઓસરીજે—ઓસરિયે, જુઓ 'કીજે' ૫ ૨૯ નું ટિપ્પણ.
૫. ૪૪ સીજે—સં. સિન્ધનિ, પ્રા. સિન્ધ, સિદ્ધ થાય. ઉધમાદ—
સં. 'ઉ-માદ', ઉપાડા, ધમપછાડા
૫. ૪૫ વ્યેમ—આકાશ. હેવાલ-સમાચાર, 'અનાવ'.
૫. ૪૮ પનોતા—સં. પુણ્યયુતકા, પ્રા. *પુણ્યસમા, પુણ્યશાળી.

૫૨. ૫૦ આંચો—અભિમાન, ગર્વ. ઘોડ-ગુફા-ગર્વ, દર. ૫૨-
ઉપર; અર્થ સંકરણ છે.
૫૩. ૫૨ આગમાયુ—સં. આત્મ-આવયું ઉપરથી ગુપ્ત. શોક-
મં. 'શોક-હું શકા કરું છું' ઉપરથી ઉત્પ્રેક્ષાના અર્થે 'મળે છે'.
૫૪. ૫૨ વકારો—અવાજ કરી પડકાર કર્યો.
૫૫. ૫૩ તારોતાર—દિવસે તારા દેખાડી દીધા હોય એવું-એટલે કે
ખૂબ્ય પરાજિત.
૫૬. ૫૫ ચાંદરણુ—ચંદ્ર જેવું-માટે નાનો તારોડિયો, જે થોડો
વખત તબક્ક તબક્ક પ્રકાશી આવેથી જાય છે. દામણાં-દયા-
મણાં. ત્રેવડું-લેખું, ગણું.
૫૭. ૫૭ ઊંડળ—ખાથ ૫૮. ૫૮ ધાધુપ—ધમાધમ.
૫૮. ૫૮ ઉદ્ધકયો—હૃદયથી ગમગામ મધાળો બિંધ્યો.
૫૯. ૬૦ વાનરિયા—વાંદરા જેમ કૂદતા ધોડા.
૬૦. ૬૨ દોઢલા—એક દેવી.
૬૧. ૬૩ ગણ—'ગર્ભ' વાચો. દોડાકોટ-અનેક કોટિ, કરોડો.
૬૨. ૬૮ વાનતા—'વનિતા' વાચો. કકડધજ-સં. 'કુકુટધ્વજ'—
જેની ધજામાં 'કૂકડો' છે તેવો સિદ્ધરાજ નયસિંહ. એના
ઉપરથી એવા અસાધારણ વીર માટે આ ગૌરવ વ્યાપક થયો છે.
૬૩. ૭૦ જરણુ—સં. જીર્ણ-(જૂનું જૂ. ફ.) જૂનો; 'જીર્ણવર'.
૬૪. ૭૨ વડવા—વડીલ, પૂર્વજો. કૃષ્ણ જેમ હરણુ કરી રાણીઓને
પરણેલા.
૬૫. ૭૩ એવાતણુ—સૌભાગ્ય. પ્રણિપત—સં. પ્રણિપતિ-નમસ્કાર,
આજીવ.
૬૬. ૭૪—સાસરે વળાવવામાં આવતી પુત્રીને માની શિખામણ, એક
આદર્શ કૃતવધ્વ થવા માટે છે. ગોઠ-સં. ગોષ્ઠિ, પ્રા. ગોદિ-વાત.
ઉચિષ્ટ—મં. ઉચ્છિષ્ટ (ઉદ્ધશિષ્ટ નું જૂ. ફ.) એક, બોટેકું.
૬૭. ૭૫ તાપ તણુ—આધિ વ્યાધિ ને ઉપાધિ.

પરિશિષ્ટ ૧

- પૃ. ૭૬ સામગ્રી—આ નામ કાં 'સામેરી' કાં 'સામગ્રી' જોઈએ.
 નિવારણ—માત્ર પાઠપૂઠ શબ્દ, જેવા 'નિર્ધાર' 'માર' વગેરે છે.
- પૃ. ૭૭ તાળી લાગી—ત્રેમ થયો. નાપો—ન આપો. ઝાઝું—સં.
 *મગ્યપ્યકમ્, પ્રા. *મજ્જજ્ઞમં, *જ્ઞજ્ઞમં, અપ. *જ્ઞજ્ઞમં, ધણું.
- પૃ. ૭૮-૮૦ પરિધામ—મં. પરિધાન, પહેરવું.
- પૃ. ૮૧ સુવેષે—સં. 'સુવેષ'—સારી રીતે પહેરીને; જુઓ
 તરત જ નીચે 'સુવેષ'.
- પૃ. ૮૫ ઉછરંગ—સં. ઉત્તમ. પ્રા. ઉચ્છંગ-ખોળો.
- પૃ. ૮૬ ભાજન—સં. દામ, ધડો. પૃ. ૮૮ નેમ—સં. 'નિયમ', વ્રત.
- પૃ. ૮૯ ઘેલી—સં. *શ્મિલ, પ્રા. ગદ્દિ—પદ્ધતિ—ઉપરથી 'ચિત્ત-
 ભમ'. સૈયર-સદ્વિયર; સં. સહી, પ્રા. સહી. ઉપરાંટી-ઉદરાંટી,
 ઊછળેલી. સાદર-આદર સહિતની ધમ્મી.
- પૃ. ૯૦ તાતી—સં. તત્ત, પ્રા. તત્ત-તપેલી. વેળુ—સં. વાલુકા, વેકુળ,
 રેતી. ભયો—અહીં વ્રજભાષાની તેમજ જૂની દિંદીની છાંદ છે.
- પૃ. ૯૧ નોંધડિયો—સં. *સ્લક્ષ્ણક, પ્રા. સ્લક્ષ્ણકો ઉપરથી યુગ. માં
 'નાનડિયો'; પછીથી 'નોંધડિયો' થઈ 'નોંધડિયો'; નાનો પતિ.
- પૃ. ૯૨ ઘાડું—સં. ગાઢ-ધણુ, અત્યંત. વિનતા—મં. 'વનિતા', સ્ત્રી,
 વિશેષ—સં. 'વિશેષ'માંથી 'વિશેષ' દારા; વિશેષે કરીને.
- પૃ. ૯૩ સંધ—સંધુ, બધું. પૃ. ૯૬ નર્પ—મં. 'નર્પ', રાગ.
- પૃ. ૯૮ પશુપતાકા—સં. 'પશુપતિ'—શિવ ઉપરથી 'પાશુપત'
 નામનું અભ. શ્રી વૈદરણી-વૈદર્ભી, વિદર્ભ દેશના રાગની
 પુત્રી રુક્મિણી.
- પૃ. ૧૦૦ સુધા—અમૃતરસ; અથવા 'સુધી' હોય તો 'સીધા' 'સરળ'.
 આ રજુતિમાં પ્રત્યેક ચરણે પ્રથમ કૃષ્ણ અને પછી શિવજીની
 રજુતિ છે. નીચે કડવા ૪૦ માં પણ એ જ રીતે.
- પૃ. ૧૦૩ સુહાગ—સં. 'સુમાગ્ય'. પ્રા. સુહાગ-મામ્યમાળા.

૫. ૧૦૪ ઘરુણી—સં. ઘહિની, પ્રા. ઘરિની, પરની. જાગવો—જગાડો.
૫. ૧૦૫ છયાવર—(મૂળ સ્પષ્ટ નથી) વરરાજ. સાજન—મં. સજન.
મખિયરડો—મોરડો, ઘોડાના મોઢા ઉપરનો અડોડો.
પિંગડાં—પેમડાં.
૫. ૧૦૬ બાજઠ—મં. 'પાદસીઠ' ઉપરથી. પૂંજે—પોંજે. સરૈયો—
મં. 'શર', તીર. ઉંદરવો—ઉંદરનું દર. માયરું—સં. માતૃગૃહકમ્,
પ્રા. માદ્દરઅં, જ. શુ માહિરઠ, માતાનું ઘર; પરણતી વખતે
માતાના ઘરમાં જે વિચિટ્ટ રચનાયુક્ત બેસણી કરાઈ હોય
છે તે, જેમાં વરકન્યાને બેસાડવામાં આવે છે.
૫. ૧૦૯ વહાડી—ધી પીરસવાની માટીની નાળચાવાળી કરવડી.
પીંડાર—આહીર, ભરવાડ, રખારી. લૂડી—શુભ. વરણી—વથું ન
કરનારી જનરાણીઓ. ધીરા—મં. 'અધીશ', રવામી.
૫. ૧૧૦ હાથા—હથેળાથી કંકુવાળા અપાતા ચાપા.
૫. ૧૧૨ ચહેરીએ—કહી બતાવીએ. 'ચહેરવું' મુખથી કહી બતાવવું.
૫. ૧૧૩ સુવાસણુ—સં. 'સુવાસિની, પ્રા. સુવાસિની—સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી.
૫. ૧૧૫ શુંજ—સં. ગુણ, પ્રા. ગુજ, જાની વાત.
૫. ૧૧૬ દોરડો—દોરો, કાંડે બાધેલો મીઠળવાળો દોરો.
૫. ૧૧૮—'શ્રીરામચંદ્રમતાપથી' કવિએ રચના કરી છે, એટલે
'નળાખ્યાન' પછી આ કૃતિ પ્રેમાનંદે વધારેલી મંભવે. આ પદ
કડવાંના 'ઓખાહરણ'માંથી નાકરના રચેલા ઓખાહરણનાં
કડવાં બાદ જતાં જે રચના રહે છે તે પેલા ૨૯ કડવાંના
'ઓખાહરણ'ની પ્રેમાનંદે જાતે કરેલી પુનરાવૃત્તિ મંભવી શકે.
- નાકર-કૃત ઓખાહરણ**
૫. ૧૧૯ 'ઢાળ' પહેલાંનાં ૭ ચરણ કાંઈ રવિદાસનાં છે. ઢાળથી
નાકરની કૃતિ શરૂ થાય છે. છુનિ—તને; જૂનો પ્રયોગ—'તુદ્દનધ'
ઉપરથી. આખ્ય...થાખ્ય માં અપ. આત્માર્થ બીજા પુરુષ
એ કવચનના 'ધ'માંથી 'ય' લગુપ્રયત્ન આવ્યો છે.

- પૃ. ૧૭૦ ત્રેમ્હો—તરિયો તાવ. લહે, રે ગયા-અપ્યું કે ગયા.
અથવા લહેરે ગયા-એભાન થઈ ગયા. સંધ-સંધો, પૂરેપૂરો.
- પૃ. ૧૭૧—અડીં ૩૯ મી કડીમાં 'યાદવ છપ્પન કોડ' લડવામાં
હાજર સૂચવાયા છે, જે પૃ. ૧૬૬ની હકીકત સાથે સંગત નથી;
પણ પૃ. ૧૬૭ માં ૩૫ મા કડવાના આરંભમાં બીજી કડીમાં
'ભદ્રવ સાથ' થી સેના આવી જણાય છે; ફરી પૃ. ૧૭૫
ઉપર કડવાં ૩૯માં 'છપ્પન કોડ આવિયા' એમ યદુપરિવાર
આવ્યો છે. કવિનું વચન તેથી સિધ્ધિ જણાય છે.
- પૃ. ૧૭૨—કડવા ૩૭માં સ્તુતિ છે તેમાં એક ચરણમાં કૃષ્ણ ને
બાળ ચરણમાં શિવજીની સ્તુતિ છે. પ્રેમાનંદના ૨૯ કડવાંવાળા
ઝોખાહરણના ૨૭ મા કડવામાં આ જ શ્લોક છે, જેનો
વિસ્તાર એના ૫૩ કડવાંવાળા ઝોખાહરણમાં છે.
- પૃ. ૧૭૩ તર્મ—તમર. ઉપરાટા-ઉદરાટા.
- પૃ. ૧૭૪ કાયલડાં—કાયલાં, એક જ અંકનાં ત્રણ કાયલાં બ્રહ્મા,
વિષ્ણુ ને શિવજી. માંચડાનાં સાલ દળ ને વરત (દાગ) મળી
એક આકાર થાય તેમ આપ એકરૂપ છે.
- પૃ. ૧૭૫ દરવાનાં—દરવાડાનાં, નાળચાવાળા લોટાનાં.
- પૃ. ૧૭૬ શરિયા—સં. 'શર', બાણ—પોંખણમાં ઉપયોગ સેવાય છે
તે ગોરજ-ગોત્રજ વાંચો.
- પૃ. ૧૭૭ હાથઘાલણાં—ચાંદલાની રકમ વરવધૂના હાથમાં આપ-
વામાં આવે છે તે ક્રિયા. કોતક-સં. 'કોતુક'. ચકરીની (૧)-
રીત કરીને. ગોરવ-સં. 'ગોરવ'-લગ્ન પૂરાં થયે વરપક્ષને
આપવામાં આવતું ભોજન.
- પૃ. ૧૭૮ પોલી—પોળી, પૂરી. કંકોણ-કંકોડાં, કંટોલાં. દાળ
મંપાના છોડ-મંપાના છોડ જેવી પીળા રંગની દાળ.
- પૃ. ૧૮૦ ડોટ—દોટ, ઝડપ કરીને કરેલો દલ્લો. ફોટ-સં. 'ઠોટિ'-
કરોટો. સારું પારો-સારી=(ચોપટ)ના પાસાઓથી. કડવા

૪૪ માની પમી કડીની બીજી લીટીથી શરૂ થઈ ૮મી સુધીની
'દોરડો હોડવા' વિશેની કડીઓ વિચારથી પ્રેમાનંદના ૫૩
કડવાવાળા ઓખાહરણના કડવા પર મા તરીકે છે.

- પૃ. ૧૮૩ કોથો - કોર, કિનારીઓ. પૃ. ૧૮૪-તુંબડાં-મીઠાં દૂધવાં.
પૃ. ૧૮૬ તામશુ - તે સમયે; સ તાવત, અપ. તામ. આછમન
નામે દાસ્ય-દાસી આચમન કરાવે છે. નામે-નમાનીને આપે.
પૂઠી-સોપારી. ચેલતું (૧)-સુંદર. ફેલવાં-ઢેળવ્યાં, બનાવ્યાં.

વિષ્ણુદાસકૃત ઓખાહરણ

- પૃ. ૧૮૭ વંશ-વાંસમાથી બનાવેલી વેણ, બંસી.
પૃ. ૧૮૮-૬મી કડી નાકરમાં રજા કડવાની ૬ મી જ છે. ૬રી
૧૩ મીનો પૂર્વાર્ધ નાકરની ૧૫ મીનો પૂર્વાર્ધ છે.
પૃ. ૧૯૧ પલવંગ - 'સર્પ' -; સામાન્ય રીતે મં. 'પવગ' એટલે
'વાંદો'; પણ કવિએ અહીં જિડતી સર્પજાતિ માટે
પ્રયોગ્યો છે.
પૃ. ૧૯૨ છમય-છજ, હાપડ.
પૃ. ૧૯૩ જયમાલ - 'જયમાલ' વાંચો. આ કડવાની કોઈ કોઈ
લીટીઓ નાકર પછી લીધેલી જણાય છે; જુઓ ૧-૬
વગેરે કડીઓ.
પૃ. ૧૯૭ સાખીઓ ન્યાં ન્યાં આવે છે ત્યાં ત્યાં મજ-અવળી
વગેરેની છાંટવાળા છે, અને એ પાછળથી ઉમેરાયેલી લાગે છે.
ઉદ્વસ્ત-મં. 'ઉદ્વસ્ત' - ખાલી પડેલા.
પૃ. ૧૯૮ પાવંતી (?) - ત્યાં () ની જરૂર નથી મીનારક-
સ 'મીનારક' - મીનના સૂર્ય-ચંદ્ર માસમા મીન રાશિમાં સૂર્ય
હોય છે.
પૃ. ૧૯૯ દમણો - કંજસ. પૃ. ૨૦૦ કાલ - કોપ.
પૃ. ૨૦૧ - વિષ્ણુદાસ, બાણમતીના મર્મમાં આવી ઓખા જન્મી,
એમ કહે છે.

પૃ. ૨૦૫ વાજણે—(?)—વાગતા હોય છે, અવાજ કરતાં હોય છે.

પૃ. ૨૦૬ શૈલ્યા—સં. 'શિવા', પર્યરના બાળેક.

પૃ. ૨૦૮—આ કડવામાં ઓખાને શાપ થયાનું છે. અહીં વિષ્ણુદાસ ઉતાવળનું કારણ ગણે છે નાકરમાં આ પ્રસંગ અપાયો છે ત્યાં ચિત્રલેખા સાથે ઓખા કેલાસમાં ગદ્ય નિરૂપાધ છે; વિષ્ણુદાસ એ માટે 'આંતરગત્ય' શબ્દ વાપરે છે.

પૃ. ૨૧૫—વનો—સં. 'વિનય'. કડવા ૩૧ થી ૩૮ સુધીમાં વિષ્ણુદાસની કાવ્યકૃતિ હીક ખીલે છે; વિપ્રલંબ શૃંગારની હથોટી અહીં જોવા મળે છે પ્રેમાનંદમાં આટલું રસિક કાવ્ય-તત્ત્વ આ પ્રસંગનું નથી જણાતું. વિષ્ણુદાસના ઠાળ પછુ રાચક છે.

પૃ. ૨૨૮ વાનો—સં. વળેક, પ્રા. વળગો, અપ. વળડ, રંગ.

પૃ. ૨૨૦—૩૫ મું કડવું અહીં નિરર્થક પ્રક્ષેપ-૩૫ છે.

પૃ. ૨૨૨ પિયરની—'પિયુની' વાગ્યો; પિયુ અનિરુદ્ધ.

પૃ. ૨૨૫ ચાકરડી—'ચાકર', જાતનો સર્પ. ત્રેફાડા—તોફાન, ધાંધલ.

પૃ. ૨૨૮ ગળી—નીલી. 'જાત્યગળીમાં જોણી'—દેહને કલકિત કર્યો. અહીંનો ચિત્રલેખા-અનિરુદ્ધનો સંવાદ પછુ રસિક છે.

પૃ. ૨૩૧—કડવા ૪૭ માંનો પ્રસંગ પછુ સ્પષ્ટ છે.

પૃ. ૨૩૩—ખારી ઉઘાડી રહેવાથી અતુચરો જાણી ગયા કે પરપુરુષ-અહીં આવ્યો છે. આ વિગત વિષ્ણુદાસમાં ખીનજોથી જુદી જાતની છે.

પૃ. ૨૩૪—કડવું ૪૬ મુ—એ ચાર કડી નાકરમાં ૨૭ મા કડવાની ૫ થી ૮ કડી છે, તે પ્રેમાનંદના ૫૩ કડવાવાળા ઓખા-હરણમાં છે જ.

પૃ. ૨૩૫ સાણેજો—સં. 'સ્નેહિત', રેનેહી, હેતુ, મિત્ર.

પૃ. ૨૩૬ અડુઆણા—અડવાણા, ઉઘાડા પગવાળા. ઉગાઓ—સં. ઉદ્ + યા, પ્રા. ઉગ્ગા; ઊભા થઈને જાઓ.

૫. ૨૪૨ જાડેજી—યાદવનો કચ્છ-કાઠિયાવાડમાંનો રાજપૂત વંશ.
મં. યાદવ નું કચ્છીરૂપ 'જાડો' + 'જે' છટ્ટીનો કચ્છી પ્રત્યય;
યાદવનો વંશનો-કચ્છ, જામનગર, ગોંડલ, રાજકોટના રાજવીઓ
જાડેજા છે; એઓ પોતાને યદુવંશી કહેવડાવે છે. પીંડારા-
સં. 'વિષ્ણુત્ત્વક'-ગોવાળિયો. ૮ મી કઠીમાં રાસલીલા કથાનું
અનુસંધાન આપે છે.
૫. ૨૪૩—વિષ્ણુદાસ અને પ્રેમાનંદે બાણાસુરને ચાર હાથ બચ્ચાનું
કહ્યું છે, જ્યારે નાકરે બે હાથનું કહ્યું છે; જુઓ ૫. ૧૭૪માં
૩૮ માં કડવાની ૭ મી કઠી.
૫. ૨૪૬—શબ્દોમાં ફેર છે, છતાં પદ્ધતિ વિષ્ણુદાસના આ ૬૧ માં
કડવાની અને પ્રેમાનંદના ૫૩ કડવાંવાળાં ઓખાદરણના ૪૨માં
કડવાની સરખી છે.
૫. ૨૪૮ નાટ્યારની—(?)—નાટાચાર, નૃત્ય વગેરે અથવા નાયનારી.
૫. ૨૫૧ લાડીક ચોલાં—'લાડી કચોલાં' વચો.
૫. ૨૫૧-૨૫૨—'લાંખેણી લાડી લઈ'ગયો' એ મુવવાળાં કડવાં નાકર
વિષ્ણુદાસ અને પ્રેમાનંદના ૫૩ કડવાંવાળાં ઓખાદરણમાં છે,
પણ ત્રણેમાં શબ્દો જુદા છે; એ જ રીતે 'દોરડાવાળું' કડવું પણ.

૧૧. અદ્યાક્ષરી-સંકેત

અપ. અપભ્રંશ
ગુજ. ગુજરાતી
જ્ઞ ગુ. જૂની ગુજરાતી
પૂ. પૂર્વ

પ્રા. પ્રાકૃત
પ્રે. ૫૩ ઓ. ~પ્રેમાનંદકૃત
૫૩ કડવાંવાળું ઓખાદરણ
સં. સંસ્કૃત

કવિશ્રી પ્રેમાનંદકૃત

મૂળ

ઓ ખા હ રણ

કડવું ૧ હું

રામ રામથી .

શીશંજીસુતને આઘ આરાધું છું, મન કર્મ વચને સેવા સાધું છું,
ચોદ બોલ જોઈને માને છું, તેના ગુણ સુ લખીએ પાને છું !

હાળ

પાને લખ્યા જાએ નહિ, શ્રીગણેશના ગુણગ્રામ,^૨
સકળ કારણ સિદ્ધ પામે, મુખે લેતાં નામ.
ગિરિજાનંદન^૩ ગજન-નાસિકા, વળી દત્ત દિગ્ગજવળ એક,
આયુધ દરસી કર ધરી, જોયે અસુર હણ્યા અનેક;
સ્વામા જે સૂધ જૂધ મંગે^૪, સુત લાભ ને લક્ષ,
સિંદૂર લેપન શરીરે^૫, મોદક વદલમ બક્ષ;
નીલાંબર પીતાંબર ધારી, ચડે સેવંત્રાની સેવ,
મારા પ્રભુને પ્રથમ પૂજીએ, જય જય કુંદલ દેવ.

૧. ક મંગલાચરણની ચાર લીટી જુદી નથી, પણ કડવામાં જ
મંગલાચરણ લખ્યું છે.

૨. જ શ્રીગણેશપતિ ગણેશ.

૩. જ બૃ. હા. ગજવંદન.

૪. જ સંમ જે સુધજુધ રયામ; બૃ જ શુદ્ધ જુદ એ સ્વામા છે.

૫. જ શરીર સેવા સિંદૂર છે.

સેવું બ્રહ્મતનયા સરસ્વતી, ને રૂપ મનોહર માત;^૧
 તું બ્રહ્મચારિણી ભારતી,^૨ તું વૈષ્ણવી વિખ્યાત;
 શ્વેત વસ્ત્ર અને શ્વેત વપુ, શ્વેત વાહન હંસ,^૩
 વિશ્વંભરી વરદાયિની,^૪ ઠરો કોટિ વિઘ્નનો ખ્વંસ;
 કમળાક્ષી ને કમળવદની,^૫ કમળભૂ કન્યાય,
 તું વેદશાસ્ત્ર જટા ઉપનિષદ, ધર્મશાસ્ત્ર ને ન્યાય;
 બ્રહ્મવિદ્યા, યોગવિદ્યા, પુરાણ અષ્ટાદશ,
 ગાન તાન ને સાત સ્વર, એ સર્વ તારે વશ;
 દુહા, ગાથા, કવિત, કથા, વળી ભેદ, છંદ ને નાદ,^૬
 એ રામ તારા સરસ્વતી, બહુ વાણી તથા ને સ્વાદ;
 ચતુર્ભુજ ને ચાતુરી અર્જુન, વર્ણવે છે સહુ દાસ,
 વૈશંપાયન ને વાલ્મીકિ તુંને, જાણે છે વેદવ્યાસ;
 જૈમિનિ ને સુત પુરાણી, તેને કૃપા તારી સ્વી,
 તે' જટ બટ^૭ આચાર્ય ક્રીધા, ક્રીધો કાળિદાસ કવિ;
 કરુણાણુ^૮ તું ને દયાણુ તું, હું દીન કિંકર માય,
 હુંને રંક જાણી આપ વાણી, જેમ ગ્રંથ પૂરણ થાય;
 સહકાર-ફળ વામણો ધર્યે, અપંગ તરવા સિધુ,
 તેમ દાસ તારો હું ધર્યું છું, બાંધવા પદગંધ.

૧. મ ને મનોહર રૂપ

૨. ॥ બ્રહ્મચારી છે ભારતી.

૩. ઝ. શ્વેત વપુ હંસ

૪. ઢ વિશ્વંકર વીરદાયિની જૃં દાં દરબા કથાક્ષી કમળનયની,

૫. ક કમળ પત્રાક્ષી.

૬. જ. કથા ભેદ, છંદ ને નાદ. જૃં દાં એ તરંગ તારા સરસ્વતી છે, ॥ સંહના સંવાદ.

૭ મ તે' જટાચાર્ય બટ ક્રીધો ક ને જટ હુતા તે બટ ક્રીધા

૮ ય. કરુણાનંદ ને દયાણી, જૃં દા. હું કિંકર તારો માય.

ઝોખાદરણ

જળછુર

પદખંધ ખાંધું કથા ઠેરો આખ્યાન ઝોખાદરણ રે,
વદે વિપ્ર પ્રેમાનંદ, માતા, ઠેરો મંથને પૂર્ણ રે.

કંકણું ૨ છું

રામ રામધી

ઝેણી પેરે બોધ્યા શુકદેવ છ, બાણાસુરનો હિતાયો અહમેવ છ,
હરે આખ્યા સદસ હાથ છ^૧ ચક્રે હેલા (તે) વૈકુંઠનાથ છ.

હાજી

વૈકુંઠનાથે હાથ હેલા, હિતાયું અભિમાન,
પરીક્ષિત પૂછે શુકદેવને,^૨ કહો ઝોખાનું આખ્યાન.
બ્યાસનંદન વદે વાણી, વર્ણવું પૂર્ણાનંદ,
રસિક કથા બાગવત તણી, તે મધ્યે દશમસ્કંધ;
શુકદેવ વાણી જિયરે, બ્યાસદમો અધ્યાય,
આખ્યાન એ ઝોખા તણું, અનિરહનું દરજી થાય.
પરિબ્રહ્મથી એક પદ્ય પ્રકટ્યું, તેથી જિપન્યા પ્રભાકાર,
પ્રભાપતિથી મરીચિ ને, તેના દ્વેા દશપદ કુમાર;
તેના (પુત્ર) દિરવ્યકશિપુ, તેના પુત્ર પ્રદ્યાદ,
પ્રદ્યાદનો સુત વિરોચન, તેને મન અતિ આદ્યાદ;
વિરોચનનો બગા બળિયો, બગાનો બાણાસુર રાજન,
તે મહાપ્રતાપી દુવેા આવે, ધરતો મન અભિમાન;

૧. ૮ બાંધવા પદખંધ રે, ૬૪^૦ આખ્યાન ઝોખા તણું.

વદે વિપ્ર પ્રેમાનંદ, માતા ! મંથને બને બર્ણ.

૨. સ એને દુલ્લ સદસ હાથછ.

૩. ૬ યુદ્ધ ૬૯ પરીક્ષિતને

તે શોષિતપુરમાં રાજ્ય કરતો, મન જિપન્થો વિચાર,
 વર પામું ઈશ્વર આરાધું, આણુ વર્તાવું મંસાર.^૧
 ૨ ઠોભાડ નામે મોટો મંત્રી, તેને સૂચું રાજ્ય,
 વૈરાગ્ય મનમાંહે ધર્યો, ગૃહ પછી કીધું ત્યાજ;
 દેશાસ નિકટ મંગાવટે, બેસી તપ કરે અસુર,
 મન સાથે ઈશ્વર આરાધે, મહાપરાક્રમી તે યર;
 આસન વાળી તાળી લાગી, તે બળે ભોળો મન,
 ઈર્મવત્સર એક આસને, ઉષ્ઠ વળગી તન;
 વધો, શીત ને ગ્રીષ્મ વેડે, ઝોડવા તે અવની આમ,
 અવજે મુખીવે માળા ધાડ્યા, મસ્તક ઊગ્યા દામ;
 કુષા, તૃપા તજીને બેઠો, મહાતીવ માંડ્યું તપ,
 માળા તે ફેરવે મન તણી, જપે જોગેશ્વરનો જપ;
 ઇંદ્રે મોકલી અપ્સરા, તપ તણે કરવા ભંગ,
 બાણાસુર ચૂકે નહિ, પરમવે નહિ અનંમ;
 મોગી વેષ વૃષભ ચડી,^૪ આવિયા અતીત રૂપે,
 તપ બાણાસુર બોલાવિયો, ભાવે તે ભોળે બૂપે;^૨
 ૫મામ માગ રે મહીપતિ, એમ બોલ્યા હમિયાનાથ;
 બાણાસુર કહે, નાથજી મુને, સદસ આપો હાથ.

વળજી

સદસ આપો હાથ હરજી, મળ્યો મણુપતિ સમાન રે,
 ૬વિપત્તિ-વેળા ધાઈ આવજો, હા, ઠહી હવા અંતધોન રે.

૧. ઠ. વર વર્તાવું મંસાર

૨. જુઓ પરિશિષ્ટ

૩. ક. એમ સો વરસ વહી ગયાં. વ. સો વરસ એક આસને

૪. વ. વૃષભ ચડી મહાદેવ આગ્યા જૃં કા ધરી અતિત રૂપ

૫ જૃં કાં માં લીટી વધારે છે:—

નેત્ર ઉઘાડીને નિરિખીયું, ત્યારે દીક્ષા શંકર જણ.

ધરી, દશીને ગરજે લાગ્યો, સ્તુતિ કરી નિરવાણ.

૬. જૃં કાં વિપત પડે તો આવજો, એમ કહી શિવં

રાગ આસાવરી

વર આપી વળ્યા વિપધારી રે, સદસ જુગ પામ્યો અલકારી રે,
ખૂખારી ઘેર ચાલ્યો ખતો ચામડી રે, મતિ તાપસની આવડી રે;
અભિમાની બોલતો મુખ રે, હું તો રાજ્ય કરું હવે મુખ રે,
હું તો અમર થયો એણી ઘેર રે, તપશ્ચર્યા કરી આવ્યો ઘેર રે.

ઢાળ

પાયે લાગે ગ્રજ પુગની, આવી મળ્યો પરધાન,
સદસ જુગ પામ્યો, અનુજ કાદ્યાં સરોવર-સમાન,^૧
જાણે જુગમ વડની ડાળ ફરી, હમ્ત એમ રાગ તણા,
પોચે પોચે ગ્રમગ્રમે, જાણે શેષ નામની રણા,
એક હમ્તે સદસ-હમ્તી-ગગ વસુધાતથ વસ કીધુ,^૨
નાગ વર્ગ ને ગર્ગ જીયુ, રાજ્ય એક છત્રે કીધુ;
ચોસઠ દેશ ને ચાર દિશા બાણે વર્તાવી આણુ,^૩
પાયે પૃથ્વી મૂળતી, જુદ વહે મુખ વાણુ,^૪
મંત્રી સાથે વઢવુ માગે, ચામડી નિજ અંગ,^૫
માતંગ મારે વગી પછાડે, પાડે પર્વતશૃંગ,^૬
ભરાવે બાથ ને હાથ ઝાટકે, મુખે બાળે મેઘને સ્વર,^૭
વઢનાર પાળે બાણુને શરીર, ગ્રમટગો પરાક્રમ-નવર;

-
૧. વ કુદરો તરુવર સમાન ૧ તરુવર સમાન
 ૨. મ તેણે વસુધા વસ કીધી
 ૩. ૬ એક બાણુની વરતી આણુ
 ૪. ૩ મુખે જુદ વાળતો વાણુ
 ૫. ૪ બાથોબાથ નિજ અંગ
 ૬. ૩ પાડે પશુના શૃંગ ૪ પાડે પૃથ્વી સંગ
 ૭. ૪ મુખે બાળે મદગલ સ્વર

ગણુ-ગાંધર્વ ને અપ્સરા સાથે, કૈલાસ મથો રાજન,
 જઈ બાણાસુરે ચંકરને દારે, નૃત્ય માંડ્યું રાખી મન;^૧
 યૈયૈકાર ધમકાર ધુવરડાં, અગળા પાગ માંડે કમદમતા,
 મંદિરથી મહાદેવ નીસર્યા, રામાની પેરે રમતા;^૨
 અસુર-ઈશ્વર અગળા નાચે,^૩ અમર ઇદ્રાદિક જોય,
 ચંમ, મૃદંગ, ઉપંમ ને વીણા, સખ્દ એકઠા હોય;^૪
 મહાદેવ રસમજ્જ યયા, રાજને યયા વૃદ્ધમાન,
 બાણાસુરને ઢહે ઉભિયાવર, માગ માગ વરદાન;^૫
 રાય ઢહે, સ્વામી પ્રથમ તમે, મુને સડસ આપ્યા હરત,
 તે જુજળળ માંડું ઢાણે ન ભાગ્યું, મેં જીત્યા લોક સમરત;
 સ્વામી, બળ આપ્યું તો જોદો આપો, એ માગવું છે મારે,
 તમે વઢો ઠાં વઢનાર આપો, જે મારા મદને ઉતારે.^૬
 ત્યારે રીસ ચઢી ઈશ્વરને, માગતાં ચૂક્યો ચૂખ,^૭
 જા, જુજળળ તારું ભામશે, ત્રિલોક-પૂજનિક પુરુષ;
 પુત્રી તારીનો વડસસરો તે, તારા મદને દણુશે,^૮
 ઘડ ઘડી તે કર તારાના, કડકે કડકા કરશે.^૯
 ત્યારે બાણાસુરને શુદ્ધ આવી, મેં માગ્યો સરાપ,
 કડકા કરી કર કાપશે તે, કેમ ખમાશે અદાપ ?

૧. ઈ માંડ્યું સંગીત ગાન.

૨. ક રંભા પેરે રમતા.

૩. જ અસુર ઈશ્વર અપ્સરા નાચે.

૪. ક તણે એકઠાં હોય.

૫. જ માગ વરદાન આણી મન.

પ માગ માગ કંઈ મલીપતિ, આપું છું વરદાન.

૬. જ જે જુજળો ભાર ઉતારે.

ક માંડું હવારો અભિમાન.

૭. ઈ તારા જુજળે દણુશે; કાપશે ત્રિલોક દાય.

૮. ક ઘડ ઘડી હેઠીને તારા, દરના કડકા કરશે.

મૂપ કહે સાંભળાએ રવામી, તમ વચન હશે પ્રમાણુ,
એટલું માયું, શત્રુ આવતાં, આગળથી થાયે જાણુ;^૧
શિવ કહે, તારી ધર્મધન, આશ્લિયે ભાગી પડશે,
ત્યારે જાણુજે થોડા દિવસે,^૨ શત્રુ ઘુબ ગડમડશે.

વળણુ

ગડમડશે શત્રુ મેધની પેરે,^૩ નગર વળાચ્યો સોય રે,
બાણાસુર પછી અહર્નિશ તેઠ ધર્મધન સામું જોય રે.^૪

કંઠવું ૪ થું

રાગ દેશાખ્ય

ઝપિ કહે, રાય, સુણો અનુભવી, એ કથા મધ્યે થઇ બીજી નવી,
બાણાસુર વર પામી વળ્યો, આપ એકત્રો મૃગયાને વળ્યો;
ગગા નહાવા ગયાં ઉમિયા માત, ઝોખા ચિત્રલેહાએ જાણી વાત,
સંગે લીધી સહસ્ર સખી, બાવી આયુધ અમળા અંગરખી;
મહન-ધેલડી બંને જતી, અર્ધ છે ભાગ્ય ઉઠવની રતી,
જર્ઠ નમિયાં પાર્વતીને પાય, મસ્તક કર મેલ્યો ઉમિયામાય;
લીધુ ચરણામૃત અંજલિ ભરી, થોડશ પ્રકારે પૂજા કરી,
કુસુમદાર કંઠે ધરતી, અમર-ધૂપે આરતી કગતી;
પૂજી કરીને લાગ્યાં પાય,^૫ વહે દેવી, કન્યા, વર માગ્ય,

૧. જ એટલું તે માયું તમ કહે, શત્રુ આવતા થાય જાણુ

૨. જ તે વારે જ નિલે જાણુજે.

૩. જ ગાજશે શત્રુ મેધની પેરે

૪. જ બાણાસુર આસને બેસી, (દા'ડી ૦

જ. દા. આસન બેસી દહાડી બાણાસુર

૫. આ પછી બીજી પાય કહવા જુ કા. દોહનમાં છે જુઓ પરિશિષ્ટ.

૬. ૫૦ કાં રાગ લલિત

૭. જ. પૂજી અર્ચને લાગ્યા પાય મસ્તક કર મૂલ્યો ઉમિયાય

ઠન્યા ઠહે ઠંઠર્ષ દોડ, ઝેવા વરની પામું જોડ.^૧
 ઉમિયા ઠહે, મામ ખીજ વાગ; તોયે ઝેનો એ માગ્યો જરયાર.^૨
 ત્રીજ વાર ઠમું, મામ ફરી, આપો મુંદરવર એમ ઝોયરી;
 દેવી ઠહે, વરદાન દશે ખરાં, જા ઠન્યા, પરણું તણુ વરાં.^૩
 ઝોખા ઠહે, હો મારી માત ! તણુ નાય એ મહા ઉત્પાત,
 મેં પૂજ્યાનું શું સારય ? લોકમાં યાયે હસારય.^૪
 વહે દેવી, ટાણું સંદેહ, તણુ વાર પરણીય તેનો તેદ,
 શુભ સ્વામી તું પામીશ તરત, જો તું કરું અદૂણું યત.
 કુંવરી ઠહે, ઠંથતું કેમ જાણુ, યત કીધાનું શું ઝેંધાણુ ?
 દેવી ઠહે, ઝેની ચિન્તા કરી; જોજો ચિત્રમુદિ દાદરી.^૫
 જોમવીશ અંગ તું સ્વામી તણું,^૬ તુંને મધરાતે આવશે સમણું;
 તુંને પ્રેદ ધણો વ્યાપશે, ચિત્રલેદા નાય આણી આપશે.
 ગયાં ઉમિયા એવું ઠહી,^૭ ઝોખા પધાર્યાં મંદિર મહોં.
 મૃગયા રમીને આવ્યો તાત, પુત્રી વર પામ્યાની જાણી વાત,
 ચિંતા ચિત્તમાં થઈ છે ઉદે, ભય-દાવાનજ પ્રગટયો હેદે,^૮
 વિચાર કીધો અંતરમાં ધણો,^૯ વડસસરો જે તનયા તણો,
 તે સમાઈ કાઢિ નવ ગણે, નિશ્ચે મારા જીવને હણે;

૧. ય. ઝેવા રૂપની માગું જોડ.

૨. જ. તોયે ફરી માગ્યો જરયાર.

૩. ક. જા ઠન્યા પરણીશ તણુ વરાં.

૪. જ. યાયે લોકમાં હસારય.

૫. ઝ. જૃં હાં જોજો વૈશાખ મુદી દાદરી.

૬. ય. જોમવશે અંગ સ્વામી તુજતણું; જૃં હાં મધ્યરાત્રે આવશે રવપનું

૭. ઝ. ગયાં ઉમિયા અતિ દરજા કરી.

૮. ઝ. જો દાનવને યયો રહે.

૯. ઝ. જૃં હાં વિચાર ઉપજ્યો અંગમાં ધણો, વડસસરો તો પુત્રીતણો.

પુત્રી વૃદ્ધપણુ પાળે શુધ, માટે ઝોખાને મારુ હું, ^૧
 ત્યારે નાશ પામે ઝોખાપાઈ, ત્યારે નહિ આવે વહેવાઈ જમાઈ,
 વહેવાઈ હાય તો છટે પાણુ માટે ઝોખાને મારુ નિર્વાણુ,
 રજેવો પુત્રીને હણવા જાય, એવે આ યા નારદ સપિરાય
 નારદ કહે, રાય ખડ્ગને ધરી, કયા ચાત્રના તમે ક્રોધ કરી ?
 બાણાસુરે ઠઠી માંડી વાત, જઈ છુ પુત્રીનો કરવા ધાત,
 એનો વડસસરો થારો જેહ, મારા ભુજને હણશે તેહ,
 તે માટે મારુ એહને, પછી વહેવાઈ વર કર્યા તેહને ?
 સપિ કહે, સામગો ભૂપાળ, થ કરે કુવગી, નાનું બાળ ?
 ભુજને લાગશે બાળહત્યાય, તે માટે કરો એક ઉપાય, ^૩
 આપણુ પુત્રીને હણીએ કનાય ? રાખ કુવારી પરણાવીશ માય,
 નહિ આવે જમાઈ વહેવાઈ હાય, પછી તારે શી ચિન્તા હોય ?
 ગયા નારદ એવુ કહી, બાણે પુત્રી મારી નહિ,
 નના યરનો માંડ્યો આરબ ચણાવના અવાસ જ એક જ રતબ,
 ઢાળ્યુ સીસુ દૈત્યનરેશ, ન થાન પવન તણો પ્રવેશ,
 દશ સહસ્ત્ર મૂક્યા રખવાળ, તે ઉપર ચડાવી બાળ, અતિશયીનિ
 પાસે મૂકી માળરનેહા, વિધાત્રી નામે ચિત્રનેહા ^૪
 કન્યાન જોઈએ અમ વચ્ચ ને પાણી, તે લે દોરડીએ તાણી,
 સંગે સખી, રહે અન મોહ, ^૫ ખાય, પીએ ને કરે વિનોદ, ^૬
 ઉપજે કામ, અન દહ રાખતી, વણે દોહિત્રે દિવસ નાખતી

૧ થ તે વહેવા ઝોખાને મારુ હું

૨ ખૂંટ કાળમા વવારાની લીગી —

ભૂતિ કાધાતુર જ થયો નગન ખડ્ગ જે સીને ગયો

૩ તે રાખ કુવારી પરણાવીશ માય

૪ ક વિધાત્રી નામે ચિત્રનેહા

૫ અનમોહન,

૬ અ ખાય પીએ ને દોરડવિનોદ

વળણ

૧દિવસ નાખતી દોહિલે, સાંભળો પરીક્ષિત જૂથ રે,
એમ કરતાં ઝોખાને આગ્યું,^૨ વર વરવાનું રૂપ રે.

૧૬૩૩૩૩૩૩

✓ કહ્યું પ મું

રાગ ગોડી

વર વરવાને યોગ્ય થઈ ને પ્રગટ્યાં ઝીનાં ચિહ્ન છ,
ઝોખા કહે છે ચિત્રસેદાને, એક વાત સાંભળ બહેનછ;

સહિયર શું કીને ?

કહાંકારે દહાડલા કેમ લીને ?

એ તો દોષ કર્મને દીને.

જમપેં જૂકું જોગનિયું રે, મદપૂરણ મુજ કાપ છ,
પિતા તો પ્રીછે નહિ રે, ખાઈ ! કુંવારો ભવ કેમ જાય ?

સહિયર શું કીને૦-૨

જસાસરે જાય ને આવે, સખીઓ મુજ સમાણી છ,
હું અપરાધણ હોં દણાઈ, આંખે બરું નિત પાણી છ;

સહિયર શું કીને૦-૩

એ દુઃખે હું દૂગળી રે, મુને અલ ઉદક નવ ભાવે છ,
અવાસ-રૂપી યજ્ઞાએ સૂતાં, નિદ્રા કેઈ પેર આવે છ;૫

સહિયર શું કીને૦-૪

-
૧. ૬ દિવસ દામની દોહલા.
 ૨. ૪ એમ કરતાં પછી આવીછ, ઝોખાને વરવાનું સ્વરૂપ રે.
જ દિવસ નાખતી દોહિલે, તમે સાંભળો રાગનરે. જૂઠું નાખતી દિવસ૦
એમ કરતાં પછે ઝોખાને, આવીછ જોગન રે.
 ૩. જૂ. દા. મારી જોત રે.
 ૪. જૂ. દા. સદુકો.
 ૫. ૬ કાંઈ સૂતાં નિદ્રા નવ આવે. જૂ. દા. યજ્ઞી રે સહેલી, નિદ્રા૦

મરગદા સહિત ભરથાર બોલાવે, કરે આખ તણો અણુસારો છ,
તેવાં સુખ નયણે નવ નીરખ્યાં, મારો વ્યર્થ મયો જન્મારો છ;
સહિયર શું કીજે - ૫

સ્વામી કેગે સંગ નથી ને ઓને, તેથી શું હોય નરણું છ,
હવે આશા શી પરણ્યા કેરી, મારું જોખનિયું બપ ઝરણું છ;
સહિયર શું કીજે - ૬

બીજી વાત મુજને નવ રુચે, મારું મન ભરથારમાં મગ્ન છ,^૧
આહીં કોઈપુરુષ આવે તો સઘ પરણું, ના પૂછું જોશીને લગ્ન છ;
સહિયર શું કીજે - ૭

વેણુ રસિક કહેતો કરુણાનર, આવે લટકતી આંસે છ,
પ્રેમકટાક્ષે પિયુને બોલાવું, હૃદયા-ભીતર વહાસે છ;
સહિયર શું કીજે - ૮

મરકસડે મુખે, મધુર વચને, મરગદા મન આણી છ,^૨
શાક પાક પિયુને નવ પીરખ્યાં, આપો પાસવ તાણી છ;
સહિયર શું કીજે - ૯

એવાં સુખ નયણે નવ નીરખ્યાં, દાખવું કર્મ કઠોર છ,^૩
મારો જન્મારો એજે મયો, જેમ સૂકું વગડાનું બોર છ;^૪
સહિયર શું કીજે - ૧૦

કાકી વિના જેવાં લોચનિયાં, દીપક વિના મંદિર જેવું છ,
મુશ્ય સખી, શિર કંથ વિના, મારું જોખનિયું બપ તેવું છ;
સહિયર શું કીજે - ૧૧

૧. અ. હું ભરથાર લોગવવા મગ્ન છ. જૂન કાં ભરથાર ભાગમાં.

૨. અ. અતિમરગદા આણી છ.

૩. ઘ. ન દીપી કર્મ દોરી છ.

ક. પ્રે. દીકું કર્મ નકોર છ.

૪. અ. જેમ વગડા કેરું ઝાડ.

૧. જૂન કાં ક. જેમ વગડા તણું દોર.

જળ વિના જેમ માનસરોવર,^૧ ચંદ્ર વિના નિશ જેવી છે;

પિયુ વિના જોળન ગયુ રે,^૨ હું અભાગગી (પૂરી) તેવી છે;

સહિયર શું કીજે-૧૨

અગ્રો વનમા વેણ ફૂલી, ન મળે ભમરો ભોગી છે,

વપુવેલી જોળનિયુ ફૂલ્યું,^૩ ન મળ્યો નાથ સંતેગી છે;

સહિયર શું કીજે-૧૩

એ સુખ દુઃખ મિથ્યા ધરું, હું લેવાઇ મારા પાપે છે,

આ બંધેગીરી કરમે કાધી, જાઇ 'શ્યાંએ ચડાવ્યાં બાપે છે;

સહિયર શું કીજે-૧૪

જળ વિના જેમ વેવડી રે, લવણ વિના જેમ અન્ન છે,

ભરથાર વિના તેમ જામની રે, દોહિલે નાખે દિન છે;

મહિયર શું કીજે-૧૫

અકળ મતિ છે ગોવિન્દની, શું નીપજશે બહેની છે,

ગોપાળનું મમતું થારો, મનકું મારું રહે નહિ છે,^૪

સહિયર શું કીજે-૧૬

વળણ

મનકું મારું રહે નહિ, (વિરહ)વહિ થયો ઉદે,^૫

વલવલતી ઔખાને દેખી, ચિત્રલેખા વાણી વહે.

૧. જ જળ વિના જેમ માછલી રે, ચંદ્ર વિના રેન જેવી છે,

૨. જ, પિયુ વિના જોળનિયું વધ્યા.

બૃં ૬૧૦ એમ દંથ વિના જ કામિની.

૩. જ તેમ વપુ વેલી જોળન કળા કને, ન મળ્યો ભોગી ભમર.

૪. જ માં ૬૩ ૧૫ અને ૧૬ નથી

૫. જ મન દહ મારું રહે નહિ, ગદ વિપરીત થયો ઉદે.

જ વર વરવાને થઇ બિદે.

જ દહવુ પ-નો વચલો મૂલ્યો છે.

કડવું ૬ ઠું

શબ એવાડો

શીખામણુ દે છે ચિત્તેલા ને, તું તો સાંભળ બાળરતેલા ને,
એમ છોકરવાદ નવ કરીને ને, બાઈ બળિયા બાપથી બીહીને ને;
એવું નીચ મન ઠાં તારુ ને, આપણુ મોટાં બાપનાં છારુ ને,
એમ લાંછન લાગે કુળમાં ને, પ્રતિષ્ઠા જાય એક પળમાં ને,
કાજએ કહ્યું હોય ને તાતે ને, બાઈ, નવ જમ્યે બીજી વારે ને,
હું તો રહી છુ ઘુજ રક્ષણુ સારુ ને, બાઈ ' તું માણસ નહિ
વારુ ને.^૧

મેં તો ન થાય તારુ રક્ષણુ ને,^૨ બાઈ ઘુજમાં મોટું અપલક્ષણુ ને,^૩
ઘુજમાં કામ કટક દલ પ્રગટયુ ને,^૪ હવે મને રહેવું નવ ધટવું ને,^૫
ને રાય બાણાસુર જાણે ને, તો અંત આપણે આણે ને,^૬
મત્રી દુઃખદાયક વરતી ને^૭ જુડી કહેવાઈ ઘુજ મળતી ને,^૮
મારા સમ, ને મન કરો વિગદ ને, એમ સ્વામી ન મળે શીદ ને,
થાક્યા ડગલાં ન બરીએ લામા ને,^૯ તુતાવળે કેમ પાકે આબા ને?^{૧૦}
હું તો પ્રીછી કામનું કારણુ ને, અહેની રાખો હૈયે ધા યુ ને,

- ૧ અ પણુ હું માણસ નહીં વાર ને
૨. જ મેં તો નવ થયું તારુ રક્ષણુ ને
- ૩ ઘ બાઈ તમમાં દિસે અપલક્ષણુ ને
- ૪ જ ઘુજમાં કેમ કમળદળ પ્રગટયુ ને
- ૫ ઇ આઠા રે'લું મુને નથી જમણ ને
અ હાવે મારે રે'લું નથી ધટણ ને
- ૬ ઝ તો અંત જ નેના આણે ને
- ૭ અ જેની દુઃખદાયક જળતી ને
ઐ જેની દુઃખદાયક જળતી ને
- ૮ અ હ જુડી કહેવાઈ ઘુજ મળતી ને
- ૯ ક થાકીએ ડગલાં વરતા લાગ્યા ને

પિયુને મળતું હતું સોને ગમતું ને,^૧ મીને લેજનિયું હતું દમતું ને.^૨
 મુજમાં જ્ઞાન થુદ નથી અંતે ને, ઠાગચૂદમાં ક્યાંથી કંથ ને ।
 ભારી ઓખાગાઈ મલખાં ને, તમે વત કરોને અલખાં ને. .
 આયો યેત્ર માસ એમ કરતાં ને, પછી ઓખાગાઈ વત
 આચરતાં ને;

અસવણુ વરમે, અવની મુએ ને, દીપક બાળે ને દિન થુએ ને,
 ઘનિત હ્રિમિયાજને આરમિ ને, દેદ દમન કરે અન થુએ ને,
 થયું પૂરણ વત એક મામે ને, કોઈ ના જાણે એક આવાસે ને.^૪

વળણુ

આવાસે એક ગ્તંભ વિશે 'વત કીધું' ઓખાગ રે,
 'યથો રવખાંતરે' સ્વામી તણે, તે બટ પ્રેમાનંદ માય રે ૭

૧. 'કહ્યું ૭ મું'

શમ-કેદારી

શુક્રદેવજી વાળી વહે, ઓખા ભરી છે પૂરખુ મહે,
 વૈશાખ સુદ દાદથી દત્તી, સ્વામી સ્વામી કરતી મેજ સતી;
 મુખે નિદ્રા કરે છે બાળા, તન તપે હરે ત્રેદજવાળા,
 ત્રેદની જવાળા તપી નવ સમે, ધણું એક દુઃખી નિશા નિર્ગમે,^૬

૧. ક. પિયુને મળતું કેમ હોય અસુખમતું ને.

૨. ય. સદુને દીડે જોજનીયું દમતું ને.

૩. બૃ. ૬૧૦ માત૦. અહીં જુઓ પરિશિષ્ટ-વધારાનું કહ્યું.

૪. દ. કોઈ ન જાણે એક સ્તંભ અવાસે ને.

૫. જ. અવાસે એક ગ્તંભ વિશે

૬. ક. યથો રવખાંતર સંલેખ સ્વામીના.

૭. જ. આ દી જીજ પ્રતોમાં નથી

૮. પ્રેમક; જુઓ પરિશિષ્ટ.

૧૬૬ લિખિત વાત છે ભાવી, ઝોખાગાઈને નિદ્રા આવી,^૨
 *સૂતી સ્વામી સ્વામી કરતા, થવા લાગ્યા તે સમણાં સરતા,
 શુભ શુકને ઝોખા આનંદી,^૩ મળ્યો છે વર વિરહ-નિકંદી,^૪
 મડપ મનુષ્યે ભરાયો ખચખચી, રૂડી નૌતમ ચોરી રચી,
 મળ્યો સ્વામી રૂપ-રસાળો, તેની સાથે મળ્યો દાથેવાળો,
 આરે મગળદેરા ફરિયા, કે સારનાં બોજન કરિયાં,
 દાસી મીત ગાય ૬ વરણી ઝોખા સ્વપ્નાતરમા પરણી,^૫
 એક સ્તબ ચોતાની મેડી ચિત્રેખા વરને લાવી તેડી,^૬
 *ખેડા શય્યાએ સામાસામી નિદ્રામાં ગિથ્યા વર પામી,^૭
 *તૂટે હાર, છૂટે મેખલા, ગમે રતિસુખ આસન-કળા,
 નિશ્ચ નારીએ જાણ્યો નૃપ,^૮ કન્યા સ્ખલિત થઈ કંદર્પ,
 *સ્વપ્નામાં પરણીને જાગે ૯ ઝોખાજીને સાદુ લાગે,
 *ઝોખા મનવાહિત વર પામી, હિરણુ બીડ્યા તે અંતરજમી,^૧
 ખીડી અડધી કરડી પાનની, નાથ કહે, આરોગો કામની ^{શુગલ}
 ખાતાં કુખ મરડયુ છે જોગી, પિયુને રીસ થડી છે જોગી,^{૧૦}
 *તું તો થયો કામાતુર અંધ, પરસુતાશ શાનો સમધ ૧૧

૧ આ *નિશાનીવાદી લીટીને લખતા પરિશિષ્ટ જુએ

૨ બ પછી અજળાને નિદ્રા અ વી

૩ ૬ થયુ સ્વપ્ન ને ઝોખા આનંદી

૪ બ મળ્યો સ્વામી પ્રેમનો ફદી

૫ અ ઝોખા પિયુજીનું ઠાક્યા પરણી

૬ એમ સ્વપ્નામાં ઠાક્યા પરણી

૭ ક તાહા લાવી પિયુજીને તેડી

૮ ૬ એવુ સ્વપ્ને પ્રેમદા પામી બ કા એવુ સુખને પ્રેમદા પામી

૯ ઢ ભ દા સ્વપ્ને નારીને મળ્યો નૃપ

૧૦ ઘ મમણામાં રજની જાગે જૂ દા સ્વપ્નમાં રજની જાગે, તે તો
 ૧૬ લાગે

૧૧ જ પિયુને રીસ થડી છે જોગી ૧૨ ઈ અસુર સાથે શો સમધ

*ખીડી પાનની અર્ધી કરડી, ખાધી મન વિના મુખ મરડી,
મરધારને બાંત લ આવી. મેજથી નાથ ગયો રિસાવી.^૧

વળણ

રિસાવી ગયો રમણ કરતાં, તે સ્વર્નાતરની વાત રે,
ઝોખિંતી ઝોખાગાર્હ જાગી, સામે માંડ્યો આંમુપાત રે.

કડવું ૮ મું

રાજ સામેરી

જાગી જાગી રે રામા રમબરી, તપામે મેજ ફરી ફરી,
જૂએ કરડતી આંગલડી^૨, મેં તો વજસાડ્યું થોડાને ઠાળે રે,
મેં મૂઝએ મુખ મચકોડ્યું^૩, ખીડી ના ખાધીતે દાઝે રે;—જાગી૦ ૧
લડ્યડતી આમે, ને પાલવ ઝામે રે, નયણે આંસુ ઢાળે રે,
કરે સાદ સ્વામીને સંભારે, બ્રમર બોળા બાળે રે; —જાગી૦ ૨
ધ્રુવ ધ્રુવ કરતી નારી તપામે જારી, દીડી તે બોમજ બીડી રે,
જોઈ ચારે ખૂણે, ને મસ્તક ધૂણે, વિવરે વિજોગની પીડી રે;
—જાગી૦ ૩

કરે કાલાવાલા, મનોરથ કાલા, હણહણતી દે સમ રે,
તમારે તો દસવું, મારે રોઈ મરવું, ધીરજ રાખું કેમ રે!
—જાગી૦ ૪

આપી મંજોગમુખ, ને દેવું દુઃખ, મારા કર્મની રેખા રે,
અતિશે ના તાણો, દયા મન આણો, તમને ગાપના સમ, દો દેખા રે;
—જાગી૦ ૫

૧. જ સેજે કંઈ ગયો રે રિસાવી.

૨. ૬ મુએ કરડી દશે આંગલડી, જ એક મુખ કરડી આંગળી.

૩. ૯ મેં અમાગળીએ મુખ મચકોડ્યું. ૯ મેં બૂંડીએ મચકોડ્યું.

૪. ૫. મુધબુધ ગઈ નારી.

જુઓ પ્રીત તપાસી, હું છુ દાસી, દંડ દેવો તે શા સારુ રે ?
કરો સ્નેહ, કે તજું છુ દેહ, વહાવા અતિશે નહિ વારુ રે ?

—અમી ૬

મીઠ મડિા ને ખટપટ છાડો, ન બોલો તો કઠ નાખું વાઠી રે,
ખીડી મારે થયાં મન ખાટાં, કહો તો મુખનું તબોલ લઈ ઠાડી રે;
—અમી ૭

અનેક ઉપાય કીધા કન્યાએ, ન બોલ્યો નાચ, આશા ભામો રે,
વહે વિપ્ર પ્રેમાનંદ, ગતિ થઈ મંદ, પછી ઝોખા રોવા લામી રે.
—અમી ૮

કડવું ૯ મું

શબ વેશડી ૩

આશાભંગ થઈ ભાભિની, રોષ સ્તુતિ કરે સ્વામીની,
ચિત્રલેખા બણી ગઈ, ભેડ બહેની, શુ સૂઈ રહી ?
ભેડી સહિયર બેળાકુળી, કન્યા, કાં રુએ થઈ બ્યાકુળી ?
આવડી ઝોખા શાને કાંપી ? શકે ઝોથારે તજને આંખી !

૧. જ જહાલા અતિ ધણું નહિ કાચ વારે, જ અતિશે ધણું તે નહિ-
વારે, જ અતિશે કરો તે નહિ વારે, જુ કા અતિ ધણું તે વારે.
૨. જુ કા. અરે નાચજી ન જઈએ છાડે, તાડ તે ફેરવે શસુરે,
અમે પર ન આવે દયા, દેખી મારી આખડીએ આસુરે.
૩. જ, ય. રાગ માર. પછી કમા એક લીટી વધારે છે:
—પરીક્ષિત પૂછે સ્વપ્નાવર, શુકલ વાળે ॥ ઉત્તર.
૪. હ માં એક વધારે છે:—આશા મારી સફળ થઈ, જે જાણુ પિયુ
પરમાદે; તે આશા નિષ્ફળ થઈ, પિયુ ના દીઠો તાદે
આ પછી જુઓ પરિશિષ્ટ. ૧
૫. જુ કા. છે ચતુર કૌશાલકુમારી, પૂછે વાત સફળ વિસ્તારી,
ચિત્રલેખા હો સુણ જાણી, કેમ કહે છે આંસુડા દાણી.

મારી મીઠી તું રહે છાતી, તુંને રક્ષા કરે રે ભવાની,^૧
 કહે પ્રેમદા શું તને દવું, સમજામાં શું દીઠું નવું ?
 ઓખા કહે, ગાંધે હાથ દાય, ઘોડા મળમાં દુભાણા નાય,
 દસતાં રમતાં તે ચડિયો ક્રોધ, ફોકટ ફાંસ પડ્યો રે વિરોધ;
 કર દીવો ધર નિદાળીએ, છે આટલામાં પિયુ માળિયે,
 ચિત્રશ્રેષ્ઠા કહે, ઘેલી યર્ષ, આંહી દેવે અવાય નહિ;
 આવી ન શકે પ્રાણી ધંખના, એવી સમજામાં ન હોય ઝંખના,^૨
 પિયુ ! પિયુ ! કરતી તું સૂતી ચતી, માટે સ્વપ્નામાં દોઢો પતિ;
 સ્વપ્ને નિર્ધન પામે ધન, સ્વપ્ને વંધ્યા પ્રસવે તન,
 ભગી દેખે તો હાથો છાંગ, સ્વપ્ન મૃગમળના રે તરંગ;
 ધન્દ્રમળની જેવી વરત, મદીએ ને હાથો દસ્ત,^૩
 ન થાય લાભ, દોઢે સ્વપ્ને,^૪ દર્પણનું રૂપ ન આવે કને;
 અધિર્વનમર ને મગનકુસુમ, ભોગ અસ્થિર સ્વપ્નાના લમ,^૫
 નિદ્રાવશ મન કહીએ બમે, સ્વપ્ન સાચું ન હોયે કયમે;^૬
 ચિત્રશ્રેષ્ઠા દેતી દારણ,^૭ સખી ઓખાને આપે ધારણ,
 કુંવરીનું મનાવવા મન, દીપક પ્રકટાવી જોયું ભવન;^૮
 તપાસ્યું માળિયું ચારે પાસ, પડી ઓખા યર્ષ નિરાશ,
 વાધી વિજ્ઞેમ તણી વેદના, મૂર્છાંગત યજ્ઞ અચેતના.
 ચિત્રશ્રેષ્ઠાએ બેઠી કરી, હૃદયે ચાંપી જે શુભ ભરી,

૧. દ ખમા કરે આધ ભવાની; જૂ. દા. બેની૦

૨. ફ એ તો સ્વપ્નાની એવી ધંખના.

૩. જ ભગી દેખે તો હાથો દસ્ત.

૪. ઘ નાયનો લાભ ન થાય સ્વપ્ને.

૫. ઘ નાસ્તિ ભોગ સ્વપ્નાના લેમ.

૬. ક સ્વપ્નાનું સુખ સાચું હોય કેમે ?

૭. જૂ. દા. દારણા.

૮. દ. દીપક પ્રકટીને જોયું ભવન. દીવો પ્રકટ કીધારે ભુવન.

કામવશ મન નથી લાજતું, ત્રેકે તપે છે તન દાઝતું;^૧
 હાં વીસરી ગયું ઉગિયાતું વચન? સ્વખામાં પરણ્યો સ્વામિન,
 ઓખા કહે, વિસ્મરણ^૨ થઈ, લાવ સ્વામને તું અદી;^૩
 વિધાત્રી કહે, શું તેનું નામ, સ્વખાના સ્વામીનું કયું મામ?
 કાણુ માત પિતા ને જાત, લઈ આણું, કહે^૪ મુને વાત;
 * ઓખા કહે, હું ઘેલી થઈ, નામ હામ પુછાયું નહિ,
 નાત, જાત ને માત પિતાય, હું પ્રીછી નહિ જે પ્રથમ પુછાય;^૫
 રૂપકળા મુને મન ગમી, તે રૂપ ચિંતમાં રહ્યું જે રમી,
 બાઈ! તે નાથે હું મિથ્યા હમી, મેજે સૂરજ ગયો આથમી;^૬
 નિશા નહિ જાયે નિર્ગમી, મળવા મનકું રહ્યું ટમટમી,
 વિજેગદ્ગુપ્ત ન રહેવાય ખમી, લાવ પ્રભુને, કહું ચરણે નમી;^૭
 ણચિત્તેખા કહે, કમ્મે હાથ દઈ, જાણવા વિના કેને લાણું અદી!^૮
 કરી આશરો વદને વદ, તારા સ્વામીને લાણું સદ;
 ઓખા બોલે છે આજણપણ, આંદા આવે તો ઓજણું તત્કાળ,^૯

૧. જ ત્રેક અગ્નિએ તન દાઝતું; જ વિરહ કરી મન લાજવ, જ વિરહ તપે તન દાઝવ
૨. જૂ. દા. સ્મરણ થઈ.
૩. જૂ. દા. લેઈ આણું કહે માંડી વાત ઢ લેઈ આણું કહે સાક્ષાત
૪. જ પ્રીછી નહિ જે પૂછી વાત. જ પ્રીછયા વિના કેમ પ્રીછાય. જ હું નહિ પ્રીછી જે પ્રથમ પૂછાય.
૫. જ સંજોગે સૂરજ ગયો આથમી.
જ સંયોગ સૂરજ ગયો આથમી.
૬. જ લાવ, પ્રભુને કહે ચરણે નમી. જૂ. દા. લાવ નાથને ચરણે નમી.
૭. જૂ. દા. સખી કહે કમ્મે હાથ દાઈ, જ માંડી કહેને બધી વાત.
મિથ્યા વાત કહે ■ મને, નામહામ વિના લાણું કેને !
૮. ઢ નામહામ વિના આણું લેઈ.
૯. જ લાવો તો કહું તત્કાળ, જ રોપી લાવો તો કહું તત્કાળ.

હાંધ રૂપ સગણું છે સારું,^૧ તેણે ચિતકું ચોરું છે મારું;
લાવ શીઘ્રે સખી ! તેહને, નહિ તો પાકું છું રે દેહને,^૨
સ્વામી વિના અવલું વૃથા, માટે પિંડ પાકું સર્વથા.

વળણ

સર્વથા પિંડ પાકું મારો, આજ ન આવે સ્વામી રે.
ચિત્રકેખાએ રૂપ ચોતરિયું, ઠાગળમાં બહુકામી રે.^૩

કડવું ૧૦ મું

રાગ નદક

ઠાગળ રંગ લીધો રે વિધાતા, ભાત ભાતનાં ચીતરે સ્વરૂપ,
સ્વર્ગના સુર, પાતાળના પત્રમ, લખિયા તે ભૂમિના ભૂપ;—ઠાગળ૦ ૧
વાયુ વરુણ ને પાવક લખિયા, જક્ષરાય ને જમ,
ઝોખા કહે, તું લધુને મૂકી, આ વૃદ્ધ દેખાડે ક્યમ?—ઠાગળ૦ ૨
ગણેશ, ધૃશ ને અંબુજ^૪ લખિયા, લખિયા સૈન્યના ઈશ,^૫
જુગ્મ દુરિના^૬ તન જોવડાવ્યા, તોએ ધુણાવે શીશ,—ઠાગળ૦ ૩
પ્રભાકર, સુધાકર લખિયા, ગિરિજાવર મંજીર,
ઝોખા કહે, ન હોયે એકે, મારા સ્વામીનું શરીર;—ઠાગળ૦ ૪
અષ્ટ વસુ મધુ માંધર્વ લખિયા, લખિયા બારે મેહ,
સપ્ત જળનિધિ, અષ્ટ ધાતુકર, લખિયા તેહની દેહ;— ઠાગળ૦ ૫

૧. ૬ તેનું હાંધ હાંધ રૂપ રસાણું. ૨. ૬ હાંધ સ્વરૂપ છે અતિ સારું.

૨. ૬ નહિ તો પાકીશ મારી દેહને.

૩. બૃ. ઠા. વધારાની લીટીઓ—ઝોખા કહે કમે' દેહ બુજ, વારેવારે
મું પૂછે મૂઠ; મન મળવા રહ્યું ટમટમી, તેનું રૂપ અંતર રહ્યું રમી.

૪. બૃ. ઠા. ૨ નટની દેશી; અ ટાડી.

૫. બૃ. ઠા. અંબુધરા; ૬, ૭, ગણેશને અંબુધરા લખીઆ. અં ગુણધરા
ગુણ મંધર્વ લખીઆ.

૬. બૃ. ઠા. લખીઆ તે સેનાના ધીરા. ૭ લખીઆ સેનાપતિ ઈશ.

૭. બૃ. ઠા. જુગ્મ દુરિયા સહ જોવડાવ્યા. અ જુગ્મ દુરી બયા વર લખીઆ.

૧૬૯ મુનિ ને જુગ્મ વીણાધર, લખિયા ચિત્ર વિચિત્ર,
 મરુતમણ તે લખિયા વિદ્યાધર, સપ્તઋષિ પવિત્ર;-કાગળ૦ ૬
 ૧૭૦ શત કૌરવ, પાંચ પાંડવ લખિયા, વળી દેશ દેશના રાય,
 કન્યાને કોઈ ચિત્ર ન આવે, આકુળ વ્યાકુળ થાય;-કાગળ૦ ૭
 ૧૭૧ ચિત્રલેખાએ મન વિચાર્યું, મેં લખિયા કામોદકામ,
 વિષયી પુરુષ ભામનીના ભોગી, કૃષ્ણતણું એ કામ;-કાગળ૦ ૮
 ૧૭૨ અતુલજન, પીતાંજરધારી, લખિયા શ્રીમહારાજ,
 દીકા કૃષ્ણ ને ઓખા જીઠી, કરી કૃષ્ણની લાજ;^૧-કાગળ૦ ૯
 ૧૭૩ અરે, સહિયર એનાં કુળમાં, મારો છે ભરથાર,
 પ્રભુમનને પાળી લખી દેખાડ્યો, લાજ કીધી ખીજવાર;-કાગળ૦ ૧૦
 ૧૭૪ કન્યા કહે, એવો^૨ પ્રભુજી, આ પુરુષ કોઈ વૃદ્ધ,
 ચિત્રલેખાએ લખી દેખાડ્યો, કાગળમાં અનિરુદ્ધ;-કાગળ૦ ૧૧
 ૧૭૫ મુકુટ ભ્રમર પરિ, વદન સુધાકર, નેત્ર એ અંબુજ,
 ચેલી ઓખા, ધાઈ ધાઈને બેટે, બરી બરીને ભુજ;-કાગળ૦ ૧૨
 ૧૭૬ ધન, ધન, નાયજી ! હાથ ગ્રહીને, ના મૂકીએ ખીડી સાડુ,
 ૧અમો અખળાનાં હૃદય કામળ, કોણ મનું અમાડુ^૩-કાગળ૦ ૧૩
 ૧૭૭ ના, ના, બોલો મારા સમ છે, લાજો છો શા માટે ?
 ૧૭૮ ચિત્રલેખા કહે, ન હોય સ્વામી, વળગ્યામાં કાગળ ફાટે.^૪-કાગળ. ૧૪

૧. બૃ. કા. વેદ.

૨. ૪ સસરાની કીધી લાજ; ૫ કરી શશુરની લાજ; બ કા. કીધી વડસસરાની લાજ.

૩. બૃ. કા. અરે, સહિયર એ ભિયાના કુળમાં.

૪. બૃ. કા. કન્યા કહે, અવયવ પ્રભુના.

૫. ક., શૃ. વા. કાગળને અરે ભુજ.

૬. બૃ. કા. હૃદય અખળાનું હોય કાચું ૭. ૬ વળગ્યા કાગળ ફાટે.

વળણ

કાંટે કામળ કામિની, ન બોલે ચિત્રામણ વાણી રે,^૧
ઓખા કહે ચિત્રલેખાને, આપ પ્રભુને આણી રે.

કંઠ્યું ૧૧ મું

રામ માતુ

ઓખા કહે, સુણ રે સાહેલી, લાવ નાથને વહેલી વહેલી,
બાઈ^૧ તું છે સુખની દાતા, લાવ સ્વામીને, ચાપ સુખ સાતા;
રચણરે કહે ચિત્રલેખા, બાઈ^૨ આપના ઉપાય હેવા^૩

દૂર પંથ છે દારામતી, કયમ જવાયે મારી વતી ?
તાર્કાં તો જઈ ન શકે રાય શક, રક્ષા કરે સુદર્શન ચક્ર,^૪
ત્યાંથી જીવતાં કયમ અવાય^૫ ત્યાંતો નિશ્ચે મસ્તક હેવાય;
જાણું જોજન શત અગિયાર, ત્યારે આવે તારો ભરચાર;
નયણે નીરની ધારા વહે છે, કરે જોડીને કન્યા કહે છે;
બાઈ! તારી મતિ છે મોટી, તુંને કામ ન કરી શકે ખોટી,
સહિયરને સહિયર હોય વદાલી, બાઈ! તેં મુને લાયે ઝાલી.
આપણુ બે જણુ બાળસંધાતી, પ્રાણુદાતા છું, રે વિધાત્રી,^૬

૧ બૃ. કા. ચિત્રલેખા બોલે વાણીરે. ઢ. દ. આ ચિત્ર ના બોલે વાણી રે.
ક. ચિત્રામણ કેમ બોલે વાણી રે.

૨ બૃ. કા. ઓખા ! તેને પડયા એ હેવા. સખી !.....

૩. દ. બાઈ ! આપના ઉપાય હાંહે ! ૪. બૃ. કા. રક્ષા કારણ ફરે છે ચક્ર.
અ ફરતું રક્ષા કરે છે ચક્ર. ક રક્ષા કરવા ફરે સુદર્શન. ૫

૫ બૃ. કા. જીવતાં તો ફરી ન અવાય.

ઢ. જઈ તો ફરીને ન અવાય, નિશ્ચે સિરછેદન ચાપ.

ક. જીવતાં ફરી ન અવાય વેદ, નિશ્ચે ત્યાં સિરછેદ.

૬. અ. પણુ વુ દાતા છે વિધાત્રી વ. તું તો પ્રાણુદાતા વિધાત્રી.

માતાપિતા વેરી છે મારા, મેં તો ચરણ સેવ્યા છે તમારાં,^૧
 વિધાત્રી, તું છે દીનદયાળ, એમ કહીને પગે લાગી યાજ.
 ચિત્રલેખાએ ધારણા કીધી, પછી દેહ તે પ્રક્ષણી કીધી;
 રઆયું વાયક એક પ્રમાણી, ક્ષણું બેમાં તે આયું આણી.
 ઓખા કહે છે જે રહેને રૂડે આચરણે,^૨ રજે અનિરુદ્ધને તું પરણે;
 જતન કરને સ્વામીનું સંધળ, જેમ આંખને રાખે પળ.^૩
 પછી વળાવી રે વિધાત્રી,^૪ પંખિણી પવનવેગે જાતી;
 દારકા જઈ પોતી કામિની, હેલ્લી દોઢ પહોર રહી જામિની,
 બેનું દુર્મમાં પેસે સીજન, તેવું ધાયું તે સુદર્શન;^૫

૧. ક. બાઈ । મેં પદ્મમ સેવ્યાં છે તારાં; બૃ. કા. જ. મેં તો ચરણ
 સેવ્યાં છે તારાં.

૨. વ. આખી વાયક પ્રાણ પ્રમાણી; અ. આયું વાયક વચન પ્રમાણી.
 બૃ. કા. માં એક વધારાની કીટી છે:-તે શું પરણાવું રહી રીત,
 તો હું જાણુને મારી પ્રીત.

૩. જ. ઓખા કહે રહેને રૂડે આચરણે.

૪. બૃ. કા. આ પહેલાં છે કહીમાં ઓખાની ચિત્રલેખાને શિખામણ
 છે અને રૂડા આચરણે રહેવાનો તથા પરણવાના વિધિનો વિસ્તાર છે.
 દ્રુપદ ન લાગવાથી અહીં મૂક્યા છે.

સખી મુંદર વરને જાણી, રજે માતી હું પદસણી,
 એનો અતિરો હાથ રૂપાળો, રજે મેળવે હું હાથેવાળો.
 બાઈ ! જલવવર છે રૂડો, રજે પહેરી બેસતી સુડો,
 બાઈ ! જઈને આવને તરે, રજે તે સાથે મંગળ વર્તે;
 સખી ! આવને વહેલી વહેલી, વહાલું વાતાં વહેલી વહેલી.
 બાઈ ! તારો છે વિશ્વાસ, રજે કરતી મને નિરાસ.

૫. ક. કરને સ્વામીનું સંધળું જતન, જેમ આંખને રાખે પાંપણ; બૃ. કા.
 હું તો કરને સ્વામીનું જતન. મુજ શંકને હાથ રતન. જ. જેમ
 આંખને રાખે કાળજી. ૬. જ. એમ કહી વાળાવી વિધાત્રી.

૭. બૃ. કા. જવા કીધું નગરમાં મન.

૮. અ. ધાઈ આયું સુદર્શન; વ. એવે ધાયું સુદર્શન.

જેવું મસ્તક છેદે પળમાં, કન્યા પેહી ગોમતી-જળમાં.
 એવે નારદજી તાંહાં આવી,^૧ કન્યા ચક્ર ચક્રી રે મુકાવી;^૨
 | નારદ કહે, રે સુદર્શન ! એને લઈ જવા દેજે તન,
 એ તો કામ છે કૃષ્ણને ગમતું, માટે તું એને નજે^૩ દમતું.
 ગયું ચક્ર તે પશ્ચિમ દિશ, ઋષિ નારદ ગયા આકાશ,
 ધ્રુવે અસ્થ રહી છે રાત્રિ, ચાલી ગામ જોતી વિધાત્રી;
 ચાલી પક્ષણી જોતી ગામ, સામાસામી દીસે ■ ધામ,
 સમ જુમિ તણા આવાસ,^૪ જોતાં કુધાનૃપા થાય નાશ;
 બહુ કળશ ધન રે વિરાજે, જોતાં અમરાપુરી તે લાજે,^૫
 શોભે છત્રં ઝરખા ને માળ, સ્તંભ મણિમય ઝાકઝમાળ;
 વાંકી બારી ને ગોખે જળા, નીલા કાચ મૂક્યા છે દાળા,
 ઝળકે મંડપ હેમની યાળા,^૬ પટમાંહે જડી પરવાળા;
 બલાં ચીટાં ને શેરી પોળ, સામાસામી હારોની ઓળ,
 ભીંતે લીધી કનકની ગાર, ચળકે કાચ ને મીનાકાર;^૭
 ઘેર ઘેર વાટિકા રે કુંજ,^૮ કરે બમરા તે ગુંજગુંજ,
 થાય માનધોપ તે કાજે,^૯ રસ આગ્યો વાનિજને તાજે,

૧. જ. એવે નારદ રહ્યા તાં આવી ૨. બૃ. કા. કન્યા ચક્રચક્ર ચક્રી મુકાવી.

૩. બૃ. કા. રજે.

૪. બૃ. કા. પછી હકળી અંજલિ લીધી, મંત્રી વિધાત્રી નિર્મલ કીધી.

૫. બૃ. કા. ઘ, જ. લલન બારો.

૬. જ. ચોફેર રતનાચર ગાજે.

૭. જ. જુએ મંડપ હેમની યાળા. ઘ મુલે હેમમંડપની જળા. બૃ. કા.
 માં આ લીધી નથી.

૮. ઘ, જ. ચળકે જલે મીનાકાર. જ ચળકે કાચ મીનાકારે. ઘ. ઝળકે.

૯. જ, ક. ઘેર ઘેર મુગંધ વજ્રકુંજ; ઘ ઘેર ઘેર રક્ષાદિત્તા કુંજ; બૃ. કા.

માં આ રથજે કેટલીક લીધી બિલકાસુલદી છે.

૧૦. ઘ. થાય જનન અદોનિશ કાજે; જ. થાય જ્ઞાનગોષ્ઠી તે કાજે.

ઝોટા મદગળ ધૂમે ને ડોલે, ગુણ ગાંધર્વ બંદીજન બોલે,
 દારકા તે વૈકુંઠ સરખી, ચિત્રલેખાએ નમરી નીરખી;
 દુર્ગ દોસીસાં રૂડાં બિરાજે, ચોફેર રતનામર માળે,
 ત્યાં તો ગોમતીનો રે સંગમ, હૃદયે સ્થાવર ને જંમમ;
 ઘેર ઘેર હરિગુણ આય, ચિત્રલેખા તે જોતી જાય,
 વસુદેવનાં ધર નિહાળી, ત્યાંથી વિદ્યાત્રી આધેરી આલી;
 સોળસહસ્ર કૃષ્ણની નારી,^૨ સધળે દીઠા દેવ મોરારી,
 હરિના સાઠ લાખ છે તન, જોયાં તેહ તથાં લવન;
 જોયુ ધામ કામ-જાતકાર, દીઠા મેડીએ રાજકુમાર,
 અનિરુદ્ધ સૂતો છે હિંદોળે, દાસી ચાર ને વાયુ ડોળે;
 શોભે દીપક ચારે પાસ, કોઈ ચરણ તળાંસે દાસ,
 તાંહાં બાવનાચંદન મહેકે, હિંડોળે કુમતડાં લહેકે;^૩
 કામકુંવર કામના જેવો, ચિત્રલેખાને ચોરી લેવો,
 કુંવર હરવાનું કારણ;^૪ સ્મર્યું નિદ્રાનું કારણ;
 રાતે જે કોઈ જાગતું હતું,^૫ પછી જે જોમ તેમ તે સૂતું,
 કારણ ભારણ બરી છે કાયા, વપુમંદિ વસી જોગમાયા.^૬
 અનિરુદ્ધ તણી ઠિકરી, તે તો સૂતી છે નિદ્રાએ બરી,
 ચિત્રલેખા તે ધરમાં ગઈ, પણ કુંજર તે જાણી નહીં;^૭
 વિચાર અંતરમાં કીધો, આંકડેથી હિંદોળો લીધો,^૮

૧. આ લીટી પછી બૃ. કા-મા-સકે અવાસ અડશે બ્યોમ બલે વૈકુંઠ આશ્રયું બોમ.

૨. બૃ. કા. સોળ સહસ્ર નારી વિહારી.

૩. ય. દોરીએ કુમતડા લહેકે;

૪. દ કુંવર લેવાનું છે કારણ,

૫. બ, ઢ. રાતે કોઈ કોઈ જાગતું હતું.

૬. વ. વપુ પ્રાણુ થઈ જોગમાયા; જ. બ્યાપી થઈ જોગમાયા.

૭. બૃ. કા. પણ કુંજર તેજ જાણ્યા નહીં, ૮. બૃ. કા. કડા કાદી

હિંડોળો લીધો; ૬, ૮ આંકડા કાદી હિંડોળો લીધો.

જેવું મસ્તક છેડે પળમાં, કન્યા પેડી ગોમતી-જળમાં.
 એવે નારદજી તાંહાં આવી,^૧ કન્યા ચક્ર યજ્ઞી રે મુકાવી;^૨
 | નારદ કહે, રે સુદર્શન ' એને લઈ જવા દેજે તન,
 એ તો કામ છે કૃષ્ણને ગમતું, માટે તું એને નખે^૩ દમતું.
 ગયું ચક્ર તે પશ્ચિમ દિશ, ઋષિ નારદ ગયા આકાશ,
 ૪ હવે અદ્ય રહી છે રાત્રિ, ચાલી ગામ જોતી વિધાત્રી;
 આલી પક્ષણી જોતી ગામ, સામાસામી દીસે છે ધામ,
 સમ જૂમિ તણા આવાસ,^૪ જોતાં કુધાનૃપા યાવ નાશ;
 બહુ કળશ ધન્ય રે વિરાજે, જોતાં અમરાપુરી તે લાજે,^૫
 શોભે છત્ર^૬ ઝરખા ને માળ, સ્તંભ મણિમય આકરમાળ;
 વાંકી બારી ને ગોખે જળા, નીલા કાચ મૂક્યા છે દાળા,
 ઝળકે મંડપ હેમની યાળા,^૭ પટમાલે જડી પરવાળા;
 બલાં ચીટાં ને શેરી પોળ, સામાસામી હારોની ઝોળ,
 ભીતે લીધી કનકની ગાર, ચળકે કાચ ને મીનાકાર;^૮
 ઘેર ઘેર વાટિકા રે કુંજ,^૯ કરે બમરા તે ગુંજગુંજ,
 યાવ માનધોષ તે કાળે,^{૧૦} રસ આખો વાનિત્રને તાળે,

૧. જ. એવે નારદ રહ્યા તો આવી ર. બૃ. કા. કન્યા ચક્રસય યજ્ઞી મુકાવી.

૩. બૃ. કા. રખે.

૪. બૃ. કા. પછી હડકની અંજલિ લીધી, મંત્રી વિધાત્રી નિર્મય કીધી.

૫. બૃ. કા. વ, જ. લવન લાસે.

૬. જ. ચોફેર રતનાગર ગાળે.

૭. જ. જુએ મંડપ હેમની યાળા. વ કુલે હેમમંડપની જળા. બૃ. કા.
 માં આ લીધી નથી.

૮. ઈ. ચળકે જલે મીનાકાર. જ ચળકે કામ મીનાકારે. ઘ. ઝળકે.

૯. જ. ક. ઘેર ઘેર મુગંધ જળકુંજ; ઘ ઘેર ઘેર રક્ષાટિકતા કુંજ; બૃ. કા.

માં આ રચણે કેટલીક લીટી ઘિલટાસુલટી છે.

૧૦. ઈ. યાવ જગન અદોનિશ કાળે; જ. યાવ જ્ઞાનગોષ્ઠી તે કાળે.

મોટા મદગળ ધૂમે ને ડોલે, ગુણ ગાંધર્વ બંદીજન મોલે,
 દારકા તે વૈકુંઠ સરખી, ચિત્રલેખાએ નમરી નીરખી;
 દુર્મ કોસીસાં રૂઝાં બિરાળે, ચૌકેર રતનામર માળે,
 ત્યાં તો ગોમતીનો રે સંગમ, ઉદ્ધરે સ્થાવર ને જંગમ;
 ઘેર ઘેર હરિગુણ ગાય, ચિત્રલેખા તે જોતી જાય,
 વસુદેવનાં ધર નિહાળી, ત્યાંથી વિદ્યાત્રી આધેરી ચાલી;
 સોળમહસ કૃષ્ણની નારી,^૨ સધળે દીઠા દેવ મોરારી,
 હરિના સાઠ લાખ છે તન, જોયાં તેહ તથાં જવન;
 જોયું ધામ કામ-જાતકાર, દીઠા મેડીએ રાજકુમાર,
 અનિરુદ્ધ સૂતો છે હિંદોળે, દાસી ચાર ને વાયુ ઢોળે;
 શોભે દીપક ચારે પાસ, કોઇ ચરણ તળાંસે દાસ,
 તાંહાં બાવનાચંદન મહેકે, હિંદોળે કુમતડાં લહેકે;^૩
 કામકુંવર કામના જોવો, ચિત્રલેખાને ચોરી લેવો,
 કુંવર હરવાનું કારણ;^૪ રમ્યું નિદ્રાનું કારણ;
 રાતે ને કોઇ જગતું હતું,^૫ પછી ને જોમ તેમ તે સૂતું,
 કારણ બારણ બરી છે કાયા, વપુમાંહે વસી જોગમાયા.^૬
 અનિરુદ્ધ તણી કિંકરી, તે તો સૂતી છે નિદ્રાએ બરી,
 ચિત્રલેખા તે ધરમાં ગઈ, પણ કુંવર તે જાણી નહિ;^૭
 વિચાર અંતરમાં કીધો, આંકડેથી હિંદોળો લીધો,^૮

૧. આ લીટી પછી બૃ. કા-માં-રાકે અવાસ અડશે જ્યોત્ત્વ નાણે વૈકુંઠ
 આપયું જોમ.

૨. બૃ. કા. સોળ મહસ નારી વિહારી.

૩. વ. દોરીએ કુમતડાં લહેકે;

૪. ર. કુંવર લેવાનું છે કારણ,

૫. જ. ર. રાતે કોઇ કોઇ જગતું હતું.

૬. વ. વપુ પ્રાણ યઈ જોગમાયા; જ. બાપી યઈ જોગમાયા.

૭. બૃ. કા. પણ કુંવર તો જાણ્યા નહિ; ૮. બૃ. કા. કડાં કાઢી

હિંદોળો લીધો; ૬, ૮ આંકડા મઢી હિંદોળો લીધો.

એહ સાંકળ કરમાં ઝાલી, ખેચરી-મત ચતુરા ચાલી;^૧
 ગાઠવણુ ગાવિંદે કીધી,^૨ જાણી જોઈને જાવા દીધી.
 ઘેર ઝોખા જુએ છે વાટ, નાખ્યો નાથ ને થાય ઉચાટ;^૩
 એવે સાંભળી પાંખ જ વાગી, ઝોખા નિદ્રામાંથી જાગી,^૪
 લાવી ચિત્રલેખા કહેવા લાગી, આપ વધામણી મુખમાગી;
 આ નાથ તારો હિંદોળે, તમે તારણી મળોતી ટોળે.^૫

વળણુ

ટોળે મળો તારુણી, આ તારો ભરથાર રે.^૬
 પછી ઝોખાએ ચિત્રલેખાને, આખ્યા સોજ રણુગાર રે.

કડવું ૧૨ મું

રાજ માડુ

ઝોખા કહે ચિત્રલેખાને, તેં આપું પ્રાણતું દાન છ,
 સખી કહે, તુંને કેમ જોલાવું ? તું તો દેવી-સર્માન છ.
 દીપક જગતો ઠરીને કન્યા, હિંદોળા પાસે આવી છ,
 મૂતા છે નિદ્રાવશ સ્વામી, હિંદોળો શોભાવી છ;

૧. બૃ. કા. ખેચર રીતે.

૨. બૃ. કા. આ લીટી પહેલાં-કરે ચલ, અંતરમાં વહાલ, એવી ઉડી ને આવે ન આજ.

૩. વ. ના આખ્યા કંઈને થયા ઉચાટ.

૪. બૃ. કા. ત્યારે ઝોખાની આરત લાગી.

૫. બૃ. કા. તમે નરનારી મળો ટોળે.

૬. દ. પછી ઝોખાએ ચિત્રલેખાને, આખ્યા નવસાર હાર રે.

ઢ. પછે નિધાનને ઝોખાએ, આખ્યા નવસાર રણુગાર રે.

૭. વ. રાજ દેરાજ.

૮. ક આવી પારણા પારોછ.

કામકુવરને આ શી નિદ્રા^૧ સૂતા સારુ લાગે છે,
 દૂર પથથી પ્રજુછ પધાર્યા, તે સૂતા નવ જાગે છે,^૨
 અલ્પ રેણી રહી, રાણાછ,^૩ બિધ તમને આ શી છે ?
 શકે સખી, આ બિયા દીસે છે, કુબર્ણના ઉપાસી છે,
 બિચે સ્વરે જાળને બોલાવે,^૪ ચરણ આશુપણ વળડે છે,
 ઝમસે મસે હિદોળો હલાવે, તોયે આખ ન ઉધાડે છે,
 સાદ સરવે ગાન કરે પણ, તોયે સૂતા નવ જાગે છે,
 વાયુ ઢોળે ને ચરણ તળાસે, કરતી મુખે સુખન છે,
 એવામા અનિરુદ્ધને નિદ્રામા,^૫ આવિયુ છે સ્વપ્ન છે.
 ઠાયક કન્યા મુજને લાવી છે, હિદોળો કરી કરણ છે,
 એકાંત માળિયે રાજકન્યાનું,^૬ કાધુ છે પાણિપ્રહણ છે,
 તેના પિતા મુજને બાંધે છે, હાક ચોદિશ વાગી છે,
 લાવ ભોમળ, હણુ સૈન્યોને, સાચે બિઠ્યો જાગી છે,^૭
 હસી ખસી ઝોખા અજાગી રહી, હાકીને બિઠ્યો સુર છે^૮
 અનિરુદ્ધ ગાભરો યઈ બેઠો,^૯ હું આવ્યો છું ક્યાય છે ?
 આ હિદોળો નિમે મારો,^{૧૦} પણ મેઢી ન હોય મારી છે,

૧. જ હજી સૂતા નવ જાગેછ,

૨. જ અલ્પ હવે તો રહી છે રાત્રિ

૩. જ બિચે સ્વરે જાળ બોલાવા, જ બિચે સ્વરે જાળ ને આવે, ક ચરણ
 નેપૂર વળડેછ

૪. જુ કા હરયા મિયે

૫. હ એવે સમે ત્યા અનિરુદ્ધને

૬. હ એકાંત વાસમા રાજકન્યાનું જ એકાંત મહેલમા રાજકન્યાનું

૭. ક સાચે બિઠ્યો જાગીછ જ વલણ બિઠ્યો જાગીછ

૮. જ હાકીને બિઠો મુંચછ

૯. જ અનિરુદ્ધ ગાભરો યઈ જુએ જ અનિરુદ્ધ ગાભરો યજને જોવા લાગ્યો

૧૦. જ હિદોળો મારો જ મારો જ પણ મેઢી મારી નહોતલ

દાસી ચાર પાસે નથી,^૧ ને ઠાઠ રાજકુમારી જી ' ' તવ ચિત્તેખા અનિરુદ્ધ પ્રત્યે, જોલી છે શીશ નામી જી, હું તમને હરી લાવી છું, ક્રોધ ન કરશો, સ્વામી જી; આ કન્યા છે બાણાસુરની, ઓખા એનું નામ જી, સ્વપ્નાંતરમાં પરણી ગયા છે, તમે આવ્યે યથો વિશ્રામ જી; આ નારી છે પ્રજ્ઞ તમારી, એનો સમાવો તનનો તાપ જી. સ્ત્રી ભરથાર રહો જે છાનાં, ના જાણે એનો ખાપ જી. વાયક સાંભળી વિધાત્રીનાં, ચડી અનિરુદ્ધને રીસ જી, શુ ઠરુ જે ખડગ નથી, નહિ તો બેનાં છેદું શીશ જી; ગામ મુકાબું, ધામ મુકાબું, મુકાબ્યાં સ્વજન જી, કેમ વરુ અસુરની કન્યા ? હું જાદવકુળનો તન જી. તવ અવળું જોષને^૨ ઓખા બોલી, હાં જી, જાદવકુળ પાવન જી ! વિચારીતે બોલો, રાણાજી, જાંણુ પિતામહનાં ચરિત્ર જી; રીંછમુતા ને કુખ્ખ આણી, તે હું પ્રકટ નથી કરતી જી.^૩ અનિરુદ્ધને તવ હસવું આવ્યું, તવ રીસ ગર્હ છે જીતરી જી; અંવળે મુખે શું બોલો, મહિલા, તમે જુઓને સવળું હરી જી.^૪ તેણે સમે ઋષિ નારદ આવ્યા,^૫ ધધિરી ધગાય જી; ગાંધર્વવિવાહ તત્કાલ કીધો, પરણ્યાબ્યાં વરકન્યાય જી.

૧. જા દાસી ચાર દીસે નહિ ને.
૨. જા પછી અવળે મુખે જોખા દહે છે.
૩. જા હાં શીંછમુતાને કુખ્લ દાસી નથી હું તેથી નરવી.
તાત તમારો પશ્ચી લાબ્યા, તે તો પ્રકટ નથી કરવી;
૪. જા. રો' ન જુઓ સામું ફરીય. જા જુઓને પાછાં ફરીય.
૫. જા. ઉચ્ચર ઇચ્છાએ તેણે સમે.

વળણ ૧

વરઠન્યા પરણાવી નારદ, હંવા અંતર્ધાન રે,
નરનારી સુખ ભોગવે, ધન્દ્ર ધન્દ્રાણી સમાન રે.

કંઠવું ૧૩ મું

રાગ જિહ્વામટો

સુખ ભોગવે સ્વામા ને સ્વામી, ચિત્રમેખા દહે શિર નામી,
અન્ન બેનું આપે છે 'રાય, ત્રીણ' માણસ તે કેમ સમાય ?
તમે નરનારી કીડા કીળે, હવે મુજને આશા દીળે.
રોતી ઓખા વળતું બાપે, ૨ બાપ ! કેમ જીવું તુજ પાપે ?
તમે તાતને ધેર ન જવાય, જો જાઓ તો જાણુ જ યાય; ૩
આપણુ એકઠાં દહાડા નિર્મમશું, આપણુ ત્રણે વહેંચી જમશું,
દુઃખ યાશે તો દેશું યાવા, પણ નહિ દેઉં તુજને જવા. ૪
વિધાત્રી કહે, સુણો રાણી, તમે આપે ન બરસો પાણી,
પ્રધાનપુત્રી છું દહેવા માત્ર, હું છું બ્રહ્માણી માનવમાત્ર;

૧. બૃ. કા. માં વળણમાં છેવટે બીજી બે લીટીઓ છે:—

નરનારી આનંદ ધણો, વધ્યા પ્રેમ અપાર રે,
વિધાત્રી તુજને નમું, મને મેળવ્યો ભરથાર રે.

કંઠવું ૨૨ મું—રાગ ઓખાઈ

શુકજી બોલ્યા પરમ વચન; સાંભળ પરીક્ષિત રાજન,
મળી બેઠા બેઠ સૈયારી, બોલી વચન કૌભાંડકુમારી;

૨. જ. રોતી ઉઠી ઓખાજી ભાળે.

૩. બૃ. કા. જો જાઓ તો વાતજ ચરચાય. આ પછી બૃ. કા. માં વધારાની લીટી:

બાઈ ! રહીશ કદી હું બૂખી, નહિ તુજને યવા દેઉં દુઃખી,
તને આપીશ મારો ભાગ, હમણાં નથી જવાનો ભાગ;

૪. જ. પણ તુજને ન દેઉં જવા. બૃ. કા. પણ નહિ દેઉં બેનડી ! જવા.

તુમ અર્થ લીધો અવતાગ, મેળવિયાં સ્ત્રી ભરથાર,
 એમ કહી થઈ અદર્શન, ચિત્રલેખા મધ્ય પ્રહસદન.
 ઝોખાએ રોષ આંખો ભરી, કયે આસનાવાસના કરી,
 સ્વામીએ મંભોગી નારી,^૧ સુખે વિધાત્રી મૂકી વિસારી;
 બેને વિસારી વિયોગની પીડા, નરનારી કરે દામકોડા,
 વિલસિત વિવથમાં છે પૂરા, નરનારી રતિયુદ્ધે ચરા;
 છે ચાતે જોખન કાયા,^૨ પ્રીત બંધાઈ વાધી માયા,^૩
 રનેહઅર્જુવ ઝોખા નારી,^૪ ગ્રીષ્મે અનિરુદ્ધ કુંજવિહારી;
 જે જોઈએ તે હિપર આવે, બદ્ધ જોખન કરે મન ભાવે,
 પોત્યો ઝોખાનો અભિલાખ, પછી આવ્યો માસ વૈશાખ;^૫
 જળણી ખારીએ વાયુ આવે, લમ લમ મોહ હિપજાવે,
 આવ્યા વર્ષોકાળના દિન, ગાળે વરસે છે પરજન્ય;
 વીજળી થાય છે આલે પૂરી,^૬ જોલે કોઠિલા સૂર મધુરી,^૭
 મહા તપસીનાં મન ડોલે, દાદુર મોર જણેયા જોલે;
 માળિયાં તળે રતનાગર ગાળે, ઝોખા નવ સાત આબરશુ છાળે,^૮
 નિલ મદન, મંજન અંગે,^૯ ચર્ચે ચંદન કેસર સંગે;

૧. જ. કા. સંબોધીની નારી; જ. કા. આસન ભેદે બંને છે પૂરાં.

૨. ઘ. છે જોખન ચટતી કાયા.

૩. જ. કા., દ. પ્રીત બંધનને બાંધી માયા. વ. પ્રીત બંધનની વર માયા.

૪. અ. રનેહ હવો ઝોખા નારી. ક. રનેહ અતિ ઝોખા નારી.

૫. વહી ગયો માસ વૈશાખ.

૬. ઘ. વીજળી થાય આલે પૂરી. ક. થાયે વીજલડી નૃત્ય પૂરી.

જ. કા. થાય આદારો વીજળી પૂરી.

૭. ઢ. જોલે કોચલ શબ્દ મધુરા. જ. કા. જોલે કોચલવાણી.

૮. ઘ. ઝોખા અંગે નવસત છાળે. ક. ઝોખા નવસત અંગેરે છાળે.

જ. કા. અંગે નવ સમ શણગાર સાળે.

૯. અ. તેલમદન કરે અંગે; જ. કા. તેલ મદન, મંજન અંગે.

નેત્રે અંજન આમરણ હાર, મુખ તાંબૂલનો પિચકાર,
 ઈંદુ મહિ હિંગણુ જેવો, સોહો નિલવટ ચાંદલો તેવો;^૧
 શીશ રાખડી શોભા ધણી, ચોટલો તે નાગની ફણી,
 શીશૂલ ને સેંધે સિંદૂર, દેખી મોલો તે અનિરુદ્ધ ધર;
 કાને કુંડળ ઝગમગ જોઇ, કામકુંઆર રહ્યો છે મોહી,
 નારી તારી નાસિકાનો મોર, નહિ જૂપણ, ચિત્તનો ચોર.
 રક્ત અધર હસે મંદ મંદ, ન હોય હારય, મોહના ફંદ,
 પંકજ મધ્યે મિંદુ પડતા,^૨ મોર મોતી અધરે ઢળતા;^૩
 ચપળનેત્ર ઝીણું અંજન, જાણે જાણે પડયું ખંજન,^૪
 મોલો મોલો તે મુખને મોડે,^૫ મોલો મોલો બકુટિને જોડે;
 મોલો મોલો હાર ગળુમંધ, મોલો મોલો જાજૂમંધ,
 મોલો મોલો હરતકમળ, મોલો મોલો હિર-કુંભરથળ;^૬
 મોલો મોલો પ્રેમને પાસે,^૭ મોલો મોલો ચંદનની વાસે,
 મોલો મોલો અલકની લટે, મોલો મોલો કેસરી-કટે;
 મોલો મોલો પહેરણુ ફાળી, મોલો મોલો કુદ્ધંટાળી,
 મોલો મોલો નેત્રને નમણે,^૮ મોલો મોલો હંસામખને;
 મોલો મોલો અરગમને મહેકે, મોલો મોલો ચાલને લહેકે,

૧. હ. લલાટ ચાંદલો તેવો. જુ. કા. વધે નિલવટ ચાંદલો તેવો,
 ચંદ્ર સરદ પૂનમના જેવો.

૨. જ. જુ. કા. પંકજમા મેઘબિન્દુ પડતા.

૩. ક. મોર મોતી અંજુન અડતાં. જુ. કા. મોતી મોરનાં અધરે અડતાં

૪. જ. ઘ. સિવાયનીમાં 'જાણે જાણે પડયું ખંજન' પાઠ.

૫. ક. મોલો મોલો શીશ અજોડે.

૬. આ લીટી ઉપર જુ. કા. મા-મોલો મોલો રનેહનેસથ, મોલો મોલો
 હાર ગળજથે;

૭. હ અનિરુદ્ધ જાણીયા પ્રેમને પાસે.

૮. ઘ. મોલો મોલો રહેલો નમણે.

મોહો મોહો અંજરને ઝમકે, મોહો મોહો અણુવટને ઠમકે;^૧
 કામકુંવર રહો છે મોહી, નારીની ચંચલતા જોઇ,
 રઘ્નિરુદ્ધ બાધો ગ્રેમને પાશે, મોહો દટિમેખલાને પ્રકાશે;
 મોહો મોહો નેહને નમી, મોહો મોહો ચાર આંખે અમી,
 મોહો મોહો નેપૂરને ઠમકે, મોહો મોહો ગોદણને રણકે;
 એકસ્તંભ ઓખાનું^૨ ધામ, ગયું વીસરી દારકા ગામ,
 ભક્ષ્ય ભોજને પોખ્યું આપ,^૩ તેણે વીસર્યા મા ને બાપ;
 પામ્યો અધરામૃતનું પાન, તેથી વીસર્યો હરિનું ધ્યાન,
 વિઠળ^૪ થયો વિષયના સ્વાદ, તેણે મૂકી કૃણમરગદ;
 વિષય ઓખા સ્નેહસાગર, તેથી વીસર્યો સ્નાગર,
 અનિરુદ્ધની ચાલ છે ગમતી, નારી હોડે અનિરુદ્ધને નમતી;
 મહિલા ! મહિલા ! મુખે જિયરતો, હોડે નારીની મૂંઠે કરતો,
 કાધો ઘેલો તે મૃગનયણી, નવ જાણે દિવસ કે રમણી;
 સ્ત્રીએ મોહમદિરા પાઈ, આલિંગન દે છે ધાઈ ધાઈ,
 નિર્ભે^૫ તિરંકુશ કરે છે ભોગ, નિવર્ત્યો^૬ મેહનો રોગ;
 એક એકને ગ્રહી રાખે, અન્યોઅન્ય અધરામૃત ચાખે,^૮
 અંગ ઉપર અંગજ નાખે, 'મેલો, મેલો' મુખથી એવું બાખે;
 અંગોઅંગે કામ રહો રમી, ચાર આંખડીએ ઝરે અમી,
 શબ્દ બૂધ મઈ છે વીસરી, એમ ઓખામું ગયું નીસરી.

૧. જ. મોહો મોહો ધુધરીને ઝમકે.

૨. બૃ. કા. મોહો મોહો મોહો મોહો તે મંદ મંદ દાસે.

૩. બૃ. કા. દેખી એક સ્તંભનું ધામ.

૪. જ. ભક્ષ્ય ભોજન પોખ્યું આપ. ક. ધણું ભક્ષણ પોખ્યું આપ.

૫. બૃ. કા. નિરંકુશ વિષયના.

૬. બૃ. કા. બૃ. કા. વિષય (નથી) જ. કીલે ઓખા સ્નેહસાગર.

૭. જ. નવ રહે મેહનો રોગ. જ. નવ રહે વિજેગનો રોગ.

૮. દ. અન્યોઅન્ય સુધારસ ચાખે.

વળણ

ગયું ઝોખાસું વીસરી,^૧ આબ્યો આશ્વિન માસ રે,
કન્યા ટળી નારી થઇ, પછી ઝોખા પાખી વિલાસ રે.

કટવું ૧૪ મું

રાગ—દેશાખ

વધોઝણ વહી ગઇ રે, રમતાં આબ્યો આશ્વિન માસ,^૨
સુખ પાખી ધણું રે, રમતાં રમતાં રંગવિલાસ;
રક્ષક રાયનો રે, તેણે દીડી રાજકુમાર,
કન્યારૂપ કયાં ગયું રે, ઝોખા દીસે છે રે નાર!
ચિત્રમેખા છે નહિ રે, એકલડી દે દર્શન,^૩
રાતી રાતી આખડી રે, પ્રકુલિત દીસે તન;^૪
હીડે હિર હાંકતી રે, રોહિ યયો છે નખપાત,
અધર ખર સ્યામતા રે, કોયક યુરુપ-હંતના ધાત;
સેવક સંયયો રે, કોપે દેખીને હિપાત,^૫
મંત્રી કોભાડને રે, બધ કહી માંડી વાત;^૬

૧. બૃ. કા. ગયું ઝોખાસું વિષય રમતાં, આબ્યો આશ્વિન માસ રે,
કન્યા ટળી નારી ઢવી, ઝોખા પાખી વિલાસ રે.
૨. જ રમતાં રમતાં રાસવિલાસ; જ રમતાં રંગવિલાસ, વ કાંઈ એક
રમતાં-રંગ વિલાસ; ૩ કાંઈ એક કરતાં વિનોદ વિલાસ; બૃ કા.
રમતાં રંગ વિલાસ.
૩. પછી બ. કા. માં ચાર લીટી વધુ છે—
એક સમે સહી રે રાસઝણ સમે નર ને નાર,
માણેકઠારી પેણિમા રે, હત્તમ દિવસ આબ્યો સાર,
ચંદ્રકિરણ આંદની રે, બેઠાં હિંડાએ નર ને નાર,
હારય વિનોદશું રે, કરવા કીડા વિવિધ પ્રકાર.
૪. બૃ. કા. એકલડી દીસે છે એ ૪. બૃ. કા. પ્રકુલિત દિસે છે એની દેહ
૫. બૃ. કા. કાંઈ એક દેખી મનમવિચાર ૬. બૃ. કા. બધને દેહા સમાચાર.

પ્રધાન પરવર્ગો રે, જ્યાં છે અસુર કેરો નાથ,
 રાયજી, સાંભળો રે, કહે છે મંત્રી જોડીને હાથ.
 લોહિત વારતા રે, એક આપણને લાંછન,^૧
 જીભલડી છેદીએ રે, કે કેમ કહું વજ્ર વચન ?^૨
 બાળકી તમ તણી રે, તે તો યર્ષ છે નારીરૂપ.
 એવું સાંભળી રે,^૩ આસનથી ડગિયો જૂપ;
 'ધન ભાગી પડી રે, અમથી ^૪અકસ્માત,
 બાણ ક'પ્યો ધણું રે, મંત્રી, કહેને સાચી વાત;
 શિવે કહ્યું તે થયું રે, તારી ધન યાશે પતન,
 ત્યારે જાણુને રે, યત્ર થયો છે ઉત્પન્ન;
 જાઓને મંત્રો તમે રે, જુઓ પુત્રી 'કેરી' પેર,
 કાઈ જણે નહિ રે, તેમ તેડીને લાવો ઘેર.
 પ્રધાન પરવર્ગો રે, સાથે ડાહ્યા ડાહ્યા 'જન,
 ઝોખાંને માળિયે રે, હેઠા રહીને વહે વચન;
 કોભાડ ભયરે રે, ઝોખાજી, દો દર્શન,^૫
 • ચિત્રલેખા કાઢ્યાં ગર્ભ રે, આસો, તેડે છે રાજન;
 થરથર મૂળતી રે,^૬ પડી પેટડિયામાં કાળ,
 શું યાશે, નાથજી રે? આવી લાગી છે જંગમ !
 તમે રખે બોલતા રે, નાથજી, દેશો મા દરસન,
 મુખ જોડી ગયું રે, યયાં સજળ બે લોચન;^૭

૧ ક આપણને લાગ્યું લાંછન. વ આપણને દિસે છે લાંછન.

૨ કે કેમ કહું પ્રગટ વચન.

૩ જુ. કા. ૬ વારતા સાંભળી રે.

૪ જુ. કા. જ. આફણીએ. ૬ અણછતી અકસ્માત

૫ ૬ ઝોખાબાઈ ! દો દર્શન; ૭ ઝોખાજી દો દર્શન.

૮ જ યયાં ખાલી બે લોચન.

ખાળા બેઠાકુળી રે, કંપે કદળી સરખા ચરણ,^૧
 કસણ કર્યા વિના રે, કંચુકી અવળાં છે આમરણ;^૨
 ખારીએ ખાળકી રે, જીભી રહી છે આવી,
 કોભાંડે કુંવરી રે, કબચવચને બોલાવી;
 ચિત્રસેખા કહાં ગઈ રે? એકલડી દે દર્શન!^૪
 કન્યારૂપ કહાં ગયું રે, ને તું ચઈ છે નારી-તન!^૫
 શરીર સંકાયતી રે, ગ્રેહે વ્યાકુળા રે બહેની!
 ધરમાં કાણ છે રે? શીઘ્ર મુજને સાચું કહેની.
 ધૂંધટકો તાણતી રે, બોલે આખી ખાગી વાત;
 ડીલ વારુ નથી રે, ચિત્રસેખાએ કીધું ક્ષયન,
 તેણે હું વ્યાકુળા રે, નયણે ભરું ભોયન.
 કોભાંડે જીવ્યો રે, દાં બોલો આળપ'પાળ!
 હેઠાં જિતરો રે, નહિ તો ચડીને જોશું માળ.

વળણ

ચડીને જોશું માળ ન્યારે,^૧ બામશે તમારો ભાર રે;
 એવું જાણી હેઠાં જિતરો, રાય કાપ્યો છે અપાર રે.

૧ ક કાપી કદળી સરખા બે ચરણ.

૨ ક કાંચળી અવળી ને ખામરણ; ક કુંચકી છે રે અવળે બધ.

૩ બૃ. કા. અસ્ય.

૪ વ ને તમે! દો છો દેખા; જ ને તું દે છે રે દર્શન બૃ. કા. તું એકલી
 દ્યમ દેખાય!

૫ ક કેમ ચઈ છું નારીરૂપ; જ કેમ ચયાં છો નારી વેપ; બૃ. કા. કેમ
 તું નારી વેપ જણાય!

૬ બૃ. કા. માળ જોઈશું તમતણો રે.

કડવું ૧૫ મું

રાજ ગોડી^૧

કન્યાએ ક્રોધ ચડાવિયો, ઘણું હાઠટયો પ્રધાન,
 લંપટ ગોલતા લાગે નહિ, તારી વૃદ્ધપણે ગઈ સાન;^૨-કન્યાએ ૧
 પાપી પ્રાણ લેવાને આવિયો,^૩ જોલે છુદ્ધ વચન,^૪
 એવા સારુ કીધી જોષથુ, તારી જીભડી છેદન; -કન્યાએ ૨
 તુને ડાલેા દાનવ જાણતી, બારેખમ, રે કૌભાંડ,
 ફડાં નવ આજ ચડાવીએ, બાગી પડે બહાંડ; -કન્યાએ ૩
 કહેવા દે મારી માતને, પછી તારી રે વાત,
 હું તો હત્યા આપીશ^૫ તુજને, કરું સાગર ઝંપાપાત; -કન્યાએ ૪
 ત્યારે પ્રધાન લાગ્યો કંપવા, પુત્રી, તમે પદમ પવિત્ર,
 પછી ઠાલાવાલા માંડિયા, ન જાણ્યાં સ્ત્રીચરિત્ર; -કન્યાએ ૫
 બાઈ! રાજએ મુને મોકલ્યો, ભોકે પાડ્યો વિરોધ,
 પૂછ્યા સારુ શું આવડું? મુજ રક ઉપર શો ક્રોધ? -કન્યાએ ૬
 એવું કહીને સેવક મોકલ્યો,^૬ રાવ બાણાસુરની પાસ,
 રાજએ મંત્રીને કહાવિયુ, ચડીને જોજો અવાસ;^૭ -કન્યાએ ૭
 કૌભાંડ ક્રોધ કરીને જાણિયો, વળડાવ્યાં નિશાણુ,
 માણિયેથી ખંને જિતરો,^૮ તમને બાણાસુરની આણુ; -કન્યાએ ૮

૧. જ રાજ રામકળી જ રાજ આસાવરી, જ રાજ સોદિગ્રી.

૨. જુ. કા. પડપણે ગઈ સાન.

૩. ઠ પાપી પ્રાણ લેવા કેમ આવિયો; જુ. કા. પાપી પ્રાણ લેવા ક્યાથી આવિયો.

૪. જ જોલતો કુવચન; ક જોલતો દુષ્ટ વચન.

૫. ક હું તો આપીશ હત્યા તુજને; જુ. કા. હત્યા આપું હું તુજને

૬. જ મંત્રીએ સેવક મોકલ્યો; જુ. કા. એવું કહેતાં સેવક મોકલ્યો.

૭. જ જુઓ કોણ છે અવાસ; જુ. જુઓ બીજું કોણ પાસ.

૮. જ, ક માજમાંથી બહુ નીસરો.

પછી દાસને આપ્યા આપી, એક સ્તંભ કરો છેદન,^૧
 ઓખાએ આંસુ ઢાળિયાં, મારો ચંપાશે સ્વામિન;^૨ -કન્યાએ૦ ૯
 હોંઠારો અસુરનો સાંભળી,^૩ એનો ચપો અનિરુદ્ધ,
 મેઘની પેરે માળિયો, કંપાવી નગરી બદ્ધ;^૪ -કન્યાએ૦ ૧૦
 મંત્રી કહે, સુમટ સાંભળો, કોઈ ભેદો અહીંહ,^૫
 આપણે નાદે ગાણુ જીકિયો, જેમ મેઘનાદે સિંહ;^૬ -કન્યાએ૦ ૧૧
 ઓખાએ નાથ બાથમાં ધાલિયો, શું જાઓ છો વહીવહી?^૭
 મરડી મરડી શું જાઓ છો,^૮ અરે, દેવડા જાઉં કહીં;-કન્યાએ૦ ૧૨
 આ શો જિજ્ઞાસુ લડવા તણો? સામું નથી કામનું ધામ,
 દાનવને માનવ છતે નહિ, એ ન હોય રતિમંત્રામ;^૯ -કન્યાએ૦ ૧૩
 નાથ કહે, સુણુ સુંદરી, વાત તો સધળે યથા,
 હવે ચોરી શાની? આપણે આશો બેસીએ બારીએ જઈ;
 -કન્યાએ૦ ૧૪

વળણ

નરનારી બેઠાં બારીએ,^૧ વાત પ્રીત કીધી રે,
 છતે બન્ને કામકુંવર ને, ઓખા ઉછંગે લીધી રે.

૧. બૃ. કા. સ્થંભ કરો છેદન.
૨. જ હાહાકાર અસુરનો સાંભળી.
૩. જ કોઈ ભેદો દિસે અહિં, વ કોઈ ભેદ કરો અહિં; ક કોઈ બાધ્યા ભેદો અહિં.
૪. ક જેમ મેઘ રાજ શું સિંહ.
૫. ક, વ અરે જાઓ છો કહીં.
૬. ક મરડી મૂકી શું જાઓ છો.
૭. જ એનો અજીવ સંગ્રામ, ક એ શોભે નહિ સંગ્રામ, વ શોભે નહિ એ સંગ્રામ
૮. બૃ. કા. જઈ બેઠા નર નારી જાઓ, વાત વિપરીત કીધી રે, છતે (> (< જે) કામકુંવર, ઓખા ઉછંગે લીધી રે.

કહવું ૧૬ મું

રામ રામધી

નેડી નેવાને નેધ મળિયા છે ટોળે જી, ઓખા અનિરુદ્ધે રે લીધી ખોળે જી,
કંઠે બાલેલડી રે ધાલી બાળા જી, દીડી, કૌભાંડને બીડી નવાળા જી-

હાજી

નવાળા પ્રકટી તે બાલ બ્રહ્મટિ, સુભટ તેડયા જમલા,^૧
મંત્રી કહે, બાધ સખળ શોભે, નેમ હરિહરજે કમળા !
લધુરપ કોઇ લક્ષણવંતો,^૨ આવી સુતાસંગે કા બેઠો,
પ્રવેશ નહિ ન્યાં પવન કરો, તો માળિયામાં કેમ રેડો ?
નિઃશંક નિભેં યધને બેઠાં,^૩ નિર્લજ્જ નર ને નારી,
હાસ્ય વિનોદ કરે મનમગતાં, લજ્જા ન આણે મારી ^૪
ઓખાએ ઉત્પાત માંડ્યો, ધાધ ધાધ દે છે સાંધ.
મંત્રી કહે, બાધ પુરુષ મોટો,^૫ કારણ હીસે છે કાંધ;
અણુજવરણી આંખડી ને, બ્રહ્મટિ મુગટે ચાંપી,
રોમાવળા વાંકી વળા છે, લડવા રહ્યા છે ટાંપી.
માળ ઘેરો સુભટ સર્વે,^૬ જોલતા અતંડ,^૭
ઓ વ્યભિચારી ! બીતર હેઠો, એમ કહે છે કૌભાંડ;
અદ્ય આયુષના ધણી ^૮ જમપુરીના માર્ગે મરત,^૯
અસુર સરખા રિપુ માથે, કેમ થઈ બેઠો છું સ્વસ્થ ?^{૧૦}

૧. જ સુભટ બેઠો જમલા, ૨ સુભટ નેવા મળ્યા જમલા, ૩ સુભટ મળ્યા જમલા. ૪ ય જુદિવંત કોઈ લક્ષણવંતો, ૫ લધુસ્વરૂપે ને લક્ષણવંતો.
૩. ય નિશંક થઈને નિભેં બેઠો.
૪. ય લાજ ન ધરે અમારી, ૫ નથી લાજ ધરતો મારી. આ બે લીટી કં પ્રતમાં નથી. જૂ. કા. કુચમદલ્ય મુંબન કરે; કાંઈ લજ્જા ન આણે હમારી.
૫. જૂ. કા. પ્રધાન. ૬ ૬ માળાઆ તળે સુભટ બેસા, ૭ માળતળે સુભટ સર્વે.
- ૭ ૬ જોલતા હતાંડ, ૮ જોલતા અટાટ.
૮. ૮ જમપુરીનો માર્ગસ્ત. જૂ. કા. યમપુરી માર્ગસ્થ.
૯. ય અસુર સરખા રિપુ મરત, ૧૦ બેઠો યધને સ્વસ્થ.

બાણરાયની કિંકરીને, દેવે ન થાયે આળ,^૧
 તો તું રાજકુમારી સાથે,^૨ ક્યમ ચડીને બેઠો માળ ?
 સાચું કહે જેમ શીશ રહે, તાત કુળ ને ગામ,^૩
 સત્યાર્થ હોય તે બાળને,^૪ ક્યમ સેવ્યું ઓખા-ધામ ?
 અનિરુદ્ધ વળતો બોલિયો, સાંભળો સુભટ માત્ર,^૫
 હું ક્ષત્રીનંદન ઇચ્છાએ આવ્યો, બાણુનો જમાત્ર.^૬
 મંત્રી કહે, તું બોલ વિચારી, બિતરશે અભિમાન,
 જમાત્ર શેનો બાળકા ? કોણે આપ્યું કન્યાદાન ?
 જ્યાં દાનવ તારા ગ્રાણુ જ લેશે; મરણુ આવ્યું જાણુ;^૭
 જીવ્યાનો ઉપાય મૂકી, પડી વરાંસે ચૂક,
 હોય કેસરી તો હાકી બિઠે, દીસે છે જંબૂક.
 કોમ્બાડના આ બોલ સાંભળા,^૮ હાકી બિઠ્યો છે બાળ,
 બારીની ભોગળ લીધી કરમાં, ઇચ્છા દેવા ફાળ.

વળણ

ફાળ હજી ને અંત લઈ, હોકારો જળરો કીધો ર,
 ત્યારે ઓખાએ અનિરુદ્ધને^{૧૦} માળિયામાં લીધો ર.

૧. જૂ. કા. અમે ન થાયે આળ.
૨. અ તો હું રાજકુમારી કહે, બેઠો ચડી આજ માળ.
૩. હ કુણ માત તાત કુળ ગામ; જૂ. કા. કુણ ન્યાત કુળ અને ગામ.
૪. જ નચારથ સાચું બોલને. જૂ. કા. નચારથ હોય તે બોલને.
 સાચું કહે—ઓખાધામ; આ બે લીટી પુનરુક્તિ દોષને લીધે
 દેપક હોવા સંભવ છે. પ. અ સાંભળો પ્રાણીમાત્ર.
૫. અ હુ બાણાસુરનો જમાત્ર; ક હુ બાણાસુર જમાત્ર, વ બાણા-
 સુરનો જમાત્ર. જ. વ આ દેવ
૬. ક બિતરશે અભિમાન. જૂ. કા. મરણુ આવ્યું તુજ જલ
૭. જૂ. કા. બોલ વળતા સાંભળી, બળે બોલ્યો કામ બાળ; ક બોલીઓ
 કામળ બાળ, વ બોલો યથા અનિરુદ્ધ અ બોલો યથા ત્યાં બાળ.
- ૧૦ જૂ. કા. લચકી ધરમાં લીધોરે.

કડવું ૧૭ મું

રાગ મારુ^૧

મારા કંચણ, એમ ના કીજે, જળિયા-શું વદતાં બીહીજે,
 એ ધણા ને તમે એક જાતે, સે-ય મોહલ્યું મારે તાતે;
 દેત્યને વાહન^૨ને તમે પાળા, એ કહણ ને તમે સુંવાળા;^૩
 દેત્યને ટોપ કવચ જખતર, તમારે અંગે પીતાંબર;
 દેત્યને સાંગ ને જહુ બાલા, નાય, તમે હો કાલામાલા;^૪
 એ મદો-મત જહુ જળિયા, તમે સુકોમળ પાતળિયા;
 સ્વામી, પછી અસુરને વેધો, પહેલું મસ્તક મારું છેદો,
 ઝંદેહડી નીરખી નીરખીને મોહું, તમેને જુદ કરતાં કેમ જોઈ ?
 મગ્ધા અંતરની ગધ શીડી, દેત્યે માળિયું લીધું વીંટી,
 પ્રજા, પ્રાણુ કંધે છે મારા, મૂખા દેત્ય કરે છે હોકારા;
 ધણું કોધી વિરોધી બાણ, હાકે ધન્વન્તું જાય એસાણ,
 જગત ભય પામે પિતાની હાકે,^૫ બાણે પૃથ્વી ચડાવી ચાકે;
 જેના નાદે તે મેરુ હાલે, ચક્રધર સરખાનું નવ ચાલે,
 ક્ષત્રી સાથ રહે સહુ બીહીતો, નાય, તેને તમે કયમ છોતો ?^૭

૧. વ રાગ મારુની; ૨. રાગ દેશખી મારુ, ૩. રાગ મારુ સોરડી.
 ૨. જ. કા. નાયજ તમે કાલામાલા. ૩. જ. કા. એ કહણ ને તમે સુંવાળા.
 ૪. જ. કા. તમેને દેખી દેખીને રે મોહું. ૫. ક. નેત્રે જલ કરતાં કેમ જોઈ.
 ૬. જ. જગત કંધે બાપજની હાકે; ૭. જ. જગત કંધે તાતની હાકે; ૮. જ. જગત
 ભય પામે તાતની હાકે.
 ૭. ક. તેને નાયજ તમે કેમ છોતો; જ. કા. નાયજ ! તમે કેમ પેર છોતો. આ
 પછી એ લીટી ક્ષેપક લાગે છે. જ. અને વ પ્રતમાં નથી. જ. કા. માં છે:
 મંત્રી રહો જ હાંત કરડી, શું જાઓ છો મરડી મરડી,
 માટે પહેલાં મુજને મારો, પછી નાયજ રણમાં સધારો.
 જ. કા. માં બીજી લીટીઓ પણ છે—
 રાશી સૂર્યવંશી નૃપ જોઈ, તેની ચરચર મુલે દેહ,
 પ્રધાન કોધી પાવકની જવાળ, તેથી વિરોધ બાણ શૂપાળ.
 એમ કહી સરતી લોચન, દેખી વારે છે સ્વામિન.

કંઈ કહે, ન કરું સંગ્રામ, આંહાં નાહાનો કુણુ ઠામ ?
હાવે જીવતાં છૂટવું નહિ, કાં ન મરીએ સામા જઈ ?^૧
નથી જીવરવાનો ઉપાય, ત્યાં તો ભય પામ્યે શું થાય ?
નાકે લાંછન લાગે કુળમાં, પ્રતિષ્ઠા જાય એક પળમાં.^૨

મહુઅર વાગે ને મણિધર ડાલે, ના ડાલે તો સપને તોલે.^૩
વન ગાળે કેસરી દે ફાળ, ના જિછળે તો જાણવો શિયાળ,
હાકયો વાધ ન માંડે કાન, નહિ શાર્દૂલ, જાણવો શ્યાન,
ફત્તી નાશે દેખાને દળ, નહિ પુરુષ, જાણવો વ્યંડળ;

ધરમાં ગોઝારો રહે ખેશી, જુદે ચરણ વિના રહે બેશી,^૪
એમ કહી ઓખા અળગી કીધી, ભડ ગાળ્યો ને બોમળ લીધી;
અસુર-દળમાં જઈ ખૂંપિયો,^૫ છળેથી કપિની પેરે પડ્યો,
જેમ ગ્રાહ પેસે છે જળમાં, તેમ અનિરુદ્ધ પેડો દળમાં;^૬

જેમ ચંદ્ર પેસે વાદળમાં, તેમ વાળિશુંક થયો જળમાં,
મળજૂથમાં લધુ કેસરી, તેમ અનિરુદ્ધ મધ્યે-અરિ.^૭
દૈત્યને આળ્યો મૃત્યુનો દહાડો, ગાળે અનિરુદ્ધ મેધ અખાડો,
પડતામાં બહુ પડતાળ્યા, બોમળ-પ્રહારે ધરણી ઢાળ્યા;
ઢોમાંડે તવ સૈન્યા ગ્રેરી, જાહવ જોદને લીધો છે ઘેરી,
ચંદનને બાવળિયે ઝીંટી, અસુરે વાળિશુંક^૮ લીધો વીંટી;
દાનવ કહે, માનવ કર્યું, બહુ સિંદમાં મૃગબાજ જર્યું.^૯

૧. જ કાં ન મરીએ સામા થઈ.

૨. જી રી સોમને લાંછન મૂળમાં.

૩. જ ન ડાલે થયા સાપ તોલે. ક મોર બાલે ને મણિધર ડાલે, ન ડાલે તો રૂપા શીતને તોલે.

૪. છ ચરણ વિહોણો રહે બેશી. ૫ જી હા. અસુર સેના ઉપર કાપિયો.

૬. જી હા. બહુ વીટી વળ્યા છે વેરી. જી. હા. માં પાંચ છ લીટી પત્તી-સૂટી છે. ૭ જી. હા. અનિરુદ્ધ.

૮. જી. હા. દાનવ ન કહે માનવ કુંઘ, અમે સિંદમાં મૃગબાજ કુંઘ.

મુગટ મંત્રીને ચરણે ધરે, તો તું મૃત્યુ થકી ભિગરે;
 વૈરી-વાયક ઝોવાં સાંભળા, અનિરુદ્ધ ધાયો હોકારો કરી,
 નાખે દૈત્ય બારી મુદ્દમળ, તેમ અનિરુદ્ધ લુગ્ગ-ભોગળ;
 વીસ સહસ્ર અસુર ત્યાં તૂટયા, એકીવારે તે બહુ ચર છૂટયા,
 આયુધધારા રહી છે વરસી, રૂઝા ગુપ્તી ફરે છે ફરસી;
 દાનવ ધાયા છે ટોળેટોળાં, વરસે ભીંદીમાળ ને જોળા,
 હાડયા હરતી દે હલકારા, યાય ખડમ તણા ચમકારા,
 યામ અગ્નિ તણા ધુધવાટ, બોલે સાંગ તણા મુસવાટ;
 રથચક્ર ગાળે મડેડાટ, ગમને ધળ યાય રૂડડાટ,
 હોમ હય તણા હણહણાટ,^૧ છૂટે બાણ બહુ સંણસણાટ;
 ✓ દેખી દોહિલો નાથનો ધાટ, ઝોખાને, યાય છે ઉચાટ,^૨
 બહુ દાનવનો વાળ્યો દાટ, અનિરુદ્ધ મુઠાવે વાટ;
 કોઈ ઝીકયા ઝાલીને ઠેરા, કોઈ ઉરાડયા પગની ઠેરા,
 કોઈને માવો ભોમળને ભડાકે, કોઈનાં મુખ ભાગ્યાં લપડાકે;
 કોઈ અધસસ્તા, કોઈ પૂરા, એમ સૈન્ય કર્યું ચકચૂરા.^૩
 તે તો રણ ભયાનક ભાસે, બળ દેખી ઝોખા ઉદ્ધાસે;
 'મેં' તો આવડું નહોતું બળ્યું, ચિત્રલેખાએ રત્ન જ આપ્યું,
 શોણિતરવેદ થયો છે ઠીલે,^૪ નાથ રણ-રુધિરમાં ઝીલે;
 ભડ ગાળ્યો ને પડ્યું બંગાણુ, નાઠો કોભાંડ લપને પ્રાણુ,
 હવું બાણામુરને બાણુ, એક પુરુષે તે વાળ્યો ધાણું,
 અસુર સૈન્ય ચડ્યું સર્વ કોપે, સંભ્યાં કવચ, આયુધ ને ટોપે,

૧. જ. કા. વ પટે પરિધ પટ્ટી ને ફરસી.

૨. જ. કા. આ જે લીટીમાં પાદો બિલયાસૂવટા છે.

૩. ક માય ઝોખાને મન ઠવાટ.

૪. વ એમ સૈન્ય કીધું ચુર.

૫. ક જ. કા. શોણિતરપર્યાં થયો છે ઠીલે, વ પરરવેદ વળ્યો છે ઠીલે.

સર્વ સૈન્ય તે તત્પર કીધું, વઢવાને દુંદુભિ^૧ દીધું;
વાગી હાક ને ચડિયો બાણ, તે તો આખાનેથયું બાણ.^૨

વળણ

વાગી હાક ને તાત ચડિયો. ક્યમ જીતશે સહસ્ર હાથને ?
આંસુ ભરતી, શોક કરતી, સાદ કરતી નાથને.

કંઠનું ૧૮ મું

રાજ આરુઢી રેશી

મારા સ્વામી ચતુરસુબાણ, બાણદળ આવે રે, — જાદવજી^૩
હીસે સૈન્યા ચારે પાસે, યાશે શું હાવે રે ? — જાદવજી;
એ બળિયા સાથે બાથ, નાથ કેમ બીડો રે ? — જાદવજી,
હું તો કહું છું તમારી દાસી, નાશી હીડો રે, — જાદવજી;
ઓ, દળ બળવંત દીસે,^૪ રીસે રાતા રે, — જાદવજી,
બળિયા અસુરને મુખે, રખે તમે જાતા રે, — જાદવજી;
ઓ, મજ આબ્યા બળવંત, દંત કેમ સાહારો રે, — જાદવજી,
ઓ, અસુર — અર્ધુવ વાધ્યા, તણ્યાયા જાશે રે, — જાદવજી;
એવું બણીને ઓસરીને, ના કીને ક્રોધ રે, — જાદવજી,
તમે એકલાને આશરો શાનો ? માનો પ્રતિબોધ રે; — જાદવજી;
હાં, હાં,^૫ ધીરા માઓ, ધાઓ તે ફાંસુ રે, — જાદવજી.
મારી જમણી આંખડી ફરકે, વરસે આંસુ રે; — જાદવજી.

૧. દંદાનું જી. કા. માં એ પછી વધારાની લીટીઓ —

પ્રત્ય અગ્નિ જેવો જાનવદય, બાણરૂપ થયું માદતુલ્ય,

ચઢયો રાય કોઢે ગઢમડીઓ, બણ્યું ઓખાએ રણ તાત ચઢીઓ;

સૈન્યના લોક આગળ ચાલ્યા, કરમાં બહુ લાલ્યા ગાલ્યા.

૨. જ તવ થયુ ઓખાને બણ

૩. જે બાણ આંખીરે જાદવજી.

૪. હ ઓ દળ આબ્યું બળવંત દીસે.

૫. જી. કા. ધીરા માઓ ને ધાઓ, વડો તો ફાંસુરે.

મને દિવસ લાગે ઝાંખો, નાખોને બોમળ રે,--મદવળ.
 એ તો ના સમજે સમજવ્યો, આખું એ દળ રે;--મદવળ.
 તમે હું-દેહડીના ઢંસ,^૧ ખંસ છેરે જુદે રે;--મદવળ.
 વેશ પાલટી પાછા વળો,^૨ માતો મારી જુદી રે;--મદવળ.
 તમે ઘેલાં દીસો છો ધરણી, તરણી મૂકો ટેવ રે;--રાણીજી.
 અમે બાણ ચક્રી કેમ^૩ ઓસરશું? કરશું સેવ રે?--રાણીજી.
 ખજો અનિરુદ્ધ નારો રણ ચક્રી, લાજે શીજોપાળ રે;--રાણીજી.
 નાકે અર્થ નવ કોઈ સીજે,^૪ કીજે શી ચાલ રાણી--રાણીજી.

વળણ

ચાલ ન કીજો અતિ ધણી, અંતે રાખશે મોસર રે,
 ધાયો નાય; નિરાશ થઈ,^૫ પછી રાવા લાગી નાર રે.

કંઠકું ૧૯ મું

રામ મેવાડો

ઝોખા કરતી સાદ, ^{૧૦}	હો રે હડીલા રાણા.
આ શા સારુ ઉધમાદ, ^{૧૧}	હો રે હડીલા રાણા.
હું તો લાગું તમારે પાય,	" "
આવી બેસો માળિયા માંજ,	" "

૧. વ તમે હું દુઃખણીના ઢંસ.
૨. અ ખંસ કેમ સહેસોરે; ક ધસો કેમ જુદે રે.
૩. જુ. કા. પાછા વળોછ લાગું પાય.
૪. જુ. કા. નહિ; વ કરશું ચક્રીની સેવરે, અ કરું કી સેવરે.
૫. જુ. કા. અનિરુદ્ધ જો રણચી ભાજે.
૬. જુ. કા. નાકે અર્થ ન એકે સીજે, શી કીજે.
૭. રે રાણે ન હોય કાજ, એ તો કુળની ચાલરે.
૮. જુ. કા. ધરયો નાય ને હાય ધસીઆ. ૯. રામ મેવાડો હુકડો.
૧૦. જુ. કા. ઝોખા કરતી તે કંથને સાદ. ૧૧. જુ. કા. અ ઉધમાદ.

હું બાંધુને કરું અશ્રુમ,	હો રે હડીલા રાણા.
એ છે ઠાલાવાલાનું કામ,	" "
એ બળિયા સાથે બાય,	" "
ભેદને ભરીએ નાય,	" "
તરવું છે સાગર તીર,	" "
બળે ન પામીએ ચેલે પાર,	" "
અનેકમાં એક કુણુ માત્ર,	" "
સામા દેત્ય દીસે કુપાત્ર,	" "
મુને થાય છે માન શુકન, ^૧	" "
મારું જમણું કરે છે ભોયન,	" "
રુએ શ્વાન વાયસ ને ગાય,	" "
એવાં શુકન માઠાં થાય,	" "
આને જાણે દીસે બાણ, ^૨	" "
દીસે નગર બધું વેરાન, ^૩	" "
આ મૂળતી દેખું ધરણ,	" "
દીસે સાગર શાણિતવરણ,	" "
એ આવ્યું દળવાદળ,	" "
એ ચળકે ભાલાનાં ફળ,	" "
આ આળ્યા અમણિત અસવાર,	" "
થાયે હોકારા હોકાર, ^૪	" "
આ દુંદુભિ વાગે ધાય, ^૫	" "
એ તમ પર સેના ધાય,	" "

૧. ક વગેરેમાં આની પૂર્વે જ લીટીઓ છે તે બૃ. કા. માં નથી. પ્રેષક લાગે છે.

૨. ક આઠાં ઝાંખો મળે બાણ; વ તથા બૃ. કા. માં વધારાની લીટીઓ.

મારો નુકસાન મોલીનો હાર. ૦ ડાબે નેત્રે વહે જળધાર.

૩. ક દિસે નગરી દળડ વેરાન. વ દિસે નગર વસતું રાન.

૪. બૃ. કા. અહીં થાય છે હોહોકાર. ૫. વ એ વાગે દુંદુભિના ધાય

ઝો ધન કરકે ઝોખ, ^૧	હો રે હડીયા રાણા.
સન્ય બારે કંપે બોમ,	” ”
ઝો વાગે ધૂધરમાળ,	” ”
અમ્મ આવે દેતા કાળ,	” ”
ઝે અસુર મહા વિકરાળ, ^૨	” ”
હવે થાશે શો હેવાલ, ^૩	” ”
આઘો બાણાસુર પ્રલયકાળ,	” ”
૪ધર્મ મેધાડંબર છત્રસાર,	” ”

વળજી

મેધાડંબર છત્ર ધરિયું, જિલટી નગરી બદ રે,
અમણિત અસવાર આવિયા, ૫થેરી લીધો અનિરુદ્ધ રે.^૫

૧. બૃ. કા. માં નથી. એને બદલે—

પાખર બખ્તર પેંધાં ટોપ — ૦

દેવ્ય ભશયા આવે કોપ — ૦

૨-૩. બંને લીટીઓ બીજી પ્રતોમાં નથી. બૃ. કા. માં છે, પણ નીચે પ્રમાણે છે—

ઝે તો શરવીર મહાકાળ — ૦, પડે પેટડીઆમાં કાળ — ૦.

નાથ જુઓ વિચારી મન, હો રે ૦

જુધ્ધ રહેવા દો નાનન; હો રે ૦

જે લોપો મારી વાણ, હો રે ૦

તો તમને પિતામહની આણ; હો રે ૦

૪. છ મેધાડંબર છત્રવિશાલ. ૫. અ ટોળે મળી.

૬. ॥ કરવા જુધ્ધરે.

આવી તે સૈન્યા અસુર તણી, અનિરુદ્ધ રે લીધો ઘેરી,^૨
 કામકુંવરને મધ્યે લીધો, વીંટી વળ્યા ચોરેરી;
 અમર કહે, શું નીપજશે, છાછા તે પરમેશ્વરી,
 રિધુ ગજના જૂથમાં, હે અનિરુદ્ધ કેસરી;
 બાણાસુરને શું કરે ? બોગળ લીધો ફોગટ,
 વેરી વાલસ કોટી મળ્યા,^૩ કેમ જીવશે ચોપટ ?
 બાણાસુરે સુભટ વાપો, કાચ કરશે નહિ ઘાત,
 છે વીર થોડી વય તણો, હું પૂછું માંડી વાત;
 માળિયેથી આખા નીરખે, રુદન મૂક્યું છોડી,
 આ જીવન પૂડે થોડા બિભા, રહ્યા ભાયા જોડી;^૪
 બળવંત સાથે જોદ્ધ ધણા,^૫ છે સૈન્યા બિહામણી,
 બડે ભાયા (બલા) બીડ્યા, હીડ્યા સ્વામી બણી,^૬
 ખડગ, ખાંડાં અળકતાં^૭, ચળકતી બાલાઅણી;
 આ દળવાદળ કેમ સહેશે ? (ઓ) સ્વામી સુકોમળ !
 પ્રાણનાથને પીડશે એ,^૮ પ્રમટયાં તે ઠમનાં ફળ;
 દૈવના ખાધા દૈત્ય બળિયા,^૯ દયા નહિ લવશે,

૧. ક રાજ સોરઠી, જ રાજ રામખી.

૨. ક નહિવ જોદ્ધ લીધો ઘેરી. ૩. વ વેરી વાલ સામટા મળીઆ.

૪. ક જ. ઠા. રહ્યા બેઠું કરે જોડી.

૫. ક જ. ઠા. બળવંત જોદ્ધે અતિધણું, વ બળજૂંત દિસે બદ્ધે અતિ ધણો.

૬. ક વ રહ્યા છે ઢલુદણી; ક, ઓ આવે, છે ઢલુદણી.

૭. ક ખડગ ખેડાં નાખતાં. વ, જ. ઠા. ખડગ ખેડાં અળકતાં.

૮. ર પ્રાણનાથને પાપી પીડશે.

૯. વ દૈવના લીધા દૈત્ય બળીઆ, ક દૈવના લીધા દૈત્ય એ.

કુંવર-વય કંથ છે માદરો, નથી ગિગ્યા મુખના ઠેરા;^૧
 ચાર દિવસનું ચાંદરણું, ગયું મુખ, કર્મકા ' વહી,
 પાપી પીડશે પ્રભુને, દેવકા! જઈ કહી?
 અર્મક^૨ તમારો એકલો, વોટી વળ્યા અસુર,
 એવું જાણી સહાય કરજો, શામળિયા અસુર!
 દુઃખનિવારણ કૃષ્ણજી, હું થઈ તમારી વધૂ,
 ક્યો આશા અમારી ભાગશે તો, લાજશે જાદવકુંજ બધું;
 પ્રજા પરિવારે છો પનોતા, આપે શ્રીમોરારિ,^૪
 સંભાવના તો સર્વની લીજે, ના મૂકીએ વિસારી.
 અમને આશા તમારી છે, અમે તમારાં છોડુ,
 લાજ લાગે વૃદ્ધને, કોઈ કહે કાણું ગોડું;
 એવું જાણી સહાય કરજો, દામોદરજી દક્ષ,
 પક્ષી પલાણી પ્રભુજી,^૫ પુત્રની કરજો પક્ષ.
 ભગવંત બજતી ભામની, બરચાર રિપુદળ-મધ્ય.
 કોણ^૬ કહે પિતા બાણને, એ બાળક છે અણુદ.
 ગદ્ગદ કંઠે ગોરડી, અતિભંમ જાણે એકેલી,
 વનન જાણે પ્રાણ જ કાદું, તમારા સંગ્રામ પહેલી;
 મુખ વિકરાળ, નેત્ર બિહામણું,^૭ છે મૂંઝ ગોટી મોટી,
 એવા અસુર આવી મળ્યા, સંખ્યા ને સપ્ત ઠોરી;

૧. જ, ઘ, ફ, નથી આગ્યા મુઠે કેસ.

૨. ક આ તન તમારો એકલો, જૃં કાં કંથજી મારો એકલો.
 ફ આ ભક્ત તમારો એકલો.

૩. જ. કા. જો.

૪. જ. કા. પ્રજા પ્રતિપક્ષીન કરો છો, પનોતા શ્રીમોરારિ.

૫. જ. કા. પક્ષી પલાણો પ્રભુજી, પુત્રની કરવા પક્ષ; ઘ અરડ પલાણી.

૬. જ. કા. કોઈ કહે પિતા બાણને, એ બાળક ને હું વૃદ્ધ.

૭. ક કો કહે પિતાંબર ધરો ૮. જ. કા. એવું અણુદું જે પ્રાણ જ કાદું, મરું તે

૯. ૬. ઘ મુખ વક, નેત્ર બિહામણું

દળવાદળ સૈન્યા ઊતરી, મધ્યે લીધો અનિરુદ્ધ,
 વીર વીંટચો વેરીએ, જેમ મક્ષિકાએ મધ;
 ૧ ધનુષ ધરિયાં પાંચસે, બાણે ચડાવ્યા બાણ,
 રામ મારુ ગાય ગુણીજન, ૨ એમ ગમડિયાં નિશાણ;
 અનંગ-અર્ધક ઢાંકિયો, શોભતો જેમ ઇન્દ્ર,^૩
 ઉપમા દધએ ઉદ્ધ તણી તો, તારામાં જેમ ચંદ્ર;
 લધુકુંજની સૂંઠ સરખા, શોભીતા બે બુજ,
 શરાસન સરખી બ્રહ્મટિ,^૪ નેત્ર બે અંબુજ;
 તથુમાત્ર ત્રેવડતો નથી, ગાણુના જે બાહુ,^૫
 અસુર અનિરુદ્ધ શોભતા, જેમ ચંદ્રમા ને રાત્ર.
 પાપીએ જોયું વક્રદષ્ટિ,^૬ કીધાં તીવ્ર તાણી ચક્ષ,
 વપુશોભા વૃક્ષ તણી, જણે^૭ અરણીનું વૃક્ષ;

૧. ધનુષ બાણ વાંસે ધર્યા. આ લીટીની ઉપર જ પ્રત્યક્ષ કડવું પૂરું થાય છે, વળણુ છે—

(ન્યમ) મક્ષિકાએ મધ રે, એમ લીધો અનિરુદ્ધ વેરી રે,
 અમર કહે, શું નિપજશે, જેમ ઇન્દ્ર પદમેશ્વરી રે.

૨. બૃ. કા. 'એમ' નથી.

૩. યે અનંત અગ્રે ઢાંકીઓ, શોભીઓ જણે ઇન્દ્ર; ગમને આમજ ઢાંકીઓ, શોભીઓ જેમ ઇન્દ્ર. બૃ. કા. ઉપમા તે ઉદ્ધગણતણી, લક્ષાટે રવેઈનાં બિંદુ, ક જોણે બાણે આજ ઢાંકીઓ તેમાં અનિરુદ્ધ ઇન્દ્ર.

૪. ક, જ, રસાળ સરખી બ્રહ્મટિ; વ, ઢ ધનુષ સરખી બ્રહ્મટિ, વ સરખા સરખી બ્રહ્મટિ, ક સરાસન સરખી બ્રહ્મટિ.

૫. વ બાણાસુર મહાબાહુ, ક જેમ ચંદ્રમા ને રાત્ર.

૬. જ વાણિક જેયું વિકટ દંષ્ટ, તેમ રાતલાં ચક્ષ, વ રાતાં તરડાં ચક્ષ; ક બ્રમર ચઢાવ્યાં ચક્ષ. ક પાપીએ જોયું વક્ર દષ્ટિ, તીવ્ર તાણી ચક્ષ.

બૃ. કા. જઈવે જોયું વક્ર દષ્ટ, રાતાં કીધા ચક્ષ.

૭. જ. કા. વપુ શોભે બુજ ફૂલું, જેમ અરણ્યનું વૃક્ષ.

અનિરુદ્ધ કહે, આ સમે હોય કુદાડો,^૧ ભોગળને વળા ધાર,
આયો દાણું અસુર ડેરા,^૨ ઉતારું જુગનો ભાર;

શું વપુ બાણનું બોડ^૩ છે, મહિ વસે સર્વનો સાય !
કે પેટમાંથી પૂર્વજે,^૪ પિંડ લેવા કાઢે દાય !

કાળના કે લાખના, એણે ચોટાડ્યા કર,
અથવા કોઈ પક્ષી દીસે છે, મરવા વીખયો છે પર !^૫ ૧૧૬

તવ હસવું આખું રાખને, બાળક છે અગ્નિ,^૬
શું કરું જે લાંછન લાગે, નહિ તો દઈ કન્યાદાન;
કોભાંડ કહે, અગ્નિની નથી, રાય ! તમને દે છે ગાળ.
બલિસુત અંતરમાં બળ્યો,^૭ બ્રહ્માંડ લાગી જવાળ;

^૮ સુમટ નિકટ રાય આવ્યો, બોલાવ્યો અતિ ગર્વ,^૮
નિર્લજ, લંપટ, નથી લહેતો, વીંટી વળ્યા છે મર્વ;^૯ ૧૦

કુળ-લજમણો કાણુ છે, તરકર ને નિર્લજ ?
અપરાધ કરી કેમ ભિગરે, સિંહના મુખથી અજ ?

૧. બૃ. કા. આ સમે જે હોત કુદારો, અથવા ભોમળે ધાર.
૨. કે આ સમે જે હોત ખાંડુ અસુરને હળવો કરત, ઉતારત જુગનો ભાર.
૩. બૃ. કા. શું વરયું બાણનું દિલ છે, તેમાં વસે સર્વનો સાય;
૪. (કોપક ૧) પંડમાં પૂર્વજ રહ્યા, પિંડ લેવા કાઢે દાય. જ શું વાધું બાણનું દિલ છે. જ શું પેટમાં પૂર્વજે રહે, ક, જ શું પેટમાંથી પૂર્વજે. કે કે પિંડમાંહે પૂર્વજ વસે, ધણે ચોટ્યા દસ્ત.
૫. બૃ. કા. વિદ્યાવા ૬ પર.
૬. બૃ. કા. લીટીઓ જાધીયતી છે. કે તવ બોલીઓ જળવાન.
૭. ૬ બળીસુત અંતર બોલ્યો.
૮. બૃ. કા. સુમટ નિકટ રાય સર્વ, બોલિયા બહુ ગર્વ,
નિપંડ લંપટ નથી બહીતો, ધાયા હણવા સર્વ.
૯. ૬ બોલીઓ બહુ ગર્વ, ૭ બોલીઓ મુખ ગર્વ.
૧૦. કે વાધો હણવા સર્વ, જ વાધો હણવા સર્વ.

મન નહિ આંહાં અમર કરું, તો તેં કેમ આગમ્યાં,^૧
 અજાણે આવી ચડ્યો કે ભૂતે મન ભમાવ્યું ?
 શકે સ્વર્ગથી કે, ઇન્દ્રિય નાખ્યો, કારણ સરખું બાસે;
 સાચું કહે તો મારું નહિ,^૨ રહે, બાળક ! વિશ્વાસે;
 કુણું કુળમાં અવતર્યો, કુણું માત, તાત ને ગામ ?
 જ્યારણ દોષ તે બાખજો, કયમ સેવ્યું ઝોખા-ધામ ?^૩
 અનિરુદ્ધ કહે, વિહિવા મળ્યો, હવે ન્યાત, કુળતું શું કામ ?
 પિતૃ પિતામહ માહરા તે, પ્રસિદ્ધ છે સંસાર,
 છોડી છત્રપતિની વર્યો, હું ચતુર, હવે વિચાર;^૪
 વાર્ણિક કુળ છે માહરું,^૫ નામ અનિરુદ્ધ,
 જો ખેડશો તો સમુદ્ર મહિ, નાખીશ નગરી બદ્ધ;
 બાણાસુર સામું જોધને, કૌભાંડ વળતું બાજે,
 ચોરી કરી કન્યા વરે, કુણું તે વાર્ણિક પામે ?
 પૌત્ર જાણી કુણુંનો, બાણે તે ધસિયા કર,
 નીચ વર કન્યા વર્યો, દૈવડા, ખેડું ધર;
 શીશ રીસે ડોક ધુણાવી, ધનુષ ધરિયાં ધીર,^૬
 કૌભાંડ કહે છે રાયને, એ જોદો છે મહાવીર;

૧. વ તો હું ત્યાં કેમ આગમ્યાં. બૃ. કા. મન નહિ અમરને, તો કેમ આવતાં ફાવ્યું ? અજાણે આવી ચડ્યો કે ભૂતે મનહું ભમાવ્યું ?
૨. કે સાચું કહે તું નહિ હણું; કે સાચું કહે તો ન હણું, જો સાચું કહે નિશ્ચય ન હણું.
૩. આ લીટી બૃ. કા. માં નથી.
૪. વ હું ચતુર છું વિચાર. બૃ. કા. ચોરી છત્રપતિની કરી, હું ચતુર દોષ તો વિચાર.
૫. કે વાર્ણિક વંશ છે મુજલણે. બૃ. કા. જડવડળ છે મુજલણું.
૬. વ રીસે ધડદગી પછી ધનુષ્ય, લીધાં હાથમાં બાણ, 'કે રીસે ધડદગીને ધનુષ્ય લીધાં બાણ; મંત્રીને મહારાજ કહે છે; એ પુરુષ મોટો જાણ; બૃ. કા. રીસે તે અંતર પરજળ્યો, ધનુષ્ય ધરિયાં બાણ.

હકારી વાળિયું વકાયો, થયો શોરાશોર,
 ઝોખા નયણે નીરખતા,^૧ નાથને પહોંચે જોર;
 પરિધ પટ્ટી ને ગુજ્જ ગદા, ત્રિશુળ ને તોમર,
 મુદ્દગળ મુશળ સાંગ તણે, ઢાંક્યો અનિરુદ્ધ ચર;^૨
 અધાર માયા આસુરી,^૩ વરસે શિલા ને શિખર,
 પાગ હરત ને અસ્થિ ચર્મ, પડે માંસ ને રુધિર;
 હય ગજ રથ બાયોબાયે અડકે, બડકે બહુ વાહન,
 કુંકુભિ વાળે, ખાંડાં જાળે, રણ પડે બહુ જન;
 સાંઝ ખળકે, ખડગ ચળકે, જળકે ભાંગાની અણી,
 રિપુ-લાખના જૂથમાહે, અનિરુદ્ધ જડિયો મણિ;
 ફેરવી ભોગળ બળ ધરી, રિપુદળ દળ્યું ભદવજોદ,^૪
 તાડે, પાડે, આડા પછાડે, ઠરે દામકુંવર બહુ ક્રોધ;
 હાયાં પૂરણ, રથ ચૂરણ,^૫ ગજ હય પાછા વળિયા,
 અંગ રાતાં, શીશ કાટચાં, ધીર ધરણી ઢળિયા;

૧. જૂ. કા. ઝોખા નેત્રે નીર ભરે ભરે જ, કંથને પહોંચે જોર.
 શ્લેષક લાગે છે. { અસુર બળીઆ પ્રાકમી, લછળવા દે ફાળ;
 { દરો દિશાથી વણ્ણટયા, કહે ન નય જીવતો બાળ;
૨. ઢાંકીઓ નરવર; ક ઢાંકીઓ અનિરુદ્ધ; ક ઢાંકી લીધો ચૂર.
૩. ં અધાર માયા આસુરી. ક અધાર રેણી આસુરી, થઈ રહ્યો અધાર, જૂ. કા. અધાર માયા આસુરી, વરસે રહ્યા ને શિખર, ક અશહસ્તીનાં ચર્મ વરસે પડે હય, હસ્તીને ચર્મર, વહે માંસ ને રુધિર.
૪. ં મહયા બહુ ફલ જોદ.
૫. ં પાલ પૂરણ રથ ચૂરણ; વ પ્રહાર પૂરણ રથ ચૂરણ. ગજ અનેક પાછા વળીઆ. જૂ. કા. વધારાની લીટીઓ—
 પલવટ વાળી પ્રાકમી બહુ જોદાને નસાડયા,
 જુજ વિષે ભોગળ ધટ્ટી દેતો અનિરુદ્ધ માર;
 હય, ગજ, રથ, પાછા સર્વ નાહા, હવો તે હાહાકાર.

બડ યુદ્ધ કરતો, જમ રોળતો, અનિરુદ્ધ ધન્દ્ર સમાન,^૧
 અસુર રણથી^૨ નાસતા, શાર્દૂલથી જેમ જ્ઞાન;
 હૈહુ^૩ તે હરખે નારનું, સુણી નાયના હોકાર,
 ઓખા દેખતાં અનિરુદ્ધે, સૈન્ય કીધું તારોતાર;
 દશ સહસ્ર જોદા બાણના, મારી કીધા ચક્ર્યૂર.
 સમુદ્ર માંહે^૪ મંગમ હવો, બહુ શોણિતનું પૂર;^૫
 મંગાણુ પડિયું પુર વિષે, અસુર નાસાનાસ,
 તે દેખીને બાણુ ધસિયો, સજીને નાગપાશ,^૬
 ભોગળ છેદી ભુજ તણી, પછી ક્યાં સહસ્ર સર્પ,
 કામકુંવરને બાંધી લીધો, પછી ગાળિયો તૃપ.

વળણુ

તૃપ ગાળ્યો મેઘની પેરે, હિતરાવી ઓખાય રે,
 તરુન્યાને બંધન કરી, બાણુસુર મંદિર જાય રે.

કંઠનું ૨૧ મું

રાગ રામચીર

બાણે બંન્ધો જણને બાંધિયાં, નોતમ નર ને નાર,^૧
 અનિરુદ્ધ રાખ્યો^૨ આગળ કરી, ગુપ્ત રાખી કુમાર;^૩-બાણે ૧

૧. બૃ. દા. રણમાં તે રોળી મૂકતો અનિરુદ્ધ ધન્દ્ર સમાન. ક અનિરુદ્ધ પ્રાકમી જોદ.
૨. ક અસુર ઘણાએક નાસતા, બૃ. દા. અસુર સુરથી નાસતા.
૩. ક વહુ શોણિત પૂર, બૃ. દા. વહુ તે શોણિતપૂર.
૪. બૃ. દા. ભુંગાણુ.
૫. ર બાણે સગયું નાગપાશ.
૬. ય રાગ દેશાખ.
૭. બૃ. દા. અનિરુદ્ધ રાખ્યો મુખ આગળે.
૮. જ ગુપ્ત રાખી કન્યાય.

ચોટામાં ચોર જણાવિયો, ઢાંક્યો વ્યભિચાર,
 છાની ઝોખા મદિર મોકલી, રાખ્યો કુળનો ભાર;^૧-ખાણે ૨
 લક્ષણવતો ચાલે લહેકતો, મહેકતો બદ્ધ વાસ,^૨
 દૈવદળ પૂઠે પળે, દોરી દોડે છે દાસ;-ખાણે ૩
 પેચ છોટા પાવડી તણો, આપ્યો પામ પ્રમાણ,
 ચોરે તે ચોર જ મારિયો, લોક કરે વખાણ;-ખાણે ૪
 કો કહે, એનામાં દૈવત ધણું, રૂપવંત રસાળ,^૩
 એના કટાક્ષમાં કામિની, જોતામાં પડે તત્કાળ;^૪-ખાણે ૫
 એવી લુલવણી બ્રહ્મટિ તણી, જોમ બલી જૂલે નાર,^૫
 કુંવારી કન્યાને કામણ કરે, મોઢે બાંધે કુમાર;-ખાણે ૬
 પૂરું પરાક્રમ પુરુષ તણું, માટે મંતાડો કન્યાય,^૬
 આશ્રયે કેમ આવશે, એકલો નહિ અન્યાય;-ખાણે ૭
 સખી પ્રાંચે સખી કહે, દેખી અંજ અવેદ,
 બાંધ્યો તોયે જુએ આપણુ બણી,^૮ એવી એની શી ટેવ ?-ખાણે ૮

૧. જ રાખ્યો લોકાચાર. ૨ રાખ્યો ધરનો ભાર. ૩ જોવામાં વિચાર.

૪. રાખ્યો કામકુમાર. ૫. જ, બં જોલકતો બરાસ.

૬. જૂ. કા. માં આ લીલી કપર એક કડી વધારાની છે—

ઝોખા જો પુનરપિ પરણશે, દરો સંઘ સરથાર,
 તે સ્વામીશું સુખ પામશે, લીધો એણે સાર.

અને તે ૮ કડી સાથે સરખાવો. જૂ. કા. જ, દિસે રૂપ રસાળ

૪. ક લીલી મોહની બળ; જૂ. કા. જોવામાં મોહ બળ.

૫. બ જોમ દષ્ટે જૂલે નાર.

૬. બ, ક, એવો એ કુમાર; ક સંતોષી સર્વ કુમાર; જ મોઢે બાંધે
 નિર્ધાર. જૂ. કા. એવો કામકુમાર. આ લીલી પછી જૂ. કા. માં—

ચિહ્ન કંઠે કાંઠણતણાં, પડયાં કામિની જુજ દંડ,

ઝોખાએ અમૃત ચાખીલું, કીધો અધર તે ખંડ

૭. જૂ. કા. માં ૭ મી કડી નથી.

૮. ૮ બાંધ્યો જુએ આપણુ બણી.

હવે ઓખા જે વર પરણશે, મળશે ભવ્ય ભરથાર,^૧
 તે સ્વામીશું મુખ પામશે. લીધો એણે સાર;—બાણે ૯
 ચાર દિવસનું ચાંદરણું, લીધો એણે રનેહનો સ્વાદ,
 હવે બમ બાગ્યો ધણો, લાગ્યો લોકાપવાદ.—બાણે ૧૦

વળણ

લાગ્યો લોકાપવાદ પણ, પાગ્યો દેવકન્યાય રે.
 પછી બાણાસુરે ઓખા અનિરુદ્ધ, રાખ્યા કારાગૃહ માંલ રે.

કંઠનું ૨૨ સું

રાગ આશાવરી

શીશુકેવ વાણી જિયરે, સંભળો, પરીક્ષિત રાય,
 કૃષ્ણકુંવર ને કન્યા રાખ્યા, કારાગૃહની માંલ;
 નાનાવિધનાં બંધન બાંધ્યાં, કાઢી ન શકે શ્વાસ,
 એકએકનાં મુખ દામણાં, દેખી યાય છે ઉઘાસ;^૧
 બીક બાણાસુર તણી, રાણી બરે છે ચક્ષ,
 પુત્રી જમાઈ જૂખ્યાં જણી, છાતું મોકલે બક્ષ;
 બંધન દેખી નાયનું,^૨ ઓખા ભરતી નયણે નીર;
 અનિરુદ્ધ આપ-બળે કરી, અખજાને આપે ધીર;
 જો આદરું તો અસુરકુળને, ત્રેવકું તણુ માત્ર,
 શોભા રાખવા શ્વશુરકુળની, અગે બંધાવ્યું છે માત્ર;^૩

૧. કડી બૃ. કા. માં નથી—૧. સરખાવો. ૨ પ્રતમાં—અતુરકંઠે કંઠણ,
 ભામિની જુલ દંડ, ઓખાએ અમૃત ચાખીઉં, કીધો અધરને ખંડ.

૨. ૧ રાગ સામેરી. ૩ ક દેખી યાય નિરાશ.

૪. ક કદ દેખી નાયનું; બૃ. કા. બંધન દેખી કંચનું.

૫. ક બંધાવ્યું મેં ગાત્ર.

હાકી જીકું તો સઘ છડું,^૧ ઇળું દાનવ-ગૂય,^૨
 શું કરું ને મશુરપુળને,^૩ રાખવું છે શુદ્ધ;^૪
 શેં રડો છો સુંદરી!^૫ સસરો શ્રીગોપાળ,^૬
 આકાશ અવની એક થાશે, આણુશે સડુંનો દાળ;
 અગ્ન્યજ્ઞ કેરી જવાળા ધૂમશે,^૭ અસુર થાશે અંધ,
 સદાય કરશે સ્યામ રામ ત્યારે, બાળા 'છટશે બંધ;
 મારા સમ જો, સુંદરી, જાંખો કરો મુખચંદ,
 આ બંધનથી અતિ લાગે,^૮ તમારાં નેત્રનાં છુંદ;
 એમ કરી આસનાવાસના, દરિ આવ્યાનું હારદ,
 મોઢ જાણે નહિ એમ કારાગૃહમાં, આવ્યા અપિ નારદ;
 લજ્જા તે પામ્યો પરાક્રમી,^૯ ને નીચી કીધી દટ,
 વપુ મૂળે ને કાંઈ ન સૂઝે,^{૧૦} જોલી ન થકે રપટ;
 ✓ શેં લાગે છે, પરાક્રમી! તું જોલ મુજ સંગાત;
 છોડી હતપતિની વચો,^{૧૧} થઈ પૃથ્વીમાં ખ્યાત;

-
૧. બૃ. કા. મરહીને જીકું તો સઘ છડું. ક આગમું તો સઘ છડું.
 ૨. બૃ. કા. ઇળું દાનવ દહ દુઃખ. ક ઇળું દાનવ-રાજ.
 ૩. બૃ. કા. શું કરું ને મશુરપક્ષમાં રાખવું છે સુખ.
 ૪. બૃ. કા. શા માટે ચિન્તા કરો છો. બ, ઘ, ક શાને દુઃખ ધરો સુંદરી!
 ૫. શું આંસુ ઢાળો સુંદરી! જ સદાય કરો સુંદરી.
 ૬. બૃ. કા. ગોવિંદ છેદશે બંધ.
 ૭. બૃ. કા. અગ્ન્યાજ્ઞની ધૂમ ચાલશે.
 ૮. બૃ. કા. ય, આ બંધન જે દુઃખ અધિક છે. ક આ બંધન જે
 અધિક લાગે.
 ૯. બૃ. કા. લજ્જા પામ્યો કામકંવર ને,
 ૧૦. કે સરીર મૂળે કાય ન સૂઝે; બૃ. કા. સરીર મૂળે અતિ ધણ.
 ૧૧. બૃ. કા. બાણુની બાળકી વચો, તારી પૃથ્વીમાં થઈ ખ્યાત.

જાડળમાં તેં આમ ધાન્યો, કામકુંવર શેં નવ ફૂલે ?
 ઘોડે ચડે તેં પડે પૃથ્વી,^૨ બણે તે નર બૂલે;
 જાલવકુળ તેં દિપાવિધુ, બંધાયે લાંછન શૂય ?
 ઠાસે માધવને મોકલું, દારકા જાઉં હું,^૩

વળણુ^૪

હવે હું જાઉં છું દારકા, ઋષિ ગયા એવું કહી,
 શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, દારકામાં થી ગત થઈ !^૫

કડવું ૨૩ મું

રાગ વેરાડી^૧

શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, બાંધિયો જાલવ જોદ,
 હવે દારકાની કહું કથા, જાલવ કરે પરિશોધ;^૭
 દિંદોળા સહિત પુરુષ દરિયો, દાદાકારપુર મધ્ય,^૮
 અનિરુદ્ધની ચોરી હવી ને, હરી ગયું ઠાણ સઘ;

૧. દ, વ, અંતર શેં ના ફૂલે, જ કુંવર શેં ન ફૂલે.

૨. ઘોડે ચડે તે પડે હેઠા.

૩. જ. કા. માં આ જે લીટીઓ એની પહેલાંની જે લીટીઓની ઉપર છે, તે યોગ્ય નથી, મદિ આ પ્રતની ગોઠવણી કવચ રાખી છે. આ પ્રતનું વળણ પછીના કડવા સાથે ધણું બંધાયેલું આવે છે, જે સરખાવી જોવાથી સમજાયે.

૪. જ. કા. માં જે છેલ્લી જે લીટી છે તેને યોગ્ય વળણ એમાં છે. જે પછીના કડવા જોડે બંધાયેલું નથી તે વળણ—અંતર શેં ન ફૂલે જુદ, પ્રધાનરો ભગવાનરે. ૬ માં આ વળણ છે—અનિરુદ્ધની આજ્ઞા લઈ, ઋષિ હવા અંતરધ્યાનરે.

૫. જ. કા. માં આ પછી ૩૩મું કડવું વધુ; જુઓ પરિશિષ્ટ-૧, પૃ. ૬૨.

૬. વ રાગ મલાર; જ. કા. વેરાડીની ચાલ. ૭. જ. કા. યોધાયોધ.

૮. જ. કા. દાદાકાર હવે પુર વિષે, અનિરુદ્ધની યાત્રા ચોરી.

દિંદોળા સહિત કુંવર દરિયો, હવે છે દિંદરી.

અતિ આદરશું માન આપ્યું,^૧ એમે પૂજન કીધું,^૨
 સમાચાર પૂછે શ્રીકૃષ્ણજી, નારદ વળતું બાજે,
 ઉત્પાત-વાત જ એક છે,^૩ બાણ કુંવરને બાધી રાજે;
 ધૃમ્ધરી ધમ્મજાએ ઓઆ પરણ્યો, સંબંધ એવો સાધ્યો,
 એવા અપરાધને માટે,^૪ (એને) બાણાસુરે બાધ્યો;
 વાત સાંભળી વધામણીની, વજ્રડાવ્યાં નિશાણ્ય,
 શ્યામ રામ તત્પર થયા,^૫ હવે જીતવો છે બાણ્ય;
 સ્વજન સુખ અતિશે પામ્યાં, છે કુંવરને કુશળ,
 ગરુડ લીધો ગોવિંદજીએ,^૬ પૂછે સૈન્ય સકળ;
 સંઘર્ષજી ને સાત્યકિ જાદવ,^૭ ત્રીજો પ્રહુમન,
 એક તણે પાસે બેસાડી, કૃષ્ણે બેડયો ખગજન;
 એક પહોરમાં પળી પોત્યો, સુણી અસુરે પંખ,^૮
 રિપુ-હૃદયને વિદારવાને, શ્યામે પૂર્યો શંખ.

વળજી

શંખ પૂર્યો શ્યામ રામે, ઉધ્રકયો સહસ્ર-પાણ્ય રે,
 ત્રાસે નાસે લોક પુરના, પડિયું છે ભંગાણ્ય રે.

- ૧ બૃ. કા. આદરશું આસન આપીને અર્ચપૂજન કીધું.
- ૨ જ પ્રીતે પૂજન કીધું; ક બંહુવિધ પૂજન કીધું. ક અતિયિ પૂજન કીધું.
- ૩ બૃ. કા. ઉત્પાત વાત જે તમારા કુંવરને બાણ બાધીને રાજે.
- ૪ બૃ. કા. આપદા અનિરુદ્ધ વેડે,
- ૫ ક શ્યામ રામ બેડ તત્પર થયા બૃ. કા. શ્યામ, રામ, કામ થયા તત્પર, જીતવા રામબાણ્ય.
- ૬ બૃ. કા. ગરુડ બેડયો ગોવિંદજીએ, લીધી સેના...જે પછી ગરુડ બેડયો શ્રીકૃષ્ણજી.
- ૭ બૃ. કા. સંઘર્ષજી ને સાત્યકી સંગાથે
- ૮ બૃ. કા. તણે જોઈ સાથે બેસાડી, ૯. જ શ્રવણે સાંભળી પંખ. આ કહી પછી રા રાવળે મોઝલેલાં પાઠાંતરમાં નીચેની કહી છે—
 ગરુડ ગત બણી ખરી, સર્પ સર્વે નય,
 અંધન છૂટ્યા બે બાળનાં આંખ્યા જડુપતિ રાય.

રતિ અતિ આક્રંદ કરે, મળ્યુ વિનતાનું ૧૬,
 રુકિમણી, રાહિણી, રેવતી,^૧ તે સર્વ કરે આક્રંદ;
 જાદવ-જોદા કહે માધવને,^૨ શુ બેઠા છો, સ્વામી ?
 એ વહારનો વિવળ ન કીજે,^૩ કુળને લાગે ખામી,
 વસુદેવ કહે સ્થામ રામને, શુ બેઠા છો જૂપ ?
 કુવરની કેડે, કૃષ્ણજી, શે ન કરો ધાધૂપ ?^૪
 ઉમસેન કહે, આશ્વયં મોડુ, કેમ હરાયો દિદોળા ?
 દૈવી દૈત્ય રાક્ષસનું કારણ,^૫ ખેપ કરીને ખોજો,
 સાત્યકિ ને શિરોમણિ પૂછે, હવે શી કરવી ધેર ?
 પુત્ર વિના પરિવાર સૂનો, શુ બેઠા છો ધેર ?
 સાથને જડુનાથ કહે છે, શાને કરીએ જામ ?
 ગોત્રદેવીને ગમતું હશે,^૬ કુવર હયાનું કર્મ.
 અગિયાર વરસ અમે ગોકુળ સેવ્યું, મામાજીને ત્રાસે,
 પ્રદ્યુમ્નને શબરે હાયો તે, આવ્યો સોળમે વર્ગે;
 તેમ અનિરુદ્ધ આવશે, તે સાચવશે કુળદેવી,
 કૃષ્ણે કુટુંબને રોતું રાખ્યું, આશા દીધી એવી,^૭
 પાત્ર ખાસ એમ વહી ગયા, જાદવ થયા અતિ દુઃખી,
 ગોણિતપુરથી કૃષ્ણસભાર્મા, આવ્યા નારદ ઋષિ,
 હરિ-આદે જાદવ થયા બિભા, માન મુનિને દીધુ.

૧ જુ કા દેવકી

૨ જુ કા જાદવ સર્વે કહ્યું માધવને

૩ જુ કા પાર વિવળ ન કીજીયે, પા વિચાર વારિધિમાં શું ખૂડયા ?

૪ જુ કા રોધ કરો અનિરુદ્ધની, કયા ગયો કુવર અનૂપ ?

૫ વ દેવ દૈત્ય કાનવનુ કારણ

૬ જુ કા મા અર્દાચી બે લીટી નથી, ખીજ પ્રતોમા પણ નથી

૭ જુ કા ગોત્રદેવીને એમજ ગમતું, જ ગોત્રદેવીને ગમતું હશે

૮ દ રોઝની વાત છે એવી.

અતિ આદરશું માન આપ્યું,^૧ પ્રેમે પૂજન કીધું;^૨
સમાચાર પૂછે શ્રીકૃષ્ણજી, નારદ વળતું બાણે,
હિરપાત-વાત જ એક છે,^૩ બાણ કુંવરને બાંધી રાખે;
ધૃત્વિરી ધૃતજાએ ઓખા પરપ્યો,^૪ સંબંધ એવો સાધ્યો,
એવા અપરાધને માટે,^૫ (એને) બાણાસુરે બાંધ્યો;
વાત સાંભળી વધામણીની, વજડાવ્યા નિશાણુ,
સ્થામ રામ તત્પર થયા,^૬ હવે જીતવો છે બાણ;
સ્વજન સુખ અતિશે પામ્યાં, છે કુંવરને કુશળ,
ગરુડ લીધો ગોવિંદજીએ,^૭ પૂછે સૈન્ય સકળ;
સંકર્ષણ ને સાત્યકિ જાદવ,^૮ ત્રીજો પ્રહુમન,
એ વ્રજે પાસે બેસાડી, કૃષ્ણે બેડયો ખગજન;
એક પહોરમાં પંખી પોત્યો, સુણી અસુરે પંખ,^૯
રિપુ-હૃદયને વિદારવાને, સ્થામે પૂર્યો શંખ.

વળજી

શંખ પૂર્યો સ્થામ રામે, હિંમત્યો સહસ્ર-પાણુ રે,
ત્રાસે નાસે લોક પુરના, પડિયું છે ભંગાણુ રે.

૧. બૃ. કા. આદરશું આસન આપીને અર્ચાપૂજન કીધું.
૨. જ પ્રીતિ પૂજન કીધું; ક બેહુવિધ પૂજન કીધું. ફ અતિથિ પૂજન કીધું.
૩. બૃ. કા. હિરપાત વાત જે તમારા કુંવરને બાણ બાંધીને રાખે.
૪. બૃ. કા. આપણા અનિરુદ્ધ વેડે,
૫. હ સ્થામ રામ બેડ તત્પર થયા બૃ. કા. સ્થામ, રામ, કામ થયા તત્પર, જીતવો રામબાણુ.
૬. બૃ. કા. ગરુડ બેડયો ગોવિંદજીએ, લીધો સેના...અ પછી ગરુડ બેડયો શ્રીકૃષ્ણજી.
૭. બૃ. કા. સંકર્ષણ ને સાત્યકિ સંજાયે.
૮. બૃ. કા. ત્રણ ભેદા સાથે બેસાડી, ૯. વ અવજી સાંભળી પંખ.
આ કડી પછી રા રાવળે મોહલેલાં પાઠાંતરમાં નીચેની કડી છે—
ગરુડ ગત બણી ખરી, સર્પ સર્વે જય,
બંધન છૂટ્યાં બે બાળનાં આબ્યા બહુપતિ રાય.

કડવું ૨૪ મું

શંખ-શબ્દ તણું કારણ, રિપુ-દેહનું વિહારણ,
 કૃષ્ણનું જાણુ તે બાણુને થયું, બાણુ પ્રાક્રમ કંઈએ અર્થ;
 અનિરુદ્ધ કહે, સુણો^૧ નારી, શંખ વાગ્યો, ને આગ્યા હાર,
 છૂટયાં બંધન કારાગૃહ થઈ,^૨ જાને હજાર ને સાત્યાક;
 બોલે પ્રભુન મોટે સ્વરે, બાણુ-પાણુ છેદાશે ખરે,
 ગોવિંદ-મતિ ન જાય કળા, જાદવસેના તે આવી મળા;
 મંત્રી કહે, સુણો અસુરનરેશ,^૩ જાદવસેનાએ ચાંપ્યો દેશ,
 અનુચર આગ્યો લઈને વાત, હજ દીસે છે અમંખ્યાત;
 મંત્રીને કાઢી નેત્ર-સમરથાય, સૈન્યને આપી તે આશાય,^૪
 નાનાવિધ કુંકુંબિ મડમડે, શસ્ત્ર ધરી વીર વાહન ચડે;^૫

પાખર બખતર ઘૂમરમાળ, ડચકારે ઘોડા દે ફાળ,
 મોરડે મણિ કુમતણાં લટકે, પોતાના પડછાયા દેખી બડકે;^૬
 બલા અસવાર ઉપર ઉટકે, હસતા હય હોડે છે લટકે,
 વાનરિયા વેગે આવે નાચંતા, છૂટા કચ્છી ને પાણીપંથા;

૧. બૃ. કા. સુણુ મુંદરી.

૨. ક, જ છૂટયાં બંધન જાદવ થઈ.

૩. ક મંત્રી કહે, સુણો નરેશ. જ હજ જાદવનું સંતાપે દેશ.

૪. જા સૈન્ય સજનને આપી આશાય; બૃ. કા. સૈન્ય તત્પરે આપી આશાય.

૫. હ અસ્ત્રધારી વીર વાહન ચડે, જ અસ્ત્ર લઈ વીર વટવા ચડે.

૬. ક પોતાની છાયા દેખી બડકે.

નોંધ—ઘોડાનું વર્ણન ક્ષેપક લાગે છે પણ anachronism માની અત્ર મૂળમાં દાખલ કર્યું છે. જળી તે બીજી પ્રતોમાં પણ છે, એટલે પ્રેમાનંદીય દોષું બેઠ્યો.

૭. બૃ. કા. લટકે, હોડે હય કિંડે ને ચડકે.

૮. બૃ. કા. વાદળિયાં.

કાખરા, કાળા ને કલંગી,^૧ કુમુદ, નીલા ને પચરંગી,
પાળા, પોપટિયા, ચંપકવર્ણા, જિજ્ઞા, અરણી ને હરણા;
તેલંગી, પવનવેગી ઘોડા, બહુ રથ અનુપમ જોડયા,^૨
સજળ વાદળ જેવા હાથી,^૩ ઉપર બેઠા છે અકળ-હાથી;
અસવાર ને પાળા અનંત,^૪ ધસે ધીર, ડસે બહુ દંત,^૫
પુત્ર-પોળે તે સૈન્ય ન માય, હણે જાદવને, કહેતા જાય;
ટોળાં ઉપર ટોળાં ધાય, પંખપ્રહારે તે ધરણી ધ્રુજાય,
રીસે અંતરમાં ધડધડિયો,^૬ રણ ગય બાણાસુર ચડિયો;
દશ દિશાથી મારમ રૂંધાય,^૭ ઠોટિ સંખ તે સાથે પુરાય,
કર જાટકયા બાણાસુર મલ્લ, પૃથ્વી યાય જીયતપાયલ;
આત્રી ગર્જના કીધી ભૂપાળ, ખળભળિયાં સાતે પાતાળ,
બહુલોક જઈ પહોંત્યો નાદ, બાણે કીધો કૃષ્ણને સાદ;^૮
આબ્યા અરુડે ચડી ખેપ કરી,^૯ નહિ જવા દઉં પાછા ફરી,
ઉન્મત્ત જાદવ ઉન્મૃખળ, તમે દમ્યો સંસાર સકળ;
ક્ષત્રીકુળમાં લગાડી ખોડ, નહિ જગતમાં તમારી જોડ,^{૧૦}
કુંવારી ઠન્યાને કપટે વરો, ક્ષત્રી ખળનાં કારજ^{૧૧} કરો;

૧. ૬ કાખરા, કાળા ને કલંગી, પંખાળા હડણ રજસંગી, ૬ પંખાળા હડણ પીળા લંગી; બ. કા. પંખાળા ભેદે અખલંદી.
૨. જ, ૬ બહુ રથને અથ જોડયા, ૬ લલા અસ્વાર જુદે જોડયા.
૩. ક હળ વાદળ સરખા હાથી, ૬ જ્યાં ફળવાદળ સરખા હાથી.
૪. ૬ રથ, પાળા, ને અથ અનંત, ૬ બહુ પાળા અસ્વાર અનંત.
૫. ૬ ધસે ધીર કરડે મુખદંત, ૬ ધીર ધસે ડસે મુખદંત; બૃ કા. ધીર ધસે ને કરડે દંત.
૬. બૃ. કા. ૬ હડધડિયો. આ લીટી ક મા છે. બીજી પ્રતોમાં નથી.
૭. જ, ૬ મારમ દશે દિશા પુરાય.
૮. બૃ. કા. શ્રીકૃષ્ણને બાણે કીધો સાદ.
૯. બૃ. કા. ખમારૂંદ આબ્યા છે ખપ કરી. ૧૦. બૃ. કા. મા આ લીટી નથી,
૧૧. બૃ. કા. લક્ષણ.

સધળે વાંકા ધર્મને પડવરો, દરમાં સાપ યાવ^૧ પાધરો,
 ફડું કર્મ કીધુ કુંવરે, લડવા આવ્યા છો ઉપરે;^૨
 તવ હસીને બોલ્યા ભગવાન, અમો લઈ આવ્યા છું જન,^૩
 વિધાતાએ કીધો રે સંબંધ, વર કન્યાના છોડો બંધ;
 બાણાસુરને ચડિયો કાળ, મંબંધ શાનો રે, ગોવાળ ?
 યસદ્દને આપુ રે પહેરામણી, હમણાં મોકલું જમપુર ભણી;
 બાણાસુર એમ બોલ્યો વ્યંજ, કૃષ્ણે સર્જી કીધુ સારંગ,
 ઠડાઝૂડ કટક બેઠું ચયાં, ઉધાડાં તે આયુધ ત્રણાં;
 પખાડાં કર ફેરવે તલવાર, ઠાઠે શર બાયાથી બહાર,^૪
 તોમર, ત્રિશૂલ ધરિયાં મુસળ, ગાને હળધર લઈને હળ;^૫
 છાપન કોટિ જાદવ ગડમડયા, દાનવ ઉપર તૂટી પડયા,
 દાનવ માનવ હળ હળાય, દેખી બાણાસુર અકળાય;
 બોલ્યો બાણુ ધરી અભિમાન, ફૂંચી, ઉતારું તારુ માન,
 વાધ્યા જાદવ ઘસુર સમાન, બાણુ ધરિયું તે શિવનું ધ્યાન;
 અભિયાર કોટિ ગણુ સેનાય, લઈ પધારી શંકરરાય,
 હવિન્નવિદારણુ ગોરી ગણુશ, આમળ આવે શીમહેશ;
 ભૂત, પ્રેત, ભૈરવ, વૈતાળ, સમ જવરે લીધા તત્કાળ,^{૧૦}
 યોસક શિકોતરી, બાવન વીર;^{૧૧} ઠાપી કોમલા પાડે રીડ;
 ૧૨ડાકિણી, શાકિણી સંહારી, એણી પેરે આવ્યા ત્રિપુરારિ,

૧. બૃ. કા. પેસે.

૨. ક શું લડવા આવ્યા તે ઉપરે.

૩. ય અમો લાવ્યા છું જન.

૪. બૃ. કા. એવી આપીશ પેરામણી.

૫. બૃ. કા. નેન ફરકે ફરે તરવાર.

૬. બૃ. કા. જ હું જુદું ચયુ તેણી વાર.

૭. હ ગાને રામ કરમાં લઈ હળ

૮. જ. કા. અસુર

૯. આ લીટી બીજી પ્રતોમાં તેમજ જ. કા. માં નથી.

૧૦. જ, કા. ૫ સમજવર વ્યાધિ ને વ્યાળ, જ દશ જવર વિધન કાળ.

૧૧. આ લીટી બીજી પ્રતોમાં નથી; જ. કા. માં નથી ૧૨. બૃ. કા. રીમતરી.

પોઠિયા પર ભેઠા શલપાણુ, વ્યાધાંજર ઝોઢ્યું પરિધાન,^૧
વાગે શિંગ ડમરૂ ને ડાઠ, ગાંજ્યા હરિહર દધને ઢાઠ.

વળણુ

હાઠ ખારી શંકરે, કયાં ગયા કેશવ રામ રે?
ભટ્ટ પ્રેમાનંદ ઠહે કયા, હરિહર તણે સંગ્રામ રે.

કડવું ૨૫ મું

રામ સામેરી^૧

આવ્યા જુદે તે શંકરરામ, સેવકની કરવા સદાય,
ભોળો ભોળાનો ભગવાન,^૨ દેખી રીઝયો દૈત્ય^૩ રાજન.

હાળ

રાજન રીઝયો દૈત્યનો,^૪ તે ચરણ શંકરને ગયો,
પાયે લાગી પંચવદનને, સમાચાર સધળો ઠલો;
પુત્ર જે પ્રભુમન તણો, તેણે કુળ લગાડ્યું લાંછન,
ભમાત્ર-પદવી ભોગવી, ચોરી^૫ સેવ્યું ઝોખા-ભવન;
મેં બંધને અનિરુદ્ધને રાખ્યો, હણતાર દયા મુજને આવી,
એવા અપરાધ હિપર આવ્યા, કૃષ્ણ ઠટક ચડાવી;
વાત વિરોધની સાંભરી, શિવે હડાપો ભેદ,
ભાગ્યો ભદ્રવને મંદારો,^૬ શંકરને ચડિયો ક્રોધ;^૭
જુદે તે આવ્યા ભૂત, ભૈરવ, પ્રેત બહુ પિશાય,
શાકિણી શિકેતરી ગંચરી, ભક્ષ ભક્ષ કરતી વાય;

-
૧. બૃ. ઠા. વપકો ચડી આવ્યા બાણનાથ, ભદ્રવ સેનાનો કરવા પાત.
૨. ચ સોરઠી, પ સામેરી. ૩. ઘ ટોળાં ભોળાનાં ભયાનક.
૪. બૃ. ઠા. અમુર. ૫. દ, બૃ. ઠા. છાનું.
૬. ઘ ભાગ્યો ભદ્રવ સેન્યા મંદારો. ૭. ઙ શંકરે ક્રોધે પ્રતિબોધ.

પંચદૂત સાથે પરવર્ષો, ઠાસી તણા ઠોટવાળા,
 વીર વૈતાળ ને ઠોષલા, આગળ દયો પશુપાળ;^૧
 બાણાસુર બળિભદ્ર સામો, ચંદર ને શ્રીકૃષ્ણ,
 સાત્યકિ ને સ્વામી કાર્તિક, નંદી ને ચામુંડ;^૨
 કૃતવર્મા કોબાંડ સામો, સાંઝ ને ધૂમ્રશ્વેતન;
 શોણિતાક્ષ ને સોમકેતુ, ગણપતિ ને પ્રલ્ભન;^૩
 રથી સામા રથી આબ્યા, દસ્તી સામા દસ્તી,
 ભદ્રવને શ્રીહરિ. હકારે, હર અસુરની વતી;^૪
 ભોગળે ભોગળ પડે ને થાય ગદાના ઝટકા,^૫
 ગમનમાં જેમ વીજ ચમકે, થાય ખડગના ઝટકા;
 પદ્મિ, ફરસી, પરિધ, ભાલા, ભોગળ ને ભોંડીમાળ,
 ઉખાડાં, અપુવા, ત્રિશૂળ, શક્તિ, વઢેવીર વિકરાળ;
 મિરિ તરુવર અરિય ચર્મ, વરસે જાનવ ફુટ,
 સાંઝ ભાલા મલ્લ બાજે,^૬ પડે પાટુ ને મુટ;

૧. બૃ. કા. માં આ કડી નથી, એને બાદ્યે—

મહાસુભટ બળીઆ પ્રાકંભી, દંડ જુહવું કરું શું વખાણી!
 ગડગડિયા સાત્યકી અદંકારી, સન્મુખ મૂકે બાણ.

૨. બૃ. કા. નંદી ને ચાક્રદ્રેષ.

૩. આ પછી એક કડી જ પ્રતમાં વધારે છે, પણ તે લેપક લાગે છે—
 ઉત્તરેત ને કુળેર આબ્યા, લદમણ ને લક્ષ લાલ,
 ગર્જાચાર્ય ને શુકાચાર્ય, જે ક્ષણમાં તોડે આલ.

૪. જ અસુરને શિવ ઉપરતી; બૃ. કા. હલો શિવના ઉપરતી.

૫. બૃ. કા. ભોગળે ભોગળ પડે ફરસી, ગુરજના ચમકારા; ક થાય
 ગદાના ઝડાટ.

૬. બૃ. કા. તેમ ખડગતણા ચમકારા; ક થાય ખડગના ઝડાટ;
 ય તલવારના થાય ઝટકા.

૭. બૃ. કા. સાંઝ લીધી પરિધ ભાલાં શર ચક્રથી ચૂર થતાં

૮. જ સાંઝ ભાલા મલ્લ યુદ્ધ કરે, પડે મલ્લ કેરી પૃષ્ઠ,

જ સાંઝ ભાલા ભલા વાગે, પડે પાટુ ને મુટ.

પ્રખળ માયા આમુરી, તેણે યઈ રહ્યો અંધકાર,
 ૧ ખટુ વીર વાહન ચક્રચૂર ચર્મા, વહે શોણિતની ધાર;
 અસ્થિ ચર્મ ને મેદ કર્દમ, જાદવ દૈત્ય દળાય,
 ધર્મ ચૂડી, મામ મૂડી,^૨ કાયર પુરુષ પળાય;
 શોણિતની ત્યાં સરિતા વહે, ભયાનક દીસે ભોમ,
 પમપ્રહારે રુધિર ભરે, સખળ થયો છે બ્યોમ!^૩
 કૃતદળ દેખી દેવ કંપ્યા, હવે હાહાકાર,
 બળિભદ્ર ને બાણાસુર વટે,^૪ કેમ સહે જૂમિ ભાર!
 નયણે દેખી નવ શકે, તે સ્યામ રુધિર પ્રવાહ,^૫
 જોમણીનું બક્ષ ચાલ્યું, સુખી શિયાણા થાય;
 વ્યાધ વણિયર જૂત ભૈરવ, શિવસેનાની વૃત્ત્ય,
 સંતોષ પામી શાકિણી, કસ્તોષ કરતી નૃત્ય;
 દેહાઈ કાયર થઈને નાહા, આશ્લિયે ઓસરિયા,
 યરા વઢિયા યર પ્રખ્યાતે, આવી અપ્સરાએ વરિયા;
 ઓખા અનિરુદ્ધ કારણે, રાજાયા રાણા રાય;
 ૭ ધર દારા સુત રહ્યાં અળર્મા, સ્વર્ગે ચાલ્યા જાય;

૧. જ. કા. રૂર ચક્રે ચૂર થાતા. આ જે લીટીની પહેલાં જ. કા. માં જે લીટીએ વધારાની છે—સરખા ને મહા સુમટ જળીઆ, થયો રણસંહાર, હરત ચરણ ને અવણ નાસિકા, છેડે યાય હાંહાકાર.
૨. ૪ રણ ઠાડી મામ મૂડી. ૬ કર્મ ઠાડી મામ મૂડી.
૩. જ. કા. જે શું સાથર યાશે બ્યોમ ? ૬ શું બચાવ યાશે બ્યોમ !
 ૪ સૂરજ દંકાયા બ્યોમ. ૬ શું અશુદ્ધ યાશે બ્યોમ. ૪. જ. કા. જળમંજુ બુજંગ હવે, જે જળ ધરી બુજ ધાય મૂકે. ૫. ૬ ચાલ્યા શોણિતનો પ્રવાહ. ૧. અહાંથી જે લીટીએ જ. કા. માં તથા જે પ્રતોમાં નથી.
૭. આ લીટી જ. કા. માં નથી. ૬ માં—

કૃષ્ણ વહારે જોઈને, શું વડો છે ભય આણી !

તે દેખી હાથ નહી, કોણે ચડયા શલપાણી,
 સરખાવો વળણ સાથે—સટ પ્રેમાનંદ દહે કયા, રાડ લાગી દરિતણી.

કુસુમશ્યાએ પોહતા તે, રુધિરમાં તણાય;
 સાગરશું સંગમ હવો, શોણિત-સરિતા વહી,
 અરિથ ચર્મની મેદની, બે પાળો બંધાઈ રહી;
 માતંગ અંગ-મસ્તક વિહોણા, શુ ગ્રાહ છે વિકરાળ !
 કુંભરથળ શું કાયલા, શીશ-કેશ શેવાળ !
 નરકર શું ભુજંગ બાસે, મુખકમળ શું કમળ !
 નેત્ર મચ્છ, મુખટ બગલાં, નરનાભિ તે વમળ;
 ફુંફુંભિ તણાયાં, રથ ભાગ્યા, શોભીતા વહાણ !
 નીરખીને આ દારુણ નદી, કાપે ચડ્યા શલપાણ.

વળણ

શલપાણિજી સુંદિપા, વૃષભ હાંક્યો બૂધર બણી,
 વિપ્ર પ્રેમાનંદ કહે કથા, રાડ લાગી હરિ હર તણી.

કડવું ૨૬ સું

શબ સોરઠી

ધાધૃ આબ્યા શંકર સંગ્રામે, ધર્મ ચક્ર સુંદર રથામે,
 માળે ગરુડે તે હેલ છખીલો, હાંક્યો પોહિયો હરે હડીલો;
 હરિએ ચક્ર ચડાવ્યું ચાક, શિવે સામું કીધું પિનાક,
 આવી અડિયા બે ભગવાન, થયો મંસાર આંદોલમાન;
 વાગી હરિ હર તણી ત્યાં હાક, પુરમાં રાધ્યા રહ્યા છે પાક,
 જૂલી વિધાત્રી લખે તે લેખ, મૂળે ધરણી ને સળક્યો શેષ;

૧. જ. કા. પ્રવાહે તણાયા રથ નતા.

૨. જ. કા. ભટ—હવે કહું રાડ હરિહરતણી. ક વિપ્ર પ્રેમાનંદ એમ કહે,
 કહું રાડ હરિહરતણી; અ હવે રાડ જુઓ.

૩. જ. કા. શંકર આબ્યા છે સંગ્રામે. ૪. જ. કા. ધર્મ ચાપ તે સુંદર રથામે.

૫. જ. કા. મૂળે શંકરે પિનાક. ૬. જ. કા. ચળ્યા વિધાત્રીના લેખ.

ફેટયું આકાશ, તૂટયાં અબ્ર^૧, પડયા ગર્ભવતીના ગમ,
ઠરી ચાપ તે મંડલાકાર, શિવે બાણ મૂક્યાં છે બાર;
તે પૂઠે મૂક્યાં પંચવીશ, છેલ્લાં આવતાં શ્રીજગદીશ,
રસાત સહસ્ર, લક્ષ ને કોટ, વરસે બાણ તે કોટાકોટ;^૨
વાળ્યો જાદવનો મંદાર, પ્રગટ્યો દેવમાં હાહાકાર,^૩
કૂબ્જે મૂક્યું મોહાસ્ત્ર બાણ, મૂર્છા પામ્યા તે પિનાકપાણ;^૪
કીધું પોહિયા ઉપર શયન, ઈધાયો બાણાસુર ગજન.
આબ્યા શુક્રાચાર્ય જ સાર, ટાળવા શિવજીનો વિકાર,^૫
બાણે કીધી છે બહુ વાન, કીધી ગણપતિને માન;
ધાયા દૈત્ય તે જનના દત્ત, તૂટી પડયા તે ભૈરવ ભૂત,^૬
જુદા પ્રબળ કર્યું રણછોડ, આવી અસુરની કન્યા કોડ;
આસુરી માયા કરતી નાર, કોઈ નથી છે હિરણ્ય-ભાર,^૭
કોઈની આંખ જ હિમ કપોલ, કોઈનું મુખ તે મોટી પોળ;
કોઈનાં મસ્તકે ગિરિ સમાન, કોઈના ભૂમિએ ભરાએ કાન,

૧. જ ફેટયું આકાશને તૂટયાં અબ્ર જે સખ્તે તૂટયા આકાશનાં અબ્ર.

૨. જી. કા. રાત.

૩. જી. કા. વરસે બાણ તે હોયહોટ.

નોંધ:—આ લીટી પછી જી. કા. માં રાક્ષસી-સાક્ષીવાળી ૧૬ લીટી છે. એ પછી પાઠભેદથી “પ્રગટ્યો મહાદેવને વળી ખાર, વાળ્યો જાદવનો મંદાર” એમ આ પછીની લીટી અપાયા પછી બીજી ૯ લીટી વધુ છે.

૪. જ પ્રગટ્યો મહાદેવનો પરિવાર. જે પ્રગટ્યો શંખજીનો ખાર

૫. જ, ક મોહ પામ્યા પિનાકપાણ. ૬. જી. કા. સામળ પરીક્ષિત રાજન.

નોંધ:—આ પછીની ચાર લીટી જી. કા. માં નથી, પણ પછીની રાક્ષસી-સાક્ષીવાળી લીટીઓનાં કોઈક કોઈક ચરણ પાદટીપ ૩ માં જણાવેલી પેલી ૧૪ લીટીમાં મળી આવે છે. અહીંથી બાકીનું કાવ્ય જી. કા. માં પ્રાયઃ જુદું છે. જુઓ પરિશિષ્ટ ૧-૫ ૯૪ થી ૧૧૮. બેરસ કયાક કયાક કોઈ કોઈ પંક્તિ કે કડી મળતી આવે છે

૭. જ મૃતસંજીવનીએ ટાળ્યો વિકાર.

૮. જી. કા. કોટક ભૈરવ ભૂત.

૯. જ કોઈ ભામની પીડાય હિરણ્ય ભાર; ક ફેટલીક ખારતી હિરણ્ય ભાર.

૧વાનતા વારુણીમાં થઈ મગન, વસ્ત્રવિદોણી ફરે નગન;
 ત્રહી, બમાવે જોઈ મગન, જાદવ સૈન્યા કીધી ભગન,^૧
 દરખી શાકિણી ડાકિણી સર્વ, આજ આઘ્યું ઉગળીનું પર્વ;
 ભૂડી બામા, વરુઓ વર્ણ, ચુડેલ ચાલે અવળે ચરણ,
 વરસે શોણિત શિલા ને સર્પ, કાપ્યા સ્યામ રામ કંદર્પ;
 કૃષ્ણે આખ કીધી ધણી વક્ર, મૂઠયું કોપ કરીને ચક્ર,^૨
 છેઘાં ડાકિણી શાકિણીનાં શીય, ગંડા નાસે પાડે ચીસ;
 છેઘાં શ્રવણ નાસિકા ને નેણ, ત્યાં તો જીડી રુધિરની ઝેણ,
 કોઈને બાલા વાગ્યા ભય, કોઈનાં નાક કપાયાં ટય;
 છેઘાં કવચ ને બાલા છેક, નાહા અસુર મૂકીને ટેક,^૩
 ગાળ્યો બાણાસુર તે હિન્મત, ધનુષ ધરિયાં છે પંચશત;
 વરસે બાણુ તે દાનવ દક્ષ,^૪ શત સહસ્ર આયુધ ને લક્ષ,
 નાડી સૈન્યા સહુ બડબડાટ, હસ્તી પાડે છે ચુચુવાટ;
 ૧૫ડયો જાદવ-જોધર્મા ભગ, આકળ્યું સ્યામે સારંગ,
 કૃષ્ણે છેઘાં ધન ને દંડ, કીધો રથ ને સતખંડ;
 છેઘું છત્ર એક અનોપ, કાપ્યાં કવચ આયુધ ને ટોપ,
 બાણાસુર ઠહે કરી કોપ, હવે ન જાય જીવતા ગોપ,^૫
 ચતુર્ભુજે કીધી ચોપ, માયા મૂકી થયા અક્ષોપ,
 સોઢયા સ્યામ રામ સર્જી થઈ, ગાળે બાણુ તે કકડધન,^૬
 પ્રગટી માયા તેણીવાર,^૭ મત્રે નિવારી તે મોરાર,^૮
 વરસે ગિરિ તરુવર ધાર, જાદવ સૈન્યા ખાધી હાર;

૧. આ વર્ણન જુ. કા. મા સરખાવવા જેવું છે ૨. જ જાદવ સૈન્યા કીધી ભગન.

૩. જ મૂઠયું પૂરણ કોષે ચક્ર, જ ચતુર્ભુજે મૂઠયુ ચક્ર.

૪. જ અસ્વારે મૂઠયો ટેક ૫. ક દેવ દારુણ વરસેરે જુ.ખ.

૬. અર્ધીધી ૪ લીટી જુ. કા. મા પાઠાવરથી છૂટી જવાઈ છે

૭. જ જીવતા ન જાય ગોપ. ૮. જ સાઢયો બાણુ ખાડું કરી ધન.

૯. ક અસુરે માયા કીધી તિમિર. ૧૦. જ તત્કાલ તે છેદી મોરાર

૧ ક્રીધા વાહન વિહોણા વીર, મતિભંગ તે સર્વ શરીર,
 ૨ હળધરે મૂકી હવે મામ, ૨ દારુણ દેવ તણો સંગ્રામ; ૮
 જલવનું દેખી કષ્ટ, કૃષ્ણે ક્રોધી ક્રોધની દષ્ટ,
 દિવ્યાત્મ મૂક્યું છે બાણ, છેદી માયા પુરુષ પુરાણ;
 ક્રીધાં મુગટ વિહોણાં શીશ, લીધું ચક્ર તે શ્રીજગદીશ,
 છેદવા માંડયા જ્યારે હાથ, આવી બાણાસુરની માત;
 કાળા કોટરા એવું છે નામ, દેખી નગ્ન ને લાજ્યા ક્યામ,
 નવ મૂક્યું તે સુદર્શન, નાશી છટયો તે બાણ રાજન;
 ચક્ર ચલાવ્યું બીજવાર, ૪ હવે દૈત્યોમાં હાહાકાર,
 નાહી કોટરા પાડી ચીસ, હવે હાથ હણે જગદીશ;
 અકળાવ્યો બાણ રાજન, આવી પડ્યું તે સુદર્શન,
 જેમ છેદે કા વડની ડાળ, તેમ કરે કાપ્યા તત્કાળ;
 પછી રાખ્યા છે જીજ ચાર, બાણ પૃથ્વી પડયો મોઝાર.

વળણ ૫

બાણાસુર પૃથ્વી પડયો, પીડા પામ્યો પંડ રે,
 સદાશિવ કોપે ચડયા, ૧ ત્યારે બળબળ્યું બહાંડ રે.

કડવું ૨૭ મું

રાગ આરુ

ધણું કોપ્યા દેવ ડુંદ-માલી, અકળાવ્યા શીવનમાલી,
 મૂક્યો પિતાજીવર મહાદેવ, હરિએ જવર પ્રગટયો તત્ખેવ;

૧. આ જે પંક્તિ બૃ. કા. માં છે પણ એ બિની વચ્ચે આ પછીની
 “ક્રીધા મુગટ વિહોણા”-વગેરે ૪ લીટી બીજી લીટીઓ સાથે છે.
૨. વ હરિ હળધરે મૂક્યો મામ. ૩. બ દારુણ દેવ તણો સંગ્રામ.
૪. વ મૂક્યું ચક્ર તે બીજવાર, વ ચક્ર ચલાવ્યું બીજ વાર.
૫. આ વળણ સાથે આ કડવું બંધાયેલું આવે છે, જ્યારે બૃ. કા. ના
 કડવાના અવસાન સાથે આ જ વળણ છે, અને તે બંધાયેલું નથી.
૬. બૃ. કા. ત્યારે કોપ્યા ચીડ બહાંડ, રે, વ તેણે ગાળવ બહાંડ રે.
 જ હડાકું બહાંડ રે. નોંધ:—આ પછી બૃ. કા. માં પ્રાય કુટું છે.

વાતનવર તેહનું નામ, પિત્તનવરથ કીધો સંગ્રામ,
 તરિયો મૂક્યો તે ત્રિપુરારિ, એકાંતરિયો મૂક્યો દેવ મોરારિ;
 શિવે ટાલિયો તાવ હકાર્યો, કાળનવર શ્રીકૃષ્ણે વઠાર્યો,
 જૂતનવર મૂક્યો ઉમમાનાથ, એમ નવર અગટયા છે સાત;
 ઓખાદરણ સાબળે ધરી ભાવ,^૧ તેના જીવજીવે તાવ,
 શુકદેવ કહે, સુણે! રાય, હરિ હર તણે! મહિમાય;
 મહાદેવ અગ્નિ ઉપજાવે, વિઠ્ઠલો વરસાદ વરસાવે,
 થયો ક્રોધ તે રૂપ કપાળા, હામહામથી સૃષ્ટિ અગળા;
 હરિ હર બંન્ધો હો ભરાયા, ત્યાં તો બ્રહ્માજી વહારે^૨ ધાયા,
 આવી જોડ્યા બંન્ધોને હાથ,^૩ તમે જુદા મૂકો, દીનનાથ;
 રત્નતિ ઠરીને સામા રહી, કમળાકંથે વારતા કહી,^૪
 નમુ મંમાધર પશુપાળ, નમું ગિરિધર દેવ દયાળ;
 નમુ જટાધર ભરમભાર, નમું મોરપિંચ ધરનાર,
 નમુ દેવદુઃખ કરનાર,^૫ નમુ જગત-જીવજીવહાર;
 નમુ જટાધર ભરમભાર, નમું ભરતક મુમટ ધરનાર,^૬
 નમું નીલકંઠ ટુંદમાળ, નમું ગુણધર ગોવાળ;
 નમું ઉમિયાવર જોગેશ,^૭ નમું શ્રીધર શ્રીહૃષીકેશ,
 નમુ શંકર બ્રહ્મકપાલી, નમું શ્રીકૃષ્ણ શંખધારી;^૮
 નમુ ત્રિવદન ત્રિપુરદામ, નમું ભક્તવત્સલ જૂધર નામ,
 નમુ સદાશિવ શિવ હિપાસી, નમું વિઠ્ઠલવર વનવાસી;

૧. ઓ ઓખાદરણ મુણે કરી ભાવ.

૨. ધ જ દેવ વિરંચી વારે ધાયા.

૩. ॥ બેહુ મધ્યે આવી જોડ્યા હાથ.

૪. એ બ્રહ્માએ વારતા કહી. વ કમળાસને વારતા કહી.

૫. ક નમું દુષ્ટને દીધો માર, ઓ નમું જટાધર ગોપાળ.

૬. વ નમું 'ભરતક મુમટ' કરનાર. ૭. ક નમું 'ગરુડ' મહેશ.

૮. એ નમું શ્રીકૃષ્ણ શંખ કરુણાવળી.

નમું દાવાનલ પર્જન્ય, નમું કુંડુભિનાદ મર્જન,
 નમું પિનાક-ત્રિશવપાણિ, નમું સારંગધર પુરુષપુરાણી;
 નમું વૃષભ જેનું વાહન, નમું કૃષ્ણદેવ પાવન,
 તમે જગતના પિતા ઠહાવો, ઠાં જીતવાને મૃત્યુ અપાવો;^૧
 દીન વચન જહાએ બાખ્યાં, શિવ કૃષ્ણે આયુષ નાખ્યાં,
 હેતે હરિ હર બંન્ધો બેટાડયા, પડયા જોદ સર્વે છટાડયા;
 બાણુ શ્રીકૃષ્ણ-ચરણ નભિયો, મંતાપ તેનો સદ્ સભિયો,^૨
 પછી જ્વર પ્રગટયા જે સાત, જહાને કહે છે વાત;^૩
 હવે અમે તે ક્યાં જઈ રહું, તમ વિના કેને કુઃખ કહું ?^૪
 ચતુર્મુખ જોડ્યા મુખ વાણી, તમે રહો પૃથ્વીને જાણી;^૫
 અધર્મ કરે જે નરનાર, પરુ વનરપતિ તણો જે કાળ,
 ત્યાં તમારો નિવાસ, એમ જ્વરની પૂરી આશ;^૬
 ઝોખાહરણ સાંભળે સંતોષ, જ્વર જનને ન પ્રમટે દોષ,
 જે સાંભળે ધરીને ભાવ, તેના જાગે સાતે તાવ;^૭
 એવું કહી હવા અંતર્ધાન, સંતોખ્યા શ્રીભગવાન,^૮
 અનિરુદ્ધ શ્રીકૃષ્ણને મળિયો, છૂટયાં બંધન, વિજેત ટળિયો;
 નાણું મોકલે બાણાસુર રાય, વરકન્યાને ખીડી ચોળાય,
 વર થોડે ચડ્યો, ગીત ગાય, અનિરુદ્ધ આગ્યો મહારામાલ,
 શુકજી કહે, પરીક્ષિત રાજન, બાણાસુર આપે છે કન્યાદાન.

૧. જ સર્વ શોહને મુખ ઠપખવો. ૧. ઠાં પ્રભને મૃત્યુ જીવખવો.
૨. જ પ્રાણુ ઉઘાનો શોહન સમીઓ.
૩. ૧. જ નહ વિધિને પૂછે વાત.
૪. ૪. જ સ્વામી અમને સ્વાનક દીને, આપે માનક ત્યાં રહીને.
૫. ૫. ૧. જ ચતુરાનન દહે જે વાણી, તમે પૃથ્વીમાં રહેને જાણી.
૬. ૬. ૧. જ અધર્મ મોટા ને અધર્મ જાળ, અધર્મ પરુને અધર્મ પંખાલ,
 માણસને મરતક ચડને, હવે દસીની આગળ વડને;
 તદાં ઘાવ વસો જઈ વાસ, તવ જ્વરની પહોચી આશ.
૭. ૭. ૧. જ ત્યાં તમે ના રહેયો ઠાવ. ૮. ૮. જ કૃષ્ણને કોટિ દીધાં માન.

કડવું ૨૮ અં

રામ દેશાખ

સમે વર્તે તે સાવધાન, અસુરપત્ની કરે છે ગાન,
 મગાચાર્ય મોટા મુન, લાગી 'વેદવિચક્ષણ' ધૂન;
 શુક્રાચાર્ય આચાર્ય ઋષિ, ધૃત તલ જવ અમિ મૂકી,
 હાથ સરુએ અને રવાહા થાય, પાસે બેઠો બાણાસુર રાય;
 તાર્હા આકું અંતરપટ તાણી, ઝોખા મલિસામાં આણી,
 અનિરુદ્ધ આગળ બેસાડે, સુખ આગળ દુઃખ વિસારે;
 હાથેવાળો સાલો છે પાણ્ય, વરકન્યા સુંદર સુગંધ્ય,
 આડાં અંતરપટ અળગાં લીધા, કન્યા છાંટણે તંબોલ કીધા;
 પહેલું મંગળ તે વરતાય, વરકન્યાને ફેરા ફરાય,
 લેરીના શબ્દ અનુપમ થાય, ગીત માનિતી મંગળ ગાય;
 ધેતુ આપી સદસ દ્વઝણી, સદસ દારી આપી વિચક્ષણી;
 ખીનું મંગળ તે વરતાય, ત્રણ સદસ રથ શ્રીકાર,
 ત્રીનું મંગળ તે વરતાય, આખ્યા ચૌદ સદસ તોખાર;
 આખ્યા આયુધ સેવકજન, સોનું રૂપું સાત મણ્ય ધાન,
 ચોથું મંગળ તે વરતાય, આપી સાતસો અનુપમ ગાય;
 પહેરામણી આપી કીધા નમસ્કાર, આપી દિનનેદક્ષણા સાર,^૧
 એમ વત્યોં મંગળ ચાર, ચશુર-પત્ની પીરસે છે કંસાર;
 હસી હસી આરોગે સ્ત્રીબરથાર, મન આનંદનો નહિ પાર,
 તાર્હા દારીજત ગીતો ગાય, જમાત્રને હસવું થાય,
 જમે જમે કંસાર, જમાઈ, કીધી વડવા જેવી કમાઈ;
 કાંકાયા પેઠો ધર ખંખેળા, તમે છેતરી ઝોખાખાઈ બેળા,
 તારાં કુણ્ય પિતા, કુણ્ય માત ? શું કરીએ ? બૂલી વિધાત;^૨
 દાનવ માનવ જેતો ખામી, નીચ બેચની કન્યા પામી.

૧. જ એમ બીજી ત્રીજી પ્રદક્ષિણા સાર. ૨. જ શું કરીએ બૂલી વિધાત.

શમ કેર'

છોરા ઘી પી રે ઘી પી, તારું સરીર^૧ થાય કાંઈ માતું રે,
તારે ઘેર ક્યાંથી દુઝાણું રે, રખે સાસરિયાં વિના થાય વહાણું રે;
એમ ગીત આય છે વરણી રે, વરકન્યા ઊઠ્યાં પરણી રે,
ચાર સુવાસણુ આવી વધાવે રે, એમ અખંડ એવાતણુ ભાવે રે;
વળી વિપ્રને આપે દાન રે, ઋષિ સંતોષી દીર્ઘા માન રે,
રાય બાણાસુર સાગ્યો પાય રે, વિઠ્ઠલને આપી વિદાય રે.

વળણુ

વિદાય આપી કૃષ્ણને, પ્રણિપત વિવિધ કરી,
માતા વળાવે ઝોખાબાઈને, શિખામણુ દે છે ફરી ફરી.^૨

કંઠનું રહું મું^૩

શમ ધતાશી

પુત્રી પધારો રે, સોબાગણી સાસરે રે,
બાગ્ય તારાની ટુસના કુણુ કરે રે ?
અમે અપરાધી અવશુણુ-ભર્યા રે,
અમે તમને બહુ દુઃખિયાં કર્યા રે.

દાળ

દુઃખિયાં કીર્ધા, દીકરી, મરણુ લગી નહિ વીસરે રે,
માતાપિતા શત્રુ સયા, મનની ખટક કેમ વીમરે રે,
બાઈ, બાપે બંધન બાંધિયાં,^૪ દોષિયાં વેઠ્યાં, દીકરી,
મોહું ઘર વર પામિયાં, તે તું તારે કમે^૫ કરી;
— જલવકુળ વસુદેવજી, દેવકી ને રોહિણી,
બળિબદ્ધ, સાત્યકિ, પ્રણમન, શ્રીકૃષ્ણ ત્રિભુવનધણી;

૧. જ તારું મુખ મનોદર માતું રે. ૨. એ શિખામણુ દેડ સાંભળ દીકરી.

૩. નોંધ:—આ કંઠનું મુ. દા. ના પંખા કંઠવાળી થોડા પાંદળેદે ખૂબ મળતુ છે.

૪. એ બાઈ ને બાપે ઘેરે બંધન રાખી.

રુકિમણી ને સસભાભા, જાણવતી ને રેવતી,
 ગળે દીકરી, આજસ કરતી, ચરણ તેના સેવતી;
 ઉગ્ર પુણ્યે, ઝોખાગાધ^૧ પામી અનિરુદ્ધ નાથને,
 એ સુખ આગળ દુઃખ વીસરશે, ને જોખમળાણના હાથને,
 શી શિખામણુ દઉં, દીકરી, અમારી લાજ વધારને,
 પ્રોતે પતિ આજ્ઞા આપે તો,^૨ પિયર બણી પધારને,
 સસરા નેહની લાજ કાઢને, નવ જોલીએ જાએ સ્વરે,
 આબુ ઝોઢીને દોડીએ, દષ્ટિ રાખીએ જોખ ઉપરે,
 ફડી જૂડી વાત વીસરી, સાબળાને વિચારીએ,
 ઉધાડા કેશ ના મેલીએ, ધણું ઝીણું વસ્ત્ર ના પહેરીએ,
 માધ વિના કે પ્રરુપ સાથે,^૩ જાન, જોઠ ન કીજીએ,
 સાસુ સસરા રીસ કરે તો, સામે ઉત્તર ન દીજીએ,^૪
 પરાયે ઘેર જમીએ નહિ, નહિ જોખએ અરુપરુ,
 પૂછ્યા પછી ઉત્તર દીને, જથારથ જોલીએ ખરુ;
 દાસી માણસનો સંગ ન કરીએ, પિયરને ન વખાણીએ,
 અનત અવગુણુ દોષ સામુતણા,^૫ સ્વામી મુખ ન આણીએ,
 મોટે સાદે હસીએ નહિ,^૬ કાઠ સાથે તાલી ન દીજીએ,
 જીભાં રહી ઉવાડે માથે, મારી પુત્રી, પાણી ન પીજીએ,
 ભરથાર પહેલુ જમીએ નહિ, ઉચિત જમીએ નાથનું,
 'તુ'કારીએ નહિ સેવક સાદે, માન રાખીએ સહુ સાથનું,
 દિવસે ના સૂઈએ, દીકરી, વચન પ્રજુજના પાળાએ,
 સાસુ સસરા સાદ કરે તો,^૭ જી જી કહી ઉત્તર વાળાએ,

-
- ૧ ક પ્રેમે પિયુ આજ્ઞા આપે તો ૨ જે ભાઈ સમાન કાઠ પુરુષ સાથે
 ૩ જે વળતો ઉત્તર ન દીનિએ ૪ જે પૂછ્યા પછી ઉત્તર દીનિએ.
 ૫ ઉતાવળો ઉત્તર ન દીનિએ
 ૬ જે લાખ દુઃખ દોષ અશુર પક્ષનું ૭ જે મોટે સાદે જોલીએ નહિ
 ૮ જે સાદ કરે સાસુ નેઠાણી જ્યારે.

એમ ઓખાને વિદાય આપી, વાયો જયજયકાર,
 શ્રીકૃષ્ણ પધારી દારકા, પરણાવી કુમાર;
 ઓખાહરણ અતિ અતુષ્ઠ, તોય ત્રણે જય,^૧
 શ્રોતા યદને સાંભળે, તેને વૈકુંઠપ્રાપ્તિ યાય;
 ગોવિંદચરણે અંચ સમર્પ્યો, મુરુને નામ્યું શીશ,
 ઓખાહરણ જે ભાવે સાંભળે, તેને કૃપા કરે જગદીશ;
 ઓગણત્રીસ કડવાં એનાં છે, પદસંખ્યા કાંધી નથી,
 મુણે ભણે ને અનુભવે, તેની પીડા જય સર્વથી;
 વીરક્ષેત્ર મધ્યે વાસ વાડીમાં, વિપ્ર ચતુર્વર્ણી જાત,
 પ્રેમાનંદ આનંદે કહે, જય જય વૈકુંઠનાથ.

-
૧. જ ઓખાહરણ જે સાંભળે તેના તાવ સાતે જય,
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, સન્મુખ શ્રી જદુરાય;
 ઓખાહરણ તણી કથા, કવિતા કહે કર્ણેડ,
 શ્રોતાજન અવણે મુણી જાણે શ્રીરણુભાડ.
 ય હરિજન કહે હરિકથા, નિર્મળ ચાય અંમ,
 પ્રેમાનંદ કહે પરમેશ્વરને, કૃપા કરે સારંગ.

પરિશિષ્ટ ૧

નોંધ:—મૂળ ૨૯ કડવાંના ઓખાદરણમાં ક્યાં ક્યાં ઉમેરા
યછ બૃહત્કાવ્યદોહનવાળું પઠ કડવાનું ઓખાદરણ થયું છે એ સરળ-
તાથી પકડી શકાય એ માટે આ પરિશિષ્ટમાં એવા ઉમેરાની
આગળ ઉપર—નીચે આંકડા મૂક્યા છે. ઉપરનો આંકડો ૨૯ કડવાંના
આ પૂર્વે છપાયેલા કાવ્યનાં પાનાં જતાવે છે અને નીચેનો આંકડો
૬૪ લીટી પછી એ ઉમેરા આવે છે એ જતાવે છે.

બૃહત્કાવ્યદોહનમાં છાપેલો પરન્તુ ઓગલ્લગ્રીસ કડવાંના
ઓખાદરણમાં નહિ આપેલો ભાગ

મૂળના ૧ લા કડવાની ૧ લી કડીને સ્થાને બૃ. કા. માં
નીચેની ૪ લીટી છે; બૃ. કા. માં રાગ “સામગ્રી” છે.
શ્રી ગુરુગોવિંદને ચરણે લાગું જ, ગણપતિ શારદા વાણી માગું જ,
અંતર્ગતમાં ઇચ્છા છે ધણી જ, બાવે બાપું કથા દરિ તણી જ;
જે સાંભળતાં સુખ થાયે જ, મનની તે ચિંતા જાયે જ;
ચતુર્દશ લોક જેને માને જ, તેના ગુણ શું લખીએ પાને જ.

કડવું ૨ જી

હું તેણે શુકાચાર્યને પૂછિયું, લાગી ગુરુને પાપ,
કહો ગુરુજી, તપ કર્યોતો, શુદ્ધ મને ઉપાસ;
શુક બોલ્યા હેત કરીને, સુણ, બાણાસુર રાગન,
સર્વ થકી ઉત્તમ ઉપાસન, કહું પરમનિધાન;
મંગાતો જઈ તપ કરો, ઉપાસો મહાદેવ,
બોળો શંભુ પ્રસન્ન થઈ, વર આપશે તતખેવ;
શુકનાં વાચક સાંભળ્યા, થયો બાણુ-મન ઉલ્લાસ,
તપ કરવાને ચાલિયો, મન ધરીને વિશ્વાસ;

હું નેત્ર ઉઘાડીને નીરખિયું, ત્યારે દીઠા શંકર જાણુ,
ધણી દશીને ચરણે લાગ્યો, સ્તુતિ કરી નિરવાણુ.

૬૬ કંઠું ૩ છું (મૂળના કંઠવા રજા પછી)

રાજ ચમન-કંઠયાણુ

આંબ્યા આંબ્યા હિમચા સહિત મહાદેવ, દીરી દીરી અસુર તણી ધણી સેવ;
 નયણે નીરખ્યો અસુરનો દેહ, દીકો ચૂકાં કાઢવત તેહ. ૧
 તેને લાગી શંભુજીયુ તાળી, બાણાસુર બેઠો આસન દંઠ વાળી;
 એવાં એવાં તપનો ખાંઓ અમ્યાસ, માયા ઉપર ફૂટી નીકળ્યાં ધાસ. ૨
 એના તપનો નહિ આંબ્યો પાર, એમ વર્ષ ગર્વા છે એક હગર;
 એવું તપ જોઈને બોલ્યા ત્રિપુરારિ, તમે સાંભળો, પાર્વતી નારી. ૩
 એને તમે ત્રેલોક બધુ ડોલો, બાણાસુર તો બોલાવ્યો નવ બેત્રે;
 તમે કહો તો એને વર આપુ, ને હું સત્ય વચન કરી યાપુ. ૪
 વળતાં બોલ્યા પાર્વતી રાણી, એવા કુટ્ટને નાપો, ચપપાણિ;
 દૂધ પાઈને ઉછેરો છો સાખ, તેથી તમે પામજો મહામંતાપ. ૫
 પહેલાં તમે ભગ્નગિહ વરદાન દીધુ, વરદાન પામ્યો કાન્ન એનું સીધુ;
 વરદાન ગવણાદિકને આપ્યાં, તેણે કુણે જનકીનાથ સંતાપ્યા. ૬
 તે માટે ઝાઝું થુ તમને કહીએ? હાં રે એવા કુટ્ટથી વેગળા ગ્હીએ;
 પછે તમને શી શિખામણુ દીને? બોળા શંભુ, રહું જાણો તેમ કીને. ૭
 જાણો નારી, પાનીએ શુદ્ધ તમારી, વરદાન આપતાં ન રાખીએ વારી.
 એવું કહીને બોલ્યા તે બોળોનાથ, દીધો બાણાસુરને ચિર હાય. ૮
 જિહ, જિહ, પુત્ર! તું વર માગ્ય, તું તો સમાધિ તજીને જાગ્ય.
 વાણી શંભુની સુણીને જાણ્યો, તેણે શિવજી પાસે વર માગ્યો: ૯
 સ્વામી, મને સદસ હાય જ આપો, મુજને પુત્ર કરીને યાપો;
 એક એક હગત એવો કીને, હસ્તી સદસ તણું બળ દીને. ૧૦
 અસ્તુ અસ્તુ કહીને શિવે વર આપ્યો, તેને તો પુત્ર કરીને યાપ્યો;
 વરદાન લઈને દાનવ ઘેર આપ્યો, તેને ગ્રધા નગર-લોકે રે વધાવ્યો. ૧૧

વળણુ

વધાવ્યો ત્યાં લોક સર્વે, આનંદ ધણો મન યાપ રે,
 આવી રાજ બેઠો બાણાસુર, તેને શિલ્પ અંગ ન માપ રે. ૧૨

(મૂળના કડવા ઝમની પહેલી ૪ લીટીને બદલે પાઠાંતર)

કડવું ૪ થું

રાગ દેશરૈ

વર આપી વળ્યા વિપધારી રે, સદસ બુજ પામ્યો અદંકારી રે;
ઓખારીને કહે, પામ્યો હું જય રે, હું તો થયો છું અક્ષય રે. ૧
અભિમાની બોલે એમ અર્વવચન રે, પુર વિગે આગ્યો રાજન રે;
મહુને આનંદ વાધ્યો મન રે, ૨

મૂળના ચોથા કડવા પછી બુ. કા. દો. માં છ કડવાં વધુ
છ, તે ત્યાંનાં ૫ થી ૧૦ કડવાં.

કૃ કડવું ૫ મું

રાગ ખિલાવલ

વળા વળા પૂછ્યું પરીક્ષિત રાય છ, શુકદેવછ, કહોને કથાય છ;
દેવકન્યા પ્રગટી જેહ છ, દૈત્યપુત્રી તણે મદેહ છ. ૧

હાળ

દૈત્યપુત્રી કેમ હવી, શુકદેવછ, કહોને સત્ય;
વિસ્તારીને વર્ણવે, ઓખા તણી ઉતપત્ય. ૨
શુકદેવ વળતું બોલિયા, તમે બધી પૂછી વાત;
ઓખાની ઉતપત્ય કયમ હવી, કહું તમને સાક્ષાત. ૩
એકવાર ગિરિ કૈલાસથી, શિવછ તે મધુવન જાય;
ઉમયાછ ઘેર એકલા, તેણે વિચાર્યું મનમાય. ૪
શિવને દિવસ યાશે ધણા, નદી ને બૂગી સંગ;
સતાન મારે કાઈ નહિ, તે માટે લ્યોને સંગ. ૫
શિવછ કહે, કરજો પ્રગટ, ઇચ્છા થકી સંતાન;
તપ કરવાને જાઈ છું, ધરવાને હરિનું ધ્યાન. ૬
એમ કહીને શકર ચાલ્યા, આગ્યા તે અંગાતીર;
દદ આસન વાળીને બેઠા, મનમાં રાખી ધીર. ૭

દિવસ કેટલા વહી ગયા, ને ચૈત્રમાસ તે આઠ્યો;
 પરમેવો ઉમયાને અંગે, થયો તે તો નવ બાઠ્યો. ૮
 માર્ગન કરવા ધૃગા કીધી, મલિન દીર્ઘ અંગ;
 મુગધિ તેલ કકડાવિયાં, જલ ઉષ્ણ મૂઝ્યું પ્રસંગ. ૯
 પાર્વતીએ મન વિચારિયું, મદિરમાં નથી કાય;
 હું પુત્ર એક પ્રગટ કરું, જે દાર આગળ જોય; ૧૦
 પછે દક્ષિણ અંગથી મેલ ઉતારી, ધડયુ પુત્રનું રૂપ;
 તેના હાથ પગ ને છૂંટણું, પહાની, દૂંઠકું અંગસ્વરૂપ. ૧૧
 ચતુર્ભુજ ને કાંદ મોટી, મોટું તે મસ્તક સંગ;
 કપોલ ત્રીવા સુદર શોભે, વિચિત્ર દાસે અંગ. ૧૨
 તેના વામ કરમાં કમળ આપ્યું, બીજે ભેરખો જાણ્યું;
 ત્રીજે હાથે જલકમંડલ, દક્ષિણ ફરસી પાણ્ય. ૧૩
 બાજુબધ ને ભેરખા, કુંડળ ધાડ્યાં કણ્યું;
 કટીએ જોભે મેખલા ને, ધૂધરા બાંધ્યા ચરણ્ય. ૧૪
 તેને સર્પનું ઉપવીત આપ્યું, મોદિક આપ્યો આહાર;
 મૂષકનું વાહન આપ્યું, હિર સેવત્રાંતો દાર. ૧૫
 તેનું ઘૂત સિંદૂરે અંગ ચરચ્યું, કાયા કંચનની પરિધાન,
 પ્રતિદાર કરીને થાપિયો, ગણપતિ ધરિયું નામ. ૧૬
 મુખ વચન માતાજી બોલ્યાં, હું માર્ગન કરું આ વાર;
 કાષ્ઠ પુરુષ આવે આંગણે તો, ગમજો બિભો દાર. ૧૭
 એકલો બાળક બારણે બીશે; વિચારયું મન માત;
 એની પાસે જોકે હોય તો, ખેડાં કરે બેઠ વાત. ૧૮
 વામ અંગથી મેલ ઉતારી, ધડયું ઠન્યાસ્વરૂપ;
 તેની શોભા શી વર્ણવું, શુકદેવ કહે, સુણ શૂપ. ૧૯
 તેનું વદન પૂનમચંદ્ર સરખું, નેન નિર્મળ જાણ્યું;
 નાસિકા શુકચચ સરખી, દશન બીજ પ્રમાણ્ય. ૨૦

તેના અધર અતિ ઝોપે રાતા, કપોત્ર ગ્રીવ જેઠ;
 શુભદંડ છે ગજસૂંદ સરખા, કુચ બીજોરાં તેઠ. ૨૧
 તેની જંધા જાણે કદલી સરખી, ઉર ઉજ્જવળ અંગ;
 તેના ચરણ જાણે પદ્મના, કેસરી કટીનો લંક. ૨૨
 કર કંકણ ને મુદ્રિકા, કંઠે પુષ્પનો હાર;
 કરણે જાલ જખૂંકે, પાપે નેપૂરનો ઝમકાર. ૨૩
 મસ્તકે ગૂંથી રાખડી, કંઠે મુક્તાનો હાર;
 અણુવટ પાંચે વીણુવા, કટીમેખલા શણુમાર. ૨૪
 તેને અણિયો ઝોળા પહેરાવિયાં, સિર ઘાટડી પરિધામ;
 શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, તેનું આખા ધરિયું નામ. ૨૫
 તેને દીંગલાં ને ટાડલી, કુંડલી કાચળા જેઠ;
 પાંચ કોડાં, દાખડી, વેલણુ, રમવા આપ્યાં તેઠ. ૨૬
 કુંકુમ ચૂંદન આંદો, કાળજી સિંદૂર સંગ;
 તેલ તંબોલ ને નાડાછડી, કરી તે પૂજા અંગ. ૨૭

વળણુ

કરી પૂજા અંગ સોહીએ, કુંવરી કન્યા જેઠ રે;
 શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, એમ આખા પ્રગટી તેઠ રે. ૨૮

કંઠણું કુંકું

શબ સામગ્રી

વળા વળા પૂછયું પરીક્ષિત રાયજી, શુકદેવજી, કહોને કથાયજી;
 ઉમયા-અંગથી ઊપની જેઠ જી, દેલપુત્રી તણેા સંદેહ જી. ૧

હાળ

સંદેહ મારા મન તણેા, તે ટાળાએ, અપિરાય;
 એ ભાત ભગિની હારે મૂકી, રચ્યો કુણુ ઉપાય? ૨
 ત્યાર પૂઠે શું થયું, મુને સંભળાવોને એઠ;
 વિસ્તારીને વર્ણવો, શુકદેવજી, સર્વે તેઠ. ૩

શુદ્ધેવ વળતું બોલિયા, તું સાંભળ 'રાજકુમાર;
 ઉમયાએ ઝોખાની પ્રત્યે, એમ કહ્યું તેણીવાર. ૪
 હું મંદિરમાં માર્ગમાં કરું છું, ત્યાં દીધી ચિખામણ,
 કોઈ પુરુષ આવે આંગણે તો, કરજો મુજને જાણ. ૫
 એમ કહીને ગયાં ધરમાં, ઉતારયું ઉષ્ણોદક સાર;
 બાવનાં અંદન ઘોળિયાં તે, કનકપાત્ર મોજાર. ૬
 વચ્ચે આશુપણ તજીને, નહાય છે ઉમયા માત;
 મોકળે કેશે નેત્ર મીઝી, બેઠાં છે સાક્ષાત. ૭

રાગ મારુની રેશી

ઋષિ નારદજી તેણીવાર, હતા બ્રહ્મસભા મોજાર;
 ઋષિએ મન કર્યો વિચાર, હું તો જાઉં ત્યાં નિરધાર. ૮
 શિવ ઉમિયાને વઢવાડ, માંહોમાંહી કરાવું રાડ;
 એવું વિચારયું ઋષિરાય, ન્યાં ઉમિયાજી બેઠાં નહાય, ૯
 આવ્યા અંતરિક્ષથી ઋષિરાય, સારે દીડી પાર્વતીએ છાંય;
 જાણે પહેરું તે વચ્ચે સુવેષે, રખે ઉઘાડું અંગ રે દેખે. ૧૦
 તે માટે શિરના કેશ, તેણે ઢાંક્યું તે અંગ સુવેશ;
 જોઈ ઋષિ નારદ સિધાબ્યા, શિવ પાસે ગંગાતટે આવ્યા. ૧૧
 આવી બોલ્યા શિવયું વાણી, મારી વાત સુણો, રાવપાણિ;
 તમે ધરી બેઠા શું ધ્યાન, ઘેર પ્રગટ્યાં છે બે મંતાન. ૧૨
 એવું સાંભળતાં તટકાળ, બીડી અંગમાં મોટી જ્વાળ;
 એવું કહીને ચાલ્યા છે મુન્ય, મહાદેવ હવા અતિ રત્ય. ૧૩
 શિવ ધરમાં પેસે જ્યારે, પેત્રે જોડે વારચા ત્યારે;
 અલ્યા ચોરટો છે કે બિખારી, નાહવા બેઠાં છે માત અમારી. ૧૪
 માંહોમાંહે ચયો સંગ્રામ, બેમાં કોઈ ન છોડે દામ;
 જટા સાહીને નાંખ્યા છે ઈશ, મહાદેવને ચઢી અતિ રીશ. ૧૫
 દીકા પાડુ ને ગડદા સાય, અન્યોઅન્ય બીડી છે બાય;
 ધાયા જૂત બેરવ વૈતાળ, રણે કાચ્યો ઉમિયાનો જાગ. ૧૬

ધણું કાપ્યા શ્રીત્રિપુરારિ, ગાળ્યા ગણપતિ બહુ રીય ધારી;
 એક સરખા છે બળવંત, ધણું કાપ્યા તે હમિયાના કંથ. ૧૭
 કાપ્યા ગણપતિ તે બહુ અંગ, સર્વ મેનાનો કાઘો ભંગ;
 નાહી સેના દેખી બળધીસ, કાપ્યા ગણપતિ, કાપ્યા ઈશ. ૧૮
 બેનું રૂપ ભયંકર ભાસે, દેખી મુનિવર નાવે પાસે;
 જટા સાહીને નાખ્યા ઈશ, ત્યારે શિવને ચડી અતિ રીશ. ૧૯

હાજ

જટિલ જોગી ને ભરખોગી, દીસંતો અવધૂત;
 આઝા વિના અધિકાર ન જવા, જો હોય પૃથ્વીનો સૂપ. ૨૦
 વચન એવું સાંભળાને, કોપિયા શિવ રાય;
 ત્રિશલ મારી શિર હેદિયું, જમ પડયું ચંદ્રચંદ્રમાંગ. ૨૧
 ઝોખા મનમાં ત્રાસ પામી, દેખીને દારુણ ક્રમ;
 માતાની પાસે દહેવા ન અછ, નવ સહો આમળ મર્મ. ૨૨
 મહાદેવ મદિરમાં ગયા, ઝગઝગાં તે હમિયા મન;
 નેત્ર હિપાડીને નીરખિયા, શિર કેશે લાંકયું તન. ૨૩
 વસ્ત્ર પહેરીને થયા બેઠાં, પૂછિયું શિવરાય;
 જો બાલક તો બારણે મૂક્યાં, કેમ આવ્યા મદિરમાંય. ૨૪
 શિવ કહે, શિર હેદિયું, પેલો પુરુષ હતો નેહ;
 સ્ત્રીહત્યા મેં નવ કરી, જીવતી તો મૂકી તેહ. ૨૫
 એમ કહેતાં હમિયા પડ્યાં પૃથ્વી, એ શુક્રાધુ શિવરાય ?
 અંગ યકો ઉત્પન્ન કર્યાં, એહ બાલક તમારાં થાય. ૨૬
 હમણાં તે મારા પ્રાણુ કાઢું, કાં જિવાડો એહ;
 શિવ કહે, શિર હેદિયું, જમ પડયું પવંત તેહ. ૨૭
 એક મૂરતમાંહીં મસ્તક આણી, મેલો તે એને અંગ;
 નંદી ભૂંમીને મોઢ્યા, જઈ જોયા પવંતશૃંગ. ૨૮
 મસ્તક તો લાખ્યું નહિ, એક હસ્તી દીઠો વન;
 એકદંત નેં મહાહિન્મત, જમ વિદારયું તન. ૨૯

મરતક લઈને આવિયા, શિવ ઉમિયા કેરી પાસ;
મહાદેવે મરતક ચોડિયું, વરદાન દીધુ હાથ. ૩૦
મારે હાથે દુઃખ જ પામ્યો, મુજ પહેલો પુત્રય.
શુભ કામે રમરણ કરે, તેનું સિદ્ધ કારણ થાય. ૩૧

વળણ

વરદાન એવું આપિયું, શિવે તેણે દામ રે;
પહેલી પૂજા કરી પોતે, ગજવદન ધરિયું નામ રે. ૩૨

કહ્યું ઉ મું

રાગ મારુ

ઉમિયા આવ્યાં તે મદિર બહાર, નવ દીકી તે ઓખા કુમાર;
મીઠાની કોઠડી ફૂતી બ્યાંહે, કન્યા નાશીને પેડી ત્યાંહે. ૧
ઉમિયાને ક્રોધ ચડ્યો અપાર, ઓખાને શાપ દીધો તેણી વાર.
ત્યાર પૂઠે તે શું થાય, તેની કહું હવે કથાય. ૨

દાણ

શાપ પુત્રીને હવો, તે સાંભળો કહું રાય;
વરસ એક લગણુ પુત્રી, રહેજે લવણુની માંય. ૩
વચન એવું સાંભળાને, દુઃખ પામી મન;
લવણુ મધ્યે કોમળ કાયા, કેમ જશે વરસ દન. ૪
ગદગદ કંઠે ઓખા બોલી, દયા કરો મુજ માત;
અપરાધ કિંચિત્માત્ર છે, તેમાં આવડી શી ધાત ? ૫
મેં શાપ તમારો શીશ ચડાવ્યો, અનુગ્રહ કેમ થાય ?
માના કહે, મહિમા વાધશે, તારો મૃત્યુલોકની માંય. ૬
પછે પાર્વતીજીએ પ્રેમ આણી, કલ્યા માસ જ એક;
વરસ આવે ઉત્તમ કહીએ, ચૈત્ર માસ વિશેક. ૭

- તે માસે તે લવણ કરે કરે મંત્રદ જોડ;
પાર્વતીનું પુત્રીને કહે, તે દુઃખ પામે દેહ. ૮
- ચૈત્ર માસે વ્રત અલૂણું, કરે જે સ્ત્રીજન,
સંસારનાં સુખ ભોગવે, પામે પુત્ર કલત્ર ને ધન. ૯
- ચૈત્ર કરા દિન ત્રીશે, અન્ન અલૂણું ખાય,
માતા કહે, સત્ય જાણજો, તે સ્વર્ગવાસી થાય. ૧૦
- માતા કહે, મહિમા કહું, એવો ચૈત્ર નિર્મળ જાણ;
એક માસ અલૂણું ન કરે, તેનું મિથ્યા જીવ્યું જાણ. ૧૧
- વ્રત કરીને દાન કરવું, લવણ કરું જોડ,
આખ્યાન સાંભળે પાતક જાયે, નિર્મળ થાયે દેહ. ૧૨
- પાંચ દહાડા પાછલા, વ્રત કરે સ્ત્રીજન,
કરે ભોજન લવણ પામે, એક ઉત્તમવળ અન્ન. ૧૩
- હું શાપભોગ્યન છું જને કહું છું, ઑખાને કહે છે માંય;
શ્રી ભગવાનકૃપા વર થશે, તે અદશે તારી બાંધ. ૧૪
- સર્વે દોષ ટળશે તે થકી, સાંભળ ઑખાબાઈ;
મંત્રોપી એમ એ સર્વે કહી, આનંદ પામ્યાં સહી. ૧૫
- પછે ઑખા લવણમાં પેડી, શાપ મટાડવા કાજ;
શુકદેવ કહે પરીક્ષિતને, કહું બાણાસુરનું કાજ. ૧૬

વળણ

- કથા કહું તે સાંભળો, ધરીને એક ધ્યાન રે;
તે પછી શુ નીપજ્યું, વિસ્તારું, રામન રે. ૧૭

કહવું ૮ મું

રાજ વેરાડી

એક સમે ચડાજણી, જિભી રાજદ્વાર;
વાસીદુ વાળી કરી, કીધું ઝાકઝમાજ. એક સમે-

રાજ તે સૂતા જીલ્લિયા, અતિ પ્રાતસકાળ;
 મુખ આડી સંમાજની, રાખી રે ચંડાળ. એક સમે
 તે જોઈ બાણાસુરે પૂછિયો, સધળો વિસ્તાર;
 મુખ આડી સંમાજની કેમ રાખી તે, નાર? એક સમે
 ચંડાળણી ઠહે, રાયજી, સાંભળો મહારાજ;
 વહાણમાં મુખ કેમ દાખવું, જણી કીધી મેં લાજ. એક સમે
 રાજ ઠહે, સત્ય જોલ તું, નહિ કર દેશુ રે દંડ;
 શા માટે આડી ધરી, સંમાજની, રંડ? એક સમે
 વળતી ચંડાળણી એમ વદે, સાંભળો રે સુપાળ;
 સાચું જોલું છું હું હવે, રખે દેતા રે ગાળ. એક સમે
 પ્રાતસમે જોલું નહિ, વાંઝિયાનું વદન;
 તમારે કાંઈ છોરુ નથી, સાંભળોને રાજન. એક સમે
 તે માટે સંમાજની, આડી કીધી મેં રાય;
 સાચું જોલું છું, જે ધટે, તેવો કરજો રે ન્યાય. એક સમે
 રાજએ સત્ય માન્યું સહી, નવ કીધો રે કીધ;
 રાજ મૂકી કૈલાસે ગયો બાણાસુર જોધ. એક સમે
 તપ કરવા વેગે ગયો. દઢ ગખી વિશ્વાસ;
 ધ્યાન ધર્યું મહાદેવનું, મુને પુત્રની આશ. એક સમે

કંઠનું દે મું

રાજ મારુ

તણે સમે રાણી ઠહેવા રે લાગી, જોઈ રાજનું રૂપ;
 બાણમતી એમ જોલિયાં, રાય યયો વૃક્ષસ્વરૂપ. ૧
 રાય, એ વરને શું લાવિયા, તમારી કોણ આવશે મંમ?
 અપત્ય શેં નવ લાવિયા, હું હુલાવત હિજરંજ. ૨

- બાણુમતી દુઃખ પામી કહે, બહુ બળ તણું શું કામ ?
સંતાન મારે કાંઈ નથી, શિર વાંઝિયાનું નામ. ૨
- રાયે રિધસિધ ત્યામ કીધી, ચાલિયો વનમાંડે;
કૈલાસ ગિરિએ આવિયો, એકા છે શિવજી જ્યાંડે. ૪
- તાતને ચરણે લાગિયો, તવ પૂછ્યું શિવરાય;
સંતાન મારે કાંઈ નથી, કાંઈ પુત્ર પુત્રી થાય. ૫
- ત્યારે પાર્વતીજી બેઠિયાં, મારો પુત્ર એક મણેશ,
તે તો આપ્યો જાય નહિ, ત્રિશેકનો દેવેશ. ૬
- અપત્ય કો આપે નહિ, જે પોતાનું સંતાન;
તેનીશ કોટીએ પૂજા કરી, મૃત્યુશેકમાં માન. ૭
- દેવ દૈત્યમાં પ્રીત ન હોયે, પિતા પુત્ર ન થાય;
વચન એવું સાંભળી, મન ઝાંખો થયો એ રાય. ૮
- પછે ઉમાએ શિવને કહ્યું, પુત્રી લવણમાં છે જેહ,
તેને ત્રીસ દહાડા થયા પૂરા, આપોને પુત્રી તેહ. ૯
- ત્યારે પુત્રી કહેવા લાગી, સાંભળો, મુજ માત;
કૈલાસ છૂ ક્યારે આવું, સત્ય કહોને વાત. ૧૦
- દ્વાગણુ વદ તૃતીયાને દિવસ, તું આવજો મારી પાસ;
ગાર કરીશ જો પુત્રી મારી, તો પૂરીશ તારી આશ. ૧૧
- તે બરપુ' બાજન લઈને ચાલ્યો, લવણ મધ્ય કુમાર;
માથે ચડાવી થયો મારગ, આવ્યો નગર મોગર. ૧૨
- પછે બાજન ભાગીને કન્યા કાઢી, દોડું સુંદર રૂપ;
પંચામૃતે પખાણી કરી, શણુમાર સગવળા જૂપ. ૧૩
- બાટ ચારણુ મણુ ગાંધર્વને, ત્યાં આપિયાં બહુ દાન;
તરિયાં તોરણુ બાંધિયાં, જણે પુત્રી પુત્ર સમાન. ૧૪
- જને બેસાડી નગર મધ્યે, દેરવી લાગ્યો રાય;
વાનિત્ર વાળે અતિ ધણું, વળી બંદી જસ બહુ ગાય. ૧૫

શુદ્ધેવ ઠહે, પરીક્ષિત સુણો, પહેલી દેવકન્યા રાય;
સંદેહ મનનો ટાળાએ, પછી દૈત્યપુત્રી થાય. ૧૬
નિત્ય રાજસભામાં બાણ બેસે, ધરે બહુ અભિમાન;
એવું જોઈને બોલિયો, કોમાંડ ને પરધાન. ૧૭
ગર્વ ન કીજે રાયજી, કાંઈ મન વિચારી જોય;
પાંચ દહાડા પુરુષને, કાંઈ છાયા ફરતી હોય. ૧૮

વળણ

છાયા ફરતી પુરુષને, સરખી સદા ન હોય રે;
ગર્વ ઠહી નવ કીજીએ, માનો રાજ સોય રે. ૧૯

કડવું ૧૦, મું

રાગ સામેરી

બાણાસુર નૃપ ઓચર્યો, દેશું તે કન્યાદાન;
તેને પુણ્યે પામશું, ફળ કોટિ યજ્ઞ સમાન. ૧
આકાશવાણી એમ હવી, સાંભળજે રાય નિરધાર;
પુત્રી ધમ્માવરે પરણશે, કારણરૂપ કુમાર. ૨
ત્યારે રાજ વિરમય પામ્યો, છે કાંઈ કારણવાત;
આકાશવાણી એમ હવી, કાંઈ વરતશે હિત્વાત. ૩
શુકાચાર્યને તેડિયા, મથ પૂછ્યું રાય;
આકાશવાણી સુણીને, મને ચિંતા મન બહુ થાય. ૪
જન્મપત્રિકા કરો એહની, અશુભ ગ્રહ ને હોય,
તેને હું કરું પાધરા, કર મૂછ ધાલ્યો સોય. ૫
શુકાચાર્ય જ બોલિયા, એ બળ તણું નહિ કામ;
વિચારીને જોને રાજ, મનમાં મોટી હામ. ૬
તે ભવિષ્ય ટાળ્યું નવ ટળે, સહુ ને આડે આંક;
નિમિત્ત કો છૂટે નહિ, ત્યાં ગ્રહ તણો શો વાંક ? ૭
જન્મપત્રિકા કરી એહની, સાંભળ, રાજકુમાર;
એ કન્યા જ્યારે પરણશે, ત્યારે વરતશે હાહાકાર. ૮

અન વિચારી રાગ બોલ્યો, શુક્ર પ્રત્યે એમ;
એ કન્યા નવ પરણાવું, એ વાતનો મારે નેમ. ૯

વળણ

નિયમ મારે એ વાતનો જે, પરણાવવાનો હું નહિ;
વિપ્ર પ્રેમાનંદ કહે, ઝોખાને, માળિયે ચઢાવીએ સહી. ૧૦

સાખી

એમ કહિને માળિયે, રાખી ઝોખાખાધ રે;
રખવાળો બહુ મુકિયા, સુણો, પરીક્ષિત રાય રે. ૧૧

૬૬ મહાવનમાં ગયો રાય બાણ, સારંગને કમો સાવધાન;
મુગિયાએ ગયો રે વનમાં તાત, ઝોખા ચિત્રશેઠાએ જાણી રે વાત.
ચિત્રશેઠાને કહે ઝોખાય, ચાલો સહિયર, પૂજાએ ઉમિયાય;
ચંદનપાત્ર, કુસુમના રે હાર, શ્રીફળ ફેફળ મૂક્યા સાર;
નૈવેદ્ય બીજોરાં ને શર્કરા સાર, પૂજા થાળ ગ્રહી કર નાર;
ઉપહાર લઈને ચાલ્યાં સતી, મનમાં વિરહની યર્ષ ચટપટી.

૬૬ કહણું ૧૪ શું (મૂળના કહવા ઉમા પહેલાં)

રાગ કેદારી

નાથ વિના હું એકલી, કેમ કરીને રહેવાય ?
કામજ્વર પ્રગટ થયો, જવાળા કેમ સહેવાય ? નાથ વિના ૦ ૧
માતપિતા વેરી થયાં, જેણે દુઃખમાં નાખી;
વાંક વિના વિપત ધણી, આ શળીએ રાખી. નાથ વિના ૦ ૧
મારો હરખ રહ્યો હંડા વિષે, રંડાપો વળગ્યો;
કંથવિભેમ છે દોહલો, પ્રાણુજીવન અળગો. નાથ વિના ૦ ૨
શણુગાર સજીને હું શું કરું, દેખાડું કેને ?
સેજ બિછાવી સ્વામી વિના, જોઈ કેના મોને ? નાથ વિના ૦ ૩
ઉજ્જડ વનમાં હું રહું, નહિ કેને જોઈ;
તરહરની જેમ માતને, કેડીમાં રાવું. નાથ વિના ૦ ૪

મારી દિન દિન કાયા નખળા, સૈયર શુ કરીએ ?
 કંઈવિભેગ છે દોહલો, કાટીને મરીએ. નાથ વિના ૦ ૫
 હોએ સુખ ઘણું પિયર વિષે, તોએ આણુ આવે;
 ભાઈ ભોળાઈ મેણાં દીએ, નહારી કહાવે. નાથ વિના ૦ ૬
 જ્ઞાને રે પિયુ મેં પરબવ્યો, પેલા બવની રે માંહે;
 તે દૈવે મુને હડ દીધો, આવી આ બવ માંહે. નાથ વિના ૦ ૭
 રાત વેરણુ થઈ મારી, નહિ વહાણુ વાએ;
 પ્રેમાનંદ પ્રભુ જો મળે, તો સુખકું યાએ. નાથ વિના ૦ ૮

કડવું ૧૫ સું

(મૂળનું કડવું ૭ સું, આ પ્રસ્તુતનું)

૧૬ સમય સંભેગ સૂર્યને અરતે, કુચમર્દન કરે છે સ્વહસ્તે;
 અધર કરડે સુખન દે ઘેલી, બેઠે ચરણ હટે પર મેલી;
 લડયડતી આવે હોડી, ચિત્રચેહાને પાડે છુજ બીડી,
 સૂતા સળગાએ એકઠાં વળગી, સૈયરને ન કરે અળગી;
 પર્યંત પ્રેમદા રમે, એમ આળે નિશા નિરગમે;
 ૨૫ આખા ઉદ્ધર્મા ન જાણતી હતી, સખીની સેને જઈને સૂતી,
 તેને યાવા ન દે ઉપરાંટી, અન્યોઅન્ય બરાવે આંટી;
 ૩૫ ખોળી પાંચ ને વાધો લાખ, શિર તોરો છે રૂપ ચુપાલ,
 શોભે ભૂપણુ તે નવરગ, હાથે મોંઢળ શોભે અંગ.
 ૪૫ વ્યાધો વામાને પ્રેહનો રોગ, સ્વપ્ને પામી સુખ સંભોગ;
 નાથ જોલાવે કરી આદર, પહોંતી શામાની સાદર.
 રતિસંગ્રામ કરે છે નિઃશંક, ગ્રહી અધરે દેતી ડંખ.
 ૬૫ ભાંગી નાખ્યો તે ભોગનો બેદ, જીવન્યો અમૃત પરસ્વેદ;
 મધુરી ભોલે જતરણી, એમ મોડે વાત અંતરની;
 ૭૫ મનમાહિ તે મન ગયુ પેશી, ખાલું, ખાધુ તે એકઠાં બેશી,
 ખીડી અરધી કરડી નાથે, આપી આખાજીને હાથે.

- ૨૪ અનિરુદ્ધ વિમાસે મન, ચિત્ત બાગ્યું વિચાર ઉત્પન,
કહે, મુજ કુલ જોષ લાજ, રખે જાણે શ્રીમદ્વારાજ.
૨૫ એમ વિચારે ભરયાગ, વિરહાતુર બાણકુમાર,
પતિને જોષ મોહ જ પામી, પછે વિરહની વેદના વામી.

કંઠનું ૧૬ મું (મૂળનું કંઠનું ૮)

રામ સામેરીની સાખી

- ૧૬ સામેરી સજન વળાવિયો, તાતી વેળુ માંહે;
હું ન સરજી પાદળી, પિયુને પળ પળ કરતી છાંય રે. ૧
સાહેલી, સાગર ઊલટયો, રતન તણાયાં જાય;
કરમહીણો ભરે મૂઠડી, તેના શખસે હાથ ભરાય રે. ૨
સેજે સૂતા સ્વપનો બધો, પિયા ગૃહી મોરી બાંહે;
ઝોચિતાં ઝખડી ગર્હ, પિયુ ન દેખું ત્યાહે રે. ૩
સૂઈ ત્યારે પિયુ સાંભરે, જાગું તો પિયુ જાય;
રેન કે સ્વપ્નાંતરે, કયું નિજી મોરી માય. ૪
સ્વપ્નાં પિયુ આવિયો, જોયે લાગો ધાય;
બલિહારી એ સ્વપ્નાડી રે, મત સ્વપ્ના હો જાય રે. ૫
સ્વપ્નાને તોરા કદા ક્રિયા, મત જમાવે મોય;
જો મેરા પિયુ ના મિલે, તો મેં મરૂં સોય રે. ૬

રામ સામેરી

જાગી જાગીરે રામા રસભરી, તપાસે સેજલડી ફરી ફરી રે.—રામા. ૧૬૬.

- ૧૭ ઊડીને સજ્જન પર બેડી, વિચાર વિગે ચેડી રે;
ચતુરાં ચક્ષુને ઝોળીને જોતી, પછે નેત્રે નીર ભરી રાતી રે. રામા ૧
જુજ દઈને લગાટે રે બેડી, વિરહભરી છે બાળી રે;
થરથર મૂંજે ને કાંઈ નવ સૂઝે, રૂએ છે આંસુડાં ઢાળી રે. રામા ૨

૧૭ કડવું ૧૭ મું

રાગ રસિક મહલાર

મારો પિયુ પરદેશી યદ્ય રહો, રિસાવ્યો બરથાર;
 રત્ન આવ્યું તું હાથમાં, રાખી ન શકી આણીવાર રે. મારો૦
 હવે દોષ દેવો શો ઠર્મને, હાસ્યમાં થયું કલ્પાત,
 મેં તો મરકલડે મુખ ફેરવ્યું, મારા નાથને પડી છે બ્રાંત રે; મારો૦
 હવે વહેલા પધારોને, નાથજી, મારું હૃદય શટી રે જય;
 મુખસામર વહી ચાલિયો, જોળન તણાયું જય રે. મારો૦
 વ્યાકુળ મન કન્યા તણું, કેશ છૂટા છે ચારે દિશ;
 હાથ ધસે, કલ્પાંત કરે, હવે શું થારો, જમદીશ? મારો૦
 ચેલે બવે ઠર્મ શાં કર્યો, પાપી પતિવિજોગની જવાળ;
 હંસ રહી હૈડા વિધે, રંજમાં ડગિયો રે વ્યાળ. મારો૦
 મો દિશા બાળે બામિની, ઓચિંતા ઘો દરશન;
 છોડે, બેસે, અવની પડે, જેમ જળ વિના તલપે મીન. મારો૦
 એમ રહન કરે સુંદરી, જંગી ચિત્રસેખા તલકાળ;
 તેણે હૃદય સાથે ચાંપીને, સુંબન દીધુ માલ. મારો૦
 તાંત તારો જો જાણુશે, આપણુ બેનો આણુશે અંત;
 સાચું કહે ને મારી, બહેનડી, તેં શું દીધું સ્વપન. મારો૦

વળણુ

ઝોખા કહે, સુણ, બહેનડી ! મુને બાવ ન લમાર રે;
 બટ પ્રેમાનંદ એમ કહે, આણુ લાવતાં શી વાર રે.

૨૬ કડવું ૨૬ મું (મૂળના કડવા ૧૭મા પહેલાં)

રાગ સોહાઈ

કામિનીએ જ્યારે કટક જ દીધું, અને યર્ધનિરાસ.
 અરે દૈવ તેં એ શું કીધું, મને હતી મોટી આસ.
 વહાલા, કેમ વદસો રે, મારા નેધિડિયા બરથાર. વહાલા. ૧

બોલાવી બોલે નહિ, પડી થઇ આશાભંગ;
 હાડી બેડી કરી, તેનું વદન નિહાળે કંથ. વહાલા. ૨
 સ્વામી, તું કેમ સાંખિયો રે, રાંકને ઘેર રતન;
 ઘાડે ઠપ્પે હું પામી, મારો મદનમનોહર કંથ. વહાલા. ૩
 તીવ્ર બાણ જ્યારે છૂટશે રે, કેમ સહેશે કામળ શરીર;
 એવું અવણે સાંભળાને, હાડી બેડી વીર. વહાલા. ૪
 મારા પિતાને રે જાણુ થયું છે, કટક મોઢત્યું પ્રોહ;
 બાણાસુર નથી જાણતો, એવો કેમ થયો છે તે મૂઢ? વહાલા. ૫
 અરે સ્વામી, તમે હાથે હાથે, આયુધ નથી રે એક;
 ચાર લાખ વીર પાઠવ્યા, સામા થતાં ધરો વિવેક. વહાલા. ૬
 અગળા, તુંને શું કહું રે, તું તો થઇ રે અગળ;
 બાર તણી ભોમળ કાઢીને, લઈ સર્વના પ્રાણ. વહાલા. ૭
 ઝોખા, તુંને શું કહું રે, તું તો થેલી નાર;
 તારા બાપે વીર મોઢત્યા, તે તો મારે લેખે ચાર. વહાલા. ૮
 અગતણાં તાંહાં જૂથ મળિયાં, પંચાનન મળિયો એક;
 તેનું પ્રાકમ કેટલું, તમે કહોની, વિનતા વિશેષ. વહાલા. ૯
 એમ કરતાં નહિ છૂટીએ રે, કાલાવાલા તે ફોક;
 જુઓની વહાલી, હું જુદા કરું, જેમ જુએ મામનાં લોક. વહાલા. ૧૦
 અનિરુદ્ધ મરડીને નીસયો રે, ઝોખાએ સહાયો હાથ;
 પ્રીતમ, વહવા નહિ દઈ, મારો મદનમનોહર નાથ. વહાલા. ૧૧

૫૭ હડવું ૩૩ મું (મૂળના કડવા રૂઝમા પહેલાં)

રાગ ભેદાસ

દયા ન આવી, ઝોખા રડે રે, છે દૈત્યપતિ દુરમત; મારી સજની.
 બાકરી બાંધી ધિજવર સાથે, વેર વધાર્યું સત્ય. મારીં ૧
 પાતળિયા પંકજ પિયુજને, નાગપાસના બંધ; મારીં
 બાંધી લીધો જળ કરીને, કામળરૂપ મદન. મારીં ૨

- ધાન્યે રે ધરણીધર, શ્રીવર, આપદા પામે નાથ; મારી૦
 પુત્ર તમારા હિમર પ્રહારજ, કરે છે દૈત્યનો સાથ. મારી૦ ૩
 ભારે દળ કોભાડે મેલિયું, વકારચો બળી વીર; મારી૦
 તોએ રણથી નવ ઓસરિયો, સાગરનું જેમ નીર. મારી૦ ૪
 બેદ કરીને બાંધી લીધો, શા નામપાશના બધ ! મારી૦
 શ્વાસ ન માયે, બહુ અકળાયે, અંગ આકર્ષ્યા સંધ. મારી૦ ૫
 તાપ સમાય નહિ સ્વામીને, હું કરું દેહની પાત; મારી૦
 વાર લાગે લક્ષ્મીવર તમને, તો યાશે મહાહિતપાત. મારી૦ ૬
 કમળમુખ શ્રમથી સુકાયું, કન્યા કરે આકંદ; મારી૦
 અનિરુદ્ધ સમરે શામળિયાને, કમળાવર ગોવિંદ. મારી૦ ૭
 ત્રાહે ત્રાહે રે ત્રિકમળ, સુતની કરજો સહાય; મારી૦
 વિપત-વેળા વહારે ચડીને, કરો ભ્રમતની રક્ષાય. મારી૦ ૮
 બળ-પ્રાદથી મુક્ત પમાડ્યો, કીધી હરિશ્ચન્દ્ર-રક્ષાય; મારી૦
 દાનવકુળ નિકંદન કીધાં, કીધી પ્રદ્લાહની સહાય. મારી૦ ૯
 આજ આખેથી આંસુઠાં ચાલે, જશે મારા પ્રાણ; મારી૦
 સુખ શરીર શાતા નહિ અંગે, લાગ્યો દવ નિર્માણ. મારી૦ ૧૦
 અનસા વાચા એ વર વરિયો, અવર તે મિથ્યા જાણ; મારી૦
 રૂપ અને શુણ્ણવંતો સ્વામી, સત્ય કહું છું, પ્રાણ. મારી૦ ૧૧
 તાત કઠોર, દયા નહિ હૃદયે, કામળ મારો કંથ; મારી૦
 અહાર કરીને બાંધી રે લીધો, શ્રીહરિ વેગજે પંથ. મારી૦ ૧૨
 ઠાણુ સહોદર આવે અવસર, શોધ કરવાને જાય; મારી૦
 નાત જાતને જાણુ નહિ તો કુણુ જીતીને ધાય. મારી૦ ૧૩
 પિતા પિયુજીને વેરી રે દેખે, પરબવે બહુ પેર; મારી૦
 નાગ તણા કુતાર હજાહજ, ફેરવી નાખે લહેર, મારી૦ ૧૪
 ટળવળે અંગ, અગ્નિ રે જીત્યો, કંઠે પડિયો શોષ; મારી૦
 પૂર્વ તણા કર્મ આવી નડિયાં, કોને દીજે દોષ. મારી૦ ૧૫

તાત કહે તો કાયા રે પાકુ, વિપ ખાઈ આ વાર; મારી૦
 સ્નેહ ન જાણે કોઈ રે મનનો, કાં પીડે બરથાર. મારી૦ ૧૬
 તાત તણે મન કાઢ નહિ, મુને સળજો લાગે સ્નેહ; મારી૦
 છોરુ પોતાનાં જાણી કરીને, દયાળ, ન દીને છેલ. મારી૦ ૧૭
 બાણાસુર મહા પુરુષ સાતા, નેથી ચૂક ન થાય, મારી૦
 બાળક ઉપર પ્રહાર શો કરવો, જલપિ હોય અન્યાય. મારી૦ ૧૮
 વહાલા ચમને વેર જ વાળો, શુ નથી આવતી લાજ; મારી૦
 નીચ પદારથ, નથી કુળ નીચુ, કૃષ્ણકુવર મહારાજ. મારી૦ ૧૯
 નીચું નાક ન હોયે એથી, નિરર્થક શો મંત્રામ; મારી૦
 મોટાસાથે વિરોધ ન કરીએ, નહિ નિર્મળહળધરસ્થામ. મારી૦ ૨૦
 સકળ પૃથ્વી આકે ચડાવી, અસુરનો ફેડયો હામ; મારી૦
 વેર વધારી વિઠ્ઠલ સાથે, કર્યા કરશે વિશ્રામ. મારી૦ ૨૧
 સ્વામી મારાને શિર સમરથ, તેને ચડશે કેપ; મારી૦
 બદ્ધ ઇચ્છે જો તાત પોતાનું, વિપનું બીજ મા રોપ. મારી૦ ૨૨
 જુદ-સમે આઠાશે રહીને જુએ છે નારદ દેવ; મારી૦
 બયમા આણીશ, અમો જશુ દારામતી, જુદ કરશું તત્ત્વેવ. મારી૦ ૨૩
 નિર્ભય રાખી વીણાધર ગયા, પરવરિયા આઠાશ; મારી૦
 પહોતા ઋષિ જીતરિયા હેઠા, ભેટયા શ્રીઅવિનાશ. મારી૦ ૨૪

વળખુ

ભેટયા શ્રીઅવિનાશને, કુશળ વારતા પૂછે વળી;
 કહે નારદ, અનિરુદ્ધને રાખ્યો કારાગૃહમા દૈત્યે મળી. ૨૫

૬૭ (મૂળ-કડવું ૨૬ મુ-ખ્ય. કા. ૩૭ મું)

છટે બધુક નાળ ને ગોળા, ફેરવે કોષે બીડીમાળા;
 સજ્જસજ્જતાં શર બદ્ધ છટે, તેણે કપાળ બડનાં ફટે. ૧
 વળગે ભૂત પ્રેત આવરણ, વહે ચુડેલ અવળે ચરણ;
 મરતક સમડી ધિકધિકાવે, કિલકિલ કરતી ઉપર આવે. ૨

- હરખી શાકિણી ડાકિણી સર્વ, આખું જાણે ઉઝાણીનું પર્વ,
ચૂસે ઢાં ને ઘૂંટડા ભરે, મુખે રધિરના રેલા જિતરે. ૩
- ઢેટલી વારુણીમા ચંદ્ર મગ્ન, વસ્ત્ર વહોણી ફરે છે નગ્ન;
ઝહી બમાવે જોદ ગગન, જાદવ-સેના કીધી ભગ્ન. ૪
- આખ્યા સામા જાદવ જન, દેખી ખીજ્યા પંચવદન;
ઢેટલીતરી તે આખ્ય કપોળ, કોનાં મુખ જાણે મોટી પોળ. ૫
- લંબગતની, વિપરીત વાન, કોના જૂનિએ ભરાએ કાન;
જીભ સળકે સર્પાકાર, મુખે કિલકિલ કરે હિચ્ચાગ. ૬
- ધણા જાદવ ખાધા કરડી, નાહી સેના તે મારમ મરડી;
ધાયા રાક્ષસ દેતા માર, ગદુસેનાએ ખાધી હાર. ૭
- છૂટે દુર્ગ નાળ ને ગોળા, નાહા જાદવ ટોળેટોળા;
પ્રમદએ મહાદેવને વળી ખાર, વાળ્યો જાદવનો મહાર. ૮
- વડે ડાકિણી શાકિણી સંહારી, એમ કોખ્યા શ્રીત્રિપુગારિ;
નાહું સૈન્ય દીકું ચોખાસ, ત્યારે કોખ્યા શ્રીઅવિનાશ. ૯
- દરિએ ચક્ષુ કીધી વક્ષ, પછે મૂક્યું સુદર્શન ચક્ષ;
છેઘાં ડાકિણીશાકિણીના શીશ, રડા નાસે ને પાડે ચીસ. ૧૦
- કોને બાલા વાગ્યા બચોબચ્ય, કોઈનાં નાક છેદાર્યા દમ્ય;
છેઘાં હરત શ્રવણ ને ચરણ, નમણે જીડે રુધિરનાં ઝરણ. ૧૧
- ફરી જાદવ જુદે વળિયા, હામહામથી આવીને મળિયા;
મૂકે શિવ અપરિમિત જાણ, બલા સુભટ તને છે પ્રાણ. ૧૨
- કૂણે મૂક્યું મોહાસ જાણ, મોહ પામ્યા પિનાકપાણ;
કીધું પોદિયા ઉપર શયન, સાંભળ પરીક્ષિત રાજન. ૧૩
- રણે કોખ્યો જગાનો બધ, ધાયા મણપતિ ને વગા રકેધ;
મહાક્રોધ અવ્યંતર આણી, ધાયા ધનુષ વિષે શર તાણી. ૧૪
- ધણી જાદવસેના મારી, ક્રોધ ચક્રી કો ન હિગારી;
ધર્યા રાક્ષસ કરતા માર, જાદવમાં થયો હાહાકાર. ૧૫

- ત્યારે ધાયો સાતપકિ ચર, કીધી અસુર સેનાને ચૂર;
 પ્રગટયું માયા તણું તિમિર, મત્રે નિવારે તે જડુવીર. ૧૧
- છેઘાં કવચ બાલા તે છેક, નાહા અસુર મૂકીને ટેક;
 ગાળ્યો બાણાસુર હિન્મત્ત, તાણ્યાં ધનુષ તે પંચ શત. ૧૭
- નાખે બાણ તે દાનવ દક્ષ, શત સદસ અયુત ને લક્ષ;
 નાહી સેના તે બડબડાટ, હસ્તી ચીસ પાડે ચડચડાટ. ૧૮
- પડે જાદવમાં બહુ ભંગ, ત્યારે કોખા શ્રીસારંગ;
 સ્થામે આકર્ષ્યુ સારંગ, બાણે બેઘુ તે બાણનું અંગ. ૧૯
- કૃષ્ણે છેલ્લો ધ્વજનો દંડ, રચ કીધો તે શતખંડ;
 છેલ્લુ છત્ર અતિ અનોપ, કોખ્યાં કવચ આયુધ ને ટોપ. ૨૦
- બાણે પાડ્યો મસ્તકનો ટોપ, દેખી કૃષ્ણને ચડિયો કોપ;
 કીધા વાહન વિના વીર, અતિભંગ થયાં શરીર. ૨૧
- છેદવા માંડ્યા ત્યારે હાથ, આવી બાણાસુરની માત;
 કોટરા એવું તેનું નામ, દેખી નમ્ર ને લાલ્યા સ્થામ. ૨૨
- નવ મૂક્યુ તવ સુદર્શન, નાસી છૂટયો બાણ રાજન;
 પાછો કોષ કરી તે વાર, થયો જુદ્ધ કરવા તૈયાર. ૨૩
- રાયે ફરી કટક સર્જી કીધું, બાણે વઢવા દદામુ દીધું;
 ત્યાં ઊભા સ્થામ ને રામ, આવી કીધો મહાસંગ્રામ. ૨૪
- પછે માંડ્યું આમુરી કર્મ, વરસે માંસ રુધિર ને ચર્મ;
 ધાયો સમુદ્ર વાધે જેમ પર્વ, વરસે તાર્હા અસ્થિ-હિપદ્રવ. ૨૫
- નાસે જાદવ બળિયા સર્વ, બલા સુખદ તજે ગર્વ;
 હળધર નાહા મૂકી મામ, દૈત્યે દારણ કીધો સંગ્રામ. ૨૬
- નાખે કર્દમ, કાંટા, સર્પ, વરસે ચત્યા દાનવ-નર્પ;
 પાડ્યું જાદવમાં બંભાણ, નાહા હળધર લક્ષને પ્રાણ. ૨૭
- દાનવ રાચ મૂકે દોટ, કોની ગ્રહીને મરડે કોટ;
 બેનાં ગ્રહી અક્ષણે શીરા, ખેદ પામ્યા શ્રીજુમદીશ. ૨૮

ગરુડ થયો છે ગતિભંગ, રાત્રાપ્રહારે ભાંગ્યું અંગ;
 રથ વહોણા કીધા રામ, મૂકી મામ ને નાકા કામ. ૨૯
 મુંદરસ્યામજી, કીજે સદાય, જાદવ કરે છે ત્રાણ ત્રાણ;
 દેખાને દેવ પામ્યા ખીક, બાણે વાળા રુધિરની નીક. ૩૦
 ખીજ્યા કૃષ્ણ, ખેડ્યો ખગજન, અતિ ક્રોધ ચડ્યો છે મન;
 ચક્ર લીધું છેદવા હાય, કીધી ઇચ્છા તે વૈકુંઠનાથ. ૩૧
 એમ કાપ્યા શીજદનાથ, હવે છેડું બાણુના હાય;
 મૂક્યું ચક્ર તે ખીજવાર, દૈત્યોમાં થયો તે હાહાકાર. ૩૨
 નાકો બાણુ વાળાને મૂક, હરિયે ચક્ર તે મૂક્યું પૂંક;
 અંગેઅંગમાં લાગી જવાળ, જેમ છેદે મે વડની ડાળ. ૩૩
 એમ કપાય બાણુના પાણુ, ત્રાણ ત્રાણ વહે મુખ વાણુ;
 અંગે વહે શોણિતની ધાર, કાપ્યા કર બાણુના તે વાર. ૩૪
 આવી બેઠું સુદર્શન, અકળાયો બાણુ રાજન;
 જેમ છેદે વૃક્ષની ડાળ, તેમ કર કાપ્યા ગોપાળ. ૩૫
 જેમ જૂડે વૃક્ષને વન, તેમ કર કીધા છેદન;
 પછે રાખ્યા કર ત્યાં ચાર, પડ્યો બાણુ તે જુમિ મોજાર. ૩૬
 અંગે રુધિર વહે વિવર્ણ, જેમ પર્વતથી નીસરે ઝરણુ;
 સૂતો કરે શિવનું ધ્યાન, પ્રભુ, રાખો સેવકનું માન. ૩૭

વળણુ

બાણુસુર પૃથ્વી પડ્યો, પીડા પામ્યો પડ રે;
 વળા સદાશિવ કોપે ચડ્યા, કાપ્યાં ચોદ બ્રહ્માડ રે. ૩૮

કડવું ૩૮ મું

રાજા રામચી

જાગ્યો રે જોગી પૂરણક્રોધ જી, છેક તણાયા, વાધ્યો વિરોધ જી,
 બાણુને લાગ્યો જીવલી કોભાડ જી, સેવક દીડો માસિનો પિંડ જી. ૧

પિંડ જાણે માસિનો એવી, દીડી અસુરની કાય;

વિશ્વપ્રભેની ઇચ્છા કીધી, ધનુષ ધર્યું શિવરાય. ૨

ચાલ

કોધે બાળી કહે કપાળી, તેં ટાળી મારી મરજદ;	
એ પણ મારું ને સર્વ મંદારુ, ઉતારું ઉન્માદ.	૩
વૃષભ હાક્યો ને ગરુડ તાક્યો, મુખે બોલ્યો મેઘસ્વર;	
મત્ર ફૂક્યો ને કૃષ્ણ દૂંક્યો, મૂક્યો કાળજવર;	૪
જાદવ-સેના થઈ આકળી, તાવે તે પીડયાં તન;	
કૃષ્ણે મૂક્યો ઓઠાતરો, તેણે ખીન્યા પંચવદન.	૫
શિવે હાક્યો ટાઢિયો, વસ્ત્રે નેમ કુતાશન;	
તરિયો મૂક્યો ત્રિકમે, તેણે દમ્યા દાનવ જન.	૬
પશુપાળે મૂક્યો પિત્તજવર, વાતજવર મૂક્યો લક્ષ્મીવર;	
મહાદેવે પછે મૂક્યો, સઘધાત કાળજવર.	૭
ભોહદડ તેના હાથમાં, છે નેત્ર બોહીવરણ;	
ધર્યો પણ પાછો ખર્યો, જોઈ અશરણશરણ.	૮
કૃષ્ણે મૂક્યા નેટલા, તેણે રાખી શિવની હાજ;	
સપ્તજવર રણિત કરે, તમો જન્યો છે, મહારાજ.	૯
જવરને વર હરિએ આપ્યો, હરિકથા બને નેહ,	
નિન્દા કરે શિવજી તણી, પીડજો તેની દેહ.	૧૦
ઝોખાહરણ ને સાંભળે, અંતર આણી વહાલ;	
કષ્ટ હોએ જો જવર તણું, મૂકજો તેના ખ્યાલ.	૧૧
પછે અગ્નિજ્વલ મૂક્યું શંકરે, પ્રગટયો તે કુતાશન;	
સેના દોડી હાઝતી, હરિએ ગ્રેયો પરજન્ય.	૧૨
વરસાદે વહ્નિ સમાવિયો, થઈ દેવ ઉપર વૃષ્ટ;	
પવનાજ મૂક્યું શંકરે, ટાળ્યું અસુરનું કષ્ટ.	૧૨
ધૂળ-ઠોટ થયો વામુથી, રજે જરાણી જાદવ-ચક્ષ;	
સર્પાજ મૂક્યું ત્રિકમે, તેણે વાયુ કીધો ભક્ષ	૧૪
સેના નાફે બાણની, પ્રગટયા તે સર્પ અપાર;	
મછે મહાદેવે ગરુડાજ મૂક્યું, તેણે કીધો નાગસંહાર.	૧૫

ખગે ચચના પ્રહાર માંડયા, દમ્યા જાદવ-શર,	
કૃષ્ણે શાસ્ત્ર કોટ પ્રગમી, ગરુડ કીધા ચૂર	૧૬
શકરે વજ્રાસ્ત્ર મૂક્યું, પર્વત કીધા શત-ખંડ,	
શૂધરે અહાસ્ત્ર મૂક્યું, ડોલ્યા ત્રણ અહાંડ.	૧૭
મહાદેવે રુદ્રશ ટીધું, બાણ સર્વ મસાર,	
પશુપતાકા કાઢિયું, ત્યારે હવે હાહાકાર.	૧૮
ધૂળે ધ્રુવ ને મેરુ ડગિયો, ખળખળ્યા પાતાળ,	
સાગરે મરજદ મૂકી, ડોલ્યા દશ દિશાળ	૧૯
શિવને ક્રોધે શેષ મળક્યો, ડોલિયા દિગ્ગજ,	
ચંદ્ર સૂજ જાખા થયા, આપદા પામ્યો અજ	૨૦
અષ્ટ પર્વત ગમ્યા ભૂમિએ, થઈ સૂકી વનસ્પતિ સર્વ,	
જક્ષ કિન્નર વિદ્યાધર કાપ્યા, અપ્સરા ને મધર્વ	૨૧
ચૂક્યા તાપસ તપથી, ધ્યાનથી ચૂક્યા ભગત,	
ક્રોધજ્વાળા જોગેશ્વરની, બગે સધું જગત	૨૨
ત્રેલોક્યમાં છુબાણું વગ્તું, થાએ મર્મના પાત,	
વાયુ ફેંધાયો વિશ્વનો, થઈ કોની જીવની ધાત	૨૩
કષ્ટ જાણી સૃષ્ટિનું, શીવેદરશી-વદનભ,	
બાણ મૂક્યું સંજીવન, થયું જગત નવપલ્લવ	૨૪
પુનરપિ પ્રભે માડિયો, વિષ્ણુએ માડ્યો વાદ,	
મુનિવર અમર આવિયા, તે કરે આરત-નાદ	૨૫
સુરરાય ને સરસ્વતી, કરે છે વેદસ્તવન,	
તોએ ક્રોધ મૂકે નહિ, પછે આવ્યા કમલાસન	૨૬

વળણ

કમળભૂ અતરિક્ષથી આવ્યા, ક્ષમા ક્ષમા એમ ઝોચરે,	
શુભદેવ કહે પરીક્ષિતને, પછે અહાં રણિતે કેવી કરે.	૨૭

સ્તુતિ કરે છે બ્રહ્માય રે, નમો નમો; હું તો બેઠિને લાગું પાપ રે, નમો નમો.
 છે ત્રિભોવનના તાત રે, નમો; કાંઈ આરંબો ઉત્પાત રે, નમો.
 બ્રહ્મા બેડી બિભા હાય રે, નમો; શુદ્ધ મૂઝી દો, દીનાનાથ રે, નમો.
 છે ગંગાધર પશુપાત્ર રે, નમો; તમો ગરુડ ચડ્યા ગોપાળ રે, નમો.
 જટાધારી બરમાધાર રે, નમો; મોર-પીછના ધરનાર રે, નમો.
 ઉમિયાવર બેગેશ રે, નમો; મહા સિદ્ધ છે હાંપીકેશ રે, નમો.
 જય પિનાક-ત્રિશલપાણિ રે, નમો; સારંગધર પુરુષ પુરાણી રે, નમો.
 તમે જગત્પિતા કહેવાઓ રે, નમો; પ્રજાને કાં મૃત્યુ ઉપજાઓ રે, નમો.
 સુખ આપી દુઃખ કાઢ નાપે રે, નમો; ઉઠેરી વૃક્ષ કાઢ ન કાપે રે, નમો.
 તેડી ધરમાં ન દીને ધાત રે, નમો; સુધા કહીએ વિશ્વંતી વાત રે, નમો.
 છેલ ન દીને લાડ લગવી રે, નમો; નવ નાખીએ જિઆં ચડાવી રે, નમો.
 ન ધટે રોહ તમ તૂટે રે, નમો; તો પ્રજાનું આયુષ ખૂટે રે, નમો.
 ખીને યુદ્ધ કરતા માતંગ રે, નમો; યાચ દુઃખવેલીનો ભંગ રે, નમો.
 સામા સાગર શુદ્ધે જાય રે, નમો; તેથી જગત બધું તથ્યાય રે, નમો.
 કાપ માંડ્યો સદાશિવે રે, નમો; તો પ્રજા કંઈ ખેરે શુભે, રે, નમો.
 આવી સ્તવે છે ઋષિ સમ રે, નમો; સ્વામી, વિશ્વ યશું છે તમ રે, નમો.
 સ્તવે ભારતી રહી એક મન રે, નમો; શુભ ગાય નિમમ ધન્ય રે, નમો.
 સ્તવે નાગ પામ્યા છે કષ્ટ રે, નમો; સ્તવે શિવને પર્વત અષ્ટ રે, નમો.
 નમે તાપસ ને સંન્યાસી રે, નમો; સ્તવે સદસ્ય ઋષિ અઠ્યાશી રે, નમો.
 નમે દૈત્ય થયા કાયર રે, નમો; કરે સ્તુતિ સાત સાયર રે, નમો.
 એમ સ્તુતિ સર્વે કીધી રે, નમો; ન મૂકે શિવે વાત લીધી રે, નમો.
 હાકી ઉઠ્યા કૃષ્ણ ને હર રે, નમો; ક્રોધપૂરિત કમળાવર રે, નમો.
 ક્રોધદષ્ટિ અન્યોઅન્ય રે, નમો; વ્યાધો કાળ ગંઓને મન રે, નમો.
 શિવે વાદ વિચરીત માંઓ રે, નમો; બેઠિએભારમહાશુનો છાંઓ રે, નમો.

એત વનવાસી ઔપાળ રે, નમો; હું પ્રીછુ છુ, પશુપાળ રે, નમો.
કામ બહુ શામાના સંજોગી રે, નમો; ખરા બીલડી ઠેરા બોગી રે, નમો.
સ્ત્રીહત્યાએ દેહ ચંદ્ર કાળી રે, નમો; શું કહેવડાવો છો, કપાળી રે, નમો.
હો નિર્દય મામાના મારણ રે, નમો; હો શ્વશુરના સંહારણ રે, નમો.
તેં જાગી ઝપિની નારી રે, નમો; ખરા જન્મ તણા બિખારી રે, નમો.
મયો જન્મ ઔહતા કાંબળા, નમો; કંઈ કથા રૂડી ન સાંભળા, નમો.
હો બળિના દારપાળ રે, નમો; છોજી ગાણુનગર-રખેવાળ રે, નમો.
એવું કહેતાં શિવ દાધ્યા રે, નમો; મયા હાડ મન્થો જુદે બાધ્યા રે, નમો.

વળણ

બાધ્યા બન્થો મરજદ મૂકી, જમત પ્રલ્લે થાય રે;
વાહન મૂકી ધરયા બન્થો, મધ્યે પગ્યા અહાય રે.

કડણું ૪૦ મું

રામ કેહારે

ફરી રતુતિ અહ્યા કરે, નમો નમો. વિનય-વાયક ઔચરે, નમો નમો.
જય જય ત્રિભુવનરાય રે, નમો. શિવ તમને નમુ છુ પાય રે, નમો,
ને ને વૈકુંઠરાય રે, નમો. ને ને પતિ-કૈવામ રે, નમો.
ને ને દેવમુરારિ રે, નમો. ને ને ત્રિપુરારિ રે, નમો.
ને ને ત્રિચુણાનિત રે, નમો. ને ને ઇન્દ્રજિત રે, નમો.
ને ને મરુડાકુદ રે, નમો. ને ને વાહનપશુ મૌદ રે, નમો.
ને ને કમળાવર રે, નમો. ને ને હિમયાધર રે, નમો.
ને ને ઠાટિમદન રે, નમો. ને ને પંચવદન રે, નમો.
ને ને પીતામ્બર રે, નમો. ને ને વાધાંતર રે, નમો.
ને ને રૂપે ચિત્તચોર રે, નમો. ને ને કપૂરગૌર રે, નમો.
ને ને પરાત્પર રે, નમો. ને ને દિમ્બર રે, નમો.
ને ને પ્રણુ પરમેશ્વર રે, નમો. ને ને ભોજેશ્વર રે, નમો.
ને ને પતિ-વૈકુંઠ રે, નમો. ને ને નીલકંઠ રે, નમો.

ને ને ટાળો જમના તાપ રે, નમો ને ને ઉતારો બેઠિ ચાપ રે, નમો.
 ને ને રતવે ચતુષ્પદ રે, નમો. ત્યારે શિવે નાખ્યું ધનુષ રે, નમો.
 ને ને અશરણુશરણુ રે, નમો. ને ને જિતરયા ધરણુ રે નમો.
 ને ને આદિ અંત રે, નમો. ને ને બોળા બળવંત રે, નમો.
 દીન વચન બ્રહ્માએ બાખ્યાં રે, નમો. ત્યારે ધનુષ બંન્ધોએ નાખ્યાં રે, નમો.
 વદતા હરિહર બેટાડયા રે, નમો. પડિયા ભેદા ફરીને ઉઠાડયા રે, નમો.
 પછી તેડયો બાણાસુર રાય રે, નમો. તે તો નમ્યો હરિને પાય રે, નમો.

વળણુ

મસાર આનંદ પામિયો, પ્રમત્ર થયા બ્રહ્માય રે;
 વિપ્ર પ્રેમાનંદ કહે કયા, હવે વિવાહ કષ્ટ પેરે થાય રે.

કરતું ૪૧ સુ

રાગ સારંગ

વળી શુકશ વહે રે વચન, સાંભળો પરીક્ષિત રાજન;
 બ્રહ્માએ હરિહરને બેટાડયા, પડયા ભેદા તે ફરીને ઉઠાડ્યા. ૧
 તમો બંન્ધો કરો એવાં કામ, તો પૃથ્વીનો કુણુ કામ;
 ઇંદ્રે કીધો અમૃત પરમન, બિહયા ભેદા તે નવજોખન. ૨
 છૂટ્યું બંધન, અનિરુદ્ધ મળિયા, ધણાદિવસના વિભોગટળિયા.
 બાણાસુર તે પાએ નમિયો, હાથ કાપ્યા તે દુઃખ સમિયો. ૩
 જવર પ્રગટયા ફતા ને સાત, બ્રહ્મા, પ્રત્યે કહે છે વાત;
 જવરે બ્રહ્મા પ્રત્યે કહ્યું, સ્વામી, આજ્ઞા આપો ત્યાં રહું. ૪
 બ્રહ્માજી કહે છે વાણી, તમે રહેજો જગતર્માં જાણી;
 અર્ધો મનુષ્ય-દેહને દાર, અર્ધો વનસ્પતિ મોગર. ૫
 ત્યાં રહેજો તમારો વાસ, એમ જવરની પૂરી આશ;
 ઝોખાહરણુ સુણે ધરી ભાવ, તેનો જાય અજરણુ તાવ. ૬

- શુકદેવ કહે, સુણ રાય, હરિ હર તણે। સમુદાય;
કહે હરિને, તેડાવે જન, વિધિએ આપુ કન્યાદાન. ૭
- આપી આત્મ શ્રીકૃષ્ણે આવી, જાદવને લાવે સમજાવી;
અકૂર સાતકિ જન્યો ગયા, જાદવ-કુટુંબ સહુ લાવિયા. ૮
- હાંડે જાદવરાણી મોડામોડ, ટોળે યાત્રી છપ્પન કોડ;
રાય લખી લખી પત્ર તેડાવે, હામહામથી સહુકો આવે. ૯
- રાયે રચના કીધી સારી, લીધ્યો મંડપ કનકની ગારી;
હેમગિરિ વિંધ્યાચળ બોલાવ્યા, ઉદયાચળ અસ્તાચળ આવ્યા. ૧૦
- ત્રિકુટાચળ મેરુ મૈનાક, મધમાદન ગિરિ ચક્રવાક;
અજમેલ ગિરિ મુશીલશૃંગ, બ્રહ્માગિરિ નતાલ અમંગ. ૧૧
- માગ્યા તૂંગ્યા શહેરમાં જોર, ધક માદવગિરિ શાશ્વેર; (૧)
દેવગિરિ કનકાચળ પધરાવ્યા, અષ્ટકુળ પર્વત ત્યાં આવ્યા. ૧૨
- આવ્યા દેવ ઠાટિ તેત્રીશ, ઋષિ સર્વે દે આશીશ;
નવ કુળ તેડાવ્યા નાગ, આવ્યા મોટા રાય સુહાગ. ૧૩
- તેડ્યાં રાજકુળ છત્રીશ, જાગ્યક જન આવ્યા બહુ દિશ;
અનિરહને પીઠી યોજાય, શુભ નારીઓ મંગળ ગાય. ૧૪
- પીઠી ચડાવે પટરાણી, જાદવ-સ્રીઓ ગાએ સાધુ વાણી;
પંચ શબ્દ કુંડુબિનાદ, રાજે વાજિત્ર ગોલા વાદ. ૧૫
- જોવા ત્રિભુવનથી સહુ આવ્યા, રાય બાણુને મન ધણુ બાવ્યા;
બાણુ ઉતારે ઉતારાવે, કૃષ્ણજી અહ્યાંતિકે કરાવે.
વિવાહ મંગળની રચનાય, સમર્થ વરધોડાની યાય. ૧૭

વળણુ

વરધોડો ચડે અનિરહનો, જાદવ તત્પર યાય રે;
બાણુસુરને માંડવે, જાદવ-રાણી ગીત ગાય રે.

કરવું ૪૨ મું

રાજ દેશ

આદિતની ધરુણી, હાં રે તમે નિદ્રામાં પોઢો;	
અનિરુદ્ધને તેલ સીંચારો કે, રાંદલ જાગવો રે.	૧
પ્રહલાન્તી ધરુણી, હાં રે તમે નિદ્રામાં પોઢો;	
અનિરુદ્ધને તેલ સીંચારો કે, સાવિત્રીને જાગવો રે.	૨
ચંદ્રમાની ધરુણી, હાં રે તમે નિદ્રામાં પોઢો;	
જીયાવરને તેલ સીંચારો કે, રોહિણીને જાગવો રે.	૩
શ્રીકૃષ્ણની ધરુણી, હાં, રે તમે નિદ્રામાં પોઢો,	
અનિરુદ્ધને તેલ સીંચારો કે, લક્ષ્મીને જાગવો રે.	૪
પ્રદ્યુમ્નની ધરુણી, હાં રે તમે નિદ્રામાં પોઢો;	
અનિરુદ્ધને તેલ સીંચારો કે, રતિ વહુને જાગવો રે.	૫
મહાદેવની ધરુણી, હાં રે તમે નિદ્રામાં પોઢો;	
ઝોખાને તેલ સીંચારો કે, ઉમિયાને જાગવો રે.	૬
ગણપતિની ધરુણી, હાં રે તમે નિદ્રામાં પોઢો;	
ઝોખાને તેલ સીંચારો કે, સુધજૂધને જાગવો રે.	૭
બાણાસુરની ધરુણી, હાં રે તમે નિદ્રામાં પોઢો,	
ઝોખાને તેલ સીંચારો કે, બાણમતી જાગવો રે.	૮

વળણ

તેલ ચંપેલ ચડાવો, સજની, સર્વે મળાને આવો;
નિદ્રામાંથી જાગત યધને, ગીત મધુરા ગાવો.

રાજ ઘોળ

પીઠી ચોળો પીઠી ચોળો પટરાણી રે, મગ દળો મગ દળો હો રાણી રે.
પગ ધુઓ પગ ધુઓ વરની ભાભી રે, ઝોખાજી તો રહેજો અખંડ સોહાગી રે.
ચંદન ચરમ્યાં. છે અપાર રે, ભૂષણ પહેરાવ્યાં છે સાર રે.
વર તો વરધોડે ચડિયા રે, અશ્વ અનુપમ ને હીરા જડિયા રે.

તેના તેજ તણો નહિ પાર રે, ત્યાં તો નીરખે છે નરનાર રે.
નીરખી નીરખી દીએ છે આશીશ રે, જ્યાંવર જીવજો કોડ વરીશ રે.

કડવું ૪૩ મું

રાખ ધનાશી

વળા તે વિહિવા આડિયો ને, જીત્યા જાદવરાય;
રુક્મિણી-મન આનદ ધણો રે, ત્યાં તો માનુની મંગળ ગાય.
અનિરુદ્ધજીની ધોડલી.

સાજન સહુ ટોળે મળ્યા ને, સુરિનર મળ્યા હો અપાર;
પાનનાં આખ્યાં બીડલાં, તે પર શ્રીફળ ફોફળ સાર. અનિરુદ્ધજીનીં
ચૂવા ચંદન છાટણાં રે, ઠેસર કુંકુમ સાર;
ભાટ બંદીજન બહુ મળ્યા, તે તો ખોલે છે જયજમકાર. અનિરુદ્ધજીનીં
વાજિત વાગે અતિવણાં ને, માહીં બેરીનો નાદ;
ઢોલ દદામા ગડગડે રે, ત્યાં તો સરણાધ્યે લીધો વાદ. અનિરુદ્ધજીનીં
અપ્સરા નાચે ઇંદ્રની, માહીં નારદ તુંગરુ ગાય;
મધુરીશી વેણા વાજતી, એનો આનંદ ઝોચીવ થાય અનિરુદ્ધજીનીં
સામેલા સર્વે શોભતા ને, અસવાર થયા વરરાય;
ધનમન તેજ નચાવતા રે, એવા સુર નર અતિ હરખાય. અનિરુદ્ધજીનીં
શોણિતપુર પાટણ બહુ રે, ફૂવડે સોહાવી વાટ;
અનિરુદ્ધ વર ધોડે ચડયા રે, ત્યાં જોરીએ સોહાબ્યાં હાટ. અનિરુદ્ધજીનીં
ચંચળ ચાલે ચાલતી ને, રમે રાતે વાન;
મખિયરડે મોતી જડયાં રે, ધોડીનું પંચકલ્યાણી નામ અનિરુદ્ધજીનીં
પલાણુ પરવાળાં તણાં ને, નંગ પીરોગ્ગ સાર;
રતન-જડિત ખે પિંમડાં રે, તેની ઝગમગ જ્યોત અપાર. અનિરુદ્ધજીનીં
ઘાટ તે પહેચી શોભતા ને, રામણ દીવો હાય;
મોડ બાંધ્યો રાણી રુક્મિણી રે, જેને કૃષ્ણ સરખા નાય. અનિરુદ્ધજીનીં

છત્ર ચામર ને વાવટા રે, દીવાનો નહિ પાર,
 પૂઠે તે આવે જનરહી રે, તે તો મગલ ગાતી નાર. અનિરુદ્ધજીનીં
 વર વહેના થઈ તોરણ ચડ્યા રે, સાળો છાંટે નીર
 તેને મનવાંછિત આપ્યું રે, પછે જાળઠે જીભા વીર અનિરુદ્ધજીનીં
 સામું આવી સળંગ થઈ રે, પહોતી મનની આશ,
 ઓખાને અનિરુદ્ધ પરણ્યો રે, શુભ ગાય પ્રેમાનંદદાસ અનિરુદ્ધજીનીં

કડવું ૪૪ મુ

રાગ ત્રિતાલી ઓપાઈ

અનિરુદ્ધ ત્યાં મડખે આવ્યા, બાણાસુરને મન ધણ બાબ્યા
 મુખથી બોલ્યા અમૃત વાણી, પૂજે પારવતી પટરાણી.
 ધૂશળ મુશળ રવઈને ત્રાક, પૂજી તાણ્યુ જીવાવરનું નાક.

જિભાસ

ધૂશળે મા પૂજીશ ઉમયા, ધૂશળે વૃષભનું જોતરુ રે,
 મુશળે મા પૂજીશ ઉમયા, મુશળે અમૃત ખાડણુ રે. ૧
 રવાઈએ મા પૂજીશ ઉમયા, રવાઈએ મહીનું વસોવણું રે,
 તરાકે મા પૂજીશ ઉમયા, તરાકે એ વિશ્વનું ઢાંકણું રે. ૨
 સરૈયે મા પૂજીશ ઉમયા, સરૈયા વૃષભનું ચારણું રે,
 છડી પીંડીએ મા પૂજીશ ઉમયા, છડી પીંડીએ હંદરવો ખણું રે. ૩

રાગ ત્રિતાલી ઓપાઈ

કારી નાખી જો છડી પિંડી, ઉમયા હરખે હરખે હીંડી;
 મજે ઘાટ ધાલીને તાણ્યા, જીવાવરને માથરામા આણ્યા. ૧
 આડા અનરપટ ધરાય, હસ્તે હસ્તમેલાપક થાય,
 જોશી ઠહે છે સાવધાન, ગર્ભાચાર્યને દે અતિ માન. ૨
 સહુ મળી ત્યાં મગળ ગાય, એવા આનંદ ઓત્તમ થાય,
 આવી બેઠા મોટા રાખન, બાણાસુર તે દે ધણું માન ૩

વળણ

કોડ પહોતા મન તણા, અમે આખ્યા પાન રે; ૪
વર વહુ આખ્યા ચોરીએ, દે બાણુ કન્યાદાન રે.

કડવું ૪૫ મું

રામ કન્યાશ્રી

સુર અસુર તો આવી મળ્યા, મનમાં તે આનંદભર;
બાણુરાય ને પ્રદુમન, કરવા બેઠા મધુપર્ક. ૧
હરિ હર સભામાં બેઠા, સુર તે તેત્રીસ કોડ;
અવર રાણા ને રાયજી, સરખા તે સરખી જોડ. ૨
વાનિત્ર વાગે અતિ ધણાં ને, બંદીજન કહે શુભ કૃત્ય.
રામ રંગ ચૈકાર યાય છે, કરે અપ્સરા નૃત્ય; ૩
શુકાચાર્ય કહે બાણુરાયને, ઘોને કન્યાદાન;
આ દિવસ નહિ આવે ફરી, સાંનિધ્ય શ્રીભગવાન. ૪
બાણુરાય કહે, શીઘ્ર મંગાનું. ને જોઈએ તે આન;
કન્યાદાન હઈ કોડથી, અનિરુદ્ધને શ્રીમહારાજ. ૫
જળપાત્ર કુંકુમ દધિ દુર્વા, શ્રીફળ ફેફળ જેહ,
કનકપાત્ર કર ગહીને, રાણીજી લાભ્યાં તેહ. ૬
વેદમંત્ર-હિચારથી, કરે પૂજા તતખેવ;
પૂજાપો વિવિધ ચડાવે, બણીને ઋષિ દેવ. ૭
કર અંજલિ લાઇને, પછે બોલિયો રાય બાણુ;
કન્યાદાન થ્યો અનિરુદ્ધજી, જોકું છું બે પાણુ. ૮
અનિરુદ્ધ કર આગળ કરે, મનમાં અતિ હિલ્લાસ;
ઝોખા અનિરુદ્ધ રાજી ચયાં, કીધું નેત્રમાં હાસ્ય. ૯
સુતાનો સંકલ્પ કરીને, હરખ્યો રાય બાણુ;
તે દાનની દક્ષિણા પછી, આપિયાં કોટિક દાન. ૧૦

ગજ અશ્વ ને ભૂમિ દાસી, કનકપાત્ર અનેક;
શુક્રદેવ કહે પરીક્ષિતને, કહેતાં ન આવે છેક. ૧૧

કડવું ૪૬ શું

રામ ત્રિતાલી ઝોખાઇ

મગજ ફેરા ત્યારે ફરાય, મળી માનુની મંગળ માય;
હાં ધરે બાણ મનમાંય, સાનિધ્ય શીવૈકુંઠરાય. ૧
પહેલે મંગળે ત્યાં માર, આપ્યા રથ સહિત તોખાર;
બીજે ઘેનુ આપી અપાર, ત્રીજે કુંજર ફેરી હાર. ૨
ચોથે કૂંચી સહિત ભંડાર, આપી કીધો છે નમસ્કાર;
બાણાનુર બોલ્યો મુખ વાણ, મંપુટ કરી બે પાણ; ૩
હું તો સેવીશ તમારાં ચરણ, શુદ્ધ રાખજો અંતઃકરણ;
એમ રાધે કન્યાદાન દીધું, વિવાહ-કર્મ સંપૂર્ણ કીધું,
હરિનો કોઇ ન જાણે પાર, બંન્ધો કોઈ સુી બરતાર. ૪

વળણ

કારજ પૂરણ, મંગળ વસ્ત્રાં, જોવા મળ્યો મંસાર રે;
ચોરીમાં દપતી બંન્ધો, આરોગે કંસાર રે. ૫

કડવું ૪૭ શું

રામ ત્રિતાલી

કસાર જમો જમો, રે જમાઇ, તારી રૂઢી દાસે કમાઈ;
છોરા, તું તો કાળો ન કળિયો, છોરા, તું તો શીખોમાથી સડિયો. ૧
છોરા, તું તો નખ જેવડો નાનો, કેમ આવ્યો હૈયા છાનો;
મારી બોળી ઝોખા જડેન, તારાં ચોર તણાં છે ચેન. ૨
મારી કન્યા ન જાણે કાંઈ, તેને કપડે કીધું તે સાંધ;
હૈયા, છત્રપતિએ ઝાલ્યો, કેવો કારાગૃહમાં ઘાલ્યો. ૩

- તારા બાપનેા બાપ તેડાવ્યો, તેણે પગે લાગીને છોડાવ્યો;
 તારી કમળા માતા છે ધાડી, તુને નવ દેખાડે ઘીની વહાડી. ૪
- તારો પિતા જે છે કામ, તેનું ચંચળ ચિત્ત, નહિ કામ;
 સ્થામ રામે શું લકાવ્યાં લાડ, જેણે ખાધું અન્ન-બરવાડ. ૫
- અમને દાનવને માનવ જોતાં ખામી, નીચ વરેઠીય કન્યા પામી;
 તારો વંશ તો ભર્યો કામ, તેણે લગવ્યું બાણાસુરનું નામ. ૬
- કર્ણાથી પેડો તું ખંખોળા, તેં તો છેતરી ઝોખા બોળા;
 તારા પુણ્ય તણો નહિ પાર, રાત્રપુત્રી પામ્યો પીંડાર. ૭
- રૂડી વહુ પામ્યો તુ રાય, એક વાર અમ આમળ નાય;
 એમ રામા કરે બહુ રીત, અન્યોઅન્ય ગાય છે ગીત. ૮
- વળતી દેવકન્યા ગાય વરણી, તે તો કેશવની જનરણી;
 તમે લાંબી શું લૂકી દલાવો, રૂપે જૂંડણુ સરખી બાવો. ૯
- અમારો અનિરુદ્ધ તીખો મરી, એ તો સ્વપ્નામાં મયો વરી;
 કન્યાને મન એ વર બાવ્યો, તેણે આંદર દહને તેડાવ્યો. ૧૦
- વર વહુ એકઠાં મળિયાં, બાણાસુરનાં તે હૈડાં દળિયાં;
 તેણે કોપો એ ઉપર ઠોપ, બાળ્યાં કવચ ને વળા ટોપ. ૧૧
- શું થયું સિંહસતને સહાયા, હરિ હળધર કેવલ ધાયા;
 અમારા સ્થામ રામ જ્યારે રૂઠા, ત્યારે વેવાઈ કીધા દૂંઠા. ૧૨
- રણમાં રઝળ્યા રાણાના અંગૂઠા, છોડી આપીને શ્રવતા છૂટયા;
 મેં મારીને કન્યા લીધી, ધર વસાવવા વહુઅર કીધી. ૧૩
- એમ ગીત ગાય છે વગણી, વર કન્યા તે જીડપાં પરણી;
 ઋષિ સદસ્ય અઠચારી ધીસ, દે છે વધૂ વરને આચારીશ. ૧૪
- મામણુ ઉચિત પામ્યા દાન, સદુને મંત્રોગે ભમવાન;
 અતિ આનંદ ઝોગવ યાય, નારી ગીત અનુપમ ગાય. ૧૫

વળણુ

- ધર વસાવવા વહુઅર કીધી, ઘેર જાયું આનંદ રે;
 ખરપર વિનોદની વારતા, દહે ભટ પ્રમાનંદ રે. ૧૬

૬૬૫ ૪૮ મું

શમ સામઘી

સાંભળો પરીક્ષિત રાય જી, કંસાર પૂરો થાળી માંય જી;
ધ્રુત ખાંડ નાખી લાવી જી, રાણી માપરા મધ્યે આવી જી. ૧

હાળ

કંસાર રીતે ને પરમ પ્રીતે, આરોગે નર નાર;
સ્વજન નરખે ને મન હરખે, જીલટ અંગ અપાર. ૨
જાદવ સઘળા જાનૈયા, માનિયા જેમ દેવ;
તેલમર્દન અંગમર્જન, કરે છે સેવક સેવ. ૩
ખાન ખાન બક્ષ બોજન, નાનાવિધ પકવાન;
જાનને ધણું માન દીધું, રીઝવ્યા ભગવાન. ૪
ધૂધરા ધમકે, ઢોલ ઢમકે, યાય છે સંગીત માન;
અપ્સરા નાયે ને રાય રાયે, જાયક પામે દાન. ૫
હાથા તોરણ બારણે, કેસર અંગ ઢોળાય;
ભાતભાતના મુગંધાદિક, અંગ લેપન યાય; ૬
મંડપ શોભા મહામનોહર, વિવિધ ચેરનાં કામ;
ઠહે કવિ, ત્યાં શું વખાણું, દોડે પહોંચે હામ. ૭
શ્રીકૃષ્ણ શિવ સભા મધ્યમેદા, જાદવ છાપન કોડ;
અનિરુદ્ધ ઓખા જિરાજતાં, જાણે માલતી ચંપક છોડ. ૮
શ્રીકૃષ્ણ જાદવ વદે વાણી, સાંભળો બાણુરાય;
પહેરામણી પ્રહુમને કરી, જાન કરો વિદાય. ૯
વિદાય આપો રાય અમને, યાય છે બહુ દિન;
બાણુસુર કહે, વેગે કરીને, આગા દેશું સ્વામિન. ૧૦
ચરણરેણુ હું તમારો, મારો શો અધિકાર;
જે જોઈએ તે લખાવો, હું આપી કરું નમસ્કાર. ૧૧

કડવું ૪૯ મું

રામ ધન્યાથી

સાત્યકિ કહે છે, લખો કામળમાં, એક લાખ માતંગ;	ગાયજી.
સાનસંગાથે પાણીપંથા, પંચ લાખ ગુંગ;	રાયજી.
રથ પટકુળ પામરી સુરભિ, ઘટે ને રોકારોક;	ગાયજી.
મન ધન્યકવું અમે માગીને લીજે, ન રહે મનમાં રોક;	રાયજી.
છાપન કોડ જાદવને કાળે, આયુધ સહિત શયુગાર;	રાયજી.
જાદવજીવતી ને કોઇ ધેર છે, તેને પટકુળ સાર;	રાયજી.
દેવકી રુદ્રમિણી રાહિણી રેવતીને, આપો સોળ શયુગાર;	રાયજી.
સુભદ્રાને ચીર પાંચ-વરણું, વળા સોળે શયુગાર;	રાયજી.
અનેક ગામ ને દેશ જ આપો, તો હાથ ધરે શ્રીરામ;	રાયજી.
લક્ષ ગામ ચાર દેશ આપીને, કરે પ્રજાને પ્રજામ;	ગાયજી.
રોક જોઇએ તો સોનું રૂપ, જગાભદ્રને પૂછો તેહ;	ગાયજી.
પ્રજામ વહેવાઇ તમારો, મનમમતી વસ્તુ જેહ;	રાયજી.
ધણું અમે શુ લખાવીએ રાણા, સગપણ સાધ્યા હાડ;	રાયજી.
જમાઇ ને માગે તે આપો, તેમાં અમને ગા પાડ;	રાયજી.
જૂરસી દક્ષિણા જાણજીને આપો, તેનો અહીં શો આંક;	રાયજી.
જન જયકને સહુ કોઇ આપે, ને હોય દરિદ્રી રાંક;	રાયજી.
રીતભાત સાત્યકિએ લખાવી, તે સર્વે આપી બાણુરાય;	ગાયજી.
કર જોડીને જોહો સમુખ, શ્રીકૃષ્ણને નમ્યો પાય;	રાયજી.

વળજી

પાય નમ્યો પરિણાને, આનંદ અંગ ન માય રે;
 છાપન કોડને પહેરામણી કરી, પૂજ્યા ત્રિભુવનરાય રે.
 ત્રિભુવનપતિ મંત્રોપિયા, આપ્યા વસ્ત્ર વાદન રે;
 પુત્રી આપી પાથે લાગ્યો, કોધી સ્તુતિ સ્તવન રે.

કહ્યું ૫૦ મું

રાજ ધન્યાથી

પુત્રી પધારો રે, સૌભાગ્ય સાસરે, ભાગ્ય તમારું રે, વૃદ્ધના કૃષ્ણ કરે;
અમે અપરાધી બહુ, અવગુણુ ભર્યાં, પુત્રી, તમનેરે અતિ દુખિયાં કર્યાં.

રાજ જિજ્ઞાસની

- દુઃખ પામી દીકરી તે, મગણુ લગી કેમ વીસરે;
માતા પિતા વેરી થયાં તારાં, મનની ખટખટ કેમ નીસરે. ૨
- બાપ, બાપે તુંને બંધનમાં રાખી, દુઃખ વેઠ્યું બહુ, દીકરી;
મોહું ધર કુળ પામી તે તો, તું તારે ભાગ્યે કરી. ૩
- હિમ પુણ્યે ઓખાખાઇ તમો, પામ્યાં અનિરુદ્ધ નાથને;
તે સુખ આગળ દુઃખ વિસાર્યું, જોખમ બાલુના હાથને. ૪
- શિક્ષા દહ તને, દીકરી, મારી તારી લાજ વધારજે;
જો પ્રીતે પિયુ આજ્ઞા આપે, તો પિયરભણી પધારજે. ૫
- હિમસેન હળધર પ્રહુમન, વાસુદેવ ત્રિભુવનધણી;
શ્વશુર પક્ષમાં સર્વ કુટુંબની, સેવા ભક્તિ કરજો ધણી. ૬
- રુક્મિણી જાંબુવતી ને ભદ્રા, સત્યબામા સત્યા સુંદરી,
લક્ષ્મણા કાલિંદી વૃંદા, અષ્ટ પટરાણી ખરી. ૭
- રતિ રંભાવતી દેવકી, માયાવતી સતી દેવતી;
રજે દીકરી આજસ કરતી, તું ચરણ તેનાં સેવતી. ૮
- શ્દી શૂંડી વાત સાંભળી હોય, કોઇ આગળ નવ ચહેરીએ;
ઉઘાડા કેશ ન મૂકીએ, ધણુ ઝીણું વસ્ત્ર ન પહેરીએ. ૯
- કામ ધરનાં બતાવ્યાં કરીએ, ન કરીએ કાંઈ અરુપરું;
પૂજ્યા પૂઠે સદમ સાદે, બોલીએ જાહેને ખરું. ૧૦
- પાત્ર પગે નવ ઠેલીએ, ક્ષમા રાખીએ બહુ હિદરે.
આધું ઓઢી ચાલીએ, રાખીએ દષ્ટિ ભૂમિ-પરે. ૧૧
- સંતાપ સાસરે ન કીજીએ, પિયરને ન વખાણીએ;
લક્ષ દુઃખ હોય સાસરે, પણ સ્વામીને ન જણાવીએ. ૧૨

દાસી માણસનો સંગ ન દીજો, નીચને મળ્યે માહું સહી;
 સાસુ રીસ કરે ધણી, બાપુ સામે બોલ કરીએ નહિ. ૧૩
 સાસુ નણંદાને જોડાણીની, સેવા બકિત કરજો ધણી;
 પંર-ધેર નિત્ય જમએ નહિ, ગયે હલકાઈ ચાયે આપણી. ૧૪
 મોટે સ્વરે હસીએ નહિ, કાંઈ સાથે તાળા નવ દીજએ;
 જામાં રહી ઉધાડા માથે, પુત્રી, પાણી ન પીજએ. ૧૫
 બરચાર પહેલું જમીએ નહિ, બાપ, ઉચ્છિષ્ટ જમીએ નાપનું;
 તુકારીએ નહિ સેવક આદે, મન રાખીએ સર્વ સાપનું. ૧૬
 માત' પિતા ને બાત બગિની, પિયર-સુખ ન સંભારીએ;
 આવો બેસો જીજી ઠહીને, કુળની લાજ વધારીએ. ૧૭
 સહુને ગમતું બોલીએ, બાપ, અહંકાર કરીએ નહિ;
 હસતું વદન નિત્ય રાખીએ, સુખ દુઃખ સમાન ગણીએ સહી. ૧૮
 દિવસે ન સૂઈએ, દીકરી, બહેન, વચન પિયનું પાળીએ;
 સામુજી જ્યારે સાદ કરે, ત્યારે જીજી કરી ઉત્તર આલીએ. ૧૯
 જ્યારે જોડની લાજ કીજો, ન બોલીએ જાયે સ્વરે;
 એમ ધણી શિક્ષા દઈ માતા, પુત્રીને વિદાય કરે. ૨૦

વળણુ

વિદાય કરે પુત્રીને, ધન વસ્ત્ર દઈ અપાર રે;
 માત પિતા વળાવવા આવ્યા, સાથે કુટુંબ પરિવાર રે. ૨૧

કહતું ૫૧ મું

રામ ધન્યાશ્રી

બાણાસુર મળી ધેર જાય રે, સદુ મુવાસણ ગીત ગાય રે;
 અનિરુદ્ધ પામ્યો શુભ કન્યાય રે, ત્યાં જાદવ હસતા જાય રે. ૧
 સાહેલી મળી સદુ ટાળે રે, અન્યોઅન્ય મળીને બોલે રે;
 પછે ગીત ગાય છે વરણી રે, યોખાને લઈ જાય છે પરણી રે. ૨

રામ ફટાણાની ચાલ

આવ્યો આવ્યો દુવારકાની ચોર, એના વડપિતાએ ચારચાં ઢોર,
 લાખેણી લાડી લઈ ગયો રે. ૧૬
 એનું શું કરીએ વખાણ, એણે જીત્યો તે રામ બાણ, લાખેણી-
 આવ્યો આવ્યો કામકુમાર, જદુકલનો એ કુંમાર, લાખેણી-
 આવ્યો આવ્યો નંદતણો ગોવાળ, એ તો મામા કંસનો કાળ, લાખેણી-
 આવ્યો આવ્યો દળધર કેરો વીર, ગાયો ચારી તે જન્મનાતીર, લાખેણી-
 આવ્યો ગોપીએનો ખાખણચોર, એ તો નામર નંદકિશોર, લાખેણી-
 એની મધુરી છે બહુ વાણી, એનો વડપિતા મહીનો દાણી, લાખેણી-
 એને મન આનંદ બહુ થાય, સખી આખાને લઈ જાય, લાખેણી-
 એમ સહિયરો ગાએ ગીત, મન આણીને બહુ પ્રીત, લાખેણી-
 તિહાં આનંદ સહુને થાય, બટ પ્રેમાનંદ જય મોય, લાખેણી-

રામ ફટાણા

આખાખાઠ આત્મા આલજીહાર, સાચ મૂક્યો સહિયર તણો રે;
 મૂક્યાં માતપિતા પરિવાર, માથ લીધો જલવ તણો રે. ૧
 આખાખાઠએ બરિયાં નયણે નીર, મનમાં આનંદ અતિ ધણો રે;
 ચિત્રલેહા આવી દેવા ધીર, મિલાપ કરી આખા તણો રે. ૨
 બંન્થો બેંટચાં દેડાં સાથ, મનમાં આનંદ પામ્યાં રે;
 બલે પામી તું અનિરુદ્ધ નાથ, દુઃખ તે સધળાં વામ્યાં રે. ૩
 આપણુ રમતાં સહિયર સાથ, મુખમાં તે બહુ મહાસતાં રે;
 હવે લીધો બાઘ જલવ-સાથ, અમને મૂકી થયાં ચાલતાં રે. ૪
 મોટું ધર પામી સહિયર તું, રાજી હું મનમાં થઈ રે;
 મુખમાં તારે બાકી શું, પીડા દુઃખ મન તણી ગઈ રે. ૫
 બહેની, ડાહ્યાં યાજે આપ, માયા મનમાં રાખજો રે;
 બોલ્યું આલ્યું કરજો માફ, વહેણ તે દર્શન દાખજો રે. ૬
 ત્યારે કહે છે આખાખાઠ, ચિત્રલેહાને પાવે પડી રે;
 બહેની, દુઃખ સાચી સગાઈ, સહુ સહિયરમાં તું વડી રે. ૭

- બાઈ, તેં જાણ્યો મારો હાથ, રક્ષા કીધી મુજ તણી રે;
 મેળવી આપ્યો તે અનિરુદ્ધ નાથ, દયા આણી તેં ધણી રે. ૮
- ન્યારે જપતી પતિ મનની માંહી, વ્યાકુળ બહેની દુઃખતી રે;
 મુખોપ કંઠતી મુજને ત્યાહી, સમજ મુજમાં ન દતી રે. ૯
- અનેક ગુણ છે તારા, બહેન, તે મુજને નહિ વીસરે રે;
 તુજ વિના મુજને નહિ ચેન, હેતે મુજ હૈકું ઠરે રે. ૧૦
- બાઈ, તુજને કહું આપોઆપ, સહિયર, કે દિન આવશ્ય રે;
 અપરાધ મારો કરજો માફ, કુશળતા તમને કહાવશ્ય રે. ૧૧
- એમ ઠહી બરતી નયણે નીર, ચિત્રચેહા છાતી રાખતી રે;
 બહેની, બીજે તાગ ચીર, હૈકું સાથે ચાંપતી રે. ૧૨
- એટલે આવી આખાની માત, નયણે નીરધારા વહે રે,
 પુત્રી, મારી સાંભળ વાત, મુજ શિખામણ મન લહે રે. ૧૩
- તુજને કહેતી મુજની વાત, દૂર પધારણો દીકરી રે;
 હવે મુજને કોણુ કરશે ચાંત, કોને જોઈને રહું ઠરી રે? ૧૪
- બહેની, મધુરી બોલતી વાણ, તે મુજને બહું સાબરે રે;
 વહાવી, તું તો મારા પ્રાણ, વિસારી નહિ વીસરે રે. ૧૫
- બહેની, શકાં તારા બાગ્ય, દિખાવ્યો જાદવ સાથને રે;
 પુત્રી, રહેજો અખડ સૌભાગ્ય, પામ્યા અનિરુદ્ધ નાથને રે. ૧૬
- એમ દીધો ત્યાં આશીર્વાદ, મહિયર વહેલાં આવજો રે;
 સેવો પવિત્ર સાસુના પાદ, દુઃખ હોય દોલલાં કહાવજો રે. ૧૭
- આખાબાઈ, રહેજો દારિકામાંહી, ત્યાં અમને મંભાગજો રે;
 'ગામતી નહાજો જઈને ત્યાંહી, તણે પક્ષને તારજો રે. ૧૮
- એમ ઠહી દેગ રહી ત્યાં માત, નીરખે છે નયણા બરી રે;
 એટલે આવ્યો સહિયર-સાથ, મળવા તૈયારી કરી રે. ૧૯
- સાસરે જાઓ છો તમે, બહેન, મમશે નહિ અમને કંઈ રે;
 તુજ વિના નહિ અમને ચેન, સખી, તું સખી કે નહિ રે. ૨૦

બહેની, રમતાં આપણુ સાથ, સહિયર ટાળે સદુ મળી રે;
 હવે પાખ્યાં અનિરુદ્ધ નાથ, પાછાં પિયર આવજો વળી રે. ૨૧
 બહેની, તું મા આંસુ પાડ, છાતી રહેને તું જરી રે;
 એટલે ત્યાં આવ્યો કૌભાંડ, બહેની, વાત કદુ ખરી રે. ૨૨
 અદકી ઝોછી કહી હોય વાત, તે મનમાં નવ રાખજો રે;
 ક્ષમા કરજો, મારી માત, વહેલાં મુખકું દાખજો રે. ૨૩
 એમ સર્વે મળી ભેટયાં ત્યાંહે, માતપિતા સહિયર સદુ રે,
 વાત કરે છે માંદોમાંહે, મનમાં આનંદ છે બહુ રે. ૨૪

વળણુ

ઝોખાને સંતોષિયાં, ન્યૂત ન રાખી કાંઈ રે;
 જનીવાસે ગોત્રજ આગળ, દોરડો કેમ છોડાય રે.

કડવું પર મું

રાગ ધોળ મંજળ

બ્રહ્માએ વાળી ગાંઠ, છખીલી, દોરડો નવ છટે;
 તારો મહાદેવ બાપ તેડાવ, હો લાડી, દોરડો નવ છટે. ૧
 તારી પાર્વતી માત તેડાવ, હો લાડી, દોરડો નવ છટે;
 તારો ગણપતિ બ્રાત તેડાવ, છખીલી, દોરડો નવ છટે. ૨
 તારો બાણસુર બાપ તેડાવ, હો લાડી, દોરડો નવ છટે;
 તારી બાણમતી માત તેડાવ, છખીલી, દોરડો નવ છટે. ૩
 તારો કૌભાંડ કાકો તેડાવ, હો લાડી, દોરડો નવ છટે;
 સર્મા સર્વેને વેગે કદાવ, છખીલી, દોરડો નવ છટે. ૪
 હવે કન્યાની જનરડી ગાય, હો લાડા, દોરડો નવ છટે;
 ત્યાં તો આનંદ ઝોચ્છવ થાય, છખીલા, દોરડો નવ છટે. ૫
 બ્રહ્માએ વાળી ગાંઠ, હો લાડા, દોરડો નવ છટે;
 તારો શ્રીકૃષ્ણ વડવો તેડાવ, છખીલા, દોરડો નવ છટે. ૬

તારો પ્રહુમ્ન બાપ તેડાવ, હો લાડા, દોરડો નવ છટે;
નારો હળધર કાકો તેડાવ, છખીલા, દોરડો નવ છટે. ૭
તારી રતિ માત તેડાવ, હો લાડા, દોરડો નવ છટે;
તારી ગોવાળ-મંડળીને કહાવ, છખીલા, દોરડો નવ છટે. ૮

વળણ

એમ રીતમાત ત્યાં કરી, ગોત્રજને લાગ્યાં પામ્ય રે;
ગોર આશીસ દે ધણી, બાણાસુરની કીધી રક્ષાય રે. ૯

કડવું પડ મું

રામ સિંધુરો

પવિત્ર કીધું અસુર-કુલ ને, વહેવાઈ વિશંબર યવા;
પુણ્ય મારાં પૂર્વ જન્મનાં, પ્રભુજીએ કીધી દયા. ૧
પ્રહ્લાદ-અર્થે તૃસિંહ હવા ને, હિરણ્યકશિપુ ઉદ્ધારિયો;
ખાલિ કારણ વામન હવા, મારા જુગનો બાર હિતાગિયો. ૨
હિરણ્યાક્ષ માટે વરાહ હવા, એમ બાણે વાળી ઓચરી;
સર્વપેં મુને ધણી કૃપા ને, અનિરદે ઓખા વરી. ૩
અપરાધ મારો ક્ષમા કરીએ, હરિ, તમ સામે હું વદયો;
એવું કહીને રાવ બાણાસુર, કૃષ્ણને પાત્રે પડયો. ૪
બેટો કીધો કર ગ્રહી, શ્રીકૃષ્ણે વખાણ્યો બહુ;
જહુકુલ દિપાવ્યું અમારું ને, તમ પુત્રી ચર્ચા વહુ. ૫
અ-યો-યે માન દીધું, જાદવ સહુ તત્પર થાય;
સાસરે વળાવી ઓખાને તે વારે, માતા દે શિક્ષાય. ૬
પુત્રી, પિયરને દિપાવજો, ને પામ્યાં મોટું સાસરું;
જરા દમાજો, દીકરી, હાપણ જરા રાખો ખરું. ૭
એમ કહી ઓખા વળાવ્યાં, બેટચાં પુત્રી માય;
મન વળાવી વળ્યો પાછો, આનંદે બાણરાય. ૮

ટેલાસ મયા ગિરિગપતિ, કૃષ્ણ પધાર્યા દ્વારામતી;
 ઝોખા અનિરુદ્ધ ઘેર આઘ્યા, બેટચા રુક્મિણી દેવતી. ૯
 ઉત્તમ કંઠ્યા બામવત તણી, સાંભળતાં સુખકારી;
 પાપ સધળાં પ્રલય થાયે, પરમપદ પામે ભારી. ૧૦
 વ્યાધિ ને સમ જ્વર સમે, ને સાંજળે રનેહે ઠરી,
 મુખ સંપત્તિ પરિવાર વાધે, મનકામના પૂરે હરિ. ૧૧
 શ્રીરામચંદ્ર-ત્રતાપથી પદમધ કથા હવી;
 કાલાવાલા માની લેજો, જ્યારથ કહે દિવિ. ૧૨
 વીરક્ષેત્ર વડોદરું, ગુજરાત મધ્યે મામ;
 ચતુર્વંશી શાંતિ બાહ્ય, કૃષ્ણસુત પ્રેમાનંદ નામ. ૧૩

વળણ

નામ નારાયણ તણુ, ભગિ ભવજન્મળ રે; ૧
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, બન્ને શ્રીગોપાળ રે.

શ્રીગણેશાય નમઃ

અથ ઓસ્વાહરણ નાકરકૃત લિખ્યતે

કરુણું ૧ છું

રામ ગોડી

પ્રથમ મહાધિપત્ય દેવ ગાધ્યે,
જેથી શરણુ આનંદ મંગલ હોત;
અષ્ટસિદ્ધ નવનિધિ પાધ્યે,
તીન લોકમિ ન્યાસિકિ સેવા;
પંચામૃત પુષ્પ વદાધ્યે,
રવિદાસ પર કૃપા કીને;
તુમ છજી હો તે પાધ્યે.

હાજી

સ્વામી પ્રથમે લંબોદર કરું પ્રજ્ઞામ,	
માગું સિદ્ધ જુદ શારદાય;	૧
સ્વામી સિંદ્ધરે કરું શશુમાર,	
મોદક આહાર તુનિ ચરચીએ;	૨

હાજી

મોદક આહાર તુનિ ચરચીએ, મનવાંછિત તે આપ્ય,	
સેવક તાહારો સાધુ છું, રચાનક રિચર કરીને ધાપ્ય;	૩
જોરીનંદન વિશ્વવંદન બીડબંજન દેવ,	
તેત્રીસ ઠાટીમાં સર્વ સુરનર કરે તારી સેવ.	૪

x

x

x

x

સિદ્ધ જુદ નારી ગુણબંડારી લક્ષ્મીબેટા જેઠ,	
મનકામના પુત્રવધૂ ઠહીએ સકલ ગુણમાં તેઠ;	૫

રિદ્ધ સિદ્ધ જોદની કુંવરી આનંદરૂપ અપાર,
 ક્ષેમ કલ્યાણ જમાઈ બણીએ ગણપતિનો પરિવાર; ૬
 રમરણમાત્રે સકલ સિદ્ધિ આપે પારવતી જોદની માત,
 સ્વામી કાર્તિક બ્રાત જોદના, મહેશ કહીએ તાત; ૭

લિયલો

મહેશ જોનો તાત સ્વામી પૂરે મનોરથ મન તણા,
 પ્રથમ લંબોદર વર્ણવું પછી ગાઉં શુશ્રુ તેહ તણા.

કડકું ૨ જુ

રામ મારુ

સ્વામી એ વેદવ્યાસ તણો સુત જોદ ૨,
 તેહ પ્રતિ પરીક્ષિતે પૂછિયું ૨.

દાંળ

પરીક્ષિત રાયે એમ પૂછિયું તમે સાંભળો વ્યાસતન,
 પૂરણ સિદ્ધ કેમ પ્રીછવ્યા ? તે પ્રેમ આણી મન; ૧
 આ શંકા મને નીપજી તે પૂછવા મન થાય,
 વિસ્તારીને વર્ણવો શુકદેવજી કથાય; ૨
 બાણાસુર જે મહાજનિયો સદસ જુજ શા માટે ?
 ઝોખા અનિરુદ્ધ કેમ પરણિયા તે વાત ધાસો ધાટે; ૩
 કાણે કર ત્યાં આપિયા ને કાણે છેલા પાણિ ?
 એ યુદ્ધ એણીપેર કયમ હતું તે વિસ્તારી કહો વાણી; ૪
 શુકદેવ વળતા બોલિયા સાંભળ પરીક્ષિત મન,
 તેં પ્રશ્ન હિતમ પૂછિયો, તારી જુદિને ધન્ય ધન્ય; ૫
 તે કથા તુજને મંભળાવું, સાંભળ પરીક્ષિત રાય,
 વિસ્તારીને વર્ણવું જેમ સદેહ મનનો જન્ય; ૬

- શ્રીભાગવતમાં દશમ સ્કંધે કથા ઉત્તમ જેહ,
સામળતાં દુક્તિ હરે હરિવશ કેરી તે તેહ; ૭
- હરિવશ કેરી કથા સુણુતાં તૃતીય જ્વર ત્યાંહા જાય,
તે માટે એ કથા ઉત્તમ ઉખાનો મહિમાય; ૮
- આઘ ઘણા સેષા કર્તા, મરીચ તેહના તન,
મરીચના કશ્યપ ઋષિ, તમે સાંભળો રાજન; ૯
- કશ્યપનો સુત હિરણ્યકશ્યપ, તેહનો સુત પ્રહ્લાદ,
જે કારણુ નરસિંહ પ્રગટયા રમરણુતાં દીધો સાદ, ૧૦
- વિરાચન સુત તેહનો કહીએ, તેહનો જલિ રાજન,
તેણે આત્મા સમર્પી પ્રિય ને સંતાપિયા ભગવાન; ૧૧
- પુત્ર શત જલિરાયના તે મહાજલ નિધાન,
તે મહિ પુત્ર વડો કહાવે જાણુમુર જેહનું નામ; ૧૨
- તેણે શુક્રાચાર્ય તેડિયા ને પૂછ્યુ લાગી પાપ,
અહો ! ગુરુજી, તપ કરવાનો કહોને મહિમાય; ૧૩
- જ્યાં તે વર કથમ પામીએ, કહોને તેહ પ્રકાર,
જે ઉપાસન કીધા ચક્રી સુખ પામીએ મંસાર, ૧૪
- શુક્રાચાર્ય બોલિયા સુખ જાણુમુર જુજુમાન,
સર્વધર્મી ઉપાસન ઉત્તમ કર્યું પરમ નિધાન, ૧૫
- મંમાતટ જર્ઘ તપ કરે ને ઉપાસે મહાદેવ,
બોલો તે નાય પ્રસન્ન થઈ વગ આપશે તતખેવ; ૧૬
- વચન એવુ સામળોને જાણુ મન ઉત્પાસ,
તપ કરવાને ચાલિયો તે ધરી મન વિશ્વાસ; ૧૭
- અમુર વેગે ત્યાં ગયો જ્યાં ગંગા ફર્ગા તીર,
ચોરાસી આસન વડે તપ કરે, આપ્યું કષ્ટ શરીર; ૧૮
- ગ્રીષ્મ ઋતુ પંચામિ સાથે, આસન પૂરે પાણુ,
ચોડોગમ પાવક પરજવલે, ઉપર તપે ત્યાં જાણુ; ૧૯

ઉબ્બુ કાલે એમ ત્યાં રહે, શીતકાલે સેવે વારિ,
 અહોરાત્ર જલમાં જઈ બેસે, કિંચિત્ નીસરે બહાર; ૨૦
 વૃષાકાલે કાદવમાંહે ઉઘાડે ત્યાંહાં પૃથ,
 ઉપર જલનાં .ઝોધ વરસે, કાપા કપ્ટે કપ્ટ; ૨૧
 એમ વરસ ફેટલાં વહી ગયાં ને દેહ દમિયો દુઃખ,
 વળી જિર્ણ ચરણે જિર્ણ વદને રહે ધૂમભક્ષ; ૨૨
 એવે મન આરાધિયું ત્યારે ધરણીધરનું ધ્યાન,
 શાનદષ્ટે ત્યારે જોવા લાગ્યા શંકુ શ્રીમન્મવાન; ૨૩
 પાર્વતી પ્રત્યે કહ્યું જે સાંભળ સતી, તું વાત,
 મારે કાળે તપ કરે છે ઠા અસુર કેરી જાત; ૨૪
 રાજ બલિનો બેટડો બાણાસુર જેનું નામ,
 ચાલો જમને પૂછીએ, બાધ, તારે શું છે કામ ? ૨૫
 કૈલાસથી શિવજી જઈયા ને પારવતીની સાથ,
 વૃષભે ત્યાંહાં વાહન થયા, એક ધમ લીધી હાથ; ૨૬
 ભૂપણુ તો નિરમાલ્ય તણાં ને શુભ બાધિયા શુભંગ,
 વ્યાઘ્રચર્મ જ પહેરિયું, બ્રહ્મકપાલ લીધું સંગ; ૨૭

x x x x

વેગે વહીને આવિયા શિવ ત્યાંહાં બેઠો છે ભૂપ;

કંડવું ૩ બું

રામ કહ્યાણુ^૧

આવ્યા આવ્યા ઉમયા સહિત મહાદેવ,
 દીડી દીડી અસુર તણી અતિ સેવ; ૧
 નયને નિમેષ શ્વાસ નહિ દેહ,
 દીડો સૂઝો કાષ્ઠપત્ર તેહ; ૨

તેહને લાગી છે સમુજ્ય તાળી,	
તે તો બેડો છે આસન વાળી;	૩
એવું તપ જોધ બોલ્યા ત્રિપુરારિ,	
તમે સાંભળો, પારવતીજી નારી;	૪
તમે કહો તો એહને વરદાન આપુ,	
હું તો સત્ય વચન કરી ચાપુ;	૫
બાણાસુર બોલાવ્યો નવ બોલે,	
એને તપ ત્રિભુવન ડોલે;	૬
વળતાં બોલ્યાં પારવતીજી વાણી,	
એવા કુદને ન પાઈએ પાણી.	૭
ન્યમ દૂધ પાઈને હિરેવો સાપ,	
તેથી પામે આમળ સંતાપ;	૮
પહેલું તમને ભરમાંગદે દુઃખ દીધું,	
વરદાન આપીને કાર્પ એવું કીધું,	૯
વરદાન રાવણને તમે આપ્યાં,	
ત્રેણે તો જનકીનાથ સંતાપ્યા;	૧૦
તે માટે ધણું ધણું શું કહીએ,	
એવા કુદની સંજ નવ રહીએ;	૧૧
તમને શી શિખામણ દીને,	
બોળા શબ્દ 'રૂ' જણો તે કીને;	૧૨
જાઓ નારી, પાનીએ જુદી તમારી,	
વરદાન આપતા ન રાખીએ વારી;	૧૩
એવું કહીને બોલ્યા બોળા નાથ,	
દૂધ બાણાસુરને સિર હાથ;	૧૪
જીઠ જીઠ પુત્ર, તું તો વર માગ,	
તું તો સમાધિ તજીને જામ;	૧૫

વાણી તે શંભુની સુણી જાગ્યો,	
તેણે તો શિવજી કને વર માગ્યો;	૧૬
સ્વામી, સદસ હાથ મુને આપો;	
હુને પુત્ર કરીને થાપો;	૧૭
હાથ એક એક એવો દીને,	
હસ્તી સદસ તણું બલ કરીને;	૧૮
શિવે 'અસ્તુ' કહીને વર આપ્યો,	
તેહને તો પુત્ર કહીને રચાપ્યો;	૧૯
વરદાન લાખને દાનવ ઘેર આપ્યો,	
તેને નગરલોકે વધાવ્યો;	૨૦
રાજા બેઠો બાણાસુર રાય રે,	
તેને ઊલટ અંગ ન માય રે.	૨૧

કહવું ૪ થું

શમ (૧)

સમા પૂરીને બેઠો બાણાસુર, સૈન્યનો નહિ પાર જી.	
યોદ્ધા સધળા નયને નીરખ્યા બે જીમ આકાર જી;	૧
પોતાને જીજ સદસ શોભિત બધ તણો નહિ પાર જી,	
કો સુભટ દષ્ટ નવ પડે ને મુદ્દ કરે અપાર જી;	૨
અંતર અત્રુને વિલોકતાં ઊપનું દુઃખ અપાર જી,	
આ સદસ જીજ તે શાને આવ્યા વૃક્ષસાખા-ભાર જી,	૩
વળા પાછો આવિયો તે શશુ કેરે પાસ જી,	
આવીને તેણે બાથમાં ઘાલ્યો પરવત ગિરિ કૈલાસ જી;	૪
મને હાથ તે શાને આપ્યા (જલવંત સદસ જીજ જી.)	
કો વીર વઢવા આપીએ સુભટ તે સમો મુજ જી;	૫
અહ્યા, તે તો તારે વણુ કલે મેં ઉપાયો વિશેષ જી,	
સદસ જીજ તારા છેદશે ને મસ્તક રહેશે એક જી;	૬

સ્વામી, તે કયમ જાણીએ ને તેનું શું દર્શાત છ? ૭
 લે ધ્વજ; એ ભાંગી પડે ત્યારે જાણે આવ્યો અંત છ;
 તે ધ્વજ લાંબને આવિયો ને કાવિયો હું આજ છ,
 હોય વીર (તો) વઢવા આવશે, ધન્ય ધન્ય માતું રાજ છ; ૮
 હર્ષા હું કોને નહિ માનું, ત્રૈભોક્યના પતિ તાત છ,
 મારે માથે શંભુ પિતા ને પારવતી જે માત છ; ૯

ઉચ્ચે:

પારવતી ત્યા માત છે મારે, મનમાં આસક્તિ ધણી.
 જાણામુરને વરદાન આપ્યું, થયો ગુપ્તમાન કૈલાસ-ધણી.

કંઠનું ૫ મું

રાજ સોરઠી

માત તાત તે ઉમયા ને ઈશ, જલ વાધ્યુ દૈત્યને શીશ,
 શુક્રદેવજી ઢહે, સુશ રાય, હાં રે કહું તેહ તણે! મહિમાય,

ઢાળ

કહું મહિમા તેહ તણે! ને સાંભળ પરીક્ષિત ભૂપ,
 એનું શરીર એવું શોભતું જાણે વૃક્ષનું જ સ્વરૂપ, ૧
 પતાકા કર માહે શોભતી શિવની આપી જેહ,
 વન માંહે... ... ધ્વજ બાંધી તેહ; ૨
 આનંદ પામ્યો અતિ ઘણો ને પુર પોતાને જાય,
 વનવાસી મક્ષ સધળા આવી લાગ્યા પાય; ૩
 મહાવન માંહે મહાપતો અભિમાન ધરતો મન,
 (વનવાસી મીટ માંડી રહ્યા નીરખતાં એનું તન); ૪
 આજ પાખે નવ નીગળિયુ તરુ ચરણ ચાલે કોય,
 એ ત્યાં નિશ્ચે જાણીએ કો રાજા હોય; ૫
 એવું વનચર જાણીને તે રહ્યા તેણે સ્થાન,
 પછી અસુરપતિ આલિયા તે ધરીને અભિમાન; ૬

આપ-બલે ઠરી મળના તેણે મૂળ્યા પર્વત ઔદ,	
ધરા સધળી ધમધમી ને થઇ રહ્યા દિગ્મૂદ;	૭
એટલે નગ સમીપ આવ્યો, દલ સાદામુ જાય,	
બાણાસુર પ્રતાપી દેખી યોધ નમિયા પાય;	૮
સેના લઇને સાંચ્યો, તેણે જીત્યા દસ દિક્ષપાવ,	
દૈત્યને સુખ જીવજો ને દેવને શિર હાલ,	૯
ત્યાંથી સ્વર્ગે મંચ્યો ને જીત્યા મધ્યા દેવ;	
પાતાલના નાગ જીત્યા ને ઋષિય કરાવે સેવ;	૧૦
દિગ્વિજય કરી નગર આવ્યો, પડો પોઠાયો વન,	
રાયની આજ્ઞા માને નહિ તેનું સર્વ ટળશે ધન;	૧૧
વનપતિ વાહિત ફળે ને મેધ માગ્યાં નીર,	
નદી નિર્મળ પ્રવાહ ચાલે, આનંદહિ મધુ ખીર,	૧૨
મૃત્યુ લોકનાં માનવી તે સદા સુખિયાં જન,	
સ્વર્ગવાસી દેવતા તે કષ્ટ પામે મન,	૧૩
એણી પેરે રાજ્ય પુરમા કરે બાણાસુર રાય,	
શોણિતપુરમાં દૈત્ય દલની બેઠા છે સંભાય;	૧૪
શુકદેવ ઠહે, પરીક્ષિત સુણો અભિમન્યુ કરા તન,	
દેવ સર્વે એકદા મળીને વિચાર કીધો મન,	૧૫
ચાલે દિમાયવજન ધ્યાન ધરીએ ને ઉપાસીએ ઈશ,	
કદાચિત્ પ્રસન્ન થાયે, શત્રુ ટાળે શીશ;	૧૬
વેગે વહીને આવિયા દેવ દિમાયવની સાંઘ,	
એકાન્તે એક ચિત્ત ગહીને કષ્ટ કરતા અંગ;	૧૭
ફલ ફલ પત્ર તાન્ય કીધા તજી નિદ્રા તોય,	
એટલે ત્યાંહા અંતરિક્ષથી આઠાશવાણી રહોય;	૧૮
ઠેલાસ વિગે એક કન્યા સુંદર ઝોખા નામ વિશાળ,	
દેવનાને સુખ જીવજો ને દૈત્યને શિર કાળ;	૧૯

દેવકન્યા દૈત્યપુત્રી હશે એહ પ્રસંગ,	
મર્વ એહનો ઊતરશે, છેદવાં સધળાં અંગ;	૨૦
દેવતા-આનંદ પામિયા ને થયા મન રળિયાત,	
બાણાસુરે વરદાન નિમિત્તે કરી સધળે ખ્યાત;	૨૧

કડવું ૬

રામચી

વળા વળા પૂછે પરીક્ષિત રાય, શુકદેવજી, કહોને કથાય,
દેવકન્યા નેહ કહેવાશે તે દૈત્યપુત્રી કયમ થાશે ?

હાથ

તે દૈત્યપુત્રી કયમ હવી ? શુકદેવજી, કહો સત્ય,	
મને વિસ્તારીને વર્ણવો ઓખા તણી ઉત્પત્ત;	૧
શુકદેવજી વળતા બોલિયા, તેં બલી પૂછી વાત,	
ઓખાની ઉત્પત્તિ કેરી કહું સધળા ખ્યાત;	૨
એકવાર મિરિ કૈલાસથી સિવ મયા મધુવન ન્યાહિ,	
ભ્રમયા તે અંગે એકલાં ને વિચાર્યું મન માહિ;	૩
શિવને મયે ધડી એ ચાર થાશે નદી ભૂમી સંગ,	
સુગંધ તૈય જલ ઉત્તમ મેલ્યું માર્ગન કરવા અંગ.	૪
ત્યારે પાર્વતીએ મન વિચાર્યું, મંદિરમાં નથી કોય,	
પુત્ર એક પ્રગટ કરી મેલું હાર-આંગણે ન્તેય;	૫
પછી દક્ષિણ અંગથી મેલ ઉતારી અધઃ ધડિયું રૂપ,	
તેહને હાથ ધગ ને ઘૂંટણ... હાટક અંગ સ્વરૂપ;	૬
ચતુર્ભુજ ને કાંધ મોટી, મોટું મસ્તક રંગ,	
કપોલ ઓવા મુંદર શોભે, વિચિત્ર દોસે અંગ;	૭
તેને વામ કરમાં કમળ આપ્યું, બીજે જિહ્વિરજો બાણ,	
ત્રીજે હાથે જલકમંડલુ ને દક્ષિણ કરે બાણ;	૮

- બાજુઅંધ, બિહિરખા બાંધ્યા, કુંડળ ધાત્યાં કર્ણ,
તેને કટીએ કટીમેખલા ને ધૂધરી બે ચરણ; ૯
- તેને સર્પનું ઉપવીત આપ્યું ને ઉર સેવત્રા દાર,
તેને મંદિરમાંથી ઉદર આપ્યો ને આપ્યો મોદિક આદાર; ૧૦
- તેનું ધૂત સિંદૂરે અંગ ચરચું ને કાછનું પરિધાન,
પ્રતિદાર કરીને પ્રીછ્યો, ગણપતિ ધરિયું નામ; ૧૧
- એવો કરીને આંગણે મેલ્યો, આટલે આસન આપ્યું,
ઉમયાએ અભિષેક કરીને સ્થાનક સ્થિર કરી રચાપ્યું; ૧૨
- મુખ વચને માત બોલ્યાં, માર્જન કરું છું આ વાર,
કો પુરુષ આવે આંગણે તો રાખે જીભો બહાર; ૧૩
- એકલો બાળક બહાર બેસે; વિભાસ્યું મનમાંથી,
કોઇક પાસે જોડ હોય તો કરે એકો વાત; ૧૪
- પછી વામ અંગથી મેલ હિતારીને ધડયું કન્યા કેરું રૂપ,
હું શોભા તેની વર્ણવું, શુકદેવ કહે, સુષુ શૂપ; ૧૫
- તેનું વદન પૂનમચંદ્ર સરખું, નયન નિર્મળ જાણ્યું,
તેની નાસિકા શુકચંચુ સરખી, દશન બીજ પ્રમાણ્યું; ૧૬
- તેના અધર રાતા અરુણ ઝોપે, કપોલ ગ્રીવા જેલ,
ભુંજદંડ મજસૂંડ સરખા, કુચ બીજેરાં ફલ તેલ; ૧૭
- તેને જંઘા યુગ્મ તે કદલીરથંબ, ઉદર ઉજ્જવલ અંગ,
તેને ચરણે જાણીએ પમિની, સહીં કેસરી કટિ લંક; ૧૮
- તેને મસ્તક ગૂંથી રાખડી, કંઠે મોતી કેરો દાર,
અણુવટ પાયે વીજિયા, કટિમેખલાનો શૃંગાર; ૧૯
- તેને કર કંકણ સુદ્રિકા, કંઠે પુષ્પ કેરો દાર,
કર્ણે તે બેલુએ જાલ જળકે, નેપૂરનો ઝમકાર; ૨૦
- ચરણ ચોલી પહેરાવિયા, શિર ઘાટડી પરિધાન,
શુકદેવ કહે, પરીક્ષિત સુણો, તેનું ધર્યું ઝોખા નામ; ૨૧

દોલડી, લીંગલી, પૂતળાં, કોથળા, કુલડી નેહ,
પોંચી, ઢાં, દાખડી, વેલણુ રમત આપી તેહ; ૨૨
કુંકુમ, ચંદન, ચાંદલા, કાળજી, સિંદૂર સંગ,
તેલ, તાંબૂલ, છડી, નાડાં કરી પૂજા અંગ; ૨૩

ઉપલેખ

કરી પૂજા અંગ સોહો, કુંવરી કન્યા નેહ,
શુકદેવ કહે, પરીક્ષિત સુણો, એમ ઉપા પ્રમદી તેહ. ૨૪

કંઠવું ૫ શું

રાગ રામચો

વળા પૂછિયું પરીક્ષિત રાય, શુકદેવજી, કહોને કથાય,
જે ઉમયા-અંગથી જીવની નેહ, દૈત્યપુત્રી તણો સંદેહ;

દાણ

સંદેહ મારા મન તણો તે ટાળાએ, ઋષિરાય,
એ બાત ભગિની દાર મુક્યાં રચી એહ ઉપાય; ૧
તે વાર પૂઠે શું થયું, મને સંભળાવોને રનેહ,
હુંને વિસ્તારીને વર્ણવો, શુકદેવજી, સર્વે તેહ; ૨
શુકદેવ વળતા બોલિયા, તું સાંભળ, રાજકુમાર,
ઉમયાએ ઉપોજી પ્રત્યે એમ કહ્યું તેણી વાર; ૩
હું મદિરમાં માજન કરું છું, દીધી સિખામણ વાણુ,
કેા પુરુષ આવે આગણે તો કરે મુજને જાણુ; ૪
એમ કહીને ગયાં ધરમાં, ગતર્યા ઉત્તમ વાર,
બાવના ચંદન ઘોળિયાં તે કનક પાત્ર મોઝાર; ૫
વસ્ત્ર આભરણ તજી નાહવાને બેઠાં ઉમયા રંગ,
પછી મુક્ત કેસે નેત્ર મીચી કરે માજન અંગ; ૬

રાગ માઠ

- [ઋષિ] નારદજી તેણી વાર હતા બ્રહ્મસભા-મોઝાર,
 ઋષિએ કીધો મન વિચાર, હું તો જઈ ત્યાં નિર્ધાર; ૧
- શિવ ઉમયાને વદવાડ માહોમાહે કરાવું ગદ,
 એવું વિચારી મયા ઋષિરાય, તે વારે ઉમયાએ દીકી જાંય; ૨
- જળ્યુ પહેરુ વસ્ત્ર સુવેષે તો એ અંગ ઉધાડું ન દેખે,
 તે માટે શિરના કેશે તેણે ઢાંક્યું અંગ સુવેશે; ૩
- ઋષિ નારદ ત્યાંથી આવ્યા, શિવ પાસે મ ગાતદ બાવ્યા,
 આવીને બોલ્યા શિવશું વાણી, મારી વાત સુણો, શક્તપાણિ; ૪
- બાવ્યાં બાવ્યાં તમારાં ધ્યાન, પારવતીએ ખે ઉપજાવ્યાં મંતાન,
 એવું સાંભળતાં તત્કાળ [શિવને] જીહી મનમાં જાળ; ૫
- એવું કહીને ચાલ્યા મુન્ય, મહાદેવ થયા ચિત્તશન્ય,
 આવ્યા પર્વત ગિરિ કલાસ, જળ્યું ક્યાંથી પુત્રપ્રકાશ; ૬
- શિવ ધરમાં પેશે જે વારે પેલે ચોધે વાપાં ત્યારે,
 હલા! ચોરડો કે બિખારી? નથી જોતો વાત વિચારી; ૭
- ધરમાં ચાલ્યો ક્યાં જોગીડા' જય, નાહે છે માર્હે મારી માય;
 માર્હોમાર્હ થયો સંગ્રામ, તેહેમાં કે નવ જાડે દામ; ૮
- જટા સાઠીને નાખ્યા ધ્રુષ ત્યારે ચડી સદાશિવને રીસ, ૯

[દાળ]

- જટિલ જોગી ભરમજોગી દીસન્તો અદ્ભુત,
 આશા વિના અધિકાર નહિ જો હોય પૃથ્વીરૂપ; ૧૦
- ત્યારે વચન એવું સાંભળાને કાપિયા શિવરાય,
 તેનું ચક્ર મેલી શિર છેલું, જઈ પડ્યુ ચદ્રરથ માંલ; ૧૧
- તે વારે ઝોખા મનમાં ત્રાસ પામી દેખી દારુણુ કર્મ,
 માને તે કહેવા નવ મર્હ, નવ લલો આમલો મર્મ; ૧૨
- મહાદેવ મદિરમાં મયા, ઝળક્યાં તે ઉમયા મન,
 નેત્ર ઉધાડી નીરખિયું, શિર કેશે ઢાંક્યું તન; ૧૩

- વસ્ત્ર પહેરીને, નીસર્યા ને પૂછિયું શિવરાય,
 પેસાં બાળક બહાર ગેલ્યાં, કયમ આવ્યા મદિરમાંહી ? ૧૪
- ત્યારે શિવ કહે, શિર છેલું પેલો પુરુષ હતો બહાર [જેહ],
 સ્ત્રીદત્યા એ નવ કરી, જીવતી મૂકી તેહ; ૧૫
- એમ કહેતાં પડ્યાં પૃથ્વીએ, શુ ક્યું શિવગાય ?
 એ અંમથી ઉત્પન્ન કીધાં, પુત્ર મારો થાય; ૧૬
- હવે માદરા પ્રાણ કાઢું, જિવાડોને એહ,
 શિવ કહે, શિર છેલિયું જલ પડ્યું પૃથ્વી તેહ; ૧૭
- એક મુહૂર્ત મહિં મસ્તક આણી ગેહેત્રો અંમ,
 પછી નદી જુગી દોડિયા જલ જોયા પર્વતશૃંગ; ૧૮
- તે મસ્તક તો લાખ્યું નહિ, એક હસ્તી દોરો વન,
 એકદંત ને મહા ઉન્મત્ત, વિદાર્યું તેનું તન, ૧૯
- તે મસ્તક લેષને આવડિયા ઉમયા તે કેરી પાસ,
 મહાદેવે મસ્તક ઝોડિયું, વરદાન દીધું દાય; ૨૦
- મારે હાથે કુન્ન પામ્યો તો મુજ પહેલી પૂજા થાય,
 શુભ કાર્ય સમરણ કરે તેનું સિદ્ધ કાગળ હોય; ૨૧
- વર એવો આપિયો તે સિવે તેણે હામ,
 પહેલી પૂજા કરે પોતે, ગજવદન ધરિયું નામ; ૨૨

કડવું ૯ મું

રાગ વેરાડી

ઉમયા આવ્યાં તે મદિર બહાર, બિલી દીડી ઝોખા કુમાર,
 મીઠાની ઝોરડી હતી ન્યાહ, ઝોખા નાડીને પેળી ત્યાંહ;
 ઉમયાજીને ક્રોધ અપાર, ઝોખાને શાપ દીધો નિરધાર,

[હાળ]

જે શાપ પુત્રીને હવો તે સાંભળો કહું, રાય;
 વધ એક લમણે પુત્રી રહેજે લવણી માંહ; ૧

વચન એતું સાંભળાને અને દુઃખ પામી મન,
 લવણ મધ્યે ડોમળ કાયા ક્યમ જાશે વર્ષ દન; ૨
 ગદગદ કંઠે ઊચરે, મુને મયા કરો મુજ માત,
 અપગધ કિંચિત માત્ર માહરો ને એવડી છી વાત? ૩
 મે તાપ તમારો શીય ચડાવ્યો, અનુગ્રહ ક્યમ થાય?
 માત કહે, મહિમા વાધશે તારો મર્ત્ય લોકની માંહ; ૪
 પછી પારવતીએ ગ્રેમ આણીને ઠલો માસ જ એક,
 વર્ષ આદિ ઉત્તમ ઠલીએ એમાં ચૈત્ર માસ વિશેક; ૫
 ચૈત્ર માસે લવણ કેરો ત્યાં કરે મંગ્રહ જેક,
 પાર્વતી પુત્રીને કહે છે, તે કદ પામે તેક; ૬
 'લવણ કેરું કાયા' શૂદ્રસ્યે ન કરવું નિરધાર,
 ચૈત્ર માસે લવણ કેરો ન કરવો વળા આહાર; ૭
 શૈત્ર માસે લવણ બસે જે કો માનુષ જન,
 ૪૫ણ લવણ લેપન 'સર્જ' કાયા તે મૃત્યુ પામે તન; ૮
 'ચૈત્ર માસે' પ્રત અલણું કરે જે કો સ્ત્રી જન,
 સંસારના મુખ ભોગવે, પામે પુત્ર કલત્ર બહુ ધન; ૯
 ચૈત્ર કેરો દિવસ ત્રીસ અન્ન અલણું ખાય,
 માતા કહે, એમ જાણુને તે સ્વર્ગવાસી ખાય; ૧૦
 પાંચ દહાડા પાછલા પ્રત કરે જે સ્ત્રી જન,
 નકત ભોજન લવણ પાખે એક ઉત્તમવલ અન્ન; ૧૧
 માત મહિમા એમ ઠલો, એવો ચૈત્ર નિર્મલ જાણુ,
 એક અલણું નવ કરે તેનું વૃથા જીવવું જાણુ; ૧૨

૧, ૨, ૩, ૬ આ. (ક, ખ,) સરઆવમાં. ૪ પણ (ગ માં નથી)
 પ. દેહ સર્જ (ક, ખ) કાયા (નથી). ૭. ચૈત્રે અલણું પ્રત ઉત્તમ કરે
 સ્ત્રી કો જન (ગ). ૮. આણ. (દુઃખ).

દેહરક્ષાને દાન કરવું લવજી કું નેહ,
 પાર્વતી પુત્રીને કહે છે, સાપમોચન એહ; ૧૩
 પછી ઝોખા લવજી પેડી, સાપમોચન ધાય,
 શુદ્ધેવ કહે, પરીક્ષિત સુણો, પછી બાણાસુર રાય. ૧૪

કડવું ૧૦મું

રાજ સામગ્રી

રાજના મંદિર વિષે આવી રે ચાંડાલ,
 જનિત્ય પ્રભાતે રજ વાલી કરે ઝાકઝમાલ;
 એક સમે ચાંડાલણી આવી રાજદાર,
 વાસીકું વાળા કરી જીભી તે નાર;-એક સમે ૧
 ત્યારે રાજ સુનો જીદિયો અતિ પ્રાતઃકાલ,
 મુખઆડે માર્ગની રાખી રે ચાંડાલ;-એક સમે ૨
 તે જોધને બાણાસુરે પૂછિયો વિસ્તાર,
 ક્યમ રાખી સંભાળની, સત્ય કહેને રિચાર;-એક સમે ૩
 વળતી ચાંડાલણી કહે, સાંભળો મહારાજ,
 વહાણામાંહે મોંઠક્યમ દાખવું જાણી કીધી લાજ;-એક સમે ૪
 રાજ કહે, સાચું કહે નહિતર દેહશ દંડ,
 ક્યમ રાખી સંભાળની, સત્ય કહેની, હો રંડ;-એક સમે ૫
 વળતી ચાંડાલણી કહે, સાંભળોની હો રાય,
 સાચું જોશ્યે ને ધટે તેવો કરજોને ન્યાય;-એક સમે ૬
 પ્રાતઃસમે જોધએ નહિ વાંઝિયાવું વદન,
 ઠાપ તમારે છોકરું રે નથી, રાજન;-એક સમે ૭

૧. પુત્રી તુલને પ્રેમ આણી (ક, ખ,) ૨. ક. ખ. માં નામ નથી.

૩. ખ નિશ પ્રતે, ક. નિત્ય પ્રતે ૪ માં આ કહી નથી.

કડવું ૧૧ મું

૫.

રાજ માવું

તેણે સમે રાણી કહેવા લાગી જોઈ રાગનું રૂપ,
 બાણુમતી એમ બોલિયાં, રાય થયો તે વૃક્ષ સ્વરૂપ; ૧
 દલા 'એ વરને શું લાવિયાં? કોણ આવશે તમારી સંગ?'
 કે અપત્ય શેં નવ લાવિયાં? હું દુલાવતી ઉછંમ; ૨
 બાણુમતી દુઃખ પામિયાં, બળો સર્વનું કામ,
 સંતાન મારે કે નહિ, શિર વાંજિયાનું નામ; ૩
 રાયે શિદ્ધિ સિદ્ધિ સર્વ ત્યાજ્ય કીધી, ચાલિયો વનમાંડે,
 કેલાસ મિરિ આવિયો તે, શિવ બેઠા છે ન્યાંડે; ૪
 આવી શિવને ચરણે લાગ્યો ને પૂછિયું શિવરાય,
 સંતાન^૧ મુજને આપીએ, કે પુત્ર પુત્રી થાય; ૫
 પાર્વતીજી બોલિયાં, માહારે પુત્ર એક ગણેશ,
 તે તો આપ્યો નવ જાયે ત્રેલોકપતે દેવેશ; ૬
 અપત્ય કે આપે નહિ જે પોતાનું સંતાન,
 તેત્રીસ કોડે કરી પૂજા મર્ત્ય લોકમાં માન; ૭
 દેવ દેવમાં પ્રીત ન હોયે, પિતા પુત્ર ન થાય,
 વચન એવું સાંભળી મન ઝાંખો થયો રાય; ૮
 ઉમયા કહે, સહી કુંવરી લવણ મંડે જેહ,
 દિવસ દહાડા થયા પૂરણ, આપો પુત્રી તેહ; ૯
 ત્યારે ઝોખા કહેવા લાગી, સાંભળ માત નિધાર,
 કેલાસ ક્યારે આવું, મને કહે સત્ય વિચાર; ૧૦
 કાગણ મુદિ તૃતીયા તણા દિને આવે મારી પાસ,
 ગોધ^૨ કરીને પુત્રી માહારી, પૂરીશ તારી આશ; ૧૧

૧. ૬ નામ નથી. ખ. ધનાગ્રી. ૨. ૬, ખ, ગ. લાગીયો, તારી
 કોણ આવશે સંગ. ૩. મારે કે નથી. (૧૧)

તે ભર્યું ભાજન લેધને ચાલ્યો લવણ મધ્યે કુમારી,
 માથે ચકાવી ચયો મારગમાં, આવ્યો જવન સુઝારિ; ૧૨
 તેણે ભાજન ભાજી કન્યા કાઢી, દીર્ઘ સુંદર રૂપ,
 પંચ દ્રવ્યે પખાણાને રણુમાર સંજિયા જૂપ; ૧૩
 હાથીએ બેસાડીને નગર ફેરવી, આવિયો ઘરમાંહ,
 વાળિંત્ર વાળે અતિ ધણી, બહુ ધન ખરચે ત્યાંહ; ૧૪
 બાટ ચારણ ગુણ ગાંધર્વને આપિયાં બહુ દાન,
 તરિયા તોરણ બાધિયાં જ્યમ પુત્ર પુત્રી સમાન; ૧૫
 શુદ્ધેવ ઠહે, પરીક્ષિત સુણો, એમ દેવ કન્યા તે, રાય,
 સંદેહ મનનો ટાળિયો, એમ દૈત્યપુત્રી થાય; ૧૬
 નિત્ય રાજ સભા બેસી કરે બહુ અભિમાન,
 એવું મનમાં જાણીને વળતો વહે પરધાન; ૧૭
 અભિમાન ન કીળે, રાયજી, હેઠે વિભાસી જોય,
 પાંચ દહાડા પુરુષને તે છાય ફરતી હોય. ૧૮

કંઠવું ૧૨ અં

રામ સોરઠી

દેવાંગના કે ઉર્વશી પ્રમદ દીસે આજ,
 મેનકા સમાન દીમે સુંદર ત્યાં મહારાજ; ૧
 રણિયાત થધને વચ્ચે આપ્યાં અને મુક્તાદાર,
 અથ રથ જવ્ય જૂથણ દાનનો નહિ પાર; ૨
 બાણાસુર નૃપ બિચરે, દેશું તે કન્યાદાન,
 તેણે પુણ્યે ફલ પામશું કોટી યત સમાન; ૩
 આઠાશવાણી એમ હવી, નૃપ, સાંભળો નિરધાર,
 ઇન્દ્રાવર એ પામશે કે કારણરૂપ કુમાર; ૪

ત્યારે રાજા વિરમે પામિયો કોઈક કારણ વાત,
 આકાશવાણી ધ્રમ હતી, તે કાષ વર્તશે ઉત્પાત; ૫
 ત્યારે શુક્રાચાર્યને તેડીને પ્રશ્ન પૂછે રાય,
 આકાશવાણી સુણી મુજને ધણી ચિંતા થાય; ૬
 જન્મપત્રી કરોની એહની, જે શુભ અશુભ ગ્રહ હોય,
 તેને કરુ હું પાધરા, કર મૂછે ધાલે સોય; ૭
 ત્યારે શુક્રાચાર્યજી બોલિયા, એમ બવતણુ નહિ કામ,
 વિચારીને જોને રાજા, મનમાં મોટી હામ; ૮
 ભવિષ્ય દાખ્યુ નહિ ટળે, સહુ કહે તે આડો આંક,
 જન્મપત્રી મે કરી તે પણુ નહિ કોનો વાંક; ૯
 એ કન્યા જ્યારે પરણુમે ત્યારે વર્તશે હાહાકાર,
 એથી તારા હસ્તનો ઊતરશે ત્યાં ભાર; ૧૦
 ત્યારે રાજા બોલિયો ત્યાં શુક્ર પ્રત્યે એમ,
 એ કન્યા પરણાવુ નહિ, મારે તે એવો નેમ; ૧૧
 દિવસે દિવસે પૃથ્વી પામે કુઆરી કારણરૂપ,
 જેમ જેમ દેખે પુત્રીને તેમ વિચારે મન બૂપ; ૧૨
 પ્રોટી કન્યા દોડી જ્યારે તેડાળ્યા સૂત્રધાર,
 રચો મદિર માળિયાં સમ બોમ્બજ સાર, ૧૩
 આજ્ઞા તે લખને રચ્યાં મદિર સમ મોહોલ વિશાળ,
 હેમ, મુક્તા, દ્રામ, સ્કાટિક, રત્નનો નહિ પાર; ૧૪
 મવાક્ષ સુદર, ચક્રવા તેની અનુપમ ભાત,
 દાર ઉત્તમ રચી શોભા માણેક ફેરી જાત, ૧૫
 કૌભાણડતનયા સુદરી તેનું ચિત્રલેખા નામ,
 સખી કીધી એ પ્રેમશુ, ઉત્તમ કીધુ કામ, ૧૬
 વાજતે વાજિત્ર તે કુવરી પધાર્યા છે તેહ,
 અધે ચિત્રલેખા સંગ શોભે સમૃદ્ધિ સધળી જેહ; ૧૭

સુખટ વીર બહુ મોકલ્યા સહસ્ર નિયુત રાજ્ય,
 બાણાસુર નૃપે મોકલ્યા તે કુંવરીરક્ષા-ઠાળ્ય; ૧૮
 વર્ષ દેહ વિશાળ સોઢે, સુખટ કરે હિચાર,
 દિવસ રજની બમે પૂંઠળ શૌર્ય ધીર્ય બંધાર; ૧૯
 એમ રક્ષા કરે માંહે બહાર યોધ અભંગ,
 મધ્યે ઝોખા ને ચિત્રલેખા બંધો બહુ રંમ; ૨૦
 અક્ષકીડા ને દીગલા, વાધ બકરી સાર,
 રમત કનક તણી આણી રચ્યો હર્ષ અપાર; ૨૧
 મીત, હમચી, હંબોડા ને કરે કહાણી વિચાર.
 નિમમે દિનને રાત્ર રમતાં સખી ગજકુમાર. ૨૨

કડતું ૧૩ મું

વાઘ મોટી

રાજકુંવરી પ્રોઠી થઇ, રમત તણને અક્ષમી રહી,
 ચિંતાગુર થઇ કામિની, અતિ જોખનમદ છે બામિની; ૧
 મનમાં બેઠી કરે વિચાર, આબ્યંતર દુઃખનો નહિ પાર;
 ચિંતાગુર થઇ જોટલે, ચિત્રલેખા આવી તેટલે; ૨
 પાસે આવીને પૂછી વાત, સાચું કહેને મારી, માત,
 તું ઠા દીસે છે અણુમણી, શા માટે જોલે શરમણી? ૩
 કહે ચિંતા મનની પરદરી, તારી આય પૂરે નરહરિ,
 વચન સુણી ઝોખા બિચરે, આગળ દુઃખ નિવેદન કરે; ૪
 સંભળ સખી, દેખાકું કથી, તું સરખી ઠા વાહાલી નથી,
 મારું દુઃખ કહ્યું નવ જાય, સંભળાતું તુજને મહિમાય; ૫
 સુજને કામ કરે સંતાપ, રાત દિવસ પીડે તે આપ,
 મારો પિતા નવ જાણે મર્મ, કોઇ ન જાણે ધર્મધર્મ; ૬

પ્રીતી કન્યા ઘેર જોડને, પાતક શિર જેસે તેડને,
 સાત વર્ષની કન્યા જોડ, ગૌરી નામ કહેવાયે તેડ; ૭
 આઠ વર્ષ તણી રોહિણી, ઉત્તમ કન્યા દસ વર્ષ તણી,
 વર્ષ અગિયાર થયાં જોડલે, રજસ્વલા કહીએ તેડલે; ૮
 બાર વર્ષની કન્યા જ્યાંહ, ઘણાદત્યાદિક પાતક ત્યાંહ,
 મુખ આગળ જણુ ડગલાં ભરે, માય બાપ નરકે સાચરે; ૯
 જેમ કન્યા મૂકે નિઃશ્વાસ, તે પાપી વંશ પમાડે નાશ,
 તે મારો પિતા ન જણે રીત, સજની ! તુજ સાથે છે પ્રીત; ૧૦
 દુઃખ ટાળો તો ધર્મ જ રહે, સજની, વાત વિચારી કહે,
 વચન મુણી ચિત્રલેખા વહે, સહિયર ! દુખ ના ધરશે હશે; ૧૧
 જો તુજ સરખો વાંછે પતિ, તો તમે ગોર આરાધો સતી,
 ગોરની પૂજા કરતાં દેહ, મનવાંછિત ફલ પામે તેહ. ૧૨

કડવું ૧૪ મું

રાખ માડુ

માળિયામાં માજન કરીને બેડી રાજકુમાર,
 ગોરપૂજન કરવું છે મારે, એમ કરે વિચાર; ૧
 ચિત્રલેખાએ ગોર શણગારી અને નવશત સભ્ય શણગાર,
 ચરણા ઝોળીને ચૂંદડી, કંઠ પુષ્પ કેરો હાર; ૨
 અગ્નિશ શુભાલ ને સુખડ, કેસર કરતૂરી ને બરાસ,
 અનેક સુગંધ ઉખેળીને દીપક કયો પ્રકાશ; ૩
 જાંબુ જૂંધ ને માલતી, ગોમરો ને મુચકુંદ,
 કમલ કરેણી ને કેતકી, માંહે સેવત્રીની સુમધ; ૪
 પારિજાતક અને કેવડો અને ચંપક ને શુભામ,
 અનેક પુષ્પ અણાવીને ત્યાં બરી મેલી છાખ; ૫

નાનાવિધનાં નૈવેદ્ય મેલ્યાં, જરાસ જોડી ત્યાંહ,
ભાવ કરી બોબન કરાવી, પ્રીત ધણી મનમાંહ; ૬
અગર કપૂરે આરતી, ધમકે તે ઘંટાનાદ,
નૃત્ય કરે ને ગીત ગાયે મધુરે મધુરે સાદ; ૭
નખી નખીને પાયે લાગે ગોર તણે તે વાર,
માત મુજને આપીએ મારે મન મમતો ભરથાર; ૮
શુકદેવ કહે, પરીક્ષિત મુણો, એ કથા ધરો ચિત્તમાંહ,
બાણાસુરને મર્વે ચડ્યો, પ્રધાન વારે ત્યાંહ. ૯

કડવું ૧૫ મું

રામ ગોડી

એણીપેરે બોલે છે કોમાંડ, છાંડો છાંડો રાજ, મર્વે અતિ ધણો,
આવડું શું આવે છે અભિમાન? વારે વારે રાજ, શું તમને વારીએ?

હાજ

વારે વારે શું તમને વારીએ? રાજ, આવડું શું અભિમાન?
મર્વે કરતાં ગાનિયા તે સાંભળ, રાજ હાન; ૧
અલ્યા ' આગે પૂર્વજ તારે મન આણ્યો અહંકાર,
હિરણ્યકશિપુ વિકારિયો ધરી નૃસિંહનો અવતાર; ૨
પિતામહે પ્રભવ્યાંતા શ્રેષ્ઠ કર્તા જોહ,
વરુણ સાથે જન્મ વદ્યો^૧ પાતાલ પેથી તેહ; ૩
દિગપાલ દશ તેણે દમ્યા, ત્રૈલોક્ય વર્તી આણુ,
જેને સૂર્ય સરખા વશ વર્તે, ચંદ્રમા કરે પ્રણામ; ૪
સુરપતિ સેવા કરે ને નાગલોક પોતે લીધો,
સુરનર મુનિજન દેહ દમિયા, પાવક પોતે પીધો; ૫

કૂબ્જ સાથે જમ વહ્યો ને સાંપડ્યો^૧ સુધાટ,
 હિનાબે જળ શેષશ્યાં પોઢ્યા તારા જય માટ; ૬
 પણ એ તો કાંઈ રૂં નહિ ને અમે જોતાં આજ,
 હવે થોડે દહાડે બ્રજ યાશે તારું રૂં^૨ રાજ; ૭
 એવી વારતા કરે છે જ્યાંદાં રાય ને પરધાન,
 પેલી ધ્વજ તો ભાંગી પડી ને સાંભળ, રાય વિદ્વાન;^૩ ૮
 ધડી એ ચાર વહી ગઇ ને થયો હિંકાપાત,
 નમર મધ્યે વર્ષવા લાગ્યો ડુધિરનો વરસાદ; ૯

ઉચ્છેદ

ડુધિરનો વરસાદ વરસે, બોલ માનો અમ તણો,
 એણીપેરે કોભાંડ વીનવે, છાંડો ગર્વ રાજ અતિ ધણો.

કડવું ૧૬ શું

વારે વારે શું વારીએ? સાંભળ, રાજ, વાણ,
 મૂર્ચ પાછળ અંધારું દીસે, મોઢું આશ્ચર્ય આણ; ૧
 આ નક્ષત્ર તો તૂટી પડે ને દીસે ધોર અંધાર.
 વીજ તો જળકે ધણું ને જોતાં માહિં^૪ અકાલ; ૨
 આ એહેવી વાણી સાંભળોને રાય રમવા જાય,
 સ્ત્રીઓ સાથે પરવર્યો જલકીડાને રાય; ૩
 તેણે સમે જાણાસુરની વનવા ઝોખા જેનું નામ,
 ચિત્રદેખા ચિંતતી તે બધી ચતુર સુગણ; ૪
 કીડા કરતાં નીરખિયાં જાણાસુર જે નરનાર,
 મનમાંહેં યમ કલ્પના, ધન્ય ધન્ય દેવ મોરાર; ૫

૧. રો પડો રો ઘાટ (ક) રી વડો ઝોખાટ (ખ) સોંપીએ સુધાટ
 (ગ) ૨. કાંઈ રાજ (ક) ત્યાંદાં રાજ (ખ) ૩. વિદ્વાન (ખ) અભિજ્ઞાન
 (ગ) ૪. રહી છે, આવીને આ દાલ. (ગ).

- આઘ માતા ઈશ્વરી ને ચૌદ લોકનું જ્ઞાન,
આજ મન અભિલાષ થયો છે, પૂરો મનોરથ કામ; ૬
- વરતી ચિત્રદ્રેષ્યા ધ્રુવ બોલી, સંભળ બહેની, વાત,
કૈલાસમાં જઈ પાર્વતીને માગોને તમે નાથ; ૭
- એવું વિચારી બિપટી આકાશમાર્ગે તેહ,
આવતી અંતરિક્ષથી સદાશિવે દીડી તેહ; ૮
- દેખી કામબ્યાકુલ યયા ચંબુ જોઈ તેનું રૂપ,
મંદિરમાં તમે જાઓ પાર્વતી, એમ કહે શિવ શૂપ; ૯
- સુંદર એ ત્રેલોક્ય માંહે દીમે છે વળા કોઈ,
આવે છે વરવા મુને કૈલાસપતિ જોય; ૧૦
- જો પાસે તમને દેખશે તો યાશે મનમંગ,
મંદિરમાં તમે જાઓ પાર્વતી, કરું રૂપ સુઅંગ; ૧૧
- માદારે ઉછંગે તમે રહેા ને ગંગા રહેશે શાશ,
રાખશું એને હૈયા ઉપર, એમ બોલિયા ઈશ; ૧૨
- પછી પાર્વતી એમ બોલિયાં, તમે એ શું બોલ્યા, નાથ ?
એ તો પુત્રી આવે તમારી, નેત્રે કીધા હાથ; ૧૩
- ત્રીને નેત્રે જોવા લાગ્યા સિવજી વળતા ત્યાંજ,
પાસે આગ્યે ઓખા દીડી, લાગ્યા તે મનમાંજ; ૧૪
- વેગે આવીને વર માગ્યો, ઉમયાને બીડી ઝાળ,
સદાશિવ વિહ્વળ થયા તે માટે ચડિયો કાળ; ૧૫
- ટાપ કરીને વચન બોલ્યા માત તે તેણી વાર;
ત્રીને તેડી તેરસે આવી, તારે તથુ હજો બરથાર; ૧૬
- આવી ચિત્રદ્રેષ્યા ચિત્તભ્રમ થઈને વહે પરમ વચન,
અપરાધ નથી ઓખા તણે, માત, જુઓ વિચારી મન; ૧૭
- આ અકળ મત છે દૈવની તે કાણે કળી ન જાય,
ક્ષમા કરોને માત માદારી, કહીને લાગ્યાં પાય; ૧૮

પછી પાવંતીજી ગ્રેમ આણી બોલિયાં નિજ વાણ્ય,
 વરદાન એક તે ત્રણ વાર તારો તે અદશે પાણ્ય; ૧૯
 વળતાં આખા બોલિયાં, સત્ય સત્ય, હિમયા માત,
 તે પેર મુજને પ્રીછવો, હું નયને નીરખું નાથ; ૨૦
 મહાનિદ્રામાં પોઢયા હશે તેને સેજે તે વરસે તેહ,
 પણ ત્રણ વાર ત્યાં ટુજને વરશે તારો વર ત્યાં દેહ; ૨૧
 વળતાં આખા બોલિયાં, માત, સ્વપ્ને ન સરે કાજ,
 પણ નાહાલિયો નવ નીરખીએ જે પ્રત્યક્ષ બેઠો આજ; ૨૨
 મારી વાણી વૃથા ન હોયે, રાણુર્ગાંઠ બાંધી ચાલે,
 તે પ્રમાણુ ઠરીને પરવરી તે શોણિતપુરમાં માહાસે; ૨૩
 દિવસ કેટલા વહી ગયા ને રજની ત્યાં નવ જાય,
 હવે ગણુતાં ગણુતાં દહાડશે તે આવિયો છે ત્યાંય. ૨૪

કડવું ૧૭ મું

રામ સામેરી

વૈશાખ સુદિ દાદશીને છાટે સળ્યા સર્વ શણુમાર,
 બહુ પુષ્પ લાવી ગ્રેમદા તેના ગૂંથ્યા ઉત્તમ હાર; ૧
 ધણા દીપક કીધા માલિયા માંહે, તેનો થમ રહ્યો રે પ્રકાશ,
 આજ ખિદિની, વરતમારો આવશે, એમ સખી કરેછે હાસ્ય; ૨
 ચંદનભર્યાં કચોલડાં અને જિલટ અંગ ન માય,
 આજ મુજને જગણુ કરાવે, હું સખી, લાગું પાય; ૩
 ધણાં બીડાં પાનનાં ને મેવાનો નહિ પાર,
 વેણા લઇને માન માંડું, સખીશું રાજકુમારી; ૪
 તે ગાનની ધૂન્ય ગગન ચાલી અને મોહી રહ્યા સર્વ દેવ,
 પારવતીએ પૂછિયું કે સદાશિવને તતખેવ; ૫

આજ ઝોખા ફેરે માલિયે આવડો શો આનંદ ?
 શાપ તમારો મિથ્યા કરે છે પેલી ચિત્રલેખા મંદ; ૬
 પારવતીજી મોલિયા, શાપ મિથ્યા તે કેમ થાયે ?
 તામસી વિદ્યા મોઢલી તે પ્રવેશ કરતી નયે; ૭
 ત્યારે ઉમયાના વચન થકી આજસ આલ્યું અંમ,
 બિહુ જણાને નિદ્રા આવી, થયું તે જાગણ બંગ; ૮
 સ્વામી દોઢો સ્વપ્નમહિં ઉમયા તણે પસાય,
 આવી સ્વપ્નામાં વરી ગયો, કહું તેહની વારતાય. ૯

કરવું ૧૮. અં

શબ કથાણ

સ્વપ્ન લાધે છે ઝોખાને તેણી વાર, જણે પાસે બેઠો છે બરથાર,
 તે તો ઠામજી અતિ સુકુમાર, સુંદર અંગ મોહિની અપાર; ૧
 સ્વપ્નામાં વત્યો મંગળાચાર, ત્યાં તો આરોગ્યા કંસાર,
 તેહેને કંઠે મુક્તાશ્લનો હાર, તેણે વાધી પ્રીત્ય અપાર; ૨
 તેણે સમે ચિત્રલેખા ત્યાંહાં જાગી, તજી નિદ્રા ભડી તે ભાગી,
 તેહેને પેલી વાત હદેમાં વાગી, તેણીએ ઝોખાજાઈ જાગી; ૩
 તજી નિદ્રા ભડી ધાઈ, (મોલી મુખથી ઝોખાજાઈ),
 કેવી, શું કહે છે તું, જાણ ? જોઈ હું તારી સ્વરૂપ; ૪
 જાગી તો નવ દેખે બરથાર, અતિ આકંદ કરે છે કુમાર,
 મારે ધિક ધિક જીવું સંસાર, હવાં ક્યમ પામુ દુઃખનો પાર ? ૫

કડવું ૧૯ શું

રાગ સોરઠી

હાં રે તેં તો શાનિ મુને જગાડી રે' મુજને વેદની પીઠ લગાડી રે,
 જગાડીને અજુગતું કીધું રે, મારું સર્વસ્વ હરીને લીધું રે; ૧
 બેહેની, તેં એ શું કીધું કામ રે, કાઠાં ગયો માહરો આત્મારામ રે,
 વરજી હવડાં હૂતા માહરે પાશ રે, મહિમામાંહે કરતાં હૂતાં હાસ રે; ૨
 વરજી ગુપ્ત થઈ કાંઈ પિઠા રે? માહારા હટેકમલમાં બિડા રે,
 ઓખા ધામ ધામ હામ હામ જુએ રે, અતિ આકંઠ કરે નિ ધણું રૂએ રે; ૩
 હાં રે માહારો કંથડો મળે તો જીવું રે, નહિતર વિષકું ઘોળીને પીવું રે,
 હું તો કરીશ આત્માનો ધાત રે, સખી ! સત્ય જાણુને વાત રે; ૪
 મિં તો વર વિના નવ્ય રિહિવાય રે, હુંને ક્ષણ વરસાં સો થાય રે,
 માહારા કોણ જન્મની કરણી રે, હું તો સ્વર્ગાતરમાં પરણી રે; ૫
 તારે વલતી બેલી ચિત્રલેખા રે, બાધ, રૂડી તાહારી બાગ્યની રેખા રે,
 તું તો પરણી સ્વપ્નમાં જોહેને રે, હું તો સાચે પરણીવું તેહેને રે; ૬
 હું તો ચિત્રવિદ્યા સર્વ જાણું રે, ત્રેલોક્ય લખીને વિખાણું રે,
 તેમાં તાહારો વર જે હોય રે, તેહેને આણીને આપું સોય રે. ૭

કડવું ૨૦ શું

રાગ મારુ

અરે દેખાડીને દીધો દંડ, પાછું વિષ નિ પાડું પંડ,
 પતિ વિના ઓ મૃત સમાન, પતિ વિના નવ્ય પામે માન; ૧
 પતિ વિના નવ્ય રહે વેહેવાર, પતિ વિના નિદે સંસાર,
 પતિ વિના મંદિર ને કૂપ, (પતિ વિના નવ શોભે રૂપ). ૨
 પતિ વિના નવ્ય થાયે ધર્મ, પતિ વિના નામ રહે ધટ સર્મ,
 પતિ વિના નવ્ય જાણે કાળ, પતિ વિના લોક બોલે આળ; ૩

પતિ વિના પુત્ર તો નવ્ય થાય, પતિ વિના વહુ નવ્ય લાગે પાય,
 પતિ વિના પોહોંએ નહિ હામ, પતિ વિના જાણે નહિ નામ; ૪
 પતિ વિના લગ્ન કામ્યની, ચંદ્ર વિનાં જેવી જામિની,
 પતિ વિના પિહર નહિ માન, પતિ વિના સંસાર તે રાન; ૫
 પતિ વિના નવ્ય બોલે હરી, પતિ વિના ચતુરાષ્ટ્ર હરી ?
 પુરુષ હોય નારી-સિર જ્યાંહ સઠલ તીર્થ ઘેર એઠાં ત્યાંહ, ૬
 પરમ ભક્તિ કરવી પત્ય તણી, પછે ધમ્મા ધરવી હરિ ભણી,
 જે ચાહે તો જાણું સાચ, નહિતર બજવા વૈકુઠનાથ. ૭
 એવો ધર્મ અજવાનો સહી, તે માટેની વાણી કહી,
 એણી પેરે દુઃખ મનમાં ધરી વળતી-ઝોખા બોલી કરી. ૮

કડવું ૨૧ મું

રાગ પરજિયા

અરે ઝોખા બોલી છે નિજ વાણ્ય રે, સખી સાબલ્યને નિર્વાણ્ય રે,
 કરે વીનતી જોડી પાણ્ય, તેહેને મુજને આપો રે આણી રે. ૧
 અરે ઝોખા થરથર ફૂળે દેહ રે, કીડા સાંભરે કાધી જોહ રે,
 તન પીડે જાખી રનેહ, તેહેને મુનિ આપો રે આણી રે. ૨
 અરે માહરે શુ કલ લાગું અંગ રે, માહરુ થયું કન્યાવ્રત ભગ રે,
 સ્વપ્નામાં પામી પતિનો સગ, તેહેને મુનિ આપો રે આણી રે. ૩
 એનો તરુણ દેહ સુકુમાર રે, જાણે કામ તણો અવતાર રે,
 એહેવો પામી'તી ભરથાર રે, તેહેને મુનિ આપો રે આણી રે. ૪
 અરે નર અંગે સામવવાન રે, જોહને કુંડળ સોહીએ કાન રે,
 જોણે પરણીને મેહેલી રાણી રે, તેહેને મુનિ આપો રે આણી રે. ૫
 અરે જેની લટકતી દીસે ચાલ રે, મુજને પરણી ગયો છે કાજ રે,
 જોહેને ટપકું કાધુ માલ્ય રે, તેહેને મુનિ આપો રે આણી રે. ૬

જોડેને પીતાંબર પરિધાન રે, મુજને કહેતો ગયો નહિ નામ રે,
 ત્યારે ક્યાંથી સરિ માદારુ કામ, તેડેને મુનિ આપો રે આણી રે. ૭
 અરે માદારિ અન્ન વસ્ત્રનહિ ભાવ્ય રે, મુને જોઇએ સરળસ્વભાવ રે,
 ભાગ્યું મધ્ય સમુદ્રમા નાવ રે, તેડેને મુનિ આપો આણી રે. ૮
 અરે હર્વા કરવો કવણુ ઉપાય રે ? મારો પાપી પ્રાણુ ન જાય રે,
 મે તો કંથ વિના નવ્ય રિદિવાય રે, તેડેને મુનિ આપો આણી રે. ૯
 અરે ત્યારિ ચિત્રલેખા કહે વાત રે, ઓખા સાંભળાએ મોરી માત રે,
 વસ્ત્રે લોહીને અશ્રુપાત રે, તેડેને મુજને આપો આણી રે. ૧૦
 દુઃખ રખે જાણે લોક રે, સખા ! શાને ધરિહિ શોક રે,
 હર્વા ચીતરું ત્રિલોક્ય રે, અરે નિશ્ચે રાખો હટે રે. ૧૧
 માદારે નારદનું વરદાન રે, જાણુ સકલ સૃષ્ટિનું માન રે,
 તમે હઠકે રાખો સાન કે ચિત્ત નિર્ભે કરો રે. ૧૨
 અરે તમે જોર પૂજી જોહ રે, તે તો નિષ્ફલ ન જાયે તેહ રે,
 તમે પતિશુ રાખો રનેહ રે, હર્વા મનમાં ધારો રે. ૧૩

કહવું ૨૨ મું

રામ માતૃ

એણી પેરે બોલી ચિત્રલેખા, બાપ, દુઃખ દાં ધરે કોમલદેહા !
 એહેવી વાત ત્યાં નવ કીજે, એણી વાતે કાર્ય નવ સીએ. ૧
 વાતે વર્ડા નં થાય રે, બાપ, દુઃખ ધરાં છો તે ફોક,
 એ વાત તો વિરમે^૧ પડશે, ત્રિવિધ છે જ્યાંહ લોક. ૨
 કહે રે બાપ, તે કહેવો િ ને કુણુ તેનું નામ,
 કહે રે બાપ, તે વણું કોણુ ને કોણુ તેહનું ગામ. ૩
 મામ દામ જાણુ નહિ નવ જાણુ સિધ્ધ ને દામ,^૨
 માળિયે જે વરી ગયો, જે તેજપુજર કામ. ૪

૧. ક વિરામ, ન વિરમે.

૨. સિધ્ધ; ૩ તેહનો.

ટોનાણુ કેરી દોકરીએ કીધો મન્ય વિચાર,
 ત્રેલોક્ય બાહુ લખી દેખાડું પ્રત્યક્ષ વર્ણુ અદાર. ૫
 સુરનર મુનિજન લખી દેખાડયા અને કિંનર યક્ષ,
 હશે તો દિગપાલ દેખાડયા અશ્વિનીકુમાર સમરય. ૬
 ઇન્દ્રસદન ત્યાંહાં લખી દેખાડું અને વૈકુંઠ લખિયું જોડ,
 પાતાલ ને મૃત્યુ લોક દેખાડયા, રવર્ગ દેખાડું તેડ. ૭
 નિશા મહાં નાગ લોક લખિયા અને પ્રત્યક્ષ વર્ણુ અદાર,
 રાજકુસી છત્રીસ લખિયા, જે બાણાધિપત્ય સાર. ૮
 રેચાવરની વતી જંગમ લખિયા, હવા ન રહે ઢાય,
 આટલામાં દેખાડ સખી, તે વર આણી આપુ સોય રે. ૯

કડવું ૨૩મું

શબ માત્રુ

ત્યાંહાં કોણુ ગદા અણુલખિયા, આજ ઓખા બાઈ અપાર દુઃખિયાં,

કાળ

અપાર દુઃખિયાં ઓખાબાઈ તો શું કરવું આજ ?
 પછી લખી છે કાગડાં, શ્રીકૃષ્ણજનું રાજ. ૧
 ચાહવ સધળા લખી દેખાડા જે છે હપ્પન કોડ,
 આટલાં મહાં કો નથી, કહે કામ્પની કર જોડ; ૨
 તિવારે શ્રીકૃષ્ણજી દેખાડા વહી કૃષ્ણનો પરિવાર,
 પુત્ર પ્રદ્યુમન લખી દેખાડા જે કામનો અવતાર; ૩
 ત્યારે ઓખા કિહિવા લાગી, માંભદ્ય જિહિની વાત,
 આ અણુસારે મુહુને એહેવો જાણું વયો છે નાય; ૪

૧, ક નથી.

૨. આ વૃત્ત ઉપર છ માં

ખટ તો લખીઆ ત્યાંહાં ચક્ર લખીઆ અને જાણુ લખીઆ ચ્યાર
 વરણાશ્રમને ચરાચર લખીઆ જીને મન્ય વિચાર

ત્યારે અનિરુદ્ધ લખી દેખાડયા ને લખતાં પેખો તેહ,
 ત્યારે ઝોખા લગ્ન પામી, શીખ અંગર દેહ; ૫
 લખતાંમાં તે નીરખિયો નિ ગ્રેમે ખાદારો પુર્વ,
 એ વર મુજની આણી આપો, હમ્મડામાં અતિ હર્વ; ૬
 અરે 'ખામ' ત્યાંહાં કોણુ નર્મ શકે? નિ ત્યાંહાંનો વસમો વાટ,
 મુદર્શન ત્યાંહાં ફરિ પૂઠિ, નહિ જીવ્યાનિ આસ; ૭
 ત્યાદારિ ઝોખા કિણિવા લાગી, તું સાંભલ્ય બેહેની આજ,
 મુજને છે પ્રીત્ય જ તાદારી, તું કરી આવીસ કાજ; ૮
 આજા લેધનિ સંચરી આકાશમાર્ગે જાય,
 ખેચરીગત્ય સંચરી જાણે, નહિ કો નિશા માંહ, ૯
 અંગ જલદ અતિ ધણે ને આનંદ પામી મન્ય,
 સિંધુ ત્રઠ આવી રહી જ્યાંહાં ગોમતી-દર્શન; ૧૦
 આગલ જુએ તો નારદઋષિ સાહી બિહા નાક,
 ગોમતીમાં મળ્લન કરિ ત્રિશોક્ય માને હાક; ૧૧
 દેઈ પ્રદક્ષણા ચરણે લાગિ, ખામ, કોહો કાંઈ કાજ,
 તબે શે કામ્ય આંહાં આખ્યાં દારકામાં આજ? ૧૨
 ત્યારિ પ્રશસા એહેવી હવી, મન્ય ગોમતીનું સ્નાન,
 શ્રીકૃષ્ણજીને ભેટવા આવી જૂધર શ્રીભગવાન; ૧૩
 સાચું કિહિ રે કામ્યની નિ તાદારિ શું હિ કામ?
 ત્યારિ કરમંપુટ કરી જિયરી, સાંભણેનિ તમે સ્વામ; ૧૪
 ખાણાસુરની દીકરી હવું ઝોખા સેજ સ્વપન,
 અનિરુદ્ધ સેજ વરી ગયો, વિદ્વંસ થયું તાં મન; ૧૫
 હહે એ વર મુજને આણી આપો, નહિતર કાઢીશ પ્રાણ,
 તિ ગાટિ હું આંહાં આવી, ઋષિજી ચતુર સુજણ. ૧૬

જિયરી

ઋષિજી ચતુર સુજણ જાણી શ્રમ અમારો સાર્ય કરે,
 અનિરુદ્ધ વિના પાછી ફરું તો ઝોખા ત્યાં નિજે મરે.

કડવું ૨૪ ધું

રાગ પરજિયો

એણી પિરિ બોધ્યા નારદેવ, સહિ યુદ્ધ યાશે ત્યાંહાં અશ્વમેવ.

હાળ

સહિ યુદ્ધ યારો ત્યાંહાં, સહિ તે દેવ કૌતક જોય,
 ઝોખા અતિ આનંદ કરશિ, સર્વ મિદ્ધ કાર્ય હોય. ૧
 તામસી વિદ્યા ઋષિ નારદે બલુવી થાપી તે ત્યાંહાં પૂર,
 જોરે જાણ, તુનિ આવતાં જતાં ન પડે કોની દુઃખ; ૨
 દૈર્ઘ્ય પ્રદક્ષણા ચરણે લાગી, માંભલોની ઋષિરાય,
 કદાચિત મુહુરે વેલા પડે તો તમે રિહિજ્યો સાહાય; ૩
 આકાશમાર્ગે સંચરી, જોડની આકાશમાર્ગે ગમ્ય,
 વેગે વિછેદે ત્યાંહાં આવી, કૃષ્ણનાં મહિર રમ્ય; ૪
 મહિર તો શ્રીકૃષ્ણજના, સાંભલો લોક ઉજોડ,
 શુકદેવ ઠહિ, હું પાર ના પામુ, મહામનોહર તેહ; ૫
 કનકમય કોશીસડાં ને શ્વાટિક મણિના સ્તંભ,
 સૂર્યકાંત મણિ ઝવહરે, ચંદ્રકાંત મણિ અતિ રમ્ય; ૬
 ચૈદ્યકાંત મણિ માણેક, હીંગ કોશીમડાં જડાવ,
 ચંદન કાળના ઓટલા તે જિહા કેરા દાર; ૭
 પંચ પિરોજ પાટ જડિયા, દનક લીખ્યાં સાર,
 ચંદ્રકાંત મણિ ચોક ચોરસાં, તલિયા તોરણુ જાર; ૮
 એહેવે સુંદર સ્થાનક જિહો, આગવ નૃત્ય જ થાય,
 વારુણી પાન કરે વારેવારે, ચોદસ ચમર હલાય; ૯
 દાસીને નિદ્રા નહિ ને સેવક સરના પાસ,
 એહેવે સમે તે કામ્ય જ બેઠો જોનો પિતા શ્રીઅવિનાશ. ૧૦

કડવું ૨૫ મું

રાખ વિશદી

ચિત્રલેખા ચિતા કરે, મનમાંહેં દુઃખ અતિ ધરે,
 'જ્ઞાનદષ્ટે સહી નારદ મંભારે, સમરતાં કીધી સાર,
 ચિત્રમાંહેં' તું ચિતા મ આણીશ, અમ્મેા જીભા હું ખાર; ૧
 અદૃષ્ટ કર્ણવિદ્યા ઋષિ બલ્યાવી ને જીભી તે વીરની પાસ,
 ધન્ય ધન્ય રે તું વીરાધ્ય વીર જાણું, વાણી કંટું રે પ્રકાશ; ૨
 થર થર ફૂળે ને શ્વાસ ભરાયે, મનમાં કરે વિચાર,
 કેહી પિરિ સંન્યા લેખ જાઉં, શું યાશે પ્રાણુઆધાર! ૩
 પછે મન દદ કરીને સેન્યા લીધી મસ્તક સાર,
 આકાશમાર્ગે ઉત્પત્તી ચિત્રલેખા તેણી સાર;

હાળ

અનિરુદ્ધની ત્યાં સેન્યા લેખને આકાશમાર્ગે જાય,
 સુદર્શન ત્યાં આડે આવ્યું અંતરાય તે થાય; ૬
 નારદઋષિ વેગે આવી જીભા કીતક જોય,
 'દેવકાર્યે લઈ જાય છિ જાતાં ન રાખો કોય'; ૭
 સુદર્શનને મુકાવીને ઉતાવલી ચર્ષ આવી,
 એક પોહોરમાં શોણિતપુરમાં અનિરુદ્ધને ત્યાં લાવી; ૮
 જાણ્યાસુરના નગરે રખોયુ, નહિ ઠેકેનો પ્રવેશ,
 અનિરુદ્ધની ચિત્રલેખા લાવિ તે નારદનો ઉપદેશ; ૯
 ઝોખા બિડી કરે ઝોરતો, હૈડે હર્ષ ન માય,
 અત્ર ઉદક ત્યજીને જોડી, આણું વરસાં સો થાય; ૧૦
 એહેવે ત્યાંહાં ચિત્રલેખા દીડી, આનંદ બિપનો તત્કાલ,
 દેઈ પ્રદક્ષણા ચરણે લાગી, માહારી કરી સંભાલ; ૧૧

મનઃ ગે ત્યાંહાં વાસ પુરોનિ, અનિરુદ્ધ તેડી આણે,
ઓખા ને ચિત્રલેખા નારદ ચોથું ઠા નવ જાણે. ૧૨

કડવું ૨૬ મું

રાગ માતુ ૧

વલી વલી ઓખા ઠહે, રખે રે પાર્શ્વ ઠા લહે,
શયને આળ્યો છે આપણે રે.

ઢરાં ૩૨૨

શયને આળ્યો આપણે, જાણશે જાં આળ્યો રાય,
ધહાં જિહાં ઠા નવ જાણે, એડેવો ઢરાંનિ ઉપાય. ૧
વમતી ચિત્રલેખાએણી ખિરિખેલી, ચિંતા ન આણુશોચિત,
અહિયાં જિહાં ઢરાં લીલા, ઢામય તમારો કંથ. ૨
તેણે સમે ત્યાંહાં અનિરુદ્ધ જાળ્યો, જોયે તો વિપરીત,
અસુરતણાં વાગ જાણે સાંભલી થઈ રહ્યો બયભીત; ૩
આ સુદરી તો ઢાહોની ઢહીએ, આ તે ઢાહોની દાસ ?
ચિત્તભ્રમ થયો રાય મનવિભાસે, હું આળ્યો ઢાહોને અવાસ ? ૪
વમતી ચિત્રલેખાએણી પેરે બેઠી, સાંભણો રવાખી વાત,
સત્યારથ ત્યાંહાં અમો ઢહું, રખે ઢરતા ધાત; ૫
આ જાણાસુરની દીકરી ઓખાને હવું સ્વમ,
અનિરુદ્ધ સેને વરી ગયા નિ થયું વિદ્વંસ મન; ૬
ઢહે, એ વર મુજનિ આણી આપો નહિતર ઠાઢીશ પ્રાણ,
તે મારે છુજનિ ધહાં લાવી, તું છા ચતુર સુમન્ય; ૭
તે માટિ તહૂંયો વરોનિ એહને, એહ તમારી નાર,
એવાં વચન ચિત્રલેખાએ ઢહા તેણી વાર, ૮

૧. ક, જ રાગતુ નામ નથી ૨. ક, સમાં ઢાલ છે પણ તે 'શિને
આળ્યો પછે આપણે' એ લીંગની પહેલા

વલતો અનિરુદ્ધ એણી પેરે બોલ્યો, ન જાણું કુલ કામ !
 આજણે હું કેહેલી પેરે પરણું, હેટે વિમાસી જોય; ૯
 વલતી ચિત્રસેખા એણી પેરે બોલી, તાદરાજાપના જાપ વીર,
 જાંધુવતી રીંછડીનિ પગ્ગયા જમને તેને ઘેર; ૧૦
 સોલ સહસ્ર ત્યાંહાં એકસો કન્યા નરકાસુરની વરિયા,
 કાણુ જાણે તેહેની જાત જાત ન્યાત ન જાણું પરિયા; ૧૧
 'કદ પાપણી, એ શું બોલી, હવડાં બડી જાશે,
 જીત્યે દાવે સોળ સોગડી સધળા કાચી આશે;' ૧૨
 ચિત્રસેખા કહે, કહી દેખાડું એહેના કુલની ક્યાત,
 સાત પેઢી લગી હું જાણું છું પૂર્વજ કેરી વાત; ૧૩
 એના પૂર્વજ પૂર્વે પ્રોટા વિષ્ણુભક્તને ભાવ,
 તે માટે હું કહી સંભલાવું પછી ન થાયે રાવ; ૧૪
 દ્વિરણકશિપુ નરદરિ વિહારે તેહ તણે પ્રહ્લાદ,
 તેહ તણે વિરોચન વારુ, 'સારી' વિષ્ણુનાં કાજ; ૧૫
 તેહ તણું^૧ વલી કહી દેખાડું રાગને નામે ગચ્ચો,
 તેહેને આગણે તારે પિતા જયક થમને માચ્ચો; ૧૬
 તેહેને શતપુત્ર માંહે મેટા બાણાસુર બળિયો,
 મહાદેવે પુત્ર કરી થાપે અકલ ન જાયે કળિયો; ૧૭
 તેહેની તનયા ઓખાજામને લાખું ત્યાંહાં સ્વપન;
 સ્વામી સેજ્યે વરી ગયો નિ વિહવલ થયું ત્યાં મન; ૧૮
 વલતો વીર એણી પિરિ બોલ્યો, સાંભલ ઓ તું સીધું,
 મહાનિદ્રામાં પોઢો હતો ત્યારે^૨ મુજને સપનાંતર દીધું; ૧૯
 હું જાણું બાણાસુરની તનયા ઓખા તેહેનું નામ,
 તે સંધાતે ક્રીડા કરું છું શોણિતપુર ત્યાંહાં ગામ; ૨૦

૧. ફ, સ, કમ. ૨. સ સારી; ક કહીએ દેખાડું, ગ તેહતણું કલ
 કહી, ૩. સ માં નથી.

- હવે મનના મનોરથ પોહોત્યા માહારા મન્ય આણી પ્રેમ,
વલી વલી ઘુમનિ પૂછું છું, છું છું કુશળી ક્ષેમ; ૨૧
- માધવં વિહિવા ત્યાંહાં કીધો, - પરણ્યાં અનિરુદ્ધ નાર,
ઝોખાને ચિત્રલેખા અનિરુદ્ધ વત્યો જોજોઠાર; ૨૨
- એમ કરતાં બહુ દિન જ પળિયા, કારણ ન જાણે કોય,
એકવારનિ સમે માલિયેથી તાંબૂવ પડિયો સોય; ૨૩
- તે દેવનિ સેવક સર્વે મનમાં કરે વ્યસાર,
આશો આપણુ રાયનિ કહીએ જૈનિ ત્યાંહાં નિરધાર; ૨૪
- સંભળાવીએ રાયનિ, નહિતર ચઢસિ રીસ,
જો જાણુ ન કીજીએ તો કરે આપણનિ રીસ; ૨૫
- સખા પૂરીનિ બિહો બાણાસુર જોહવો કૃતાંત કાલ,
આવીનિ પરણામ જ કીધો અક્ષેપેત રખવાલ; ૨૬
- એકાંત બેશીનિ સંભવાવ્યુ, સ્વામી સાંભજો વાત,
સત્યારથ ત્યાંહાં અમ્યો કહું છું, રખે કરતાં ધાન, ૨૭
- આટલા દિવસ અમ્યો કિહિતા નોહોતા કરતા બેઠા લાડ,
અંતાપુરમાં કોયક છોકરો કરે છે વણુસાડ; ૨૮
- વચન એહેવું સાંભલીનિ જીડી માથે જાલ,
ચાર લાખ ત્યાંહાં વીર મોકલા મહા મોટા વિકરાલ; ૨૯
- નાનાવિધ્યનાં આયુધ મોહોટાં, જુઝારવ અપાર,
હય તથા હિંસારવ થાયે, મહિં ગજતણો નહિ પાર; ૩૦
- માહોમાંહે પિરિ જોલે આંદાં લગી કોણુ પલિયો,
ન હોય રે એ નાદાનો કુંઝર અતલીબલ ત્યાંહાં બલિયો; ૩૧
- કુલાહલ ત્યાંહાં થવણે સાંભલી અનિરુદ્ધ આશ્ચર્ય થાય,
સ્વામીની આગા લેઈનિ ઝોખા જોવા જાય. ૩૨

કડવું ૨૭ મું

રાગ સોરઠી

દામ્યનીએ જ્યારે કટક દીધું અને થઈ રે નિરાશ,
 અરે ' દેવ ' તેં આ શું કીધું, હુંને હતી મોટી આશ;
 હવાં કયમ વદશે રે સ્વામી ' ઠામલ મારા કંથ ? આંચલી.
 આજ અમો લીલા કરું નિ એ શું હવું રે અકાલ, ' ૧
 કષ્ટ કરીનિ પામિયો હવિ રક્ષા કરોને, ગોપાલ; ૨
 ધાડે કષ્ટે પામિયો એહેવો મદનમોહન કંથ,
 સ્વામી કયમ સહી રહે મુજ રાંઠ ધિર રતન ? ૨
 આજોટે ત્યાંહાં અવનિ ઉપર, રુદન કરે રે અપાર,
 ખોલાવિ ખોલે નહિ ને નયને વેહે જ ધાર; ૩
 વલી ગડી ખેડી યાયે ને વદન વિખાણે વીર;
 તીવ્ર ખાણુ જ્યારે છટકિ કયમ સહસિ ઠામલ શરીર; ૪
 માહારા પિતાને જણુ થયું ત્યાહારિ કટક મોકલ્યું પ્રીઠ,
 પાપી ખાપે કાંઈ ન જણ્યું ખાણાસુર તે મૂઠ; ૫
 વલતો વીર એણી પેરે બોલ્યો, એ કાલાવાલા ફોઠ,
 એ સાથે એહેવું યુધ કરું તે જીએ સુરનર લોઠ; ૬
 અરે સ્વામી, તમ્મો દાસે હાથે, આયુધ નહિ ત્યાં એકે,
 ચાર લાખ ત્યાંહાં વીર મોકલા સેના સહિત અનેક; ૭
 અગત્તા, હું વુજનિ કહું નિ માહારું, આયુધ ઓસાણુ,
 દાર તણી ભોગળ કાઢીનિ લેઈ સર્વના પ્રાણુ; ૮
 અજાણુર્તા શત મૂથ મલે અને પ્રગટે કેસરી એક,
 એને પ્રાક્રમે શું હોયે ? વનિતા, જોને વિવેક; ૯
 અબલા, હું વુજનિ કહું, હું તાંહાં ગેહેલી જણુ,
 કે મરીશું કે મારીશું પણુ નહિ મેહેલું મુજ માન; ૧૦

વનિતા, વાણી સુણુ તું માહરી, જો તું કરી વિચાર,
તાહારે બાપે ચાર લાખ મોકલ્યા માહારે મન તે ચાર; ૧૧
એમ કીધે નવ્ય છટીએ, એ કાલાવાલા ફોક,
અમે એકેવાં યુધ કરું જે જુએ સધવા લોક; ૧૨
અનિરુદ્ધ મરડીને નીસરે, ઝોખા સાહે હાથ,
હું જનનિ જાવા નહિ દેઉં, સુંદર માહારા નાથ; ૧૩

કકલું ૨૮ સું

રાગ મંદરુ

ઝોખાએ નારદ લાં સંભાર્યાં ને આવ્યા તાં તત્કાલ,
દેધ પ્રદક્ષણા ચરણે લાગી, માહારી કરી મંભાલ; ૧
આશીરવાદ ઋષિ નારદે દીધો, સૌભાગ્યવતી ઝોખાખાઇ,
બંધો બંધો પ્રભુમનનો કુંવર ચિરંજીવ અનિરુદ્ધ બાઈ; ૨

હાળ

બંધો બંધો પુત્ર પ્રભુમનનો મહાવીર વિકરાલ,
બાણાસુર વીર મોકલ્યા આણે તેહનો કાલ; ૩
તાહારો પિતામહ પૂર્વે પ્રીટો વૈકુંઠ કેરો નાથ,
અંતરિક્ષ માર્ગે અમ્યો જોઈ છું, શા વાવરે છે હાથ; ૪
વીર વિકરાળે ભોગળ લીધી ઢાપ કરીને ધાપ,
મારી કટક સર્વ કટકા કીધું, ઢાપે નાહા જાપ; ૫
અંગ મૂળે ને કાંઈ ન સૂઝે, આવ્યા રાયને પાસ,
શું બાણાસુર એસી રહા છે ? કટક કીધું મર્વ નાથ; ૬
એક છોકરો આવ્યો છિ તેકેના ઠાકા પાંચ,
ત્રણ ભાગનું કટક માર્યું, એક રહ્યું નિરવાણ; ૭
વલતો બાણાસુર એણી પેરે બેઠ્યો, તમે શું મોંઢોં લેધ આવ્યા ?
જે ઢા ત્યાંહાંથી પાછા ફરિયા, તત્કાલ આણ છોડાવ્યા; ૮

- વલતા વીર બીજા મોકલા ખટ લાખ બલવંત,
અંતઃપુરમાં કાયક છોકરો, આણે તેનો અંત; ૯
- એક તણું ત્યાંહાં ઝોસડ બે ને બેનું ઝોસડ ચાર,
ચાર નાણું ત્યાં આઠ જ કહીએ, વીર મનાવ્યા હાર; ૧૦
- અંગ સનાહ, હાથે હથેરાટ, મુગટ ટોપ મંધાત,
મેના મદિત વીર સંચરિયા, ચયો રાય રલિયાત; ૧૧
- ધણા દિવસ થયા રે, બાલક, હવાં તું ક્યાંહાં જાય ?
બાણતણાં આકર્ણુ, નાનડિયા, તિં તે કયમ ખમાય ? ૧૨
- અનિરુદ્ધ પર બાણુ જ વરસે, નાનાવિધનાં અરત,
તે આદે કા પાર ન પામે એહેવાં વાએ શરત; ૧૩
- આયુધ મૂકે અનેક વિધનાં મહા તીવ્ર ને બાણુ,
ત્યાંહાં ધડી એહેવો ભડે છે જાણે જીગ્યો બાણુ; ૧૪
- અનિરુદ્ધ ત્યાંહાંથી એહેવો વાખ્યો, મારી પાડ્યા કોડ,
તેહને બાણે તેહ જ માર્યા, કહે કવિતા કર જોડ; ૧૫
- અંગ મૂળે, કાંઈ ન સૂઝે, આવ્યા રાયને પાશ,
શું બાણાસુર બેસી રહ્યા છે ? કટક થયું સર્વનાશ; ૧૬
- એક છોકરો એહેવો આવ્યો જિ તેહેના હાલા પાણ્ય,
ચાર ભાગતુ કટક માર્યું, એક રત્નું નિર્વાણ્ય; ૧૭
- આયુધ પામે તે વઢે છે, ભોગવ લેછનિ ભડિયો,
ન હોય રે એ નાહાનો કુંઆર, અતલિમવ તાં બલિયો; ૧૮
- અમે ને આયુધ નાખું છું બેટો સામે સાહાય,
તે બાણુ સાહી અમ ઉપર નાખે, પ્રાણ અમારા જાય; ૧૯
- વલતો બાણાસુર એણી પેરે બોલ્યો, ગયા હતા બલ પાખી,
શા માટિ તમે પાછા વલિયા ? શેં વઢયા તમ્યો સાંખી ? ૨૦
- શા માટિ તમ્યો ન વઢિયા ? કોડોનો સગો સુણીને ?
રવામી, ત્યાંહાં લગણુ પમલાં કીને, ઘેર જિહાં શું કીને ? ૨૧

વલતો બાણાસુર એણી પેરે બોલ્યો, ઢાણુ છિ સપરાણો ?
 વડી વારનો કટક જ ભારે, ઢાણુ રાય, ઢાણુ રાણો ? ૨૨
 ત્રેલોક્ય મહિં નામ જ મારું, કૌભાંડ, સાંભલ આજ,
 એણે છોકરે નીચું જોવરાબું, ધિક્કય ધિક્કય મારું રાજ. ૨૩

કડવું ૨૬ મું

રાજ પરજિયો

કૌભાંડ કહે છે, તું સાંભલ્યની રાજ, કહું એક સાચો મર્મ,
 એણે એક યોધે દશ લાખ માયાં, તેણે ન રહ્યો આપણો ધર્મ; ૧
 સત્વર થઈને સૈન્ય સંભાલો, જિહાનું નહિ કામ,
 દશ દિશા છતી વશ લીધો એણે છોકરે, બોલ્યું તાહારું નામ; ૨
 રાય, પૂર્વે મેં તને પ્રીછવ્યો'તો, તારિ અહંકારે થયો અંધ,
 અહંકારે લંકાપત્ય ફેરે રણે રાલ્યો રામ દશકંધ; ૩
 અહંકારે કૌરવપત્ય ફેરો જ રાય દુર્યોધન,
 શત વ્રાત સાથે રણુ રહ્યો, રાણીઓ રજળા વન; ૪
 અહંકારે અર્જુન આચર્યાં તે સાંનિધ્ય શ્રીમગવાન,
 ૧આકુલી લગે હું અવતર્યું (૧), અર્જુન ઉતાર્યું માન; ૫
 પહેલું રચલ પૃથ્વી વિષે, પ્રતાપ તાહારો પ્રશસ્ત,
 આ સગે અવલોકતાંમાં તારો ઉદે પામ્યો અસ્ત; ૬
 અરે દેવ, દેવ, ખવીસ, રાક્ષસ, જૂત, પ્રેત કે યક્ષ,
 એ બાલક સારુ બલ નહિ, એણે યોધ માયો લક્ષ; ૭
 સ્વર્ગ મૃત્યુ ને પાતાલ મધ્યે કેહેવાતો તું એક,
 આજ તુણવત તુજને કયો, છોકરે વાલ્યો છેક; ૮
 એહેવું સુણીને રાજ વિસ્મે પામ્યો, ગદ્ય શુદ્ધ ને સાન,
 શિથિલ અંગ દેખી રાયનું પછે બોલિયો પરધાન; ૯

- એક આશ્વર્થ મુગ્ધને લાગે છે, એહ અસંભવ વાત,
એક ભોગસે સર્વે માર્યા, એણે કયો મદા ઉત્પાત; ૧૦
- તમ્મો દર્વા શું હારો છો દેવે, જલતણા મુત બાણ ?
આજ વદન નીરખતા મુગ્ધ નથી રહેતા પ્રાણ; ૧૧
- કોભાડ વાણી જિયરે, પ્રાક્રમ તારું પ્રચંડ,
એ સસા ઉપર મિંદ કશો ? પરવત યાય શતખંડ; ૧૨
- એ બાલકને બાંધીને દ્યાવું, એહેમાં તે કેટલું કામ ?
આ શોણિતપુરના સુમટ ઠેરું મુખ આજ ટાલું સ્થામ; ૧૩
- ત્યારે રાય રલિયાત થયા નિ આખ્યા સર્વે શૃંગાર,
તું તો માહારો વડ બાંધવ કહીએ, આ સર્વ તારો ભંડાર; ૧૪
- જાઓ વીરા, તમે વેગે કરીનિ કરી આવો શુભ કામ,
વધામણી વેહેલી મોઢલજો, પેલા શત્રુનો ફેડી કામ; ૧૫
- વચન શોશ ચડાવીને જિડ્યા કોભાડ તેણી વાર,
સેના સધલી સજ્જ કરાવી તેહેની શોભાનો નહિ પાર; ૧૬
- મદામોહોટા ગજ ગેહેવર સરખા મદમલિત ને કહેવાય,
હીરાજડિત અંબાડી ઝલકે તેહેનિ જ્યોતિ રવિ ઢંકાય; ૧૭
- સૂર્યવંશી ને સોમવંશી પાખરિયા કેકાણુ,
મોહોડે મોતી પરાયાં વધી રતનજડિત પક્ષાણુ; ૧૮
- એહેવા અશ્વ દોરી આગલ ચલાવ્યા તેનો મણુતા નાવિ પાર,
અનેક પાલખી રથ સુખાસન તેણે સુમટ થયા અસવાર; ૧૯
- દક્ષિણ દેશનો હાથી મોટો તેણે શોભીતા શૃંગાર.
મેલાડંબર છત્ર ઢલકે તેણે પોતે થયા અસવાર; ૨૦
- નિશાને નિર્ગોષ વાળે, શરણાઈઓ રણતૂર;
ચતુરંગી સેના તરવરી તે જાણીએ સાગરપૂર; ૨૧
- નાથ્ય ગોવા બાણુ બહુવિધ કરતા કરતા મારોમાર,
જમનિ દૃશ્યા પેલા માલિયા સન્મુખ, ઓખા કરે વિચાર; ૨૨

જો સ્વામી તમારા ચિતમાં આવે તો કરું વીનતી આજ,
ચિત્તલેખા દારકામાં લેધને જાય તો સિદ્ધ પામે સર્વ કાજ; ૨૩
એહેવું કહેતાં અગ્નિ લાગ્યો, ચડી અનિરુદ્ધની રીસ,
ચરણ કરી આંગલીથી જ્વાલા લાગી શીથ; ૨૪
સંગ્રામે સન્મુખ ન રહે તો લાગે માદારો વંશ,
આણીશ્વરનિ અમ્યો મારું જ્યમ કૃષ્ણે માર્યો કંસ; ૨૫

ગિયલો

ચાલ દોડ

હાલ મારી જિહ્યોનિ અતલિમલ વીર,
પર્વત પડખંડા વાળે ન રહે મન ધીર; ૨૬
આકાશવાણી એહેવી હવી રે, શું જુઓ છો સુર ?
સશ્ત્રુ તુને બેઠે નહિ ને મારી કરે તુ ચૂર; ૨૭
ભોગલ કર મધ્યે લેધનિ પછે જાહ્યો બાલ,
યોધ સર્વ જોધ રથા જેહનો ખૂટે કાલ; ૨૮
ભોગલ નાખીને એણે વાલ્યો ત્યાં મંવાજ,
કોપિયો કોભાડિ હિપર કરે મારોમાર; ૨૯
કોભાડિ તેડાવિયા સેનાપતિ જે ત્યાંહાં સર્વ,
યુધ કરવા તણો જેહેને હતો ધણો મર્વ; ૩૦
મારવો છિ એકનિ તેમાં શું જુઓ છો, ખૂર ?
સહુ મલીનિ ત્રુટિ પડો, કરો મારી ચૂર; ૩૧
કોભાડિ બાણવૃષ્ટિ કરી ત્યાંહાં અપરંપાજ,
નાલ્ય ગોળા ગુર્જના જે છે સગલો માજ; ૩૨
આશરો અંગા તણો ને દેવ સર્વે સદાય,
રાખનારી રાખરો તેને માર્યો કેમ જાય ? ૩૩
હાથી હલકારું, એહેવું ધરે છે મન માંહ,
એટલે અનિરુદ્ધ આવીને ત્રુટી પડે છે ત્યાં; ૩૪

બિઠકીનિ ગદા મેહેલી હાથીનિ ત્યાં શીથ,
 નાડો મદગલિત ત્યાંહાં થકી પાડીનિ બહુ મીસ; ૩૫
 વલી બીજી ભોગસે ભાંગ્યા છે ત્યાંહાં તો ચરણ,
 હાથી તે હેડો પડ્યો નિ રાય રહ્યો તે ધરણ; ૩૬
 દાખો અનિરુદ્ધ પછે, આણી મન્ય ગર્વ,
 નાડો કોભાંડ પછે સૈન્ય નાકું સર્વ; ૩૭
 { ત્યારે વિચારીને વીર રહ્યો, હવે કયમ મરાય ?
 સિંહના મુખ આગત્ય શિયાલ નાકું જાય; ૩૮
 નાહા ભાંગ્યા ભેધા આવ્યા, આવ્યા સહુ ધેર,
 મુભટપણું એ શું લહે ? સિંધુઆની પેર; ૩૯
 આવ્યો કોભાંડ પોતે જ્યાંહાં ગિડો છે રાય,
 દેવે હોલી બલી રહી, હવે શો કરવો ઉપાય ? ૪૦
 ત્યારિ દોડો બાણાસુરે નિ બીડી ઢિ ઝાલ,
 ઢેહે તો એહને બાંધી લ્યાવું ઘુજ આગળ બાલ; ૪૧
 કોભાંડ ત્યાંહાં બોલ્યો નહિ, નથી રહી ગત્ય,
 સ્વામી, હું તો ગયો તો બૂલ્યો શુદ્ધ નિ મત્ય; ૪૨
 ભોગલ મારી એણે પાડ્યો બહુ ત્રાસ,
 સ્વામી, એહને છતવાની મૂકી લોની આસ; ૪૩
 શંભાર કરીને જે ગયાંતા વહવા બ્રાત,
 શોકસાગરમાંહે બેઠા તો શું પૂછો છો વાત ? ૪૪

કડકું ૩૦ મું

રાખં પચ્ચિયે.

બાણાસુર ત્યાંહાં પોતે જાય, કટક સધલું પૂઠે પલાય,
 અનેક આયુધ ખડગ નિ ગદા મુર્જર ભોગલ વીધે ત્યાં સદા; ૧
 તીવ્ર બાણે બાધા ભરી ચાલ્યા મુભટ સહુ વેગે કરી,
 યયો કટકમાં ભેલાભેલ, એમ પડ્યા જયમ કાપે ઢેલ; ૨

- એમ પડ્યા જાણે વૃક્ષ સમૂહ, વાળે પંચ-શબ્દ રણતૂર,
એણી પિરિ મુઠ્ઠા ઠરિ અવશ્યમેવ, અત્રિશબ્દ એ ક્ષણિ નારદદેવ; ૩
- હવડાં દારઠાં જાઉં તંતમેવ, થીકૃષ્ણુનિ દ્યાતું અવશ્યમેવ,
રમે ખીલીતો તું ત્યાં જાણ, કટક સર્વનો આણે કાણ; ૪
- તાહારે મુદ્દે અસુર કંપે ધણું, ધન્ય હિર-ગુજ જનુની તણું,
ખાણાસુર ઉપર ભોગવ પડી, અવની ઉપર ગમે રડવડી; ૫
- ભાગ્યે રથ કઠકડી, પોહોર પૂડે જોડે ધડકડી,
ખાણાસુરનિ વાગી સાંગ, આચીંતી આવી ગઈ અંગ; ૬
- રાયનિ વાગી નીસરી ગઈ, ખાણાસુરનિ વાચા રહી,
પોહોર પૂડે સુધય જ થઈ, વહી રથ ઉપર બેઠો નેત્ર; ૭
- ભાગ્યે રથ કઠકડી થયો, હવડાં પ્રાણ અમારો ગયો,
પહેલો બોલ એહેવો શિં નૃપ્ય કલો ને કે બસિયો આવીરહી; ૮
- રાયે મન્ય વિમારયું મલી, બેઠા પ્રધાન ને રાજ મલી,
આ વાત ન જાણે ઠોણે ઠલી, આણી વાર ત્યાં જુઝ્યા રહી; ૯
- એહેને આપણ કીજે એમ નામપાસ બાંધીને જેમ,
ઠોભાંડ કહે વાર્તા રમ્ય, આપણ એહેને કીજે ધમ; ૧૦
- નામપાસમાં ગમ્ય માહારી, મનમાં જ્ઞાન વિમાયી કરી,
નામપાસ બંધન કરી પછે આશ્વિમે જાગે મરી; ૧૧
- એહેને હરવા થો અનુપાન, એણી પેરે બોલ્યો પરધાન,
કે મોહોટાનો છે રે જાણ, સાંજગનિ સાંચું, જૂપાણ; ૧૨
- નામપાસે ત્યાંદા બાંધ્યો વીગ, સાંસો કરી રડો સરીર,
આખા બેડી પાડે ચીસ, અનિરદનિ દે છે આથીશ; ૧૩
- ચિરંજીવી મારા બરથાર, પાપી જાપ કરે છે પ્રદાર,
દોહીલું જાણે એક લગાર, સંસારમાંડે સ્વામી સાર; ૧૪
- "આખા તું કાં પામે કુખ, કાલ મુજને યાશે સુખ,
તાહારે સસરો વેડું દષણી સાર કરે અંસાર જ તણી." ૧૫

અનિરુદ્ધે ધૃત્વસૈં સંવરી નાનાંવિધની સ્તુત્ય જ દરી,
તે કહું હું ગુણવિસ્તાર, સુષુતા દુઃખનો પામે પાર. ૧૬

કહવું ૩૮ મું

રાગ વિરાડી^૧

આઠ મહિપાસુરમર્દિની સકલ દેવની ગુણવર્ધની,
ફક્તખીજનું શોણિત પીધ, અંડમંડ તે વાદન કીધ; ૧
ધૂમ્રશ્વેયન તું ધંધોલ, ગુંબનિશુંભ તે રણ રંગદોલ,
મધુકૈટભ પમાડ્યો મોહ, એકવારે મુજ સાહામું જોય; ૨
અનેક દૈત્ય તિં માર્યો જોહ, ઠેઠેતાં પાર ન આવે તેહ,
અમુરે સર્વ છંડાબ્યા હામ દેવ સર્વનાં કરવા હામ; ૩
તું સાર માહારી કરને સોય, નહિતર અમથા સાહામું જોય,
તું કાલકા નિ તું તોતલા, કોડી સૂય, સૂરી વાધી કલા; ૪
તું બ્રહ્માણી હંસા પ્રોહ, વૈષ્ણવી તું ગરુડારૂઢ,
છદ્રાણી ઔરાવત તેહ, અરે સાર મોરી કરનિ દેહ; ૫
આર્ધિ, તું મન્ય વિચારે સોય, નહિતર અમથા સાહામું જોય,
સ્તુત્ય કરતાં આબ્યાં ધૃત્વરી, શિં પુત્ર મેહેલ્યો પરેદરી; ૬
ધૃત્વરીએ ત્યાં ચાપ્યો પુત્ર, ગર્વ માટે જાણિ ધરમુત્ર,
કાલ્ય આવશે છાપન કોડ, ભેઈ જાણિ તને ગંધન છોડ; ૭
એમ કહીનિ ધૃત્વરી ગધ અને દારકામાં સિદ્ધ જ થઈ,
પ્રદ્યુમન જલમદ્ર જલિયા જોહ, કૃષ્ણનિ મંદિર આચ્યાં તેહ; ૮
એમ કહે દારકાનો રાય, બહે પધાયો મુજને સાહાય,
પ્રદ્યુમન કહે, એ શો કોપ થયો—અનિરુદ્ધનિ કો હરિને ગયો; ૯
એ મોહોદુંકર્મ દારકામાંહાં થયું, પુત્ર પલાયો, હવાં શું રહ્યું ?
તું સેવકની વાહારિ ધાય, બક્તવજ્રનું બિરદ કિહિવાય; ૧૦

- પોતાની પુત્રાનિ કોહરિનિ જાણ, તમાગ મનમાં દયા નવ થાય,
કુળ કહિ, તમે સ્વાતિક સુણો, અમ આગવ બોલ બોલોધણો; ૧૧
- ગાંધો નહિ જાય પુત્ર આપણો, કો નહિ ગણે સુતનિ ધણો,
આંહી થી સેવક મોકલો બહુ, બુવન સ્થાનિક સાધનો બહુ; ૧૨
- શોધી લાવો સુતનો દામ, પછી આપણુ તે કીને દામ. ૧૩

કહવું ૩૨ મું

રામ સારંગ

- અરે કમલા તો કર્ષાત કરે ને સામનો સાર ગણાય,
આજ પ્રાણ અમ્યો તજશુ કે પુત્ર અમારો આણ; ૧
- આજ મદ્યમન દુખિયો થઇ બેઠો, હૈયડે દુઃખ ન ગાય,
એક જ અનિરુદ્ધ પુત્ર પામે પ્રાણ અમારા જાય; ૨
- હૃદયથી ત્યાહા મદી રુદન કરિછિ, કામ્યની દર્વા મ્યમ રહેશે ?
વિરામ દામ રાખો હસિ, કાણુ કિહિશિ શૂખો તરશે ? ૩
- અરે જાદવ, શું બેસી રહ્યા છો ? એ કાણુ તમારો ધર્મ ?
આજ દૈવે દુખણી કાધી, એ કરિછિ માહારુ કર્મ; ૪
- અન્યોઅન્યે અમની બોલે, અમ્યો બૂદશુ બહીએ,
પરમેશ્વરે જો પુરુષ મર્ત્યા હોય તો ત્યાં જઇને વદીએ. ૫
- સ્વામી, ભક્તવત્સવતું ખિરદ તમારુ, ગોરનો આપ્યો તન,
સંતોષનિ સંતોષિયા, તમે મંત્રો મોહારુ મન. ૬
- સાગરમાં હાથી ગાધી કાદો, બોલે મેહેલો જાન,
ગોગણીતું મન મનાવ્યું, એહેવો તું ગોપાલ. ૭
- છપન કોડનિ ચિતા પડી છે એટલિ નારદ આવ્યા,
પૂજા અરચા બહુવિધ કાધી, નાન્દ ઋષિ વધાવ્યા. ૮
- ઋષિ પ્રતિષ્ઠા એણી પેરે બોલ્યા, ગો અપગધ અમ્યો કાધી ?
આજ અમારો પુત્ર અનિરુદ્ધ કાણુ દરીને લીરો ? ૯

વલતા ઋષિ એણી પિરિ બોલ્યા, અગધા, આણો ગ્રેમ,
ચાનદબે અમે બેઠે છું, તાહારો સુત છિ કુશલક્ષેમ. ૧૦

કરવું ૩૩ મું

રાગ મારુ

કોણે સુત કીધો હસિ હરણ, રખે પમાડયો હોયે મરણ,
એ ત્યાંહાં માયા કે ખેચરી, અંતિક્ષથી કાઢે બેઠે ગયું હરી; ૧
એ ત્યાંહાં વાતો કહી ન જાય, માતપિતાનિ દુઃખ ન માય,
મલુમનજી વિચારી કહે, પુત્ર તણો શોક મુગ્ધનિ દહે; ૨
પુત્ર વિના સૂનો સંસાર, પુત્ર વિના ધિક્કય અવતાર,
પુત્ર વિના ઠરુણા નહિ અંગ, પુત્ર વિના નહિ મોક્ષપ્રસંગ; ૩
પુત્ર વિના પૂર્વજ નવ્ય લહે, પુત્ર વિના કુલ નિશ્ચે દહે,
પુત્ર વિના કે ન પામે નીર, પુત્ર વિના અગ્નિ ન પામે શરીર; ૪
પુત્ર વિના વાહાલું નહિ સોય, પુત્ર વિના કે મુખ નવ્ય જોય,
પુત્ર વિના કે દુઃખ નવ્ય હરિ, પુત્ર વિના સહુ નિંદા કરિ;
ગિહા શોક ધરિ છિ જ્યાંહાં, નારદજી પધાયો ત્યાંહાં. ૫

કરવું ૩૪ મું

રાગ વિશાદી

નારદ કિહિ છિ રે કૃષ્ણનિ, તમે સાંભણોનિ મત્મ,
માહારે છે પ્રતિજ્ઞા જે નવ્ય બોલું (હું) અસત્ય. ૧
લોકમાં ચાલીછિ વારતા, આલીંગારો એહ,
તે ત્યાંહાં મુગ્ધનિ નાવડે જણો સર્વે તેહ. ૨
એક પ્રમંથે હું મથો'તો આપ કાંઈક કાજ,
શાશ્વિતપુર એક નગર જ મોહોડું, બાણાસરનુ રાજ્ય. ૩

- તેડેની તનયા ઓખાખાધને લાધુ ત્યાંદાં સ્વપ્ન,
અનિરુદ્ધ તેડેનિવરી ગયો નિ વિદ્યુવ ચર્ચુ ત્યાંદાં મન. ૪
- કેડે, એ વર મુજને આણી આપો, નહિતર કાઢીગ પ્રાણુ,
ચિત્રલેખા અંતની તે બલી ચતુર મુજાણુ. ૫
- જિ ધડીમાં અહીંઆં આવી તે દારકા માલ,
ચોથી ધડીએ લેધ ગઈ તે ગોણિતપુર ઇ ન્યાંદાં. ૬
- મોકમ "તો" મિમદા તથા રાં કુદું, પરમલ,
અક સરણું ચૂકવું, ઠા નવ્ય લડો તે મર્મ. ૭
- પછે ત્યાંદાં લીલા કરે . રગમંડપ પ્રોદ.
પાપી ખાપે તે જાણિયું ને ખાણામુર મૂદ. ૮
- અનેક વીર પેહેલા મોકલ્યા લક્ષ્મ તે ત્યાં આપર,
તેડેનિ પુત્રે મારિયા, તે મનાવ્યા હાર. ૯
- અને વલી બીજા મોકલ્યા ખટ લાખ અવરત,
તેડેનિ પુત્રે મારિયા નિ તેડેનો આણો અંત. ૧૦
- પછે રાય પોતે ગયો ને હિતાવલો તે જાપ,
તેડેને પુત્રે મારિયો એ તારો મદિમાય. ૧૧
- પછે ત્યાંદાં નામપાશે જાણિયો પાપિયો પાપિય,
કારાગૃહમાં રાખિયો નિ તેડેનિ ધણું ! ૭ કષ્ટ. ૧૨
- ધડી જિ હું જીલો રડો તો કષ્ટ કલ્યુ ન જાપ,
મુજ દેખનાં મારિયો-તે મિ કયમ ખમાય ? ૧૩
- નારદ કિલિ ઇ કૃષ્ણનિ, તમે સુણો દેવ મોરાગ,
તાદારિ તો પુત્ર ઇ ધણા, ધણો ત્યાંદાં પગિવાર. ૧૪
- અરે રરામી, સાંભલો, પાયા ત્યાંદાં ન જવાય,
અગિવાર સદસ જોજન જાણું, ધણા ઘાડા થાય. ૧૫
- ગોવિંદ, સમરો ગરુડનિ, લેઈ જાપ તલકાલ,
એક મુહૂર્તમાં પોટોચાડશે મૈન્ય સદિન, જોવાન. ૧૬

- ગોવિંદે ગરુડ સભારિયો, આવિયો તે પાસ,
દેઈ પ્રદક્ષિણા ચરણે લાગો, સ્વામી શ્રીઅવિનાય. ૧૭
- વિલંબ હવે ત્યાહા શો કરો? કેહેતાં નાંવિ પાર,
ઉતાવલા પ્રભુ ચાઓનિ ગરુડ ઉપર અસવાર. ૧૮
- બલભદ્ર બાઈનિ સાથે તેડયા પ્રભુમન સ્ત્રીધા મન,
એવી પેરે, ચઢીને બેઠા કરી ગરુડવાહન. ૧૯
- જિ ધડીમાં આવિયા મગા ડેરે તીરે,
કૃષ્ણ હેઠા ઊતરા નિ ગરુડે પાધુ નીરે. ૨૦
- પાણી પૂગણુ વાવર્યું નિ ત્યાંથી ઊઠ્યા એવ,
જિ ધડીમાં આવિયા શોણિતપુરમાં દેવ. ૨૧
- બાણાસુરના નગરમાંહા ઢાણુ ઢાણુ રખવાલ,
રાય આગન છુળ્ય મઈ, આવ્યા શ્રીગોપાલ. ૨૨
- પાવઠ ત્યાંહાથી પરજોશ હુતાશનનો તાપ,
ગોવિંદ કિહિહિ ગરુડનિ, કાંધિએક દેખાડો આપ. ૨૩
- પાણી પૂગણુ વાવર્યું તે (તાં) પાધુ નાખ,
પછે હુતાશન બાપડો (તે) ગયો ત્યાંથી સાક્ષ. ૨૪
- ત્યાંથી આધેગ ચાલિયા, જુએ તો જૂત પ્રેત,
પ્રાણે મારી પાડિયા, તેહેને કીધા અએત. ૨૫
- વહી આધેરા ચાલિયા તો જીયને નહિ પાર,
તેહેને ચાએ મારી પાડિયા, તો ખીમ ગયા રાજદાર. ૨૬
- એક સાંભલ, રામ, વીનતી, આવ્યા શ્રીગોપાલ,
નમી નમી ઢહે સયનિ, ને દારના રખવાલ. ૨૭
- એક પંખી મહા મોહોદુ ધણુ તે નગરમાંહે ન માય,
ઉપર ત્રણુ તેજસ્વી બેઠા, તેહેની કુંવર કાય. ૨૮
- વંચન એહેલુ સાંભલી વધી મોહકયા વીર,
સેના સદિત શૃંગારિયા, પર્વત સરખાં શરીર. ૨૯

અનેક આયુષ લેધને કૃષ્ણ સાહામા જાય,
 ગોવિંદ કિલિછિ મરુડને, કાઈ દેખાડો બલ કાપ. ૩૦
 તેહેને પાંખે મારી પાડિયા, વીર કીધા ચૂર,
 વલી વીર ખીખ મોઢલ્યા ને ચરા માહે ચર. ૩૧
 કૃષ્ણ કહે બલભદ્રનિ, તમે સાબચો છાત,
 આપુણુ એક ઉપાય રચીએ તે રૂડી વાત. ૩૨
 આમલ. કીને મરુડને, દક્ષિણ પ્રણમન,
 વામ ભાગે રહો તમે, વચમાં રહે આ તન,^૧ ૩૩
 એણી પિરિ જો મુખ કીને તો, એનિ જિતાય,
 નેહેની કૂંકે દવ બમે તેણે તે શુ બધ નવ થાય.^૨ ૩૪
 મરુડ, હવે વેહેવા યાઓ, શુ વિચારો મન ?
 કિલિતામાં યયો ઉદિત વિનતા કેરો તન. ૩૫
 પાંખ વાગી પખીની ને નાસી આલ્યા નામ,
 અનિરુદ આવી જીભા રણા નિ કીધો શખનાદ. ૩૬

કંડકું ૩૫ મું

શઝ સામેશી૩

અનિરુદ છૂટયો નેટયે બાણાસુરે ધરિયું ધ્યાન,
 વદને દંડે આમલી નિ તણનિ અભિમાન, ૧
 કર નેટીનિ કરિ વીનતી, સમરથ ઉમયાનાથ,
 પરદલ પીડે મુજને, આવિયો જાદવ-સાથ ૨
 સેવકનિ બીડે પધારો, કરુણાસિધુ કૃપાન,
 નગર વીટયુ જાદવે તે સહિત શ્રીગોપાન. ૩
 માહારિ પાસુ તમમણું, જહુ મુખટ કરે અતિ-શોર,
 તે કારણુ પ્રભુજી, પધારો, મુજને વીરદેખાડો જોર. ૪

તમારી છપર કરી કૃષ્ણને લગાડું પાય,
 શોણિતપુરમાં આવીએ, મુદ્દને ઠાડ કૃષ્ણનુ થાય. ૫
 કૃષ્ણ પરમેશ્વર સદુ ઠહિ, માદારિ તો શિવ જગદીશ,
 તે દારણ પ્રભુજી, પધારે, બલ વાધે શીશ. ૬
 સ્તવન સેવક તણું સુણીનિ ગઠિયા શિવ રાય,
 ત્રિભોવનમાં ભક્ત માદારો બાણાસુર દિહિવાય. ૭
 નદી બુંગી તેડિયા ને વૃષભ ચંદયા મહાદેવ,
 સાથિ તે ખટમુખ ગિરિસુતા, માંહે ભૂતાવસિ તતખેવ. ૮
 અંગ વિભૂતિ સોદામણી ને બુજ બદ્ધ વિશાલ,
 મૃગચર્મ ઝોઢયું ત્રિદામણું ને લોચન ત્રણ વિકરાલ; ૯
 જટાજૂટ સોદામણી ને તે મધ્ય પાવન ગંગ,
 હાથમાં ડમર ત્રિશુલ છે, આ પાર્વતી અર્ધામ. ૧૦
 કુંદમાલા શોભતી ને કંઠમાં વિષ સાર,
 ભક્તની બીડે પધારિયા તે ગોણિતપુર મોઝાગ. ૧૧
 બાણાસુરનિ વધામણી ગછ ને આવિયા મહાદેવ,
 તેહેને આપી વધામણી, ગઠયા હર્પશું તતખેવ. ૧૨
 આવીને જિભા રોહોનિ, ચરણે નામું શીશ,
 સ્વામી, મુજને કૃપા કીધી પાર્વતીપતિ ઈશ. ૧૩

કહવું કે શું

શામ મારુ

બાણાસુર ત્યાંહાં પોતે જાય, આણુ એહેવી ત્યાંહાં કરાય,
 રખે રે ઠાઈ ઘેર રહે રે:-

હાલ

રખે રે ઠાઈ ઘેર રહે, એહેવી દેવરાની આણય,
 બાપ માદારો શો વડો છે (I) એમ જોમે વાણય; ૧

- આયુધ નાનાવિધ તથા તમે સ્યોનિ ગોઝા વીસ,
પાછી પાની કે નબ્બ કરશે, અમે રહ્યા છું દીરા; ૨
- અરુડે પાંખે મારિ પાડ્યા તે વીર નાદા જાય,
એક કહે હત્યા ! શું નાસે છે ! સીરા જિભા રાપે; ૩
- વકાયા પાછા ફરી તેડેનું ગરુડ ઉપર ધ્યાન,
આ તે વાહન કૃષ્ણ કેડું (હું તે) ઉતારું (એનું) માન; ૪
- બલભદ્ર નિ કાર્તિક વઢિ હિ, કે ગાંધો નમ્બ જાય,
અંત્ર અન્યોઅન્ય વાવરિ, સિવ વિષ્ણુના મહિમાય; ૫
- કાર્તિક ત્યાંથી એહેવા વાધ્યો, ગાંધો વસતો વીર,
બલભદ્રજીએ બાણ આયુ, શાશ્વત આશુ શરીર; ૭
- ત્યાદારિ મહાદેવજી કાપે ચઢ્યા, કાપ કરીનિ જાય,
વળી સાદામા આવીયા વેકુંક કેરા રાપ; ૮
- ધ્રુવર કૃષ્ણ એટલે મળાનિ મુદ્ધ માડયું ધીર,
અંત્ર અન્યોઅન્ય વાવરે, બહાદ્ર આશ્યો શીર; ૯
- સંત્રામ મહા મોહોટો રચ્યો, આયુધ કોડ-દસ વીસ,
અંત્રિક્ષથી દેવતા જુએ હિ કોડ ત્યાં તેત્રીસ; ૧૦
- તે વારે મોહાત્ર જ એહેલિયું, એહેલું દેવ મોરાર,
મહાદેવજી, મોહ પામ્યા ને બલ નહિ જ લગાર; ૧૧
- તે વારે મહાદેવજી-કાપે ચઢ્યા, માથે ધાયો કોધ,
જા રે પુત્ર, તું એહેલો ચમનિ, એમ દીધો પ્રતિબોધ; ૧૨
- આરા દીધી તેહેનિ પછિ વચન બોલ્યા ઈશ,
બાણાસુર જીનિ કહે, તે વચન ચક્રાવે સીરા; ૧૩
- આવીને જિભો રહ્યો તેણે કયો હિ પ્રણામ,
મુદ્ધ કેહેવું આવડે, અત્યા-! કરાં તું શું કામ ? ૧૪
- તણ ચરણ માહારે હિર, ત્રણ વદન, ત્રણ પાણ,
ત્રણ નેત્ર નિ ત્રણ નાગિયા નજ નિ ૧૫

- ગામી સિંચી વપનો નિ ગ્રહ્યો ખાદારું નમ, ૧૧
 એદેની લડ પુદી ને તેદેનો ફેડુ લખ; ૧૧
 આગીને જોના ઈનો તે પાપિયો પાપિય, ૧૨
 તેજુ જામઃ ઉપરિ આગીને ખારી રજૂ ફેરી મુટ; ૧૩
 નામઃજને ગ્રીષ્ઠ વાગી, જલ્દાઃ જીરી જાજ, ૧૪
 જામઃ પારે જુનદી ને ત્રાલ ત્રાલ ઝોપામ; ૧૫
 વલતા વિખુજી બોલિયા નિ તું બજો દલાને, વીર, ૧૬
 આખનિ, આપજી નિ વડીએ, સરખે મુદખા ધીર; ૧૬
 એદેનું કિદિનાં આવિયો પાપિયો પાપિય, ૧૭
 આગીને તેજે ફૂખુ ઉપર ખારી રજૂ ફેરી મુટ; ૨૦
 શીદનિ ગ્રીષ્ઠ (૧૮) વાગી, જલ્દાઃ જીરી જાજ, ૨૧
 ફૂખુજી વ્યાક્રમ થયા, લહે, રે મયા ઝોપામ. ૨૨
 વલતા વિખુજી બોલિયા જીવન જુમદાંપાર, ૨૩
 પ્રાકમ તાદારું પ્રમયુ, તું આખ્યને બીજવાર; ૨૪
 એદેનું કિદિનાં આવિયો નિ તેદેના સાળા પાજ, ૨૫
 ૧ માથા પાજત ફેરીને નાખિયો નિર્વાજ; ૨૬
 જોજન તજુ ત્યાંદાં જાજ પડ્યો, ત્યાંદાંથી જીરી આખ, ૨૭
 વલી પાઠે ફેરી આખો, એદેના સાળા પામ; ૨૮
 પાત્રે સાદી પછાડિયો, પછાડનાં પાદી ચીસ, ૨૯
 વલી બીજવારનો મંઠ્યો ફૂખુજીનિ શીષ; ૩૦
 તિવારે ફૂખુજીએ કીપાયો એકાંતરિયો એસાર, ૩૧
 તેદેનિ દીધી આજા, એ પાપિયાને ખાર; ૩૨
 દીકા દીકે, પાડુએ પાડુ, સરીરે સરીરના પ્રદાર, ૩૩
 એ વીર બજા વડે છે, ઠા નખ, દે ત્યાં એસાર. ૩૪
 એકાંતરિયે ક્ષેષ ત્રેમજાનિ જાપિયો ત્યાં જંખ, ૩૫
 શીફૂખુ આમલ આણી નાખ્યો, મારો એને મંખ; ૩૬

ત્રાહે ત્રાહે શ્રીકૃષ્ણજી ઓ કમલા કેરા કંથ,
 એકાંતરિયે મારિયો નિ આણો માહારો અંત; ૨૯
 વધી વધી વિધ્જી, વીનવું, અપરાધ કીધો અપાર,
 દીનાનાથ દયાવજી, મુકાવીએ એકવાર; ૩૦
 રેતુત્ય કરતાં તેહેને કૃપા કીધી, મુકાવ્યો ત્યાંહાં તેહ,
 દેઈ પ્રદક્ષિણા ચરણે લાગો, એહેને પૂછ્યું એહ; ૩૧
 કૃપાનિધાન તમે કૃષ્ણજી, તમારું નામ ધન્ય ધન્ય,
 સંસારમાં હું અવતર્યો, ક્યાંહાં અમારું જીવન ? ૩૨
 તો કહ્યું, જા તું રથાવર જંગમ, એકે ચારે ખાણું;
 ઓખાહરણ જે સાંભળે તે ચક્રી અલગો જાણ્ય; ૩૩
 વચન એહેવું કૃષ્ણે આપ્યું ત્રેઈઓ રથાનક જાપ,
 વસતા બાપા બીડિયા દેલાસ કેરે રાય; ૩૪
 સોરે મોહાત્ર ત્યાં મેહેલિયું સાહામા રહી જુગદીશ;
 અગન્યત્ર જ મેહેલ્યું સાહામા રહીને ઈશ; ૩૫
 વરુણાત્ર જ મેહેલિયું રહી(ને) દેવ મોરાર,
 પવનાત્ર જ પાડ્યું સ્વામી (થી) ત્રિપુરાર; ૩૬
 નાગાત્ર જ ત્યાં મેહેલિયું સાહામા રહીને ઈશ,
 ગરુડાત્ર જ ત્યાંહાં મેહેલિયું સાહામા રહી જુગદીશ; ૩૭
 મહાપત્ય ફરસી ફરવી પાડ્યું દલ બંગાણ;
 બલભદ્રે હલમુસલ લેઈ ઠર્યું કચ્ચરધાણ; ૩૮
 નંદી ને પ્રહ્મન વટે મહા મોહોટા યોધ,
 જૂતાવલિનો પાર જ નહિ, યાદવ હાપન કોડ; ૩૯
 જ્ઞાતાત્ર ત્યાં જાણ મેહેલ્યું, મેહેલ્યું સમરય ઈશ,
 સારંગ ધનુષથી પાડ્યું જાણ ત્યાં જુગદીશ; ૪૦
 વાયનાત્ર જાણ મેહેલિયું, મેહેલ્યું તે ત્યાં ઈશ,
 પર્વતાત્ર મેહેલિયું, મેહેલ્યું તે જુગદીશ; ૪૧

પાશુપતાક્રાંત્ર કરવા પ્રસ્તે ઈશે લીધું હાથ,
 નારાયણાત્ર જ રક્ષા કરવા મેહેલિયું જુમનાથ; ૪૨
 સુદર્શન ત્યાં કાઢિયું નિ કાઢિયું જુમદીશ,
 ત્રિશલ ત્યાં તોળા રહ્યા સાહામા રહીને ઈશ; ૪૩
 શુક્રદેવ ઠહિ, પરીક્ષિત સુણો, મન્ય માર્ગ્યુ સોય,
 એ જોડને વદર્તા-યુગ જાએ તો પાર ન પામે કાય; ૪૪
 મહેલ માહારા મન તણો, અત્ર એહેવાં કાઠ,
 એ પુદ્ધ જે એણી પિરિ હવું તે કયમ બાગી રાઠ; ૪૫
 અત્ર એહેવાં કાઠિયાં તે મેહેલવાનિ આહાર,
 શેષ ત્યાંથી અસબ્યો ને ધરતી નાખ્યો ભાર; ૪૬
 આ પૃથ્વી ત્યાંદાંથી જીડી ચાલી અહા કેરે પારા,
 દેધ પ્રદક્ષિણા ચરણે લાગી, સ્વામી થીઅવિનાશ; ૪૭
 તમારી આગા થકી કોલાહલનું 'કામ',
 ઈશ નિ જુમદીશ વટે તો ક્યાં રહેવા મુજને 'કામ' ? ૪૮
 વલતા અહા બોલિયા ને, પૃથ્વી, તું અવિધાર,
 જમ તમે તો રથાનક રહોનિ, અમ્યો કરશું સાર; ૪૯
 અહસદનથી અહા પધાયો શોષિતપુર મોઝાર,
 આવીને કૃષ્ણનિ નમ્યા, સાંભલો દેવ મોરાર. ૫૦

કડવું ૩૭ મું

શામ પરન્નિયો

એણી પેરે બોલ્યા શુક્રદેવજી, સાંભળ પરિક્ષત રાય,
 મદાદેવ ને શ્રીકૃષ્ણજીની ગુતિ, કરે અહાય; ૧
 મદનમૂર્તિને હું નમું, નમું સિવજી ધ્યાન,
 મસ્તકમુકુટને હું નમું, નમું કુંડલ કાન; ૨
 દોરતુમભણિને હું નમું, નમું જટાજઘોટ,
 શેષધારીને હું નમું, નમું શુંગી કોટ; ૩

લક્ષ્મીવરને હું નમુ, નમુ ઉમયામતાર,
 દુવસીદલને હું નમુ, નમુ ચદિ કલ્હાર; ૪
 પીતવસ્ત્રને હું નમુ, નમુ અંગવિભૂત,
 ચક્ર સુદર્શનને હું નમુ, નમુ તેજ ત્રિશળ; ૫
 વૃષભવાહનને હું નમુ, નમુ ગરુડાસન,
 એહુએ જ્યુની સ્તુત્ય કરિ બ્રહ્મા એકે મંત્ર; ૬
 શિવ વિષ્ણુની સ્તુત્ય કરી બ્રહ્મા સ્થાનક જાય,
 ત્યાર પૂઠે શું થયું, સાંભણો કહું, રાય, ૭

કડવું ૩૮ મું

રાગ ૧

બાણાસુર તે એકલો જાય ધાયો ધાયો ધરણીધર ભણી,

હાળ

ધાયો ધાયો : ધરણીધર ભણી તેણે એક મારી સાંગ,
 ગડમડતી ગડમડાટ કરતી જઈ વાગી કૃષ્ણુનિ અંગ; ૧
 શીહરિનિ શીરા વાગી, એહેથી મેહેલી મર્મ,
 ભગવાનજી ભોમે ષડયા નિ આંખિ આવ્યાં તર્મ; ૨
 ત્યારે શ્રીકૃષ્ણજી કોપે ચઢયા નિ સુદર્શન લીધુ હાય,
 હાય એના છેલી નાખું, જુએ સખતો સાય; ૩
 વચમાં આવી માતા કોટરા વસ્ત્ર વોહોણી તન,
 શ્રીકૃષ્ણજી હપસટા થઈ રજા નિ લાળ્યા ત્યાંહાં મન્ય, ૪
 અરે, રંડા ! તુ જા પરી નિ તું કરાંછાં સુ એહ ?
 વચમાંથી રિહિ વેગલી, સુ નગન દેખાડે દેહ ? ૫
 રાક્ષસી સ્તુત્ય કરવા લાગી, સાંભણોનિ તમે, નાય,
 માહારિ કાળે રાખીએ એક મસ્તક નિ એ હાય, ૬

ત્યાં તો શરિયા ચાર જલાવે, ધૂસર ઘુસેલ રૂડાં બાવે,
 ત્રાક સૂત્ર મંગાથે સોહીએ, નેતરું રવાઈ સંગાથે લેધએ; ૫
 વામ કરમાં બરમની પીંડી, દક્ષિણ હાથે દૂરની લીંડી,
 ઠામિનીએ મુદ્દીએ જિયીકીધી, માયા પાળે દેરવીનિ નાખીદીધી; ૬
 નાસિકા તાણી વલી સોય, ત્યાહારિ લોક હસિયા સર્વકાય,
 કનક કોડિયા સંપુટ કીધાં, ગધાક્ષત કરીનિ લીધાં; ૭
 તે જલદય કરીનિ પાથે ધરિયાં, દક્ષિણ ચરણ દર્ધ પરવરિયાં,
 જડિત્ર આસન માંડ્યુ ન્યાંહ જમનિ અનિરુદ્ધ જિહા ત્યાંહ; ૮
 ઓખાગાઇનિ નવરાવો, વેગે ગોરજ આગળ પધરાવો,
 કરમાં કનકચૂડો સાર, કંઠે ગોતી કેરો હાર; ૯
 કટિમેખલાનો ખણકાર, પાથે નેપૂરનો ઝણકાર,
 પાનેત્ર પટકય વિહિરો, કંચુકી સુવર્ણ કેરી ધરી; ૧૦
 કરમાં શ્રીફલ વલી ધરિયાં, ગોત્રજ કેરો પૂજન કરિયાં,
 ત્યાંહાં ચિત્રભેખા ચતુર મુખ બોલે વચન મધુર; ૧૧
 તેણે ઓખાનિ કટીએ ધરિયાં, વેગે મંડપમાં પરવરિયાં,
 ત્યાંહાં અનિરુદ્ધ સન્મુખ જિહા તે તો તેત્રીસ કોડે કોહા; ૧૨
 ત્યાહારે હાથો તે સુરિનર લોક, આવડો અનર્થ કીધો તે ફોક,
 આડે અંતરપટ જ કરિ, બ્રહ્મા વદે ત્યાંહાં જિયરિ; ૧૩
 ત્યાંહાં તો માતુની મગજ ગાય, બ્રહ્મા સાવધાન કિલિવાય,
 પાનેત્ર ગાઠણાં મંદાણાં, વરકન્યા મીઠય બંધાણાં; ૧૪
 કંઠે વરમાલા તે ધાલે, હાથેવાલો સાલો છિ હાથે, ૧
 વેદી ચોરી ત્યાંહાં બંધાય, ત્યાંહાં માતુની મગજ ગાય; ૧૫
 ત્યાં શરિયા ચાર તે લ્યાવિ, આનંદ સહુનિ મન બાવિ,
 પિહિલુ પિહિલું મંગલ વર્તાય, ત્યાંહાં તો હસ્તીનાં દાન અપાય; ૧૬
 ખીજું મંગલ વર્ત્યું જ્યાહારે, આખ્યા અમ્મ અનોપમ ત્યાહારે,
 ત્રીજી પરદક્ષિણા ત્યાં સાર, એમ વર્ત્યાં મંગલ ચાર; ૧૭

- કંસાર બાણામતી ત્યાં લ્યાવિ, અનિરુદ્ધ ઓખાનિ આરોગાવિ,
ઓખા અનિરુદ્ધનિ ખવરાવિ, આરોગર્તા રૂકું બાવિ; ૧૮
- અનિરુદ્ધે શુદ્ધ આચમન કરિયાં, મુખમાં તાંબૂળ ખીડાં ધરિયાં,
સોબાગ્યવતી આવી ચાર તે વધાવીનિ નીસરી બહાર; ૧૯
- દવિ દાયધાલણ્યા થાય, બ્રહ્માં સ્વરિત ત્યાં બણાય,
હસ્તી દશ સદસ ત્યાં આખ્યા, સકલ શૃંગાર કરીનિ યાખ્યા; ૨૦
- અશ્વ આખ્યા ત્યાંહાં લક્ષ્ય એક, અશ્વ આખ્યા ત્યાંહાં વિશેક,
ઓખાનિ ત્રુહા અંતરયામી, સાસુ લક્ષ્મી સરખી પામી; ૨૧
- છપ્પન કોડ મોડવે આવ્યા તે આપોપે જઈ બાવ્યા,
ગર્ગાચાર્યાનિ તેડાવે, તેહેનિ ઘોતિયાં અપાવે; ૨૨
- પ્રથમ પૂરણ ત્યાંહાં એ હોય, ત્યાંહાં સુરિનર ટ્રોતક જોય,
હવે મોડવે ત્રકરીનિ(?) પધરાવે, મોડપમાં વેગે વધાવે; ૨૩
- ચરકન્યા સાથે લીધાં, ત્યાંહાં કુંકુમના હાથા દીધા.
રામણ દીવે લક્ષ્મીને હાથ, સાહામા બિહા વૈકુંઠનાથ; ૨૪
- કુંકુમછાંટણ્યાં ત્યાંહાં થાય, ત્યાંહાં બિલટ અંગ ન માય,
શુકદેવ ઠહિ, સુણ રાય રે, સહુ જનીવાસિ જાય રે. ૨૫

કડવું ૪૨ મું

રામ સારંગ

- બાણામુરે આવ્યો જનીવાસ કૃષ્ણને ગોરવ નુતરવા રે;
સાજન સહિત પધારજો મને મોહોટો રે કરવા રે; ૧
- ગોરવ મનાવિને આવિયો રાય કૃષ્ણ શું ઘેર,
સેવક સદૃઢો સજ થયા, કીધી રસોહની પેર; ૨
- શાક પાક ચેરપેરનાં નિ નીપની બહુ ખાત,
છપન ભોગ તે નીપના, રાય થયો રસિયાત; ૩

ત્યાં તો શરિયા ચાર જલાવે, ધૂસર મુસેલ રૂડાં બાવે,
 ત્રાઠ સૂત્ર મંગાથે સોહીએ, નેતરું રવાઘ સંગાથે નેધએ; ૫
 વામ ઠરમાં બરમની પોંડી, દક્ષિણ હાથે ફરની લીંડી,
 કામિનીએ મુઠોએ ઊઘીકાધી, માયા પાઞ્જ ફેરવી નાંખીદાધી; ૬
 નાસિકા તાણી વલી સોય, ત્યાહારિ લોક દસિયા સર્વકાય,
 કનક કોડિયા સંપુટ કીર્ધા, ગંધાક્ષત કરીનિ લીધાં; ૭
 તે જલદલ કરીનિ પાથે ધરિયા, દક્ષિણ ચરણ દર્ધ પરવરિયા,
 જડિત આસન માંડયું જ્યાંહ જળનિ અનિરુદ્ધ બિહા ત્યાંહ; ૮
 ઓખાખામનિ નવરાવો, વેગે ગોરજ આગળ પધરાવો,
 કરમાં કનકચૂડો સાર, કંઠે મોતી કેરો હાર; ૯
 કટિમેખલાનો ખણકાર, પાથે નેપૂરનો ઝણકાર,
 પાનેત્ર પટકુચ વિહિરો, કંસુકી સુવર્ણ કેરી ધરી; ૧૦
 કરમાં શ્રીફલ વલી ધરિયાં, ગોત્રજ કેરો પૂજન કરિયાં,
 ત્યાંહાં ચિત્રમેખા ચતુર મુખ બોલે વચન મધુર; ૧૧
 તેણે ઓખાનિ કટીએ ધરિયાં, વેગે મંડપમાં પરવરિયાં,
 ત્યાંહાં અનિરુદ્ધ સન્મુખ બિહા તે તો તેત્રીસ કોડે હોહા; ૧૨
 ત્યાહારે હથોળે તે સુરિનર લોક, આવડો અનર્થ કીધો તે ફોક,
 આડે અંતરપટ જ કરિ, બહા વહે ત્યાંહાં ઊચરિ; ૧૩
 ત્યાંહાં તો માનુની મંગલ ગાય, બહા સાવધાન કિલિવાય,
 પાનેત્ર માઠણાં મંઠાણાં, વરકન્યા શીલવ બંધાણાં; ૧૪
 કંઠે વરમાલા તે ધાત્રે, હાથેવાત્રો સાલો છિ હાથે, ૧
 વેદી ચોરી ત્યાંહાં બંધાય, ત્યાંહાં માનુની મંગલ ગાય; ૧૫
 ત્યાં શરિયા ચાર તે દ્યાવિ, આનંદ સદુનિ મન બાવિ,
 પિહિહુ પિહિહુ મંગલ વર્તાય, ત્યાંહાં તો હસ્તીનાં દાન અપાય; ૧૬
 ખીન્તું મંગલ વર્ત્યું જ્યાહારે, આપ્યા અન્ન અનોપમ ત્યાહારે,
 ત્રીજી પરદક્ષિણા ત્યાં સાર, એમ વર્ત્યા મંગલ ચાર; ૧૭

- કંસાર બાણામતી ત્યાં લ્યાવિ, અનિરુદ્ધ ઓખાનિ આરોગાવિ,
ઓખા અનિરુદ્ધનિ ખવરાવિ, આરોગતાં રૂકું ભાવિ; ૧૮
- અનિરુદ્ધે શુદ્ધ આચમન કરિયાં, મુખમાં તાંજૂલ બીડાં ધરિયાં,
સૌભાગ્યવતી આવી ચાર તે વધાવીનિ નીસરી બહાર; ૧૯
- હવિ હાથધાલણ્યાં ચાપ, ધ્વજાં સ્વસ્તિ ત્યાં બણાપ,
હસ્તી દરા સહસ્ત ત્યાં આખ્યા, સદૃશ શૃંગાર કરીનિ ચાખ્યા; ૨૦
- અશ્વ આખ્યા ત્યાંહાં લક્ષ એક, અશ્વ આખ્યા ત્યાંહાં વિશેક,
ઓખાનિ ત્રુઠા અંતરયાત્રી, સાસુ લક્ષ્મી સરખી પાત્રી; ૨૧
- છપન કોડ મોડવે આવ્યા તે આપોપે જઈ બાવ્યા,
ગર્ગાચાર્યનિ તેડાવે, તેહેનિ ઘોડિયાં અપાવે; ૨૨
- અશ્વ પૂરણ ત્યાંહાં એ હોમ, ત્યાંહાં સુરિનર કોતક જોમ,
હવે મોડવે ત્રકરીનિ(?) પધરાવે, મોડપમાં વેગે વધાવે; ૨૩
- મરઠન્યા સાથે લીધાં, ત્યાંહાં કુંકુમના હાથા દીધા
રામણ દીવે લક્ષ્મીને હાથ, સાહામા બિઠા વૈકુંઠનાથ; ૨૪
- કુંકુમછાંટણ્યાં ત્યાંહાં ચાપ, ત્યાંહાં બ્રહ્મ અંગ ન માપ,
શુકદેવ ઠહિ, મુણ રામ રે, સહુ જાનીવાસિ જામ રે. ૨૫

કડવું ૪૨ શું

રાગ સારંગ

- બાણાસુર આવ્યો જાનીવાસ કૃષ્ણને ગોરવ તુતરવા રે;
સાજન, સહિત પધારજો મને મોહોટો રે કવવા રે; ૧
- ગોરવ મનાવિને આવિયો રામ કૃષ્ણ શું ઘેર,
સેવક સહુકો સજ થયા, કાધી, રસોઇની પેર; ૨
- શાક પાક પેરપેગનાં નિ નીપની બહુ ખાત,
છપન ભોગ તે નીપના, રામ થયો રહિયાત; ૩

- વેગે આવ્યા શ્રીહરિ, યાદવ સવળો સાથ.
ઉષ્ણોદક મેહેલું, વલી નાલા વૈકુંઠનાથ; ૪
- આસન આસન મેહેલી છે સોનાની ચાલ,
આખલિયા મેહેલિયા આપતા દીસે ઝાઝઝમાલ; ૫
- પ્રથમ આવ્યા પ્રીસણું દાડમ મેવા દ્રાખ,
ખડખડ ને ફાલસાં રાયણું આખા-સાખ; ૬
- સેવ સુંવાળા લાપસી, પોલી પાતલી નેહ,
આખારસ ઘોળી કરી સરવને પીરસે તેહ; ૭
- ખાખં જલેખી રેશમી મગદલ મોતીચૂર,
પેંડા ધારી દુધપાક ઘેખર બરપૂર; ૮
- સદસ શાક તે નીપનાં, ઢેહેતાં તે નાવે પાર,
આરિયાં તૂરિયાં રૈંગણુ કાસેર કંઠાણુ સાર; ૯
- મોલાફલી ને ચણા, તલ્યવડી વેડમી નેહ,
પૂરણુ કીધ બહુ પેરનાં રાયતાં અતિધણુ તેહ; ૧૦
- અથાણું ભાત ભાતનાં, પાપડ પૂનેમ-ચંદ,
જાદવ સહુએ જાનમાં, આરોગ્યા આનંદકંદ; ૧૧
- બનો ફૂર કમોદનો, દાળ ચંપાના હોડ,
દુધ ઠડું ને શાકર બેલી, આરોગો, થીરણુહોડ; ૧૨
- લવંગ સોપારી ને એલચી બીડલાં બાસકં પાન,
બાણાસુર પાચે લાગીને ઘણું દે છે માન; ૧૩
- માંડવે આવ્યા શ્રીહરિ, બિલટ અંજ ન માય,
શુકદેવ ઢહે, પરીક્ષિત સુણો, શી શી પિહિરામણી યાય. ૧૪

કડવું ૪૨ મું

રામ કદયાણુ

- કૃષ્ણને કીધી પિહિરામણી, આપ્યા મણિમાણેક મંડાર, ૧
અત્રમદ્રનિ કીધી પિહિરામણી, આપ્યા અર્થ મર્થ બંડાર.
યાદવને કીધી પિહિરામણી, આપ્યા તેને તોખાર, ૨
લક્ષ્મીને કીધી પિહિરામણી, આપ્યાં વજ્ર ત્યાંદાં સાર;
બ્રહ્માને કીધી પિહિરામણી, આપ્યાં ક્ષીરોદક સાર, ૩
પિહિરામણી પ્રીત્યે દેરી ચેહેરાવ્યો જડુપરિવાર.

ઉપલેા

લાલ

- કીધી પિહિરામણી અત્ય બસી, અનિદુદ્ધ ઝોખા જંગ, ૪
ચોવાની પાછા વળ્યા બાણાતુર આવિયા નગર માંદ;
ઝોખા ચાલી સાસરે, સિખામણુ દે છે માગ, ૫
સાગર નાદાતાં સંભારજો ગોમતીમંગમ માંદ;
શીકૃષ્ણ માગમ સાચરે અને વાળે તે દોલ નિશાન,
અસુર-વધૂ માયે પ્રેમશું દે સર્વ મુદ્દન વિખાણુ. ૬

કડવું ૪૩ મું

રામ ધન્યામી

- અસુરવધૂ કરે વિખાણુ, લાખેણી લાડી લેઇ વળ્યો દે, ૧
આવ્યો આવ્યો દારકાનેા ચોર—લાખેણી૦ ૨
દે વડી મુત નં દ કિ મોર—લાખેણી૦ ૩
એતો બસિયો યાદવમાય—લાખેણી૦ ૪
જીત્યો યુદ્ધ દાનવનાય—લાખેણી૦ ૫

જીત્યો	યુદ્ધ	કરીને	જૂપ—લાખેણી૦	૬
ખાણાસુર—સુતા			મહારૂપ—લાખેણી૦	૭
જીત્યા	યુદ્ધ	કરીને	ચોધ—લાખેણી૦	૮
કર	છેલ્લા	આણી	કોધ—લાખેણી૦	૯
ત્યાંહાં	વલિયા	નિશાણે	ધાય—લાખેણી૦	૧૦
ગંદીજન	સ્તુત્ય	કરાય—લાખેણી૦		૧૧
આવ્યો	આવ્યો	મધુમન—તન—લાખેણી૦		૧૨
જેણે	માને	ઝોખાનું	મન—લાખેણી૦	૧૩
શોષિતપુર	દીધી	ડોટ—લાખેણી૦		૧૪
હરિએ	સુખટ	સંઢાયો	ઠોટ—લાખેણી૦	૧૫

કડવું ૪૪ મું

રાખ કંઠયાણુ

શ્રીકૃષ્ણ	મારગ	સાંચયો,	વલિયા	નિશાણે	ધાય,	
ઝોખાને	ત્યાં	લેધનિ	ગોવિંદ	આવ્યા	દારકા	મહિ; ૧
ઘેર	ઘેર	ગુણીજન	જિયરે,	તલિયા	તે	તોરણુ
લક્ષ્મીને	પાયે	લગાડિયાં,	વત્યો	નેજેદાર.		૨
પછી	ગોત્રદેવી	આગળ	આવી	બેઠા	અનિરુદ્ધ	દેવ,
સારે	પાસે	વરકન્યા	ત્યાં	રમે	છે	તતખેવ; ૩
આરવાર	અનિરુદ્ધે	ઢાલિયા	પછિ	ઢાળિ	છિ	સુકુમાર,
જીત્યા	તણો	જય	યદુપતિનિ	છાજે	છિ	સંસાર; ૪
પિરિ	પિરિ	હાયકંઠણુ	દોરડો	છોડાય;		
અજ્ઞાએ	દીધી	દંઢ	કરી	તે	ક્યમ	છૂટી જાય ? ૫

ઊથલો

તે ક્યમ છૂટી જાય, છત્રીલા, દોરડો નવ્ય છે,	
તાહારા બાપનો બાપ તેડાવ્ય, છત્રીલા, દોરડો નવ્ય છે;	૬
તાહારો બાપ બાણામુર તેડાવ્ય, હો લાડી, દોરડો	
તાહારી બાણામતી મા તેડાવ્ય, હો લાડી	૭
તાહારો શંકર તાત તેડાવ્ય, હો લાડી	
તાહારી પાર્વતી આછ તેડાવ્ય, હો લાડી	૮
તાહારો ગણેશ બાછ તેડાવ્ય, હો લાડી	
તાહારી ચિત્રસેખા સખી તેડાવ્ય, હો લાડી	૮

કડવું ૪૫ શું

શુદ્ધેવ કહે પરીક્ષિતનિ, તિં કથા પૂછી નેહ,	
વિસ્તારીનિ . વર્ણવીને બાળિયો મંદેહ;	૧
એકમના જે માંભણે હવે કથા ત્યાં દરિવંશ છ,	
કૃષ્ણ દ્રૈપાયન ઊચરે, તેડેનુ ન જાયે નિર્વંશ છ;	૨
તૃતીય જવર પીડે નદિ, એમ બોણે દેવ મોગર છ;	
દરિવંશ માંહે કથા મદા મનોદર માર છ;	૩
અડસઠ તીર્થ ત્યાંદાં વસિ. ત્યાંદાં એ કથા વંચાય છ;	
નૌતમ કથા એડેવી જે વિવાદ ત્યાંદાં આખાય છ;	૪
શિખે મુણે ને ગાય સાંભણિ તેડેનુ દુઃખ તેવામે છ,	
ધર્મ અર્થને ઠામ મોક્ષ ફલ ચાર પદાગ્ય પામે છ;	૫
દીસાવાળ-કુલ અવતરો ને વીરક્ષેત્રમાં વામ છ,	
કર જોડીનિ કરે વીનતી નાકર દરિનો દામ છ;	૬

આલુણું મત ને ઠરિ તેહેની પોંહોએ આથ ૭,
 ઝોખાદરણ ને સાંભરે તેહેને વેકુંઠવાસ ૭; ૭

ધતિ

इति श्रीमहाकृत ओखाहरण संपूर्णद्वः समाप्तः । श्रीरत्न ॥
 સંવત ૧૮૪૧ થયે શાકે ૧૭૦૬ પ્રવૃત્તમાને ધાવણમાસે
 સિતે પક્ષે ચતુરદશ્યાં ૧૪ જાનિયાસરે ઉત્તરાષાઢાનક્ષત્રે વર્ષે
 ચર્વામ્ભતૌ પ્રીતિયોગે જાગિજકર્ણ તકુપરિ વિષ્ટિકર્ણે મકરાક્ષ-
 ઘ્વત્રે દક્ષિણાયનગતે સૂર્યે.

રાવલ ગોવિન્દરામાત્મજવિष्णुरामમિહં પુસ્તકં ।
 લલિતં વિष्णुराम.

કવિ નાકર-કૃત

ઓખાહરણમાં

કડવું ૪૧ મું*

રામ સારંગ

મહાદેવ બાણાસુર આવિયા ગીરવને નોતરે રે, વીનતી કરી એમ કહું, હુંને મોહોટો કરો રે;	૧
પારવતીજી ધરમાં ગયાં ન્યાહાં રાણી રક્ષમણી રે, સત્યમામા સહુ નારને વીનતી કરી ધણી રે;	૨
વલતાં કમલા બોલિયાં, વેહેવાણુ, મુણો તમ્યો રે, ગીરવની જે રીત્ય તે સર્વ દોશું અમ્યો રે;	૩
વારુ કહે મન હર્ષતાં, ઘેર ગયાં વલી રે, કરાવો વેગે રાય રસોષ ઉતાવલી રે;	૪
રામ કૃષ્ણ પ્રણમન અનિરુદ્ધ સહુ મલ્યા રે, યાદવ સહુ પરિવાર દેવે ન જાય કળ્યા રે;	૫
કેસર પાઠાં તેવ અભ્યંગ કરે વલી રે, જલ જિનાં શીતલ નાના જાદવ સહુ મલી રે;	૬
પીતાંબર ભલાં પેહેરણો સહુને આખ્યાં વલી રે, અંગૂઠા ધણું સાર, કોયોં રેશમી રે;	૭
ચરણોદક શ્રીકૃષ્ણનું લે છે સહુ મલી રે, ભક્ત યમ બરપૂર કે પાપ ગયાં જલી રે;	૮

ત્યાદાથી આસને આવિયા ચંદન પાટલે રે,
 યાળી ક્યોલાં હિમનાં, ઝારી જલદલે રે; ૯
 આખલિયા તકિયા બલા, સોનાના લોટડા રે,
 જલ ઝારી ચળૂ સાર દીસે ફૂટડા રે; ૧૦
 પછે પ્રીસવા આવ્યાં નાર શ્રીમદાદેવની રે,
 લાપસી સેવ ને વડા ખીર તે એવની રે; ૧૧
 પોલી વડાં ને વેડમી, વાસી કપૂરની રે,
 પૂરી ક્યોરી ઢોઢળા સાકર ચૂરની રે; ૧૨
 લાડુઆ લક્ષ પ્રકારના ચૂરમા ચોટિયા રે,
 સેવૈયા મોતિયા દલ મગદલ તણા રે; ૧૩
 સક્કરપારા ને ખાજલાં ઝીણાં પાતલાં રે,
 તથસાંકલી ને ચુંદપાક, મેમુજ દહીંચરાં રે; ૧૪
 ઘેનર જલેથી ધૂધરા સેવ છટી કળા રે,
 પેહા 'એલચી પાક તે ફીણી ધણું મળા રે; ૧૫
 દૂધ કહું ને રેવડી, સાકરિયા ચણા રે,
 રેશમી મરકી(ડી) પાપડી પુલ્લા ગળ્યા ધણા રે; ૧૬
 પફવાનનો નહિ પાર, કહું તે ફેટલાં રે,
 પછી શાક કર્યાં સવાદ કલીએ તેટલાં રે; ૧૭
 કંઠોડાં ને કરમદાં કારેલાં કોકડી રે,
 આરિયાં તૂરિયાં ને તૂંબડાં વાલોલ પાપડી રે; ૧૮
 ખીરાં ખડખુર્જ ને દૂધિયાં મલકાં રીંગણાં રે,
 તીંદડાં ને તાડસાં કોલાં, આંગ ગળ્યા રે; ૧૯
 રતાણુ પિંડાણુ ને અલવી સ્તરણાં રે,
 આશંખાણુ સકરકેંદ રાયતાં પૂરણાં રે; ૨૦
 મઠર તઅર તે નીચુઆ ભાતપનાં રે,
 ચોલી ફળા ગવાર, કર્યાં સહુ જાતપનાં રે; ૨૧

- સરસવ સૂઆ, ભરૂચી તાંદલગે બહુ થયો રે,
 ગેથી લૂણી ને ભરૂચી કણુ મેથુઓ રે; ૨૨
- ચૂદા ચણોદી ગોખરુ અલવી પાદડા રે,
 કાચલી તે કોડચ પ્રકારની, ખાટા પકવડા રે; ૨૩
- કઠી વડી ને પાપડ તીખા તમતમા રે,
 ચણા ઝાવર ને રાયતાં મઠા તે મહમઠ્યા રે; ૨૪
- મગ ને - તખ્તર દાળ મસૂરની રે,
 જાણે જાવનાં દૂધ કે વાસના ફૂરની રે; ૨૫
- ખાંડ ધણી માહે મહેકે, ઘી તે સહરુ ધણું રે,
 ચાપણની મવાઈ, મુરખો ફેરી તણો રે; ૨૬
- આખા ફેલાં ને રાયણું મોટા ફાલસાં રે,
 પરતાં અખોડ જઠામ દ્રાખ બહુરસાં રે; ૨૭
- અથાણું બહુ ભાત્યનાં ફેર ફેરી તણું રે,
 અમિયાં કોદ્યાં કમ્પેદાં લીંણુ આદાં આણ્યાં રે; ૨૮
- ભીનાં વડાં ને ફઠીવડાં ફેટ્યાં રાષ્ટ્રને રે,
 ખાટાં લાગે સવાદ, વાહોરે છે તે ધાષ્ટ્રને રે; ૨૯
- ફઠીં દૂધ રાઈ મોઠાં જીરુ જમકારનું રે,
 મીઠું જીરાહું છાશ કે જમણુ પ્રકારનું રે; ૩૦
- સામગ્રી બહુ ભાત્યની કહું તે કયમ ફેરી રે,
 જમલાં મુખ એકે તે કયમ જાવ ગુણી રે; ૩૧
- સોલ સહસ્ર ને એકમો આઠ પટગણી રે,
 પામે લેઈ આખા વડુઅર મોહોદા ભાગ્યની રે; ૩૨
- તે સહુ મદિરમાં જમિયાં યાદવની નારથું રે,
 મોકમાંહે ચતુર્મુજ સહુ પરિવારથુ રે; ૩૩
- મોજન-સુખ થુ કદું ? જમ તે છે એક રે,
 પાર ન પામે ગેવજ, જમ વિશેષ છે રે; ૩૪

પુષ્પવૃષ્ટિ કરે દેવતા રે તેત્રીસ કોડ ને રે,
 શિવ ઘણાદિક સ્તુતિ કરે બહુ કર જોડને રે; ૩૫
 સદ્ગુના મનમાં હર્ષ આજે પામશું રે,
 ભોજન કરવા જેઠ બેઠા દૂધ સર્વ તામથું; ૩૬
 આજમન નામે દાસ્ય સાહ્યુ જોઈ હરખિયા રે,
 પ્રસન્ન થઈ કૃપા કરી આપે પદ આવિયા રે; ૩૭
 આજનું (૧) આપ્યું દાસ પોતાનો ચાપિયો રે;
 જાણી નિજ પૂર્વ વચન ભવમંધ કાપિયો રે; ૩૮
 મુખવાસ બરાસ એલચી લવંગ કપૂરશું રે,
 કાથો ચૂનો મોતીનો પૂગી બરપૂરશું રે; ૩૯
 મઠે ગઝેરી માલતી પાન તે એલવા રે,
 બીડલાં બાસદ પાન સમાં કરી કેવવા રે; ૪૦
 યાદવ સહુને બીડલાં સોપારી એલવી રે,
 રાષ્ટ્રી રક્ષમણીને મુખવાસ બીડી સર્વ મેલવી રે; ૪૧
 ગાંધર્વ ગાયે ગીત નડુઆ નાદશું રે,
 સ્ત્રી જન સધશે સાથ કે સરુઆ સાદશું રે; ૪૨
 મહોમાંઠ હરયા કરે પ્રેમ ધણો કરી રે,
 મંડપમાં રહા સાંભલી હર્ષે હરિ રે; ૪૩
 લાડીને લેખને પરવરિયા, આનંદ બિપનો રે,
 બેડી થઈને જોય પોતે સાથ સહુ મળ્યો રે. ૪૪

- રુધિર માંસ સુકાઈ ગયું, ડીલ સુકા કાઢવત ચયુ,
 રાયે તપનો માંડ્યો અભ્યાસ, માયા ઉપર બેઠો ધાસ; ૫
 મહા તપે કાઈ નવ્ય બોલે, એને તપે ત્રિશુવન ડોલે,
 શેષ સળવળવા લાગ્યો વળી, શિખર ધૂળ્યા ને પૃથ્વી ચળી; ૬
 તે તો બેરો આસન દઢ વાળી, તેહને ચક્રે સાથે લાગી તાળી,
 રત્નતિ કરતાં જગ્યા શ્રીકૃષ્ણ, નેત્રકમળ નિદ્રાને પરહરિ; ૭
 સ્વજનું બોલ્યા તે શિવરાય, મારિ વાન સુણો, ઉમિયાય,
 કોઈક અસુર મહાતપને સાથે, ધ્યાન ધરી મુને આરાધે, ૮
 બલિ રાજ છે એનો બાપ, એ તો માંડીને બેરો મારો જાપ,
 તમે કોડો તો એને વર આપુ, મારો પુત્ર કરીને ચાપુ; ૯
 સ્વજનું બોલ્યાં છે રુદ્રાણી, એવા દુષ્ટને ન પાછો પાણી,
 શૂંધ પાછને ઉઠેરવો સાપ, તેથી પામીએ મહા મંતાપ; ૧૦
 બેદ બરમાગદનો લહો, વર પામીને પૂઠળ થયો,
 વરદાન રાવણને તમે આપ્યા, તેણે જનકીરાય સંતાપ્યા; ૧૧
 મોટા દેવને કુખ જ દીધાં, વળી આઠાણનાં રુધિર પીધા,
 માટે ધણુ ધણુ શુ ઠહીએ, એવા દુષ્ટની સંગે નવ રહીએ; ૧૨
 પછી શી શી શિખામણુ દીજે, બોળા શણુ રકુ જણે તે કીજે,
 વળતા બોલ્યા છે ચત્રપાણિ મારી વાત સુણો, રુદ્રાણી; ૧૩
 ગાગી પાનીએ બુદ્ધિ તમારી, વરદાન આપતાં ન રાખીએ વારી,

તેમાં વડાં ને રુકમણી ને પ્રદુમ્ન તેના તન,
 પદુમનજના અનિરુદ્ધ ઠહીએ, પરમ કથા પાવન; ૮
 આઘમહા સૃષ્ટિ-કર્તા મરીચિ નેના તન,
 મરીચિના તો કમ્પવ ઠહીએ, હિરણ્યકશ્યપ રાજન; ૯
 વિષ્ણુમક્ત પ્રહ્લાદજી નેને વાહાલા શ્રીગોપાલ,
 સ્થંભ કાડીને સ્વામી પ્રગટયા, ઉગાયો તે બાલ; ૧૦
 પ્રહ્લાદનો વૈભોચન રાજ, બલગય તેના તન,
 બલ તણો રે બાણાસુર નેનું મહારુદ્રચરણે મન; ૧૧
 એકવાર તો શુક આગ્યા, બાણગય લાગ્યો પાપ,
 અહો, ગુરુજી ! અહો ગુરુજી ! ઠહોને તપ-મહિમાય; ૧૨
 શુક બોલ્યા હેત ધરીને, સુણુ બાણાસુર યજ્ઞમાન,
 તથુ લોકમાં બલો શંભુ આપશે વરદાન; ૧૩
 મધુવનમાં જઈ તપ કરો, આરાધો શિવ ભગવાન,
 પછી બાણાસુર તપ કરવાને થયો ત્યાંહાં સાવધાન. ૧૪

કહવું ર છું

રામ રામચી

શીખ માને બાણાસુર ભૂપ, વન જવાને તપસ્વરૂપ,
 શુકન દુર્વા મારગ સન્મુખ, રાજ દિલમાં તે પામ્યો સુખ; ૧
 ચાલી આગ્યો ગંગાતીર, રાખી મનમાં તે રાજ ધીર,
 ત્યાંહાં કાધું મુસલ આસન, પછી ધર્મ શિવજીનું ધ્યાન; ૨
 રાય બેઠો આસન ઉમ્ર વાળી, કર જમણામાં ઝહી જપમાળી,
 રાજ શંભુને (એમ) આરાધે, તે (તો) પંચાગિ (પૂજા) સાધે; ૩
 રાજ બાણાસુર નિર્મળ ચીતકાન્તે પેસે છે જલ,
 માળા ધાલ્યા સુગ્રીવે કાન, તે તો આરાધે શિવ ભગવાન; ૪

રુધિર માંસ સુકાઈ ગયું, ડીલ સુકા કાઠવત થયું,
 રાયે તપનો માંડયો અભ્યાસ, માયા હિપર જોગે ધાસ; ૫
 મહા તપે કાંઈ નવ્ય બોલે, એને તપે ત્રિભુવન ડોલે,
 શેષ સળવળવા લાગ્યો વળી, શિખર ધૂળ્યાંને પૃથ્વી ચળી; ૬
 તે તો બેઠો આસન દઢ વાળી, તેહને શંકર સાથે લાગી તાળી,
 સ્તુતિ કરતાં જાગ્યા શીલર, નેત્રકમળ નિદ્રાને પરહરિ; ૭
 ૧ વળતું બોલ્યા તે સિનરાય, મારિ વાત સુણો, ઉભિયાય,
 ઠાક અમુર મદાતપને સાધે, ધ્યાન ધરી મુને આરાધે; ૮
 બલિ રાજ છે એનો બાપ, એ તો માંડીને બેઠો મારો જાપ,
 તમે ઠાકો તો એને વર આપું, મારો પુત્ર કરીને આપું; ૯
 ૨ વળતું બોલ્યાં છે રુદ્રાણી, એવા દુષ્ટને ન પાછાં ચાણી,
 ક્રૂર પાપને ઉઠેવો સાપ, તેથી પામીએ મહા સંતાપ; ૧૦
 બેઠ બરમાંગદનો લહો, વર પામીને પૂંકળ થયો,
 વરદાન રાવણને તમે આપ્યાં, તેણે જનકીરાય સંતાપ્યા; ૧૧
 મોટા દેવને દુઃખ જ દીધાં, વળી બ્રાહ્મણનાં રુધિર પીધાં,
 માટે ધણું ધણું શુ કહીએ, એવા દુષ્ટની સંગે નવ રહીએ; ૧૨
 પછી શી શી શિખામણ દીને, બોળા શંભુ રૂંદ જાણે તે કીને,
 વળતા બોલ્યા છે રાવણાણિ મારી વાત સુણો, રુદ્રાણી; ૧૩
 નારી પાનીએ જુદિ તમારી, વરદાન આપતાં ન રાખીએ વારી,
 હું તો બોળો નાથ કેહેવાઈ તે તો કપડીનાથ ક્યમ થાઈ? ૧૪
 સેવા કરી ચડાવે જલ તેની કાયા કરું નિરમળ,
 સેવા કરી ચડાવે ચંદન તેની જુદિ કરું ધન ધન; ૧૫
 ને ઠાક ચડાવશે અક્ષત તેને જઈ મળું પ્રત્યક્ષ,
 ને ઠાક ચડાવે ખીલીનાં પત્ર તેને ધરાવું સોનાનું હત્ર; ૧૬

૧. અ. વળતું બોલ્યા સિવ વાળી, મારી વાત સુણો રુદ્રાણી ૨. અ.
 વળતાં બોલ્યાં પારવતી રાણી ૩. જ, માં નથી. ૪. અ. જનકીનાથ.

- પૂજ કરી વળવે ગાલ તેને કરી નાખું ન્યાલ ન્યાલ; ૧૭
- એતું કહીને ચાલ્યા બોલોનાય, મેહેલ્યો અમરને શિર હાથ,
“જગ જગ બાણાસુર જગ, તું તો શિવ કને વરદાન માગ;” ૧૮
- “હું તો જાણું છું, મહારાજ, આપો શોણિતપુરનું રાજ,
શિવ, માથું હું વારંવાર, મને આપોને કર દગર; ૧૯
- હરત એકેક એવો કીજે, હગ્તી સહસતર્થ જલ દીજે,
“અમર અમર” કહી વર આપ્યો, એકેને પુત્ર કરીને થાપ્યો, ૨૦
- “શિવ, અમર કરો માહારી કાય” “અલ્યા અમર તો નવ કો થાય,
અમર નથી કો સ્વર્ગના દેવો રે, જઇ શોણિતપુર રાજ્ય સેવો રે.” ૨૧

કંઠવું ૩ જુ

રાજ ધનાથી

- વર પામી વળિયો બાણાસુર શોણિતપુરમાં જાય,
વનનાં વાસી પશુપક્ષી રે લાગ્યાં છે રે જીહીવાય; ૧
- કહી નવ દીર્ઘ નવ સાંભળ્યું રે, જાણ્યું વૃક્ષ ચાલ્યું જાય,
આવીને જોવાં લાગ્યાં રે, દીકો બાણાસુર રાય; ૨
- નગર સમીપે ચાલી આવ્યા બાણાસુર જલવાન,
કોભાડ નામે રાય તણે ઘેર પ્રકટ થયો પરધાન; ૩
- કે.ઇ એક દૈત્ય તણી રે કન્યા વરાળ્યો રાજન,
મમા પૂરીને જોડો ગળ બાણાસુર જળવાન; ૪
- જોધા સહુના શરીર શોભે, જે જુજ શુભ આકાર,
પોતાના જુજ સહસ શોભે, જય તણે નહિ પાર; ૫
- જળિયો તે બાણાસુર રાજ દેશ છતવા જાય,
સેના સધળો તે વાત સાંભળો ત્યાંહાં તો તૈયાર થાય; ૬

વળતાં તે બાણાસુર રામે સન્યા છત્રીસ હથિયાર,
 'દેશદેશના મહીપતિ જીત્યા, કહેતાં ના આવે પાર; ૭
 જઈ સુરજને રથે વળગ્યો, સુરજ વિદ્વંસ થાય,
 જોયું ત્યારે કૌતક દીઠું, બાણ વીર લઈ ગય; ૮
 સુરને વળતી સાંગ આપી, બાણ તણ્યાં કરમ,
 સાંગ આપી, વળી વળિયો, સુરને રાખ્યો ધરમ; ૯
 પાતાલ જઈને પ્લવંગ જીત્યા ન્યાંહાં વસે છે શેવ,
 મણિ આપી વળાવિયો, શેવે રાખ્યો વિશેવ; ૧૦
 જીતી સુરનર વળ્યો પાછો, મળ્યા નારદ મુન,
 પ્રણામ કરીને પામે લાગ્યો તેણે સમે રાજન; ૧૧
 હો ! નારદજી, હો ! નારદજી, થયું માહારું કામ,
 સદસ દ્વાય જો શિવે આપ્યા તો શિવયું કરશું મંત્રામ. ૧૨

કડવું ૪ થું

કૈલાસ પર્વત રામે જઈને બહી બરાવી બાય,
 જળમાં બાંધ્યું નાવ ડોલે ત્યમ ડોલે કૈલાસ; ૧
 ઘટાટાપ ધનસુષ્ટિ ગાળે, ગડમડાટ જલુ થાય,
 તેણે સમે પાર્વતી ધરમાં લાગ્યાં રે બીહીવાય; ૨
 હાં બીહો છો, પાર્વતી રાણી ! આંગ્યો બાણાસુરરાય,
 એવું કહીને શિવજી ત્યાંથી બાણાસુર પાસે ગય; ૬

૧. જા.

ગુર્જર જામ ને નામ લોક જીત્યા દ્રવિડ ને મુલતાન,
 ઇન્દ્રપ્રસ્થ, હસ્તિના પૂર મથુરા ગોડ ને ગુજરાત;
 ત્રેલોક્ય રામેશ્વર જીત્યા રામે બાંધી પાળ,
 સ્વર્ગ જઈને દેવ જીત્યા દેવ નાહી ભય,

અભ્યા ' શોણિતપુરનું રાજ્ય જ આપ્યું, આખા કર હજાર,
વળી માગવા શું આવ્યો છે, અભ્યા ' બલિ તણા કુમાર ? ૪
સ્વામી માહારા, મુજને આપ્યું એ તો સર્વ સત્ય,
એક જ જોષ મુને જુધ કરવા આપોને સમરથ; ૫
પર્વત પર જો હાથ પછાડું પર્વત ચૂરણ થાય,
પૃથ્વી પર જો પગ પછાડું પૃથ્વી ભાંગી જાય; ૬
હોદોરે મહારુદ્ર આપણ વડીએ આવ્યાઠો મારી નગરમાંહિરે. ૭

કંઠનું ૫ મું

તે તો વણુ-કહે રે મેં હિપંતળ્યો છે એક,
તારી સદસ જુગને છેદશે, રાખશે કર બે ને મસ્તક એક; ૧
સ્વામી માહારા, હું ક્યમ જાણું ? ચિંતા મુજને થાય.
લે બાણાસુર, લેધને જાને, આપું એક ધનય; ૨
રતે લધને બાંધજે બ્યાંહાં તાહારી છે હનય,
ધ્વજ રે બ્યાહારે બાગી પડશે, તાહારા કર છેદાય; ૩
વર પામી વળિયો બાણાસુર, શોણિતપુરમાં જાય,
ધન લધને બાંધી છે કાષ્ટ પોતાની હનય; ૪
નિત્ય જીતીને નરખે રાજ, ધ્વજ ભાંગી નવ જાય,
શ્રીશુકજી કહે, સાંભળ રાજ, તુજને કહું મહિમાય; ૫

ઊઘણી

એ ઠયા રહી એટલે તુજને કહું છું રાય રે,
પાર્વતીને પુત્ર જીપનો તેહેનો કહું મહિમાય રે. ૬

૧. આ, તુજને યુદ્ધ કરવાની ઇચ્છા એથી પૂરણ થાય.

૨. આ, ૩ થી ઊઘવા સુધી નથી. કંઠનું ચાલુ જ છે.

કટવું ૬ કું

રામ કુદો (૧)

- એક સમે મહારુદ્ર ઠહે, મારે તપ કરવાનું મન,
તેણે સમે હિમવાએ માંડ્યું અતિ ધણું રુદન; ૧
- હોરે, શિવજી! હોરે, શિવજી! માહારો જન્મારો ક્યમ જયો
માહારે નથી એકે બાગ્રકો, ઠહો, વમે શી થાય? ૨
- મહારુદ્ર વાણી બોલિયા, માહારું રે વરદાન,
એક પુત્ર ને એક પુત્રી (તમે) પ્રમટ કરો સંતાન; ૩
- વર આપી મહાદેવજી વન તપ કરવાને જય,
એક સમે પારવતી બેઠાં ધરમાં રે તાહાવાય; ૪
- શિવનાં ધર મોહોટાં જણીને રખે આવતું હોય,
બે બાલક મેહેલું બારણે તો તે બેઠાં જોય; ૫
- હક્ષિણ અંગથી મેલ હિતારી અધક ધડિયું રૂપ,
શોભા તે તેની શી કહું? શુકદેવ ઠહે, સુષુ જૂપ; ૬
- હાથ ચરણને ઘૂંટણું પાહાની, દંડ અંમસ્વરૂપ,
ચતુર્ભુજ ને શંદ મોટી હોસે પરમ વિશાલ,
શોભા તે તેની શી કહું? કટિએ ધૂધરમાલ; ૭
- પેહેલા કરમાં જલકમંડળ, ખીજે મોદક હાથ,
ત્રીજે કરૂં ફરસી સોહીએ, ચોથે રે જયમાલ; ૮
- મણેશને હિમજીવીને રે બોલ્યા પારવતી માત,
એની પાસે જોડ હોય તો બેઠો કરે [કાંઈ] વાત; ૯
- પછી વામ કરેથો મેલ લખને ઘડ્યું તે કન્યારૂપ,
શોભા તે તેણેની શી કહું? શુકદેવ ઠહે, સુષુ જૂપ; ૧૦
- સેંથો દીલી રાખડી, અંબોડે વાંકી માળ,
કંઠ કપોત ને, કામની તે હીડે મોડામોડ; ૧૧

કાચળા કુલડી વેલણ દાગડી, રમત નાની ભાત
 કંકે પડી નાડાછડી તે આખ્યાં બાંધને હોય; ૧૨
 ઉમયાજી (જી) નાહાવા બેઠાં, દોઢો તે નારદ મંગ,
 અરે, દેવ ! હવે શું થાશે માહારું, દેખશે નમન અંગ; ૧૩
 ખિટલિયાળા કેશ હતા ઉમયાને તેણીવાર;
 શરીર પોતા કેરું હાંક્યું, કાણ ન લાગી વાર; ૧૪
 નારદ વાણી બોલિયા, ઉમયાજી, તાહારો પાડ,
 મારું નામ નારદ ખરો, માંહોમાંહે કરાવું રાડ. ૧૫

કડવું ૭ મું

નારદ ત્યાંથી પરવર્ષા જ્યાંહાં તપ કરે મહાદેવ,
 હોરે, શિવજી ! હોરે, શિવજી ! બળા તમારી ટેવ; ૧
 આંક ધંતુરો વિજયા ચાવો, કરમાં લ્યો ત્રિશળ,
 મડે મસાણે કરતા હીડો, માથે ધાત્રો ધૂળ; ૨
 અહિંયાં બેઠાં તપ કરો, રૂનવ જાણો ધરસૂત્ર;
 તમ વિના તો પારવતીએ ધર ઉપજાવ્યો છે પુત્ર; ૩
 રૂતમ્યો વનમાં તપ કરો ને ઘેર આસ્થા ધરસૂત્ર,
 શિવ સંકરને કાપ ચઢ્યો કે ક્યાંહાંથી પ્રમટ્યો પુત્ર; ૪
 મહારુદ્ર ત્યાંથી પરવર્ષા કેલાસ પ્રત્યે જાય,
 ગણપતિ વાણી બોલિયા આંડી ધરી નંચેષ્ટિકાય; ૫
 અરે બિખારી જોગટા, શિવના ધરમાં તે ક્યાંહાં જાય ?
 મારી માતા ભવન માંહે ઠાઈ બેઠાં છે નાહાવાય; ૬
 હવડાં બિક્ષા માગી આવો પછી આપશે અન્ન,
 માહારી માતા નહાઈ ગેડી તને કરાવશે બોજન; ૭

૧

કહ્યું ન માન્યું મહાદેવે, ધસમગ્યા જાય ધર મોઝર,
જાંટા સાહી મહાદેવ તાણ્યા, આણ્યા જારણા બહાર; ૮
ગડગડ ગડદા પડે ગણપતના, આગ્રે રુધિરની ધાર,
ઉપરથી મારે ગણપતિ ત્યાંહાં પાદ તણા પ્રહાર; ૯
વણુ આગ્રાએ કયમ જાતો'તો' ભિક્ષાના અધિકાર ?
કહ્યું ન માન્યું મહારુ તો પેટ ભરી મારીશ માર; ૧૦
એવી વાણી સાંભળીને ચઢી ત્યાં શિવને રીશ,
ઢોપ કરીને ત્રિશળ મેહેદ્યુ, છેલું ગણપતિનું શીશ; ૧૧
મરતક ત્યાંહાંથી પરવર્યું છે પડ્યું ચંદ્રને રથ,
ઓખાખાધ ધરધર ધૂળે, ઘણો યયો અનરથ; ૧૨
ઓખાખાધ જઈ મંતાણ્યા કવણુ-કાટકી માલ,
મહારુદ્ર તો જઈને પેહોત્યા ન્યાહાં પાર્વતીમેહાં નાલ; ૧૩
ઉમયા વાણી બોલિયાં, તમ્બો સાંભળો, મહાદેવ,
માયા ઉપર આવી ગ્હો છો, જળી તમારી ટેવ; ૧૪
મેં પારણે બે બાળક મેહેદ્યા તેણે નવ રાખ્યા વારી ?
મહારુદ્ર ત્યાંહાં વેણુ બોલિયા, મુણુ પારવતી નારી;
તોટારી પુત્રી તો નાશી ગઈ ને પુત્રને આગ્રે મારી. ૧૫

કહ્યું ૮ મું

'સાખી'

પુત્ર વિના રે ઝૂરે માય, શિવ ! મારે પિપલી રે (૧),
રૂળ વિના ઝૂરે ઝાંડ, આંધવ વિના ઝૂરે બેહેનડી રે,
એહેવી પુત્ર વિના ઝૂરે માય. ૧

(અ) ઓખાદરણ ને પુત્રમરણ વળી વાહાણ તણો વિયોગ,
એ તો ન આપે, ત્રિકા રે, ઘરમાં મંપ હજો, ન હજો વિયોગ; ૨

પુત્ર કરસણ ન શિવ માહારે પુત્ર ધ્યાન (?), વહી પુત્ર આગેવાન,
 જે કુલ પુત્ર નવ નીપજે તેહેનાં સૂનાં બળે શમશાન; ૩
 પુત્ર વિના માહારે પીંજરિયું રે વનમાં ઊભું અમિ બળે રે,
 શાને માર્યો માહારો ગણેશ, શિવ? અને માહારો પુત્ર તેક્યાંદાં મળે રે? ૪

હાળ

બોલો હો, બોલો ગણપતિ, બોલો બોલો, વાહાલા બાલ,
 માહારા લાડકવાયા તન, ગંણપતિ હો બોલો બાલ; ૧
 ઉમયાછ કરે છે રુદન, ગણુ શિવ શાને માર્યો માહારો તન; ગણુ ૨
 માહારે હાથે ઘડ્યો તો તન, ગણુ માહારો લાડ્યેલો હો તન; ગણુ ૩
 શિવ! પુત્ર વિના જે માય, ગણુ તે તો વાયે લીધી જાય; ગણુ ૪
 શિવ! પુત્ર વિના જે માય, ગણુ તેહેનું સગું નવ કા ધાય; ગણુ ૫
 શિવ! પુત્ર વિના જે માય, ગણુ તે તો તરણા જેવી ગણાય; ગણુ ૬
 શિવ! પુત્ર વિના જે માય, ગણુ તેહેની સંપત પર-ધર જાય; ગણુ ૭
 શિવ! મેં તો લઈ તમારું વરદાન, ગણુ મેં તો ઉપજાવ્યાં સંતાન; ગણુ ૮
 ત્યાહારે શિવજીને આવ્યું જ્ઞાન, ગણુ મેં એહેને આપ્યું હતું વરદાન; ગણુ ૯
 એ તો નારદિયાનાં કામ, ગણુ એહેનું જૂઠાબોલો નામ; ગણુ ૧૦
 એણે વાત કરી સર્વ જૂઠી, ગણુ તપ છોડી આવ્યો ઊઠી; ગણુ ૧૧
 ઉમયા, મેં માર્યો તાહારો તન, ગણુ તો હું જિવાડું પાવન; ગણુ ૧૨

કડવું ૯ મું

નદી બુંગી મોકલ્યા ૩, પેહેલી પોલે જાય,
 હસ્તી એક મળ્યો માર્ગમાં રે મેહેલો તે શિર ધાય; ૧
 તે તણું મસ્તક લાવી ધડ ઉપર મેહેલ્યું નેટ,
 મડગદીને હેડો બેઠો, આગળ નીકળ્યું પેટ; ૨
 કાળું એહેનું કુંભરથલ શિર, વરવા એહેના દાંત,
 આગળ એહેને સૂંઢ સોટી, લાંબા પોહોળા કાન; ૩

સભામાં જશે, શું પોસારો ? અપાર મુજને દુઃખ,
દેવતા મુજને મેણી દેશે, ધન પાર્વતીની કૃપ. ૪

કડવું ૧૦ મું

રામ સાખી (૧)

રૂપ ને ગુણને વાદ પડ્યો તે વળી ગયા રાજદાર,
ગુણને રે આખ્યાં બેસણાં, પછી રૂપને કયો જુદાર; ૧
રૂપે રે રૂડા શિવ ! માદારે નામરાં જોગીજન અદ્ભુતાં,
ચતુરાષ્ટ્ર દીધી શિવ ! માદારે ચરણાં તેમાં કે ઠાઠન જણતા(૧) ૨
માયા દીતી રે પ્રભુ તેં તો સોમકુ, મુરખ ધેર દીતી નાર,
પણુ સોચન તો દીનાં કારંગકુ, સો તો ભય વંશે ઉભડ (૧) ૩
મૂરખ સંગ દીતી પગિની, સોમકુ દીને ઉદામ,
પણુ નેત્ર તો નિત્ય દીનો કુરંગકુ, એ તો રામ, તાદારો ઠામ; ૪
પુણ્ય વિના ધન કુણુ કામકે, કુણુ કામકો ઉદવસ્ત કૃપ,
એ દોષ સખી ! કુણુ કામકે, તું ગુણુવિના મુંદર રૂપ; ૫
ગુણુ દો, શિવ ! માદારે રૂપ દો, નહિતર તમારું પાણું ફ્યો,
પણુ રૂપ ગુણુને ચતુરાષ્ટ્ર નહિ, શિવ, મુને તાં દુઃખ મ ઘો. ૬

કડવું ૧૧ મું

હાજ

પંચદેવના દેહેરામાંય એહેલી વેહેલી પૂજા ધાય,
મણુપતિની પૂજા વિના નવ સહિ હું કોડોની પૂજાય; ૧

૧. કડ ૪, ૫, ૭ માં નથી, કડ ૭ ૭ માં નથી :—

ખડે ન ભેરે ગુણુ વિના બહોત બડાઈ પાય,

દનકે ચતુરા દોત દે ચોરો ખટણુ ખડેયો ભય; ૭

- લાગેણી ને પૂગ થાય, એ વિના સર્વ વૃથા થાય;
સોની સમરે ઘટતાં ઘાટ, પખી સમરે જતાર્તા વાટ,
પથી જ્યારે ચાલે ગામ પેડેલું લે ગણપતિનું નામ; ૨
- કથા મથ-આરબે જોઈ પ્રથમ એહેને સમરે તેહ,
વિદિવા જન આરબે જોઈ પ્રથમ એહેને સમરે તેહ; ૩
- સોવામણી મોલ શણગાર સજે, ગણપતિને મનમાં બજે,
શાદાને ઠાને રુએ, પાર્વતી (૧) શાદાને લોચન ચોળે ? ૪
- વિદિવા જન યજ્ઞયાગ જ્યાં હોયે લેશે ગણપતિ ધીને ગોળે,
ઝોખા ' ઝોખા ' કહીને જ્યાદારે માદ કયાં જે ચાર,
ઝોખા ત્યાદારે આવી જીર્ણા નીસરીને જહાર; ૫
- ભાઈ મરાવી ભામિની, તું ઘરમાં નાસી ગઈ,
મહાદેવજીએ ગણપતિ આપ્યાં, મુજને શુદ્ધ ન કહી; ૬
- તે માટે તાહારુ અંમ ગજજો, લજ્જ કાયનો કાય,
દૈત્યકુળમાં જઈ અવતરજો, એમ જોત્યાં માય; ૭
- ઝોખામાઈ તો થરથર મૂને, એ તો વાત અદંડ !
અપરાધ પાપે, માતા, માદારો એવડો તે શો દડ ? ૮
- હમયા કહે, મેં શાપ દીધો તે મિથ્યા તે કયમ થાય ?
જા, દૈત્યના કુળમાં અવતરજો, દેવ વરી કોઈ જાય; ૯
- ચૈતર મીનારક ઝોખા, તાંદારો રેશે રે મહિમાય,
ઝોખાદરણ ને સાંભળે, મહા રોગ થકી મુકાય; ૧૦
- એકવાર તો મીઠાં મોળું કરવું રે જોજન,
એકમાસો નવ ચાલે તો દિવસ કરવા ત્રણ; ૧૧
- ઝોખાદરણ ત્રણવાર સાંભળવું, કરવું મીઠા-દાન,
ત્રણ રૂપ મેળું વસ્ત્ર વધે, વધે છે મેરુ સમાન; ૧૨
- વળતી ઝોખા લંબણ પેડાં શાપમોચન-ઠાળ. ૧૩

કડતું ૧૨ મું

શ્રીગુરુજી કહે, સાંભળ ગાળ, તુ-ને કહું અદિમાય,
એ કયા એટલેથી રહી પછી બાણાસુરનું શુ થાય; ૧
રાય બાણાસુરને બારણે વાળતા આવી ચાંડાળ,
નિત્ય પ્રત્યે ર-જ વાળાને કરે ઝાઝઝમાળ; ૨
રાય માસિયેથી હેડે ઊતર્યો, થયો પ્રાતકાળ,
મુખ આમળ ત્યાં આડી ધરી માવરણી સાર; ૩
ત્યાં બાણાસુર વળતો વહે મન પામીને દુખ,
મુને દેખીને ક્યમ હેરવ્યું, કેને તાર્દારું મુખ; ૪
ત્યારે ચાંડાલણી વળતી વહે, સાંભળો, રાજન,
તયો છિન્ન છે અમ્યોનીયપું, મોદો ક્યમ દેખાડું, રાજની ૫
ત્યાદારે બાણાસુર વળતો વહે, તું સાંભળને રડાય,
સાચું બોલો કામની, કરું બે કહડા કાપ; ૬
ત્યાદારે ચાંડાલણી વળતી વહે, કરસો મા મનખંડ,
સાચું બોલું પું, રાજજી, દવે તો યે તેદેવો કરને દડ; ૭
રાય, મેલમાં મેલો દુખણો ને તેથી મેલો ભોમ,
તેથી મેલો કિયો તે મૂએ ન પામે મોશ. ૮

કડતું ૧૩ મું

ચાંડાલણી એળીપેરે બોલી, મુણ બાણાસુર તું રાય,
ચાંડાલ કાંઈ એક નથી, છે દસવિધના ચાંડાલ; ૧
ચેદેવો ચાંડાલ તો એહેને કહીએ ને નદી ઊતરી નવ નાદાય,
ખીને ચાંડાલ તો એહેને કહીએ ને પરદારા સુધૂપાય; ૨
ત્રીને ચાંડાલ તો એહેને કહીએ ને દૂભે માતપિતાય,
ચોથો ચાંડાલ તો એહેને કહીએ ને પુત્રીનું દ્રવ્ય ખાય, ૩

ઝોખાદરશુ

પાંચમે ચાડાલ તો તેહેને ઠહીએ નેહેને હદયે છે દાલ,	૪
છટ્ટે ચાડાલ તો તેહેને ઠહીએ ને દલે નાનાં બાલ;	
સાતમે ચાડાલ તો તેહેને ઠહીએ નેહેનું મેલું મન,	
આઠમે ચાડાલ તો તેહેને ઠહીએ ને દરે પારકું ધન;	૫
નવમે ચાડાલ તો તેહેને ઠહીએ નહિ તનયા તન,	
દશમે તે કરમચાડાલ, ચડાલ એ દશ, રાજન.	૬

કહવું ૧૪ મું

વળિયો રે બાણાસુર રાજ પુત્ર મામવા જાય,	
મહારુદ્રની 'પાસે આવી જોયો તપ કરવાય,	૧
હજાર હાથે તાળી પાડે તપ રીઝયા સિવરાય,	
ક્યમ આબ્યો બાણાસુર રાજ' શુ વળી મામવાય,	૨
પુત્ર માદારે એકે નથી તેણે ભાજે ■ ધરસૂત,	
'આપો રે, આપો રે, સિવજી, આપોને એક પુત્ર;	૩
ચિત્રગુપ્ત લલિયા તેડાન્યા કરમના જોનાર,	
પૂર્વે રાજ' તું હતો વૈશ્યનો અવતાર;	૪
એકવાર બેઠો'તો તું તો વેગે કરવા ભોજન,	
તાદાગ જોળામાંહે આવી વેગે બેઠો તાદારો તન;	૫
માટીવાળા હાથ હતાં તે બાળકના તેણીવાર,	
ત્યાદારે ઘુજને મૂમ આવી, હાંકી ઠાલ્યો બાલ;	૬
બાળક ત્યાદારે થરથર મૂન્યો, નવ ગણ્યો તુંને તાત,	
તુંને વાદાલો નથી દીકરો તો વાંઝિયા જન્મ સાત.	૭

કહવું ૧૫ મું

ઉમયા વાણી બોલિયાં, તું મુણ બાણાસુર રાય,	
તાદારા અનર્માં જો આવે તો આપુ એક કન્યાય;	૧

- બાણાસુર એણીપેરે બોલ્યો, સાંભળ મારી માત,
સુળને આપે એક દોકરી, આખા દોકરા સાત; ૨
- વાંઝયાપે બત્તી દોકરી, દોકરીએ દોવો થાય,
સે બાણાસુર, લઈ જા, તુંને આપી એક કન્યાય; ૩
- જે પુત્રી આવે તેડેનું તું ધરજો ઝોખા નામ,
મહાંબલિયા જોધા જુધ કરશે, પોહોંચે મનની આશ; ૪
- વર પામી વળિયો બાણાસુર, શોષિતપુરમાં જાય,
હવે બાણમતીને ગર્ભ રહે છે, કહું તેનો મહિમાય; ૫
- પોય માસની પૂરણમાસે પ્રગટ થઈ કન્યાય,
વધામણિયા આવિયા તે રાજસભામાં જાય; ૬
- રાજા, તાહારે પુત્રી આવી, ઢેડેતાં વરણુન નવ થાય,
વચન એહેવું સાંભળીને હર્ષજ અંમ ન માય; ૭
- જો માહારે પુત્રી આવી તો સીધાં સરવે કાજ,
ઠાઠક દેશનો રાજા જોઈ આપીય અર્ધ રાજ; ૮
- જ્ઞાતી જોશી તેગવિયા ત્યાં જન્મપત્રી લખાય,
વિદ્યાબજે કરીને બોલિયા શુરુ શુક જે ઢેડવાય; ૯
- ચહેરે ઉમયાના અંમથી પ્રંગટી છે કન્યાય,
તે માટે તો એહેનું ધરવું પૂરણ નામ ઝોખાય; ૧૦
- આઠાશવાણી તો એમ હવી, તું સુણ બાણાસુર રાય,
એ પુત્રી ઇચ્છાવર વરશે, તાહારા કર છેદાય; ૧૧
- જો પુત્રી ઇચ્છાવર વરે, સહસ્ર હાય જુજ મારે,
પુત્રી જો ઇચ્છાવર કરે-તો બાણાસુર કયમ ઊમરે? ૧૨
- તે માટે તેડી પ્રધાન એણીપેરે બોલ્યો રાજન,
એ દેવવચન મિથ્યા કયમ થાય? એહેને મેહેત્રો, માળિયામાય. ૧૩

કડવું ૧૬ મું

સાખી

..... ગામ જાતાં ચતુ કને માગે શીખ,
 ને ઘેર પુત્રી હોય લાડવાઇ તે અંગે માગે બીખ; ૧
 નહો નારી ને ઋષિકુલ, મણિધર નૃપ ને કમલા;
 એટલાનો અંત ન લીજીએ, રાય, ને વાંછો કુશલા; ૨
 અગ્નિ રૂઠ્યો વન દહે, વળી પરજન્યે પરવેત, હો રાય,
 અબલા રૂઠી ને કરે તે દૈવ દબ્યું નવ જાય; ૩
 'મારગ ક્ષેત્રે જૂનાં ઝરણાં, વળી સાસરે વાસ,
 ભીંત ભોરંગ ને કુકુંજ કખીસો એ કદીએ કરે વિનાશ; ૪
 પાડોશી ગરજી શેઠ અને વળી સર્પ ને સોનાર,
 એકલાં તેને નવ હોયે આપણાં, વળી છુરી ને તોખાર; ૫
 ધશક મૂશક ને શ્યાન, બીશું, નસ ખેરસને મધુપાન, (૧)
 એટલાં છુપાવ્યાં નવ છૂપે, પ્રગટ હોય નહિ દાન; ૬
 મેઘ મોભ ને મેદની રે, ગાય ગોધા ને વાકાણુ,
 વહુ વહેરો ને દીકરો, એનાં નીપજ્યે વખાણુ; ૭

કડવું ૧૭ મું

નગર, ચક્રી એક જોજન રાયે મેહેલ ચણાવ્યો સાર,
 ગોખ ખારી ને અટાલી, કેહેતાં આવે નહિ ત્યાંહાં પાર; ૧
 મુક્તામણિ ને મોતી જડિયાં, માંલ પિરોજનના પાટ,
 હયશાલા મજશાલા અને (વળી) હિંચવા દોલા-ખાટ; ૨
 ઝોખાખાધને મેહેલાં માળિયે, સાથે ચિત્રત્રેખાય,
 પશુ પંખી કે પુરુષનાથી જિયું નવ જોવાય; ૩

સવાલક્ષ જોધા રખવાળા મેહેલ્યા, રે રાજન,
તમ્યો જંગો, દિવસે જંગો, નવ મોંચશો લોચન; ૪
ઝોખા ફેરા માળિયામાં નવ પેસે પવન.

કડવું ૧૮ મું

શાશિતપુર પાટણ બાળ્યું રાય બાણાસુરનું ગામ,
તહેની પુત્રી ઝોખા વળતી રે કરતી ઉત્પત્ત કામ; ૧
ધડી એક ગલીએ, ધડી એક ખાટ, નાનાવિધ રમત કરે,
ધડી એક હોંચોળે હોંચકા, ધમધમ વાધે ધૂધરાની સેર; ૨
રમે જમે ને મંગલ ગાયજોખનવંતી ઝોખા ચર્મ માલિયામાં. ૩

કડવું ૧૯ મું

હાંજી જોખનિધિ આણ્યું ને ઝોખા નાહાનડી રે લોલ,
માહારે જોખનની જાય, બેહેની, ધડી ધડી ધણે રે લોલ; ૧
ચિત્રજોખા સહિયર, સાંભળ માહારી વીનતી રે લોલ,
મોહારો મૂરખ પિતા કંઈ લેહેતો નથી, માહારો જીવ કન્યાકાળ,
વર જોતો નથી રે લોલ; ૨
જોખનિયાનો લટકો હાહાડ ચાર જો, ટણિ માલ-સોંપાણી
તે નહિ મળે રે લોલ.

કડવું ૨૦ મું

પાંચ વરસની પુત્રી રે તે-તો જોરી રે કહેવાય,
તેનું કન્યાદાન દે તો કોટિ ચરનાં ફલ થાય; ૧
તે માટે મારા પિતાને સમજવી કહો કે વાત,
દેવવિદ્યાહનું ફલ રહેને, વરસ થયાં જો સતા; ૨

પુત્રી જેરા પિતાને ઠાઠાવો રે, ઠાઠ આણો રસિયો ધન,
 ગાંધર્વવિવાહનું ફલ તેહેને, વરસ થયાં જો નવ; ૩
 નહિ કર માહારા પિતાનો નીકળશે ઠાંઈ વાંક,
 મનુષ્યવિવાહનું ફળ તેહેને, અગિયારે આડો આંક; ૪
 તે હપર વરસ વાધે, બાર જ્યાહારે થાય,
 પુત્રીનું મુખ પિતા જુએ તો વસે પ્રહલદત્યાય. ૫

કડવું ૨૧ મું

ચિત્રદેખા એણીપેરે બોલી, સાંભળ તું, ઓખાય,
 તુજને ઠાળે નહિ પરણાવે બાણુ તાહારો તાત; ૧
 તુજને ઠાળે જો પરણાવે, હેદાય એહેના હાથ,
 મુજને ઠાળે નહિ પરણાવે પ્રધાન માહારો તાત; ૩
 તો જોને, બાઈ પ્રધાનના ઠાંઈ નથી વહાતા હાથ,
 આપણુ જે જણી રહીએ કુંવારા તો કોહોને કહીએ વાત ? ૪
 ચિત્રદેખા કહે છે, ઓખાબાઈ, રહોને ઝાનાં આપ,
 તુજ વગૂધી બાઈ, હું કુંવારી, મુને તાહારાં લાગ્યાં પાપ. ૫

કડવું ૨૨ મું

ઓખા તાહારા શ્રવણે અજૂકતીં ઝાલ રે,
 ઓખા ! તું તો ચાલે હંસની ચાલ રે; ૧
 ઓખા ! તાહારે કુંકુમ રોળ્યા ઝાલ રે,
 ચોસનો રંગ, રે ઓખા, તાહારી ચૂંદડીરો; ૨
 ઓખા ! તાહારે બાંહે બાજૂબંધ રે,
 ઓખા ! તાહારું મુખકું પૂનમચંદ રે; ૩

ઝોખા ! તાહારે મન ઊપજ્યો આનંદ રે,
 કસળની કાર, રે ઝોખા ! તારે સાવડે રે; ૪
 ઝોખા ! તાહારે હરે એકાવલ હાર રે,
 ઝોખા ! તાહારે શોભીતા શયમાર રે; ૫
 ઝોખા ! તને વરસ થર્થા છે બાર રે,
 પાવસે નેપૂર, ઝોખા ! તાહારે વાજ્યો રે. ૬

કડવું ૨૩ મું

મામ સાખી

નેપુર જેહર ને વાંછિયા રે કર કલણ મુદ્રિકા ને હાર,
 પુરુષ વિના જે પેહેરે પ્રેમદા રે તેહેનો ધિક્ક પડ્યો અવતાર; ૧
 સેંથો ને દીલડી રાખડી રે, નયણે કાળલ કુકુમ હાર રે,
 કંથ વિના પેહેરે કામની, બાપ ! બલ્યો તેહેનો અવતાર, ૨

હાળ

પછી તોડીને નાખ્યા હાર રે, બાપ ! હે તાગ શયમાર રે,
 હું તો નહિ પામુ બરથાર રે, હું તો નહિ ઝોડું ધાટડી રે; ૧
 બાણાસુર મારો બાપ રે, મુને નહિ પરણાવે આપ રે,
 મારા પૂર્વ જનમનાં પાપ રે, નહિ હું જોઈ વાટડી રે. ૨

કડવું ૨૪ મું

બાપ ! તુંએ કુંઆરી, હુંએ કુંઆરી, સાબળ સેયર વાત,
 ગોર માતનું ધૂળન ઠરીએ તો પામીએ બરથાર; ૧

૧. આ કડવાની પહેલા બા મા ત્રણ કડવા છે જેમા ચિતલેખા
 ઝોખાને ઉપાલંબ અને મહેલા જે છે એ સેપક લાગે છે એમા ૧ છ કડવું
 તે ૨૧ મા કડવા જેવું છે. (પાદત્રીપ ૨૦૬ પાને ચાહુ)

- ચાસી પુળે કરી પૂજા નહિ પામે ભરથાર,
એહેની ' તુ તો અટક(૧) ચાલી ધલિસો કરે વિચાર; ૩
- ભરથાર જ્યાહારે હું નહિ પામુ, તું સાંભળ માહારી વાત,
તો આ લે તાહારાં પૂતલાં, માહારી પૂજે જવારાત; ૪
- માટી ડેરાં પૂતવા, બાઇ ' એ પૂજ્યે શુ થાય ?
પાણી ઉપર રેડીએ તો આ ફરતા ધોવાય; ૫
- પછાડીએ તો ભાંગી બૂડો થાય, માટીએ મદિર ચણાય,
માટીએ ધર લોપાય, સાંભળ માહારી માય; ૬
- પકવાન આમળ મેલીએ, કકડો તે નવ ખાય,
મે પંદર દિન પૂજા કાપી, બોચાબ્યાં નવ બોલે;
અરે, બાઇ ' તું કહેતી'તી, નહિ કે એહેને તોલે; ૭
- એ માટીનાં પૂતળાં, બાઇ ' એથી વગ ન અપાય,
આ લે તાહારા પૂતલાં, માહારી પૂજે જવાય. ૮

કલ્પ ૨૭ મું

સાખી

- શિવનાં લીને રે ભામણાં, જેણે ગંઝા ધરી શીશ,
એક બગીચ તપથો ઉઠાડિયો હું તે ક્યમ મેહેલું, ઇશ ? ૧
- શિવનાં લીને રે ભામણાં, જેણે નેત્રે જાળ્યો રે કામ,
એક ત્રિપુર દેવ વિદારિયો, હું તે ક્યમ મૂકું નામ ? ૨
- બોજો સૂએ ત્યાહારે રમશાનમાં, ચોજે ત્યાહારે રાખ,
શિવ માજે ત્યાહારે બિહા માજે, આજે ત્યાહારે લાખ. ૩

કડવું ૨૮ મું

- હું દિમાયલની બાણેજી, મણપતિ માદારો વીર,
મહાદેવજીની પૂજા કીધી મન રાખીને ધીર; ૧
- ચિત્રગ્રેખા કહે છે ઝોખાને, સાંભળ સદિયર વાત,
પૂજન કરવા શિવનું તે આજ્ઞા મગાવો તાત; ૨
- મુજ તાત આપો આજ્ઞા શંભુ પૂજવા જઈએ,
ધેલી પુત્રી એમ ન કહીએ, ધરમાં બેઠી રહીએ; ૩
- ઘેર આવે મહાદેવજી ત્યાહારે પૂજને લાગીએ પાપ,
હવે આંતરગત્યમાં ઝોખા ચાલી તેડેનો કહું મહિમાપ; ૪
- સ્નાન કરીને કામનીએ પેહેયો રે શયુગાર,
વીંછુઆ ગાળે ને નેપૂર વાળે, ઝાંઝરનો ઝમકાર; ૫
- નામ નાગોદર ખૂમણું, તેડેને હિર એકાવલ હાર,
આમૂપણુ તો તેણે સન્યાં, તેજ તણો નહિ પાર; ૬
- કનક ધાળી મોતીએ ભરી, માંજ શ્રીફળ ફેફળ પાન,
આંક ધંતુરો અગધિયો, માંહિ શંખાવલીનાં પાન; ૭
- મહાદેવને પારવતી બેઠાં સારે પાસે રમે,
હિમયાજી જે વચન કહે તે શિવ શંકરને મમે; ૮
- મહાદેવ કહે પારવતીને, ઝો ! આવે કોઈ નાર,
સ્વામી ! માદારા એ તો કહીએ બાણુની કુમાર; ૯
- બોલો મનમાં એમ વિચારે, વરશે મુજને ક્ષાત,
પારવતીએ મન વિચાર્યું, હવે રે વંડી વાત; ૧૦
- મહાદેવજીને કામાતુર જાણી લોચન કીધી આડ,
ત્રીજી લોચન ઉઘાડી તે શંકરને લે લોડ; ૧૧
- એટલે ઝોખા ચાલી આવી, ક્ષણ ન લાગી વાર,
આવડી આવી ઉતાવળી તો નહિ પામે બરવાર. ૧૨

કડવું ૨૯ મું

‘હો, ઉમયા’ હો, માહારી માવડી, હું તો પુત્રી તમારી,
 પણ અહિંયા બેઠા તમો સાંભળ્યું ને કન્યા રહી કુમારી; ૧
 હું તો આવી ઈશ્વરને પૂજવા ત્યાહારે સાદામો પામી શાપ,
 પરવા પેહેલાં રડાપણુ થયું, હું તો શા શાં આવતી પાપ; ૨
 ઓખા ડેડેડે, તૃપા લાગી તનમારે સરોવરિયાને તીરવલા,
 માહિ નહેવારે મેહેલ્યા પાપમાહારાં સરોવરિયાં સૂકી ગયાં; ૩

૧. અહીં ‘આ મા બે શેપક કડવા હોય એવું લાગે છે. (૮૪ કડવાનું ઓખાહરણ કદાનભટ્ટનું ને મારી પાસે છે તેમાં આવા કડવા પણ ફેરફાર સાથે મળી આવે છે આમાની કોઈક લીખેલો એમા છે)

શાળ શાળુગરનો

સુવા ચંદન કરતુરી કેસર કુંધાગર ઘોળી,
 કનક કાસકી કેસ હોળવા ઉત્તમ જલે અંધોળી; ૧
 પાયલ પાનડા કલક કાળી જેર ગાંઠર અમકે,
 પાયલ નેપૂર, પાન, પાનસ ગુવાધાર કુધરી ધમકે, ૨
 કર સાકળા લંગર, લંગરવા વાળે અંગે મોર,
 અણુવઠ, વીળીઆ, છાતા, છાવળી, રાયકુલવા મોર, ૩
 અંગુલીઓ અંધાની કલીઓ, નજ નજર સમાન,
 આવતા ચરણુ ધરે ને ચિત્ત ચલે, નયગાધર્વનાન્યાન, ૪
 દસ્તકમળ દ્વા રીમે રહે જડાવ સુડી ખલકે,
 સુજરી, બાલુબધ, બેરખા કુમરુ બિલોઠે લલકે, ૫
 ઠેકડીઆળા કામણુ તેને જડાવ, વાહના દોર,
 ચંદન સુડીને મ ય મોતી કામણી, કામણુ બોર, ૬
 ઉલ્લખ્યા, બલક્યા, અવલીઆ, પોરોન કરતીઆ, કુંદનની દોર
 X X X X ૭

પેામી, તમગી ને માદવીઆ મોરડે મોતીનુ માપ,
 ઉલા, શાળ અંગુઠા આરસી મધ્યે શાલની ખાપ ૮

કઠવું ૨ છું

- પોખરાની ચેરી કંચુકી તેને ચુનીઓ ચળકે ઘણી,
 બે બાણી મુખાફળ લલકે મેરડીએ ટંકામણી; ૧
 અંગોઅંગ અનંગ સોદે બેરખા બે ઝળકે,
 બહુ કલશ કુચ કનના નેવા, કમળકોરા ના ચળકે; ૨
 બે સેરો મોતી તણી બહુ વેંછ બંગાધાર,
 પૂઠે ચમરી સરસો ગોફળ તેને ધુધરીનો નહિ પાર; ૩
 વાળે વાળે મોતી પેરાળ્યાં વેણી વામુકિ સમાન,
 કામળાણ ને કઠાણ કીડી ભૂકુટિ કોર કમાન; ૪
 શીશકુલ ને રાખડી રતનવણી ભંમર ભજ્યા બાલ,
 જડાવ ભેલ ઉછોમ પાસે સેંચો મોઢે મળિનો લાલ; ૫
 મુકુટ ઉપર ઉઠેદીધું 'તેને ચાર ફરતા બોર,
 શિકાની સાંકળી સરસા વસંત સામેના મોર; ૬
 માથા કેરી લટ ખસી તે લર ઉપર લપટાઇ,
 પાતાળ ફેડી નાગણી બહુ સામું પૂજવા આઇ; ૭
 નાકે વાળી પિસાળે વાર તેમાં મઢ બેઠા છે ચાર,
 શર સોનામાં, ભૂચ મોતીમાં, લાલમાં ભૂમિકુમાર; ૮
 શનીશ્વર લીલમાં લલકે અધર અડલું તેજ,
 કંતપાંખ કાઠમની કળી, બહુ ચુનીઓ ચળકે ખીજ; ૯
 હંડપચી ઉપર લીલો હીરા બે હીરા બે ગાલ,
 કંઠુ ત્રાજણ ગોરે ગાલે મુખકું લાલમ લાલ; ૧૦
 ઉપલે કાને જડાવ વેલા ફડકે ફરફરીઆં, (૧)
 હુમળ જુમળ મલિનો મોગરો ચુલરે જરમરિયાં (૧); ૧૧
 કંઠે કનકની કણસરી કુલ રૂપીઆ ગલે બંધ,
 નંજુવા, — તનમનીયું હાંસડી હીરા ચંદ; ૧૨
 અરિસે દિસે ધુધરી અંચુઠે (૧) કનકની કલીયે,
 X X તેને મધ્યે દિસે જડીયે; ૧૩
 લવંગીઆં મુગલીઆળ પોટલીઆળ મલકો ગોળ,
 પખાણ (૧) મણકાની કંઠે પાંચ બાંધી ઓળ; ૧૪
 હિરાકળીની પાંચ માળા સાંકળીની સાત,

ઝોખા ઢેઢે, હું પેડી પાણી માહે, તરવાને બે તુંમાં ગ્રહાં,
હું આવી રે સમુદ્રખેટડે, માહારાં તુંમાં બે તૂરી ગયાં; ૪
વર માગો, વર માગો, ઝોખા ! માગો આણીવાર,
માયું છું માયું છું માતા ! આપો રે મુજને બરચાર; ૫

ગોવાલ ધડીના અંગેડા તેમાં ખનુરા માત; ૧૫
બેર માળા, પ્રવાવાની માળા, મોતીની માળા ધરી,
અંબર માળા, નળીયાળા, તેમાં હરતુરી ભરી; ૧૬
બે માળા ૬ મણિ તાળી માહે ગણુક પુષ્પના હાર,
કેડે હમરપટા જડાવનો તેને ધુધરીનો નહિ પાર; ૧૭
રયામ મણિ સાણુ સુદર અંગ ખીજલી (૩) વણું,
ચાર છેડે ચાર ચંદ્રમણી ચળકે મધ્યે સૂરજના હળું, ૧૮
નેણે હાજળ સારીયાં, મુખ ભર્યા તબોલ,
દર્પણ લેઈ મુખ આગળ મૂક્યું, ઝોખાખાઇતું મનહું હીસે; ૧૯
મારા રામ સહિયર સાચું કહે, માત્ર મુખહું કેવું દિરો. ૨૦

કડવું ૩ છું

એવા એવા ઝોખાખાઇએ સોળ ધર્યાં રાલુગાર,
કનકચાલ ભરી મોતીડે માંહી શ્રીફળ પાન; ૧
આહારા મારગે પક્ષિણી એ રાંબુ પૂજવા નય,
ઉદતલું વિમાન શોભે એવી છે શોભાય; ૨
મહાદેવજી ને હમિયાજી બેઠાં સારે પાસે રમે,
શિવજીએ ઝોખા દીકી, શિવતણા મનમાં ગમે; ૩
શિવજી કહે છે પાર્વતીને, ઝો ! આવી કાઈ નાર.
મુજ કંઈ કાં વેદા વધા, એ બાલુતણી કુમાર; ૪
ઝોવાનાય કહે, મુણ પાર્વતી, તેનો કરો કે ઉપાય,
શોકતલું સાવ તાહરે યાય તે માટે નાય; ૫
પાર્વતીએ મન વિચાર્યું, હવે વંદી રે વાત,
શિવજીને હામાતુર નાનીને લોચન દીધા હાય, ૬
ત્રીજું લોચન હમડયું સંકર તેણે લવાઈ,
તેણે સમે ઝોખા આવી લાગ્યા હમિયાને પાય. ૭

- ત્રણવાર જો તે માગ્યું તો ત્રણ હજો તુજને ભરથાર,
વચન એહેવું સાંભળીને ઝોખા કરે રે વિચાર; ૬
- અરેરે, માતા ' માનવી આ, વાત કહી નવ જાય,
પુરુષને ખારીઓ ધણી, સાંભળ માહારી માય; ૭
- પણ નારીને તો પુરુષ જીજો ત્રવણે મુણે નવ જાય,
પુત્રી જણી, માતા માહારી, મુજને કરો ક્ષમાય; ૮
- તે માળિયામાં નિંદા કાધી પૂતળાંની નિરધાર,
તે માટે તુજને શાપ દઉં છુ, ત્રણ હજો ભરથાર; ૧૦
- વૈશાખ સુદિ દાદશીને દાદાડે તુજને હજો સ્વપ્ન,
સ્વપ્નાંતરમાં આવી પરણશે તાહારા પ્રાણનો જીવન; ૧૧
- જગ્યા પૂડે ઝોળંગજો (?), જા, કહું છું સત્ય વિવેક,
ત્રણવાર 'પરણશે પણ વર તો એકનો એક; ૧૨
- વર પામી ઝોખાખાઈ વળિયાં માળિયા મોઝાર,
ખાઈ' મહા વર પામી આવી સુંદર વર ભરથાર; ૧૩
- એમ કરતાં ઝોખાખાઈને દિન પૂડે દિન જાય,
દિન સુંદર માધવ માસ આવ્યો, દાદશીનું લગન,
સુંદર સેજે માથરીને શણગાર્યું ભવન; ૧૪
- આ સ્વપ્નામાં આવશે મુજ પ્રાણનો જીવન,
સંધ્યા યમ રવિ આથમ્યો, નાવ્યો પ્રાણનો જીવન ! ૧૫
- પોહોર ગત વીતી ગય ને હજુએ નાવ્યો ડોય,
ઉમિયાજનું વચન કહું તે રખે રે મિથ્યા હોય; ૧૬
- જેબાકળા જેણે ધણી ને વાગે જણકારાય,
ઝો આવ્યો, ઝો આવ્યો, એમ ઝગડી બેંડી થાય; ૧૭
- વા આવે ને ખારી હાથે, ખડખડાટ જણ થાય,
ઝો આવ્યો, ઝો આવ્યો, એમ ઝગડી બેંડી થાય; ૧૮

મધ્યરાત્રે તો વહી ગઈ ને મીઠાણાં લેયન,
સ્વપ્નાંતરમાં આવી પરણેા પ્રલુપ્તજનો તન ૧૯

૧. આ પહેલાં આ મા અમુક કહીએ વધારાની છે
ચાર ધડી દિવસ રહો મુરજ ક્યારે મલશે ?
સ્વપ્નાન્તરનો તે સ્વામી મારો આવી ક્યારે મુજને મળશે, ૧
- ચિત્તલેખા કહે છે ઓખાને, મિથ્યા મન બાળે,
જુદું સ્વપ્નાનુ પરણું, બાઈ ! સંધ્યા રાત્રે ગાળે, ૨
- કહે દિત્તર અતિ યથા, કયો સાગરનો તન,
માળીએ કીધા ફીવડા, હરખુ ઓખાનુ મન, ૩
- ચીણા લીધે હાથમાં, ગાન કરે બેઠું સાથ,
હડમથો હજોડા લેતી માન કરે વિખ્યાત, ૪
- એકલે ચિત્તલેખાને જીવ આવી નામ,
બાઈ ! આ ધોરણુ ઘ હોય, મારે ભગ્યાનુ છે કામ, ૫
- હું ભયું તો કાઢી રાખું સ્વપ્નાનો ભરવાર,
હવડા હવાડો કહેતો આવે મારા સાસુજનો સતાન, ૬
- એકરે ફરા ફરિયા ફેરા સાથે આળે વાય,
ખડખડવા લાગ્યુ ખારણું ને નળની બેઠી થાય, ૭
- ઓખાબાઈ તો મનમાં ભણે નાવે મારી તોલ,
છાંના ચામણાને સ્વામી ભણી વચન બોલે, ૮
- ઓ ! પેલા અંધારે હજા છે રે મારા સ્વામી,
સા માટે તમે નથી જાનતા, હજા રહો છે લગ્ન પામી, ૯
- ધોરજ ધરી તમે કેમ બેઠા, તમ ઉપર ભડ વારી,
પણ બોલ્યા વિના નહિ ઉપાડું, હું ગુણવત્ત હું નારી, ૧૦
- આણામુર ને દેખશે તો વાત થશે અવેજે,
રખેવાળ બળીઆ બેઠા છે તે હવડા તમને દેજે, ૧૧
- ગુણવત્ત ગોરીને પળવે ગુણઓરિંદળ ચાઓ,
આવો આપણે માળીઆમાં મળીએ આવાસે, આવો, ૧૨
- પાવંતીનું વરદાન મુજને, વર પામી છું રડો,
આવો આપણા માળીઆમાં, પહેરાવો મુજને સુડો, ૧૩

કંઠનું ૩૦ મું

સ્વપ્નામાં તો દીદી સોઠિયાની જાન રે,
સ્વપ્નામાં તો વસસરો ભગવાન રે; સ્વપ્ના૦ ૧
માળિયામાં મંગલ વરતાં ચાર રે,
માળિયામાં આરોગ્યા કંસાર રે; સ્વપ્ના૦ ૨
માળિયામાં ચળકે છે ચૂડી રે,
માળિયામાં ઝોખા દાસે રૂડી રે; સ્વપ્ના૦ ૩
માળિયામાં કરે છે પિયુશું વાત રે,
હસી હસી તાળી લે છે હાથ રે; સ્વપ્ના૦ ૪
ચિત્રસેખા ભરી નિદ્રામાંથી જાગી રે,
ઝોખાખાધને કાંકણ કરે ગતિ લાગી રે; સ્વપ્ના૦ ૫
ઝોખાખાધને નાટક ચેટક વળગ્યા રે,
તે તો કેમ કરીને જાશે અજાગ્યા રે ? સ્વપ્ના૦ ૬

એટલે ચારે દિશાનો ફરફર વાયો વાય,
આ તો પીટયો સાંભલો સ્વામી નવ કહેવાય; ૧૪
એમ વિકળ થઈને પડે, કરે રે ચોરખકોર,
ગિવ પાર્વતી ગમને જતાં સાંભળ્યો તેનો શોર; ૧૫
પાર્વતી પૂછે, પ્રાણનાથ ! આ કાણુ કેવે મધરાત,
શિવજી કહે, પાર્વતી ! તું કાં ચિંતામાં પેડી; ૧૬
વારી ગુત્રી ઝોખા જંદા જોડું કરવા બેઠી; ૧૭
પાર્વતીને કોપ ચડ્યો તે નિદ્રાને જોલાવી,
પાર્વતીના કહેવા યત્રી તે નિદ્રા ચાલી આવી; ૧૮
પાર્વતી કહે છે નિદ્રાને, સગાં સારાં યાઓ,
ઝોખાખાધ જમરણુ કરે તેને માળીએ જાઓ; ૧૯
લપ ત્યાંથી પરવરી તે ચઢી ઝોખાને રામ,
વણુ દરથી ઝોખાને પડી છે તે જોમ; ૨૦
દોચન વળવા લાગ્યાં અને ચાસ સરખા યાય,
વાગુએ લટ લલી પડે, લલી ઝોખા ટોલોઆ માય. ૨૧

જગ રે જગ રે ઝોખાઝાઘ, જગ રે,
તારે ને જોધએ તે તું માગ રે; સ્વપ્ના ૭

કડવું ૩૧ સું

ઝોખા બરી રે નિદ્રામાંથી જાગી રે, અંગોઅંગ અંગીકી લાગી રે,
ફટ પાપિણી, શીઘ્ર જગાડી મને, બધો રે અમૃતમાંથી ઠાઠી; ૧
ફટ પાપિણી, એ તેં શું કીધું, માહારું સર્વસ્વ જૂંટીને લીધું,
અમૃત લઇને વિષ ઠાં કીધું? મન જાણ્યું કે પોતાનું કીધું. ૨
બરથારને ભાંતિ જ આવી, માહારો નાથ ગયો રે રિસાવી,
બીડી પાનની અડધી કરડી, ખાધી મન વિના મુખ મરડી; ૩
તું તો માહારા કરમની કરણી, મુને મેહેલી ગયો રે વર પરણી,
માહારો હૈડા કેરો હાર, આણી આપને તું આ વાર. ૪

કડવું ૩૨ મું

સાખી

ચંદા! તું હવે કાઠિ વરસડાં રે, વળી સ્વપ્ને કશેા સંજોગ,
તુને આપું રે સરજ દેવતા રે! મુજને જાગ્યે પશ્યો વિજોગ; ૧
આજ રે સુપનામાં રે ઝાઘ! મુજ પિયુશું કરતી'તી રંગરેલિયાં,
અમૃતમાં વિપ બળી ગયું રે, ચિત્રદેખા! તુજ સરખાં કમાણુસ મળિયાં; ૨
આજ સુપનામાં રે ઝાઘ! માહારા પિયુશું કરતી'તી લીલામેહેર,
પણ અમૃતરસ પીતી'તી તેમાં શાહાને લાવીને રેડયું ઝેર; ૩
હો, કુંજરિયાં! માગી દો પંખડિયાં! તાહારો વનો હું કરીશ,
અહીંથી જોડી સ્વજનને મળીશ, પછી તાહારી પાળો દમશ; ૪
પાંખ પિયારી, પંચ તો વેગળો રે, વળી તાહારો વાલમ ઠાણુ વિદેશ,
માગી રે ત્યાગ તારી પાંખડીઓ, ઝોખા! તાહારો સજન શો સંદેશ? ૫
તો હિતરથી અમ્યો આવિયાં, પશ્ચિમમાં સમોયાં,
એક અજણાં પિયુનો સદેસડો તમ્યો જલને કેહેજો, કુંજરિયાં; ૬

માણસ હોઈએ તો બાઈ! અમ્મે મુખથી જઈને દહીએ,
 કુંજરિયાં અમ્મે તો બાઈ! સદેશો લખને તું પાંખડીએ; ૭
 પાંખે તો પાણી જિતરે, અક્ષર રેલાઈ જાય,
 એક અખલા પિયુનો સદેશડો મુને વિષમો દેખામાંય; ૮
 એક કંચ વિજોગે કામિની રે મધ પંડિતની, કે પાસ,
 હું છુલ્લને પૂછું, પંડ્યા રે, એક દિન કે કેતે માસ? ૯
 ફિરસે પંડિત યું કહે, તું સુણ, સ્વામ કર જોડ,
 સાચી પ્રિત હોય આપને પિયુસે પલક એક વરસ હોય; ૧૦
 રજની ના શોભે, બાઈ, ચંદ્ર વિના રે, વળી કાયર-કર હથિયાર,
 પથુ લક્ષ્મી ના શોભે હાતા વિના રે, ત્યમ નર વિના ન શોભે નાર. ૧૧

હાજ

અંચ કટાવું, બપૈયા! તાહારી રે, વળી ઉપર ડાહું લૂણ,
 મેં પિયુરી, પિયુ મોરા, તું પિયુ પિયુ કેસો કૂણ? ૧
 પિયુવિજોગન પીરી બઈ, મેરો તનમન ગયો સુકાપ,
 સારે તો મહી હાંધુંદરી, પછે સાપ પછતાય; ૨
 મેરે પ્રીત્ય કરી સુખ લેણે, કુરેસો પ્રીત્ય મધ સંધારક, (?)
 પંખી તો પંજરે પછે સોઈ થરક થરક; ૩
 મધ્ય નિસાસા મેલે માળિયામાં રોતી રોતી રાજકુમાર,
 કહાં ગયો? કહાં ગયો? બાઈ! માહારા સ્વપ્નાનો ભરધાર? ૪
 મોંઢળ માહારું કહાં ગયું! બાઈ! માહારો ચૂડો હતો જે હાય,
 પિયુ! પરદેશિયા જૂંડા, મુજને શેં નવ લીધી છુલ્લ સાય? ૫
 લાવ, સખી! વિષ પીછું રે, હું તો કાહું પાણી પ્રાણ,
 હવે કયમ જીવું રે? બાઈ મુને વાઝ્યાં મોહનાં બાણ; ૬
 ઝોખાબાઈ તો ધણું રડે રે, તે તો પડતાં મૂકે ધરણ,
 પાણી માહારો જીવડો રે, મુને આઝ્યાં તે નાવે મોત; ૭

રોતાં રોતાં તે ગયાં ઝોખામાઘ જ્યાંદાં રે રોપ્યુ વાડીવન,
જેને પૂછ્યુ કુમને રે, અહિયાં દોરો રે ગ્રાણજીવન ? ૮
તું ગુણુ-વેશી રે જામ, માહારો જોને કર્મનો આપ,
નાથ મેહેલી ગયો, રે જાપ ' જોને માહારાં કુણુ જનમનાં પાપ ? ૯

કહ્યું ૩૩ મું

સાખી,

ઝોખા ડુએ ને ચિત્રશેખા વીનવે રે, મારી ઘેલી સહિયર મા રોપ,
પાણી વશેવે માખણુ જો નીપજે દો ન જમે ઠાપ. ૧
ચિત્રશેખા ! તું તો મુને વાહાલી હુતી રે, જોવો માહારો હૈકારો હાર,
આજ કથ વિજોગેષમઅજખામણી જેવી માહારાં જાપતણી મારનાર; ૨
વેરણુ થઈ રડા મુજ વિધાતા જોણે અવળા લખિયા આંકિ,
કરણી રે મામ ભોગવે રે તેમાં વિધાતાનો તે શો વાંક ? ૩
સાચ લખતે જામ' તું લખતી હતી રે તો હું આપતી હતી સર્વ પેહેલું,
માહારાં સ્વામી રે તજમયા જાણતી રે તો માથે મરણુ શો ન લખ્યુ વેહેલું ? ૪

હાજી

સ્વપના સાચાં ન હોય, રે સહિયર માહારી, સ્વપનાં સાચાં ન હોય રે,
એક રાજા કહ્યું તો તે રાજ્ય પામ્યો સ્વપનાંતર મોઝાર;
માથા ઉપર છત્ર ધરે ને નેટી જોણે છડીદાર, ૧
હાથી ઝૂમે જારણે, ગાડીધોડા પરમ વિશેષ રે,
જાગીને તો જોવા માંડ્યુ તો નહિ નિશાની એક રે; ૨
એક નિરધનિયો તે તો ધન પામ્યો સ્વપનાંતર મોઝાર રે,
વિદેશે તેહેના વાહાણુ ચાલે, વાણેતર સે ચાર રે; ૩
મેહેવારિયો બહુ ધન પામ્યો પૂરણુ પરમ વિશેષ રે,
મમીને રે જોય ત્યાહારે નવ મળે નિશાની એક રે; ૪

એક વાજિયો તે પુત્ર-પામ્યો સ્વપનાંતર મોઝાર રે,
 જાગીને રે જોવા જાય ત્યાહારે કોડોનું લાવે બાળ રે? ૫
 એક મૂરખ હતો તે તો સ્વપનાંતરમાં બચ્ચિયો વેદ પુરાણ રે,
 જાગીને રે જોય ત્યાહારે મૂળ નામે પાપાણ રે. ૬

કડનું ૩૪ મું

ચિત્ર ચાલીને, વાનો વાળીને, દીવો બાળીને હો,
 રંગ બેળીને, કોંજળ પાડીને, ચિત્ર બેળીને હો, ૧
 રંગ બેળીને, રંગ, ભરતી ને ચિત્ર કરતી હો,
 લેખણ લાવીને હો કરમાં સાહીને હો, ૨
 હવે સ્વર્ગલોક, લંખાય રે, લખ્યા સ્વર્ગના દેવતાય રે,
 મુરલોક લખ્યું ને મૂરલોક લખ્યું, જનલોક લખ્યા, તપલોક લખ્યા, ૩
 સમલોક લખ્યાં ને વૈકુંઠ લખ્યું, ગુણદેવ લખ્યા ને ગણિધર્મ લખ્યા; ૪
 હવે ઝોખાઝાઝ ! ઝોરા તમ્મો આવો ને,
 એહેમાં હોય તિને આવી બોલાવો રે; ૫
 ઝોખા આવી કામળમા જુએ રે,
 ઝોખા રાતે ગતે લોચન રુએ રે; ૬
 ન હો યે, ન હો યે, ન હો યે રે,
 હું તો પરણી તે વર ન હોયે રે, ૭
 મું ને સ્વ પ નાં ત ર માં પ ર યો રે,
 તેહેનું મુખ તો આ નવ હોયે રે; ૮
 બાળ, બાળ, મોહો નથી ગમતાં રે,
 અને રણવગડામાં મેહેલો રમતાં રે, ૯
 ચિત્ર ચાલીને, વાનો વાળીને, દીવો બાળીને હો ૧૦
 હવે પાતાલ લોક લખાય રે, લખ્યા પાતાલ લોકના રાય રે,
 તક્ષાતલ લખ્યું ને પાતાલ લખ્યું, રક્ષાતલ લખ્યું ને અતલ લખ્યું; ૧૧

- નાગલોક લખ્યા; ને માસુકિ નાગ લખ્યા,
તક્ષક-નાગ લખ્યા ને કાલી નાગ લખ્યા,
શેષ નાગ લખ્યા ને પુંડરિક નાગ લખ્યા,
ચંડમુંડ લખ્યા, નાગ સર્વ લખ્યા; ૧૨
- હવે ઝોખાખામ : ઝોરાં તમ્બો આવેને,
આર્મા હોય તો આવી બોલાવેને.
ઝોખા આવી કામળમાં જુઓ, રે તે તો રાતે લોચન રુચ રે; ૧૩
બાળ બાળ, બાઈ ! તાહોરું દર્પણ રે,
શું સ્વપ્ને પરણીતી આવા સાય રે;
ચિત્ર , ચાલીને, વાનો જાળીને, હોવો બાળીને હો ૧૪
હવે મૃત્યુલોક-લખાય રે, લખ્યા તે મૃત્યુલોકનો રાય રે,
અજમેર લખ્યું, અલિહાર લખ્યું,
કામરુ દેશ લખ્યો, મુલ્તાન લખ્યો; ૧૫
પુરાસાન લખ્યો ને બંગાળ લખ્યો,
એકમુખા લખ્યા, અષ્ટમુખા લખ્યા,
શ્યાનમુખ લખ્યા, ખરમુખ લખ્યા, લખી વનરપતિ અહાર રે,
ઝોખાખાઈ, જુઓ ભરથાર રે; ૧૬
બાઈ ! કામળિયાં લખ્યાં તે તાહારો પાડ રે,
હું સ્વપ્નામાં પરણી આવા ઝાડ રે ?
બાઈ ! ખડિયે તે શાહી માહારે ખૂટી રે,
માહારી લખર્તા તે લેખણ તૂટી રે; ૧૭
ચયા કામળના અંગાર રે, બાઈ ! તુને નથી લાખ્યો સાર રે.

કડવું ૩૫ મું

શમ સોરઠ

સોરઠ દેશ સોહામણો રે, મુજને જોવાના ઠોડ,
 રતનાકર ને ગોમતી, રાય જે જે શીરણુછોડ; ૧
 સોરઠ દેશ નવ જોયો રે, નવ ચડયા મઠ ગિરનાર રે,
 નવ નાણાં ગોમતીમાં જન તેડેનો અણ ગયો અવતાર રે; ૨
 સોરઠ મુઘડમાં નવા નવારેનિત્ય નિત્ય ઠહીએ જે વેડેવાર રે,
 ; ૩

હાળ

મેં આજ સ્વપ્નામાં દોડી સોરઠિયાંની જન જો,
 મેં તો જાણ્યું મહવરાય આબ્યા પરણવાને જો; ૪
 મેં તો આજ સ્વપ્નામાં દોહાં ગોમતીનાં તીર રે,
 શ્રીહલધરજીના વીર પરણતા માહારે ઘેર રે; ૫
 મેં તો આજ સ્વપ્નામાં દોહો મુંદર વર બરથાર રે,
 તેડેમાં અડધાં જીવતાં ને અડધાં અમ્યો જામતાં રે; ૬

કડવું ૩૬ મું

ચિત્ર ચાલીને, વાનો વાળીને, દીવો બાળીને હોં
 હવે સોરઠ દેશ લખાય રે, લખ્યા સોરઠ દેશના રાય રે; ૧
 લખ્યું લખ્યું તે નગર દારકાંચ રે,
 ઠાટ ઠાસિય ઠાંગરે નગ ઝળકે, રે,

મદિર માળિયે ગોતીની સોરો લલકે રે,
 લખી યાદવની રાજધાની રે જેની શોભા સૂર્ય સમાન રે; ૨
 લખ્યો યાદવનો પરિવાર રે ઉમ્રમેન વસુદેવ સાર રે,
 ઝોખા, આવી જુઓ બરથાર રે, ઝોખાને નેત્રે વડે જલધાર રે; ૩

ઓખા આવી કાગળમાં જુએ રે, ઓખા રાતે રાતે લોચને રુએ રે,
બાધ તિનાં છંધાણુ કાંધ મળિયાં રે

આતો ધરડા લખ્યા, એહેને માથે પળિયાં રે; ૪
એહેને માથે મુગટ કુંડલ કાને, એવા જો જો ભગવાન રે,
બાધ! તિના સરખું રૂપ, સરખા ચાળા રે,

મારા નાથજી ગોરા ને આ તો કાળા રે; ૫
આને વડસસરો સહુ ઢેડેતા રે,

જમાદારે પરણી ત્યાદારે ચોરી સાહીને રેડેતા રે,
લખ્યા કૃષ્ણના કુમાર રે, એક લાખ એકસઠ હજાર રે; ૬

એથી આગળ ઢેડેવાય રે, આવીને જુઓ લખાય રે,
આ તો રીંછડીના બાળ રે, એહેને માથે મોઢોટા વાળ રે; ૭

એહેના કુળમાં માદારો કંથ રે, જોના ધાવણુના છે દંત રે,
તે તો રૂપાળો ને મીઠી વાણી બિચરે, તેહેને મુખે નહોતી મૂછ રે; ૮

પછી લખિયા પ્રભુમન રે, ઓખા કાંધક માન્યું મન રે,
જાણુ કે ના જાણુ હોય રે, મુને પરણ્યો તે વર ન હોય રે; ૯

આને સગો સસરો ઢેડેતા, હું પરણી ત્યારે ચોરી સાહીને રેડેતા,
એમ કહીને અનિરુદ્ધ લખિયા, કાણુ ન લાગી વાર રે,
કરી મરકલકું ને બિભી રહી, બાધ! એ માદારો બરધાર રે. ૧૦

કડવું ૩૭ મું

ચિત્રલેખાના હાથમાંથી પેલુ પૂતળું લખ્યું તું જોહ,
ઓખાબાધએ પ્રેમ આણીને ખૂચી લીધું તેહ; ૧

કરમાં લપને કામિની જડુ દે છે આલિંગન,
માળિયામાં મૂકીને ચાલિયા માદારા પ્રાણજીવન; ૨

પેહેલી વાર તો તમ્મો રે મુજને ગયા માળિયામાં મૂકી,
ઓલી વારના નહિ જવા દઉં, પેહેલી વાર હું ચૂકી, ૩

આ વારના નહિ જવા દઉં, જાત્યો છે મેં છેડા,
મારા પિયુડા ' પરવરશો તો મુજને માથે તેડા; ૪
ચિત્રલેખા કેડે છે, ઝોખા ' શા નેડે છે આ નેડો ?
પગ્ણ્યો તો પોદ્યો દ્વારકામાં, આ ચિત્રામણનો ઘોડો. ૫

કહવું ૩૮ મું

સાખી રાજ માડુ

આપો હો ' આણી તે મને, આપો હો આણી, ૧
નહિતર માદાગ કાઠું રે પ્રાણ, તેડેને આપો હો આણી;
માદારા પિયરની છે લટકતી ચાલ રે,
મુને પરણી ગયો છે એ કાલ રે; ૨

તેડેને ટપકુ છે જંમણે ગાલ રે, મુને આણી આપો તે આજ રે,
મેં તો સ્વપ્ને દીટો છોમાળો રે, એડેની પાપણનો નેયો ચાળો રે;
માહારું મનકું હર્યું લટકાળે રે, મુને આણી આપો તે આજ રે; ૩
ચેહેર્યા પીતાંબર પરિધાન રે, મુને કેડેતો ગયો નામ રે,
તો ક્યાંદાંથી સરે માદારાં કામ રે, તેડેને આણી આપો આજ રે; ૪
જેના ખીટળિયાળા કેશ રે, ગૌર શાંત તિલક, ણાળે વેશ રે,
હું તો ફરી ક્યાદારે મગીશ રે ? તેડેને આણી આપો તે આજ રે; ૫
માદારી બાઈ, ત્યાંદા કોણુ જાય રે ? - કાંમરે કાંમરે ચામુડ રે,
મને મારે હેલામાંય, કહો, કયમ પરવડુ રે ? ૬

કહવું ૩૯ મું

ચિત્રલેખા ' વેહેલી વેહેલી આવળે રે,
તું તો માદારા મનમાન્યાને તેડી લાવળે રે,
હાં રે, તું તો દેખીને વર રડ્યો રે રજે ચેડેરીને બેસતી ચડ્યો રે; ૧

હાં રે, જોતી રહું છું તારી વાટડી રે, રખે ઓઢીને બેસતી ઘાટડી રે,
ચિત્રલેખા ઢેઢે, ઓખા! રાખજે ધીર રે,
તે તો માહારી માહીનો જાયો વીર રે; ૨
એવું કહીને ચિત્રલેખા ત્યાંહાંથી જાય રે, તે તો વેગે આવી દારકાગામ રે,
કીધાં કીધાં ગામતીજીમાં સ્નાન રે, ધરિયાં નારદજીનાં ધ્યાન રે; ૩
નારદજી આવ્યા ચિત્રલેખા જેણે દામ રે,
કહે, બાધ! કોણ પિતા, કોણ ગામ રે ?
સ્વામી નારદ! શોણિતપુર માહારું ગામ રે,
કોબાણતનયા, ચિત્રલેખા નામ રે; ૪
આશ્વાસુરની ઓખાને લાધું છે સ્વપન રે,
સ્વપ્નોત્તરમાં પોઢ્યો પરણ્યો પ્રદ્યુમન-તન રે,
.....તેહેને લેવા આવી છું, નારદમુન રે. ૫

. કહવું ૪૦ મું

જરે, બાધ! દાકામાં જિથે બધું ગાંમ,
જતારાં વળતારાં મોઢું ન લે તાહારું નામ,
તરકરવિદ્યા શીખવીને પ્રાણ્ય મેહેલ્યો મૃદ્ય,
તુજને જતારાં આવતારાં ન દેજે દદ્ય; ૧
એટલે તો ચક્ર આવ્યું જણે મારી નાર,
નારદ ચક્રને ઢેઢે સમાયાર,
ચક્રે મન વિમારયું, માહારું મોઢું બાગ્ય,
નારદ સાથે વાત કરવા ક્યાંહાંથી પામું લાગ ? ૨
જોતી જોતી ગઈ જ્યાંહાં કૃષ્ણનાં ભવન,
જોતી જોતી ગઈ જ્યાંહાં પોઢ્યા પ્રદ્યુમન,

૧. ઝ અને દ માં કહીએ એકસરખી છે જ્યાં માં આ રથને નવી
જુદી ન લીધીએ છે.

જોતી જોતી ગઈ ન્યાં છે વિરાટનો વીર,
 સોડ ધાલીને પોઢયો મહાધનુર્વિદ્યાવીર; ૩
 જો એહને અદિયાં જગાડું તો માદારા કરે ઠકકાય,
 માથે લીધો ઢોલિયો ને જલટ અંગ ન માય; ૪
 જય જગતઅંગે, જય અંગે, એમ કરતી જય,
 તે નારદે જતી દીદી ચિત્રલેખાને ત્યાંસ; ૫
 નારદ કહે છે અકને, જિહ ' રાખ તાહારું ગામ,
 કાલ દાર્ધ ચોરી યશે તો લપ્પય માહારું નામ; ૬
 ઝોખા બેદી વાટ જુએ છે મંદિર માળિયા માંય,
 પેલી ચિત્રલેખા પાપણી ને ગઈ તે નાવી આદ્યાંય; ૭
 માથે દોડો ઢોલિયો ને જલટ અંગ ન માય,
 જમરે લાવી, બરે લાવી, ખાઈ, જગાડું બરધાર; ૮

૧. જા ને દ માં જાયો છે:

ટાળે મળોને તો તારણી આ તારો ભરધાર રે,

પણ ઝોખાએચિત્રલેખાને આખ્યા સોજસણગાર રે.

પણ દ મા નહું કડકું છે (સરખાવો પ્રેમાનંદ) (આ ઉપરનું કડકું પણ સરખાવો).

ઝોખા કહે છે ચિત્રલેખાને, બાઈ ! તે' આખું પ્રાણદાનજ,
 દીપક જગતો કરીને - કન્યા આવી દિ'દોળા પાસજ; ૧
 સુતા સ્વામી નિદ્રાવશ થઈને દિ'દોળા હણાવેજ,
 કામકુંવરને નિદ્રા આવી રે સુતાં દેખે ને સાર' લાગેજ; ૨
 દુર્ગપંથથી પિયુજ પધાર્યાં તો હે સુતા નવ જાગેજ; ૩
 અદ્ય રહી છે શત્રિ દો ! રાણા, જાંધ તમને શી આવેજ !
 સખી ! હું તો એમ ઇર્ષ્ય કાંઈ કુંભદરણ ઉપારોજ;
 ઉત્તર સ્વરે મધુર વચને જય જોવાવની પારોજ; ૪
 ચરણ તલાંસે અંજર વનડે એ મસે દિ'દોલો હણાવેજ,
 જીભાએ જોલે વદન નિહાળે કરી દારય વદનજ,
 એવામાં અનિરુદ્ધને યથું છે સ્વપનજ; ૫

કહ્યું ૪૨ મું

લાધ્યા પિયુને જગાડીએ, નિદ્રામાંથી જગાડીએ,
મન સાથે એવાં ખીલીએ, અહાહત્યા શિર સીલીએ;
ભરથાર પેહેલી ભામિની જે અન રાધીને ખાય,
હાથે ભરતક અવતરે વાગોળનો અવતાર;
ભરથાર પેહેલી ભામિની જે સૂએ શય્યા માંય,
આંધળી આકરડી અવતરે તે પડે ભારગમાંય;
ભરથારનું જે કહ્યું ન માને, કરે ત્રેફાડા કંથ,
હડકાઈ ફૂતરી અવતરે, તેહેને માથે પડશે જાંત;
ભરથારનું જે કહ્યું ન માને આપ-મતમાં જે નારી,
તે તો નારી અવતરે કાંઈ જિયાડી માંજરી;
અરે બાપ ' જોતાં જોતાં તું તો બોલે છે આપ,
પિયુ પોદયા હોય પારણે ને કરડવા આવે છે સાપ.

કહ્યું ૪૨ મું

જોખા કહે છે ચિત્રચેખાને, હવે ન બેડસીશ આકું,
તું કહે તો માહારા પિયુને પગ ચાંપીને જગાકું;
રે, બાપ ' આકળી, ઉતાવળી શુ થાય અપાર?
મોહોટાનો કુંવર એ, હરો પામે કાંઈ હથિયાર.

કાઈક નારી મુજને લાવી છે કરી હિરોજો હરણુ,
એકતિ મુજને સાચ એને કરાવુ છે પાણિયદણુ;
તેનો પિતા મુજને બોધે છે હાક ચોદિય વામે છ,
તેના ભેષ સહુ હોઝાર કરે છે તેની હાકે અગન ગાળે છ;

બ્રથલી

અનિશ્ચને સપનાંદર લાધ્યું ચિત્રચેખા તે બોલતી વચન રે,

- ઝોશીકે ઝાવી જુએ તો મોટી એક ગદાય,
ઉપાડીને હેડે મૂકી ઝોખા ચાપે પાય; ૩
- એટલે અનિરુદ્ધ જાગ્યા, માળિયે ત્યાં દીકું વિપરીત,
ઝોખા દેખી માળિયામાં યમ રહ્યો ભયભીત; ૪
- હસતી ખસતી ઝોખા રહી અલગી, હાકી બીડ્યો સુર,
અનિરુદ્ધ ગામરો યમને બેઠો, કર્યાહાં આવ્યો છું હુંય ? ૫
- હિંદોળો તો માહારો ખરો પથુ નહિ આ મેડી માહારી,
દાસી માહારી નથી દાસતી, આ બે કૈણ કુંવારી ? ૬
- ચિત્રકેખા [લજ્જા] પરહરીને બોલી નિજ મસ્તક નામી,
હું તમને હરી લાવી છું ક્રોધ, ન કરશો, સ્વામી; ૭
- આ કુંવરી છે બાણાસુરની, ઝોખા એહેતું નામ,
એહેને પરજાવવા લાવી છું સુંદર વર મુજબ; ૮
- એહેતું વાયક બોલી વિધાતા બોલી મસ્તક નામી,
સહિયર માહારી છે કુંવારી, તમ્મો છો સ્વામી; ૯
- એહેવે અનિરુદ્ધ વચન બોલ્યો આપ કરીને રીસ,
શું કરું માહારું ખડમ નથી, નહિતર છેડું બેનાં શીશ. ૧૦

કડવું ૪૩ શું

- મહા બળિયો જાગ્યો તે, જાળનો નાવે પાર,
હડકું હાક મારી ને તેણે કાધો ત્યાંહાં હોઠાર; ૧
- ડગઠ ડગઠ ડાકલાં વાળે હામોદામ,
ન હોય રે, ન હોય રે, મારા બાપજીનું ગામ; ૨
- દારકામાં વસે છે તે સર્વે વૈષ્ણવજન,
અહોરાત્ર બેઠા બેઠા તે કરે છે કીર્તન; ૩
- અહિંચાં લાઠ કેરા ચરડકા હોય રે અપાર,
મૂત ભૈરવ જોગણી, અસુર કેરી હોયે નાર; ૪

ડાકયણી ને શાકયણી હોયે મોટી જગાય,
ચિત્રલેખા વેગે આવી કહેતી ખમા ખમાય ૧ ૫

૧. ૬. વધારાતું કડતું. (પૂર્વે આખ્યા છે તેવું ક્ષેપક લાગે છે પ્રેમાનંદ
કથારથી કદાચ હમેશે કથોં હોય. તલે પ્રતો સરખાવતાં લલિયાએ ગનસ્વી
વધારા ધટાડા હયાં છે એ રખગ છે.)

અનિરુદ્ધ જગીને જીવન પિયારાં દેખે, વિચિત્ર કન્યા આસેજે,
કાણુ કારણુ અમને અલિયાં લાવીઆ હો; ૧
ચિત્રલેખા બોલી વાણી, તમને લાવી હું જાણી,
ઓખાને કરો પટરાણી, પરણવાને સુદર વરને લાવીઆ હો; ૨
તમે જે નારી ધન્ય દીસો છો, કુંવારી કન્યા પરણું,
તો થાયે અન્યાય કેમ પરણું અસુરની નંદની રે. ૩

કડતું ૨ જી

તમે ડાલા છો તે બેસી રોહોને પરાક્રમ સર્વે જાણું,
વડવાની જો વાત હર તો લાગશે દુઃખાણું; ૧
કુખ પેલી રાટી દુટી, કંઠ ઘેર બસતી પાણી રે,
તેના મનમા ગમે તે કરી બેસાડી પટરાણી; ૨
નરકાસુરને મારીને ઘેર સોળ સદસ લાગ્યા ધરણી,
તારા સમ જો, તારા બાપને નથી એકે પરણી; ૩
તારી માને જેને લાંબા બધવને બંધાવી,
પેલી જાણવાની રીંછડીને માનીતી હતી બોલાવી; ૪
તે કરતાં શેં જુડી છે આ બાલુરાયની કન્યા,
તેને બર્ષ પરણતામાં જુઓ થાય છે અન્યા; ૫
અનિરુદ્ધ વલતો કાપીઓ હયાં ગઈ ગદાય રે,
તમારા જે જાણના મારી કરુ કટકાય રે, ૬
તમે રે જાણું અલિયાં લાવી હતું કપરે દાગ,
તમને જેને મારી હતી જઈ દારકા ગાગ; ૭

ક્રમું ૪૪ સું

- જગ્યા જગ્યા રે જલદરાય જીવતીની પેર દેખે,
અસુર દૈત્યના માળિયાં રે; ૧
- નહોય અમારી નગરી રે, નહોય અમારું ગામ રે,
નહોય કનકની દાગ્ધાં રે; ૨
- રણુમા બણુર્ગા વાગે ને રણુતૂર ધણેરાં ગાળે રે,
નહોય નહોય શંખશબ્દ સોહામણી રે; ૩
- આંમણે આપણે વાડી આવી રમતા દાદાડી દાદાડી રે,
શા માટે રતનાકર નથી માનતો રે; ૪
- કોઈ રંડા લાવી રે માહારી દારકાં છંડાવી રે,
કોઈ રે ભામનીએ મુને ભોળવ્યો રે; ૫
- ચિત્રલેખા બોલી આખરે, તમ્બો જોષએ તો દેળે ગાળ રે,
આવ્યા છો, આ કન્યા મુખે વરો રે; ૬
- ત્યાહારે અનિરુદ્ધ બોલ્યો વાત રે, વળી મૂછે નાખી હાથ રે,
જાણી જોધને જાત્ય ગળીમાં કેમ બોળું રે ? ૭
- માહારો વડવો જીગજીવન ને તેહેનો પ્રભુમન તન રે,
ફવમ રે પરણું અસુરની દીકરી રે ? ૮
- ચિત્રલેખા બોલી વાત રે, હાંકી રહેવા છો તમ્બો જાત રે,
હવડાં વાતો કાઢીશ વડવાની વણી રે; ૯
- અહ્યા તાહારો વડવો જીગજીવન ને એહેનો વડવો બલિરાજન રે,
એકવાર બલિરાયે યજ્ઞ માંડિયો રે; ૧૦
- બલિરાય યજ્ઞતણા અધિકારી રે, તાહારો વડવો બિખારી રે,
સાડાત્રણ ડગલાં માટે કર ઝોડિયો રે; ૧૧
- અહ્યા, તાહારો વડવો દધિ માખણનો ચોર,
ચાર્યા ટંદાવને ઢોર રે,
ધાવતાં મારી માશી પૂતના રે; ૧૨
- અહ્યા અનિરુદ્ધ, તાહારી ફેાધ, તે અજ્ઞાનશું નાકી ગર્ધ રે,
વડવાની વાતો હાંકી રાખીએ રે; ૧૩

- નરઝાસુરને મારી રે સોળ સહસ્ર લાવ્યા નારી રે,
વડવે હેતરી શંખને મારિયો રે; ૧૪
- સત્રાજિતને કાજ રે મણિ લેવા ગયા મદાનજ રે,
ભંજીવતી રીંછડી લાવ્યા છતી રે; ૧૫
- કુખ તે પેલી રાણી, કંસ ઘેર જરતી'તી પાણી રે,
કંસ રાયને મારી લાવિયા રે; ૧૬
- બીમકરાયની કુમારી લાવ્યા દરણ કરી તે નારી,
શિશુપાલ મારી જરાસંધ છતિયો રે; ૧૭
- તારી રક્ષમણી વડીઆઈ લાવ્યા પંચાલ કોણી
કટક ચડાવી રે,
અતમાત કલ કોડોનું જોવા ગયા રે; ૧૮
- તું તો જોલી મયો આડું, જોસ્થાનાં ફળ હું દેખાડું,
જોશીકે જોઈ ગદા દોડી નહિ રે; ૧૯
- તમ્યો જણો છો અહિંયાં લાવીને કીધું સવળું કામ રે,
તમને મારી જોડી જઈ દારકા આમ રે, ૨૦
- ઝોખા ત્યાદારે યરયર ધ્રુજ વચમાં આવી આડ રે,
માહારા પિયુને હું મનાવું, તું લાગી તે તાદારો પાડ રે. ૨૧

કડવું ૪૫ શું

- “ મારા સોરઠિયા સુખણુ, મળ્યા મને મેહેનમા, ”
મારા જીવન પ્રાણુધારે ” ” ૧
- મારા શરીરના શયુગાર ” ”
મારા હૈડા કેસ દાર ” ” ૨
- મારી સાસુજના તન ” ”
મારો રવખે આંખો લાય ” ” ૩

ત્યાહારે અનિરુદ્ધ બોલ્યા વાણુ, હવે હું તને વરું રે,
 મને મેહેણી દીધાં તે સાર, તેહેનું વેર વળ્યું; ૪
 ચિત્રલેખા બોલી વાણુ, ગાજો દીધી સહી,
 તમ્મો બે થયાં છો એક, પરણાવું નહિ; ૫
 પરણાવ્યાની પેર મેં સપળા લહી,
 મુને મળ્યા નારદ મુન, વિદ્યા શીખવી કહી; ૬
 તો ડહે, વેહેલી યાને, વાર હવે તો સાહાની ?
 માળિયામાં પરણાવ, રાજકુંવારી નાહાની. ૭

કડવું ૪૭ મું

માળિયામાં મિથ્યા અગ્નિ પ્રગટ કીધા રે,
 માળિયામાં દેવતાને સાક્ષી દીધા રે;
 માળિયામાં હેમકલસ ચોરી ચીતરાય રે— માળિયા૦ ૧
 શાંશાં મંગલ વરતાય રે વેહેલે મંગલ આપ્યાં,
 અશ્વનાં દાન રે, દાન લે છે કૃષ્ણને તન રે— માળિયા૦ ૨
 બીજું મંગલ વરતાય રે,
 બીજે મંગલ હસ્તીનાં દાન અપાય રે,
 ત્રીજું મંગલ વરતાય રે,
 ચિત્રલેખા આપે કરની મુદ્રિકાય રે;—માળિયા૦ ૩
 ચોથું મંગલ વરતાય રે,
 ચોથે મંગલ કુંચી સહિત બંડાર રે,
 સમે વર્તે સાવધાન રે,
 ચિત્રલેખા આપે કન્યાદાન રે;—માળિયા૦ ૪
 માળિયામાં આરોગ્યા કસાર રે,
 માળિયામાં વલ્લ્લી બેજેકાર રે,

અનિરુદ્ધ પરણી બિઠ્યા રે,

દેવ સાતેયે મેહે ત્રહ્યા રે—માળિયા ૦ ૫

૧. દે માં જુદું છે—

બ્રહ્માશાસે કવીશ્વર વણી રે બ્રહ્મા આચાર્ય યજ્ઞ બેઠા રે,
કોણએ નવ જનવંશ ક્યાંથી પેઠા રે; ૨
કીધા ગાંધર્વ વિવાદ રે તેણે મન અતિ વાંચેા હજાર રે ૩
બ્રહ્મા કરે વેદ ગાન રે સમે વર્તે સાવધાન રે,
મધુપક કારજ કીધું રે વસ્ર અંતરપટ દીધું રે; ૪
વરમાળા આરોપી કંઠ રે પાડી પટોળે ગાંઠ રે,
માનુની મંગળ ગાય રે નારદ ઘણરુ વાય રે; ૫
ઓખા વરને નિદાળે રે મેષાન્મેષ જ ત્યાં ચાલે રે,
માંઢોમાંઢે મરકલક કરી જોયાં રે અનિરુદ્ધને ત્રિશુવન મોઢે રે; ૬
જેસાડયાં જોડાજોડ રે પોત્યા છે જોડુના કોડ રે,
અગ્નિમાં ધૂત હોમાય રે પહેલું મંગલ ત્યાં વરતાય રે; ૭
પહેલે મંગલ શાં શાં દાન અપાય રે પહેલે મંગલ આપ્યાં છે મેધલી દાન રે;
તાં તો બીજું મંગલ વરતાય રે બીજે મંગલે શાં શાં દાન અપાય રે; ૮
બીજે મંગલ આપ્યાં છે વસ્ર દાન રે કુત્રીજું મંગલ વરતાય રે,
ચિત્રલેખા આપે છે કરમુદ્રિકા રે ચોથું મંગલ વરતાય રે; ૯
ચોથે મંગલ આપ્યાં કન્યાદાન રે એમ મંગલ વરત્યાં છે ચાર રે,
માળાઆમાં આરોગ્યાં કંસાર રે હા રે કન્યા જમે વરને જમાડે રે;
હાં રે બ્રહ્મા કીતુક વચને દસાવે રે; ૧૦
કંસાર આરોગ્યા રૂડી રીત રે, સુધા આચમન કર્યા પ્રીતે રે,
બ્રહ્મા દે છે આશીરવાદ રે વરકન્યાનો રૂડો સાથ રે; ૧૧
ચિરંજીવી રહેજો બેની જોડી રે ઓખા ! તું તો રૂડા વરને પામી રે,
હારે એનો કાઢો ત્રિશુવનનો સ્વામી રે ઓખા ! તું તો રૂડા વરને પામી રે; ૧૨
હાં રે એને જન્મ લાખ દાઠા રે એને વરણવર્તા કવીશ્વર યાક્યા રે,
ચાલ્યા બ્રહ્મા ગમન નિજ ગામ રે, નરનારી કીડા કરે છે સુંદર કામ રે; ૧૩

કડવું ૪૯ સું

માહાગ પિતાને જાણ થયું ને કટક મોકલ્યું પ્રોઠ રે,
ચાર લાખ જોધા મોકલિયા, સેના સામરપૂર રે;
બાલા, કપમ વઢશે રે ? ૧

કામિની, ઘુઝને શું કહું રે ? કાલાવાલા તે સવેં ફોક,
અમ્યો એહેવું યુદ્ધ કરું રે જેમ જીએ સ્વર્ગના લોક;
એમ અમ્યો વઢશે રે ? ૨

માહારા સ્વામી, હાથે હાથ આયુધ ન મળે એક રે,
પાપિયો બાપ બાણાસુર મૂઠ, ન મળે વિવેક રે;
બાલા, કપમ વઢશે રે ? ૩

અમલા, ઘુઝને શું કહું રે ? માહારું આયુધ ઝોસાણ રે,
હાર તણી એક ભોમલ કાઢી લેશુ સહુના પ્રાણ રે. ૪

કડવું ૫૦ સું

મહા બળિયો જામ્યો રે, બળનો નાવે પાર,
હડકું હાક મારીને ત્યાં કીધો તે હોહોકાર; ૧

શણુણુણુ ભોમલ મેહેલી વળતી તે દલમાંય,
જોધા તે નાહા ચોદિય, રણમાં રહ્યો નહિ તે કાય; ૨

કોઇની છેદી નાસિકા ને કોઇના છેલા ચરણ,
કોઇની આંદી વાળી દેતાં કોઇક પામ્યા મરણ; ૩

તેમાંથી જે ચાર ભિમયાં તે રાજ પાસે જાય,
શુ જોદા રે, શુ જોદા, રાજ બાણાસુર હો રાય ? ૪

ત્યાંહાં રણ વિષે તો દેહેવટ વાળ્યું, ચોધા સધળા માયો,
સાત લાખ ચોદા લઇને પ્રધાનને હંકાયો; ૫

નારદ આલી આવ્યા જ્યાંહાં બેડી ઝોખાય,
 ઝોખા! તું તો સૌભાગ્યવંતી, અનિરુદ્ધ ચિરંજીવી હોય; ૬
 શશુગાંઠડી તો ઝોખાએ બાંધી તેણી વાર,
 હવે જુદ્ધ કરો સુખેથી, મુજ પ્રાણના આધાર. ૭

ઢાળ

એક ભોગળ લીધી સાર રે, રૈલ્ય સદસ મણનો બાર રે,
 તે જાણે પુષ્પનો દામ રે, એમ કરતો ખારાખાર રે; ૮
 કંઈક માયો, કંઈક બચડયા, કયો કચરધાણી,
 અધમૂઆ કાધા કંઈકને તે પડયા માગે છે પાણી; ૯
 તેહેમાંથી બે ચાર જામયા તે રાજ પાસે જાય,
 શું બેઠા રે, શું બેઠા, રાજ તમ્બો બાણાસુર રાય? ૧૦
 બાણાસુર ખીજને બોલ્યો, તમ્બો શું રણમાં ચડિયા?
 તમ્બો આવ્યા શું જીવતા? કાંઈ તેહેનાથી નવવઢિયા? ૧૧
 શું સાંખીને વઢીએ, રાજ, નહિ સગો સાણેજે,
 ત્યાંહાં લગણુ ડગલાં ભરો, રાય, ઘેર બેઠા શું ખીજે? ૧૨
 પ્રધાન કેહે છે રાજને, હું કહું કેટલો મર્મ? ૧૩
 એક ભોગળે દસ લાખ માયો, જોયો ક્ષત્રિધર્મ;
 ત્યાહારે બાણાસુર ખીજ બોલ્યો સગલી માગી હાક,
 એણે હાકરે નીચું જોવડાવ્યું, ધસીને વાઢ્યું નાક; ૧૪
 પ્રધાન કેહે રાજને, તું શીદ કરે અભિમાન?
 અભિમાનના કારણ માટે પાંડવ કાઢયા વન;
 અભિમાનના કારણ માટે માર્યો દુર્યોધન; ૧૫
 રામે રાવણુ રણમાં રાળ્યો અભિમાનના માટે,
 વારે વારે હું વારું છું, અભિમાન કરો શા માટે? ૧૬

૧. અહીંથી ૬ મા પાછું પ્રિમાનંદવાળું દરજું “મારા સ્વામી ચતુર
 સુખજી” સર થાય છે. (૨૩૬ મે પાને પાદટીપ ચાહ્યો)

કડવું ૪૯ મું

માહાગ પિતાને ગણ્ય થયું ને કટક મોકલ્યું પ્રીત રે,
ચાર લાખ જોધા મોકલિયા, સેના સામરપૂર રે;
બાલા, કપમ વઢશો રે ? ૧

હામિની, છુગને શું કહું રે ? કાલાવાલા તે સર્વે ફોક,
અમ્યો એહેવું યુદ્ધ કરું રે જેમ જીએ સ્વર્ગના લોક;
જોમ અમ્યો વઢશું રે ? ૨

માહારા સ્વામી, હાથે હાથ આયુધ ન મળે એક રે,
પાપિયો બાપ બાણાસુર મૂદ, ન મળે વિવેક રે;
બાલા, કપમ વઢશો રે ? ૩

અમલા, છુગને શું કહું રે ? માહારું આયુધ ઝોસાણ રે,
હાર તણી એક ભોગલ કાઢી લેયું સહુના પ્રાણ રે. ૪

કડવું ૫૦ મું

મહા જાળિયો જાગ્યો રે, બળનો નાવે પાર,
હડકુક હાક મારીને ત્યાં કીધો તે હોહોકાર; ૧

શણુણુણુ બોમલ મેહેલી વળતી તે દલમાં,
જોધા તે નાહા ચોદિય, રણુર્મા રલો નહિ તે કોપ; ૨

કોઇની છેદી નાસિકા ને કોઇના છેલા ચરણ,
કોઇની આંદી વાળી દેતાં કોઇક પામ્યા ચરણ; ૩

તેમાંથી જે ચાર જામયાં તે રાજ પાસે જાય,
શું બેઠા રે, શું બેઠા, રાજ બાણાસુર હો રાય ? ૪

ત્યાંહાં રણુ વિષે તો દેહેવટ વાળ્યું, ચોધા સઘળા માયાં,
સાત લાખ ચોદા લઇને પ્રધાનને હંકાર્યા; ૫

- નારદ ચાલી આવ્યા ન્યાંહાં બેઠી ઝોખાય,
ઝોખા! તું તો સૌભાગ્યવંતી, અનિરુદ્ધ ચિરંજીવી હોય; ૬
શશુમાંદડી તો ઝોખાએ જાંધી તેણી વાર,
હવે શુદ્ધ કરો સુખેથી, મુજ પ્રાણના આધાર. ૭

હાજી

એક ભોમળ લીધી સાર રે, શૈલ્ય સહજ મળુને ભાર રે,
તે જાણે પુષ્પને હામ રે, એમ કરતો મારામાર રે; ૮
કંઈક માર્યો, કંઈક બચડ્યા, કયાં કચરધાણી,
અધમૂઆ કીધા કંઈકને તે પડ્યા માગે છે પાણી; ૯
તેહેમાંથી બે ચાર બિગ્યાં તે રાગ પાસે જાય,
શું બેઠા રે, શું બેઠા, રાગ તમ્બો જાણાસુર રાય? ૧૦
જાણાસુર ખીજને બોલ્યો, તમ્બો શું રજુમાં ચડ્યા?
તમ્બો આવ્યા શું જીવતા? કાંઈ તેહેનાથી નવ વઢિયા? ૧૧
શું સાંખીને વઢીએ, રાગ, નહિ સગો સાણેજો,
ત્યાંહાં લગણુ ડગલાં બરો, રાય, ધેર બેઠા શું ખીજો? ૧૨
પ્રધાન ઢેઢે છે રાગને, હું કહું કેટલો મર્મ? ૧૩
એક ભોમળે દસ લાખ માર્યો, ખોયો સુત્રિધર્મ;
ત્યાંહારે જાણાસુર ખીજ બોલ્યો સગલી મારી હાક,
એણે હોડરે નીચું જોવડાવ્યું, ધસીને વાઢ્યું નાક; ૧૪
પ્રધાન ઢેઢે રાગને, તું શીદ કરે અભિમાન?
અભિમાનના કારણ માટે પાંડવ ઠાઢ્યા વન;
અભિમાનના કારણ માટે માર્યો દુર્યોધન; ૧૫
રામે રાવણ રજુમાં રોળ્યો અભિમાનના માટે,
વારે વારે હું વારું છું, અભિમાન કરો રા માટે? ૧૬

૧. અહીંથી ૬ મા પાછું પ્રેમાનંદવાણું દહડું “મારા સ્વામી ચતુર
સુખણ” શરૂ થાય છે. (૨૩૬ મે પાને પાઠદીપ ચાહો)

બાણાસુર બહુ બાણ મૂકે, બળિયો કેમ જિતાય ?
 નાગપાશે પછી બાંધી લીધો કૃષ્ણનો કુમાર;
 લાવી કારાગૃહમાં નાખ્યો, ક્ષણ ન લાગી વાર; ૨૨
 ગય કેડે પ્રધાનને, તે હવે પાતશે મરણ,
 પછે અનિરુદ્ધે કીધું ત્યાંહે યોગભાયાનું સ્મરણ. ૨૩

કડવું ૫૧ એ

નારદ આલી આવિયા ન્યાહાં બેઠો રે રાજન,
 તમે આવ્યા છો તો કેહેતા જાઓ, આ તે કેહોનો તન ? ૧
 શ્રીકૃષ્ણ કેરો દીકરો, નવ લક્ષ્ય તું એહેનું નામ,
 નારદ આલી આવિયા અનિરુદ્ધ જેણે હામ; ૨
 નારદ કેડે છે અનિરુદ્ધને, તેં જીજ્ઞાસ્યો આમ,
 અધ્યા ! કન્યા વરવા તું આવ્યો, મુજને દક્ષણનો લાભ; ૩
 અનિરુદ્ધ કેહેછે, હો નારદજી ! શું બોલો, છો આમ ?
 કારાગૃહમાં હું પડ્યો, આ દક્ષિણા કેરો હામ ? ૪
 નારદ કેડે છે અનિરુદ્ધને, તમ્મો આવ્યા હરણ કરવા,
 આહાવાં હરણ તો દાહાડી કરજો કારાગૃહમાં પડવા; ૫
 તાહારે મન તો જીદ થયું ને માહારે મન તો નાય,
 હવે એહેવું જીદ કરાવું, જે બોલું તે સાચ; ૬
 નારદ ત્યાંંકાંથી પરવસો તે ગયા દારકાં માંય,
 ગોમતીમાં સ્નાન કરી આવ્યા ન્યાહાં બેહા જદુરાય; ૭
 શ્રીકૃષ્ણે નારદ આવતા દેખી ચરચર મૂન્યાં હાડ,
 ઝો પેલો નારદિયો આવ્યો, કરાવશે વદવાડ; ૮
 સતભામા કેરે મદિર જાઓ તો મારું તમારો પાડ,
 પેહેલાં પારિખતક માટે તમ્મો કરાવી ૭૧૬ ૯

- ક્યમ રે આવ્યા ? ક્યમ રે આવ્યા ? કોહોને નારદ મુન,
સ્વામી ! હું જોવા આવ્યો છું કેટલા તમારા તન; ૧૦
- સમાએ સર્વે કુંવર બેઠા, મોખ્ય પ્રહમન,
અનિરુદ્ધ જોતા નથી, કોહોને નારદ મુન; ૧૧
- શોષિતપુર બાણાસુર રાગ્ન કારાગ્રહમાં તન,
કૃષ્ણજીએ કહ્યું ન માન્યું, આ તો હમ નારદ મુન; ૧૨
- નારદજી વાણી બોલિયા, શ્રીકૃષ્ણજી, તમારો પાક,
ધરમાં જન્મ નારી બંબેરું તો થશે પૂર્ણ વડવાડ; ૧૩
- નારદ ચાલી આવિયા ન્યાંહાં રુદ્ધમણી કરે ભોજન,
તમ્મો માતપિતા છે કહણ હેયાનાં, કારાગ્રહમાં તન; ૧૪
- મુજ દેખતાં કુમાર માર્યો, ઘાડે સાદે રાય,
રોતાં રોતાં રામે કહ્યું કે માહારે નથી સચું વહાલું કાય; ૧૫
- ત્યાહારે મુજને દયા આવી પશુ માહારું તે શુ ચાહે ?
એકથો હું તે શું કરું ? મને સર્વ આવીને ઝામે; ૧૬
- રુદ્ધમણી ચાલી આવિયાં ન્યાંહાં બેઠા છે જાદવરાય,
રોય ભરી ચાત્યાં આવ્યાં ન્યાંહાં બેઠા કૃષ્ણ સમાય; ૧૭
- સ્વામી ! સેવકને ભીડ પડે તો અકુઆણા ઉભાએ,
કુંવર કારાગ્રહમાં પડિયો, વાહારે શેં નવ ધાએ ? ૧૮
- અમને પરમેશ્વરે પુરુષ ન સરન્યાં, નારી સરન્યાં, નાય !
તમ્મો પેહેરા કાંચગી ને આયુધ આપો અમ હાય; ૧૯
- અમને આપો આયુધ તો ભૂદર ! જન્મને બડીએ,
કુંવરને મેહેલાની આવું, રણમાં જન્મને વડીએ; ૨૦
- વચને વચને પ્રભુજી કોખા, ગરુડ તેડાવ્યો સાર,
છયાસી જોજન પાંખ ઉપર જાદવ થયા તૈયાર; ૨૧
- આસી વાડીમાં જિતયાં, ભાંચું રાયનું વન,
ગરુડને આપી આઠાં, મુકાવી લાવો તન. ૨૨

કડવું ૫૨ શું

ગરુડ ત્યાંહાંથી પરવયો, એક નદી આવી વિશેક,
 ગરુડે તેહેમાં ચાંચ બોળી પાણી લીધું થોક;
 ત્યાંહાંથી આગ પરવયો, મહા ખેરના અંગાર,
 પાણી^૧ પેલું લીધું^૨ તે ત્યાં વાવરિયું નિરધાર;
 ત્યાંહાંથી આધા પગવયો, બહુ ભૂત ને બહુ પ્રેત,
 પાંખે મારી પાડિયા, બહુ ક્રોધા રે અચેત,
 બહુ યજ્ઞે ભગવાનનું જે પૂરણ પામ્યા આદાર,
 કુંવરને મુકાવી લાગ્યા ન્યાંહાં છે, જુગઢાધાર;
 ઉદ્ધવ ને અકૂર બે હસિયા, બધા કૃષ્ણના તન,
 રાતમાં શુ દોડી આવ્યા^૩ પરણા ઉપર મન;
 તમ્બો અરે, આવ્યા ધરણ્યવા ને નવ લાગ્યા જ્વન,
 અમને પીરસત લાપણી, તમ્બો જન્મતા પઠવાન.

કડવું ૫૩ શું

એણી વાતે કુંવર, શરમાણા નવ થઈએ,
 માદારી વાતો વુજ્જને કહું તે રાખ તાહારા હમ્મયે, ૧
 મુજ્જા પેની રાટી દ્રેટી કસ ધેર ભરતી પાણી,
 માદારા મનમાં જો મ્હી તો કરી બેસાડી પદરાણી; ૨
 નરકામુજ્જે મારીને સોળ સહસ્ર લાગ્યો ધરણી,
 તાહારા સમ જો મુજ્જને તેહેમાંથી એકે નથી પરણી; ૩
 તાહારી માને જઈને લાગ્યો બંધવને બંધાવી,
 જાણવતી રીંછડી તેહેને માનીતી કહી બોલાવી; ૪
 તુ તો માદારો દીકરો છે, ધન્ય તાહારી માનું પેટ,
 આ બીજા સર્વે દીકરા તે જન્મ જીવી વેદ; ૫

આપણા તે કુળમાં ચાલ્યું આવ્યું, શરમાણા નવ થઈએ,
 જો રૂડી કન્યા દેખીએ તો હરણ કરીને લઈએ; ૬
 અકૂર ને ઉદ્ધવ હસિયા, ખડખડ મેહેલ્યા દંત,
 તે વળતા સાંભળાને કેહે છે, ધન્ય ધન્ય બગવંત; ૭
 રૂડી શિખામણ દીકરાને દો છો શું ધનસ્વામ,
 તમારા વાટે અમારા શીખશે તો મેહેલવું પડશે ગામ. ૮

કડવું ૫૪ સું

પ્રધાનની પેરે ઉદ્ધવને હરિએ હકાર્યો,
 ઉદ્ધવ આવ્યા દૈત્યસભામાં, બાણાસુરે બોલાવ્યા; ૧
 આવ્યા રે કુબ્જાગર કેશવ વાડીમાં જિતરિયા,
 આવ્યા રે જાદવના જોધા તરવારે તરવરિયા; ૨
 આવ્યો છે દૈત્યનો કાળ જ, તું તો પાપી માયો,
 શ્રીકૃષ્ણ સાથે જુદા કરતામાં તું તો જાઇશ હાથો; ૩
 ઉદ્ધવ બણે રે, અંધ બાણાસુર, તાહારી આંખો ફૂટી,
 શ્રીકૃષ્ણ સાથે જુદા કરતાંમાં જાંહો જશે વધૂટી; ૪
 ઉદ્ધવ બણે રે, અંધ, આ જુદા કાણે આપી ?
 સોંપ્યો ઝોખા અનિરુદ્ધને શ્રીકૃષ્ણ ચરણે લાગી; ૫
 દર્પદર્પ બાણાસુર બોલ્યો, વિચિત્ર મુણજો, બાધ,
 જીપાન શિર ઉપર ચડી જોસે, કરે મસ્તકથું વડાઈ; ૬
 નીચ જાત જાદવ જાડેજા પીડારા પરિયાણ,
 વૃંદાવનમાં ગાયો ચારી મહોનાં લીધાં દાન; ૭
 ૭ મહિનાની રાત કરીને નદુઓ થઈને નાચ્યો,
 ભરવાડાંની ગાયો ચારી માગી પીતો છાસો; ૮

આટલા રે દાહાડા સેવક થઈને પરધેર ભરિયુ પેટ,
 આજ માહારી કન્યા ધણે છે, જુઓ દૈત્યની વેદ; ૯
 જા, કરવું હોય તે કરી લેજે વળી રે વાહાણા માર્દે,
 ઉદ્ધવ ચાલી આવિયા શ્રીકૃષ્ણ બેઠા જ્યાહે; ૧૦
 સ્વામી ' તમને જાણાસુર તોડે લઈ પસેરી જાન,
 નમારે જન્મવાને કાળે કરાવ્યાં છે પકવાન; ૧૧
 કહ્યું તમારું નહિ માન્યું, મુજને છે વિશ્વાસ,
 સૈન્ય લઈ જાણાસુર આવ્યો જુદા કરવા તમ પાસ. ૧૨

કડવું ૫૫ મું.

નગર પડો વજાડાવિયો, રાજાએ વજાડાવ્યાં નિશાન,
 ગામ ગોદરે ચાલી આવ્યો જાણાસુર જવવાન; ૧
 હમદલ, રથદલ, પાદલ, સૈન્ય ચાલ્યું જાય,
 સૈન્ય જોયું જાદવનું ને દીકા જાદવરાય; ૨
 કૌભાંડ ને પ્રભુમન વડે, રણ જાણાસુર ભગવાન,
 વઢતા વઢતા રાજાને તો આવ્યું છે અભિમાન. ૩

-૧ રામ સિંધુડો

જા, પડો જા, છોકરા નદના અલ્યા ' વઢવાને તું મોરી પાસ આવ્યો,
 હાથ હજારની પાથમા કાં મરે ? મારિ દબોચી નહિ જાય કાવ્યો; ૧
 વૃદ્ધ તે વનમા ગાવડી ચારતો, પરનારી કેરા તું ચીર હરતો,
 દાણલે દહીંતણાં, નામ ગોવાલિયો, અલ્યા ' પરધેર રહીને પેટ ભરતો; ૨
 સાંગ શીશુપાની, નેત્ર ત્રિશનનું, માહરા હાથમાં, તે રે જાનકે,
 ડોલે છે દેવતા, ધરણી મૂળે વતી, જોને તું જોને તું, કૃષ્ણ સળકે. ૩

કડવું ૫૬ સું

એહેવું ઠેઠેતાં કાપે' ચડિયા સ્વામીન દેવ મોરાર,
ખાણાસુરના હાથ વાઢિયા, કાણુ ન લમી વાર; ૧
નારદ આસી આવિયા બ્રાહ્મણ ખાણાસુરની માય,
તાહારા કુંવરના હાથ વાઢે, કોહો, વલે શી ધાય; ૨
વસ્ત્ર કાઢી, નમ થઇને આસી તે રણુમાંધ,
વસ્ત્ર વિના વેહેવાણુ આપ્યાં, લાખ્યા શ્રીજઈરાય; ૩
મેરુ નેવકું માથું તેહેનું, તાડ નેહેવા પાય,
કૃષ્ણ સાહામી આવી તે તો લાગી સ્તુતિ કરવાય. ૪
રાક્ષસી ઠેહેવા લાગી, સાંભળો, દીનના નાથ !
માહારે કાજે રાખજો એક મુસ્તક ને ચાર હાથ. ૫
મછી કૃષ્ણે ચક્ર મૂક્યું, કાણુ ન લાગી વાર,
કર સધળા તે છેદી નાખ્યા, રાખ્યા વળતા ચાર; ૬
શોણિતની તે નદી વહી છે સહસ્ર ફેરે ધાય,
ખાણાસુર તે પછી લાગ પામી કૈલાસ નાસી જાય. ૭

કડવું ૫૭ સું

મહાદેવજીની સેના આસી, ઠેઠેતાં નાવે પાર,
શૂત પ્રેત ને ડાકણુ શાકણુ એટક ચીસો પાડે; ૧
લાંખા કાનની બેરવી ને ધાડે ધાડે ત્રાડે,
શૂત પ્રેત આવ્યું ચરમડીને, જાતાં વાર ન લગાડે; ૨
અલ્યા, કૃષ્ણ નામ ધગવીને તું ચાલ્યો છલમેદ,
જન્મારો એમ ગયો છે તાહારો, વાણી બોલ્યા એમ વેદ, ૩
તમ્બો ડાહ્યા છે તે જાના રોડેને, પ્રાક્રમ શિવ ' હું જાણું,
શ્રીલડીશ પાર્વતીએ ધર્યું, હમડે ના રાખી ધીર; ૪

આપ ને ડાહ્યા દહએ તો ખીજને ન ઠહીએ,
 મહાદેવજીને મેહેણું દીધુ, મહાદુઃખ લાગ્યું હૈયે; ૫
 કાપ કરીને અગન્યજ મેહેણું, હરિએ અગ્નિ છાંટયો ત્યાહારે,
 મહાદેવે પગ્વતાજ મેહેણું, પર્વત દોડયા જાય;
 ભગવાને વજ્રાજ મેહેણું, પર્વત ચૂરણ થાય; ૬
 મહાદેવે નાગાજ મેહેણું, નાગ દોડયા જાય,
 ગોવિંદે ગરુડાજ મેહેણું, નાગ વીણી ખાય; ૭
 કાપ કરી ત્રિશલ મેહેણું શિવે રણમાં ન્યાંહેં,
 ભગવાને તો ચક્ર મેહેણું, અગ્નિ જીટયો ત્યાંહેં; ૮
 ચક્ર ને ત્રિશલ વઢે છે, રણ અગ્નિના ભડકાય,
 વઢતાં વઢતાં ગગને ગયા, બળવા લાગ્યા દેવતાય; ૯
 મહાદેવે તાવ મોઢયો જાલવ ઉપર જાય,
 જાલવ સહુને તાવ ચડયો ત્યાહારે કાપ્યા જાલવરાય; ૧૦
 ભગવાને તાપ ઉપજાવિયો એકાંતરિયો તાવ,
 તાવ તાવ સધળા વઢે, જુદાં જોવા સરખું થાય; ૧૧
 લોડે ને લોડે; લડયડે, બૂંધે પડે ને બેઠો થાય,
 શીતજવર ને પીતજવર માંહેં કૃષ્ણજવર ડેહેવાય; ૧૨
 પૃથ્વી થઈ છે આઠળી તે બ્રહ્મા પાસે મધ તતકાળ,
 મહાદેવજી ને શ્રીકૃષ્ણ વઢે છે, હુંજાઈ છું રસાતાળ. ૧૩

કડવું ૫૮ મું

બ્રહ્માજી વચમાં : આવિયા, દુઃખ ભાંગીએ રે,
 તમયો વઢતા રોહો, ભગવાન, મળ્યાં મન માનીએ રે; ૧
 કૈણ બ્રહ્મા ! કૈણ વિધજી ! દુઃખ ભાંગીએ રે,
 કૈણ ઠહીએ મહાદેવ ! મળ્યાં મન માનીએ રે; ૨

એકરૂપ શરીર એક આત્મા, દુઃખ ભાંગીએ ૨,
આપણુ બેઠુમાં શી વદવાડ ? મળ્યા મન માનીએ ૨: ૩
આણુસુર લાગ્યો પાપ, દુઃખ ભાંગીએ ૨,
મે તો નવ જાણ્યું, ભગવાન, મળ્યા મન માનીએ ૨: ૪
હવે મંદિર માહારે આવજો, દુઃખ ભાંગીએ ૨,
હું તો દેહ કન્યાદાન, મળ્યા મન માનીએ ૨: ૫
અતુલ્ય, રાજ્ય કરે, દુઃખ ભાંગીએ ૨,
કેવું પોતાના સરખું ૩૫, મળ્યા મન માનીએ ૨. ૬

કડવું ૫૬ શું

ગરુડને આપી આગા તે અમૃત લાગ્યો સાર,
અમૃત હાંટી સૈન્ય ઉઠાડ્યું, વલ્ગી જેજેગર; ૧
પેલા તાવ વાણી બોલિયા, કહી રહેવા આપો ડામ,
અગાન ને અધરગાને ઘેર આપ્યો તુંને વિભામ; ૨
ઝોખાહરણ જે સાંભળે તેહેનો તરિયો તાવ તે જામ,
આગા માહારી તું ભોપે તો શતધા કડકા ધામ; ૩
પછી જુલનીવાસે જાન લાઇને આપ્યા તે જડુરામ,
પછી પારવતીનાં પિયેરને નોતરાં ઠેકેવાય. ૪

કડવું ૬૦ શું

પારવતીનાં પિયેરને નોતર્યાં ૨,
બેસણ્યાં રૂડાં લાવજો પાવરણ્યાં ૨; ૧
તેડાવોને ઉદ્યાયક, અસ્તાયક તેડાવો ૨,
વરરાયને નાહાવણુ ધાય, પીડી યોજાય ૨ ૨

કડવું ૬૧ અં

(સરખાવો પ્રેમાનંદ કડવું ૪૨, ૪૩. જ. દા. દો.)

શ્રીકૃષ્ણ ઠેરી ધરુણી, નિદ્રાએ ન પોઢશે રે,	
અનિરુદ્ધને તેલ સિંચારો કે રુદ્રમણી ભગવું રે;	૧
બલભદ્ર ઠેરી ધરુણી, નિદ્રાએ ન પોઢશે રે,	
અનિરુદ્ધને તેલ સિંચારો કે રેવતી ભગવું રે;	૨
પ્રહુમન ઠેરી ધરુણી, નિદ્રાએ ન પોઢશે રે,	
અનિરુદ્ધને તેલ સિંચારો કે રતિરાણી ભગવું રે;	૩
બ્રહ્મા ઠેરી ધરુણી, નિદ્રાએ ન પોઢશે રે,	
અનિરુદ્ધને તેલ સિંચારો કે બ્રહ્માણી ભગવું રે;	૪
સૂર્ય ઠેરી ધરુણી, નિદ્રાએ ન પોઢશે રે,	
અનિરુદ્ધને તેલ સિંચારો કે સૂર્યાણી ભગવું રે;	૫
બાણાસુરની ધરુણી, નિદ્રાએ ન પોઢશે રે,	
ઝોખાખાધને તેલ સિંચારો કે રૂપવતી ભગવું રે;	૬
કૌભાડ ઠેરી ધરુણી, નિદ્રાએ ન પોઢશે રે,	
ઝોખાખાધને તેલ સિંચારો કે પારવતી ભગવું રે;	૭
ગણપત્ય ઠેરી નાર, નિદ્રાએ ન પોઢશે રે,	
ઝોખાખાધને તેલ સિંચારો કે સિદ્ધિ શુદ્ધિ ભગવું રે.	૮

કડવું ૬૨ અં

હલહલ દાયિણી રાજુગારી રે, તે ઉપર રત્નજડિત અંગાડી રે,
તે ઉપર અનિરુદ્ધની માડી રે, પેહેરેણુ પેહેરી છે રે સાડી રે; ૧
માથે તો મોડ બમરીએ ઝળકે રે,

દાથમાં તો રૂડો રામચુદીવો લળકે રે,
સાત પાન, શીરૂપ સોપારી પોશમાં રે,

ટબકું દીધું છે વરને માલે રે; ૨

વરગમ્મ થયા અસવાર રે, આવી અંતરિક્ષથી ઘોડી ઊતરી રે,
તેહેને ખૂંજીએ કુંકુમ કુલ, ચંચલ ચરણે ચાલતી રે; ૩

ઘોડીનું કોષ ન કળી શકે મૂલ, અનિરુદ્ધજીની ઘોડી. ૪

મોહારડે મણિ મોતી જઝ્યા, તેહેનાં હીરે જડિત્ર પલાણુ રે,
થનકે થનકે નાયતી રે, ઘોડીનું પાંચકલ્યાણી નામ રે;
અનિરુદ્ધજીની ૫

સ્ફૂટિકનાં બે મેગઢાંઢાં પાયે ધરિયાં પલાણુ રે,
તેહેની શોભા શી ઠહું રે, ઘોડીને પરવાળાંનાં પલાણુ રે;
અનિરુદ્ધજીની ૬

સનકાદિક શિરછત્ર ધરે રે, ઢાંહે હિલ્લ ચમર ઢાળે રે,
અકૂરે છત્ર ધરી રહ્યા રે, આગળ વેદ બણે પ્રહાપ રે;
અનિરુદ્ધજીની ૭

ચંદ્ર સૂરજ ત્યાંહાં ઝમઝમ્યા રે, નારદ વુંજરુ વાય રે,
દેવદુહિ ગરગડે રે, આગળ ઇન્દ્ર રહ્યા છડીદાર રે;
અનિરુદ્ધજીની ૮

રાજાએ નગર સોહાવિયું રે, કાંઈ ભલી શયુગારી વાટ રે,
પવન પતાકા ઝળહળે રે, બલાં નગર સોહાવ્યાં વાટ રે;
અનિરુદ્ધજીની ૯

હીડે હલવર હાથયો રે, ધણી ઊલટ અંમ ન માય રે,
સારાં છાંટયાં છાંટણાં રે, મળી માનુની મંગળ ગાય રે;
અનિરુદ્ધજીની ૧૦

ખૂંખવા આવી પ્રેમદા, પતરીસ ભમરીની મોડ રે,
તેહેની શોભા શી ઠહું રે, ઉપર ધરસાદીની સોડ રે;
અનિરુદ્ધજીની ૧૧

ધૂંસળ મુશળ રવાઇ, ઓરેસરી મંપુટ ને ત્રાઠ,
 ધડી પીડી ઉતારિયા રે, વરનું તિલક કરીને તાણું નાક;
 અનિરુદ્ધજીનીં ૧૨

મળે ઘાટ નાખીને લાવિયાં રે, [એ તો] માલરા મોઝાર,
 ઠરે પાયે સંપુટ અપિયા રે, ત્યાંહાં તો વત્યો જેજેઠાર;
 અનિરુદ્ધજીનીં ૧૩

એ ઘોડી જે માય અને સાંભળે રે તેહેને ગંગા નાલાનાં પુણ્ય,
 વાંઝિયા તે પુત્ર પામે, વળી નિર્ધન પામે ધન;
 અનિરુદ્ધજીનીં ૧૪

ઠડવું ફડ મું

શબ ધનાઝી

લોક સકલ ત્યાં આવિયા જેવા અનિરુદ્ધજી જાન રે,
 નીરખતાં મનમાં ભાવિયા, દીઠા ત્રિશુવન ભગવાન રે; ૧
 માણેક મોતીડે વધાવિયા, બાંધ્યાં તરિયા તોરણ દાર રે,
 મોતીડે લોક પુરાવિયા, ધણું હજે અસુરની નાર રે; ૨
 ઝોઝવ મંગળ અતિ ધણા મંદિર પ્રત્યે થાય રે,
 ઘોર ધણા થાય વાળિંગના, ત્યાંહાં માનુની મંગળ ગાય રે; ૩
 વૃષ્ટિ થાય બહુ પુષ્પની, ત્યાંહાં મધિવ અપહરા માન રે,
 લોક જોડે, અતિ શોભતી દીસે છે અનિરુદ્ધજી જાન રે; ૪
 બંદીજન જશ વણુવે, થાય નાટ્યારત્ની ચંદ્રચંદ્રિકાર રે,
 બાણાસુર હોડે મલપતો, નારીને હૈયે હર્ષ અપાર રે; ૫
 અનિરુદ્ધને નવરાત્રાને આવી સુંદર નાર રે,
 ખાવના ચંદન કરતૂરી મુગધિ અનેક અપાર રે; ૬
 ડમરો મરુઓ ને મોમરો, માલતી ચંપાના છોડ રે,
 શેષ ભરે ને ડગલું ભરે, અનિરુદ્ધના પોંક્યા છોડ રે. ૭

આનેઠે બેઠા વરરાયણ રે, નવરાવે નાની નાર રે,
 ઉત્તમ ઉદક અણુવિયા રે, ભરિયા ગમાજલ માટ રે, ૮
 કાકણ તેહેના ખલમલે, પેહેયાં સોનેરી ઘાટ રે,
 ઝલકે નાર્ય જાણે વીજળી, વેણી જાણે વાસુકિ નાગ રે, ૯
 યમ ભરે ભામિની હર્ષણુ, ઝણહણે તે હરનો નાદ રે. ૧૦

(કંઠપું ૬૪ મું)

ત્યાહાં તો ધ્રુવા વટે સાવધાન રે, સૌભાગ્ય રેણી,
 રાય આપે છે કન્યાદાન રે, સૌભાગ્ય રેણી, ૧
 ત્યાહાં તો પેહેણું મગલ વરતાય રે, સૌભાગ્ય રેણી,
 ત્યાહાં તો દાન અપરિમિત યાય રે, સૌભાગ્ય રેણી, ૨
 ત્યાહાં તો ખીજી મગલ વરતાય રે, સૌભાગ્ય રેણી,
 ત્યાહાં તો અશ્વના દાન અપાય રે, સૌભાગ્ય રેણી, ૩
 ત્યાહાં તો આવે સત્યવાદી રાય રે, સૌભાગ્ય રેણી,
 ત્યાહાં તો ત્રીજી મગલ વરતાય રે, સૌભાગ્ય રેણી, ૪
 ત્રીજે મગલ ધેતુનું દાન અપાય રે, સૌભાગ્ય રેણી,
 દાન લે છે શીખમવાન રે, સૌભાગ્ય રેણી, ૫
 ત્યાહાં તો ચોથું મગલ વરતાય રે, સૌભાગ્ય રેણી,
 આખા કૃત્તી સહિત બહાર રે, સૌભાગ્ય રેણી, ૬
 એહેવા મગલ વરત્યા ચાર રે, સૌભાગ્ય રેણી,
 લાવ્યા બાણમતી કસાર રે, સૌભાગ્ય રેણી, ૭
 તે તો પ્રીતે છે ચાર વાર રે, સૌભાગ્ય રેણી,
 માહે ધૃત સાકરની ધાર રે, સૌભાગ્ય રેણી, ૮
 ચાર સૌભાગ્યવતી કેહેવરાવે રે, સૌભાગ્ય રેણી,
 ધૃત કસાર અશન કરાવ્યું રે, સૌભાગ્ય રેણી, ૯
 ત્યાહાં તો અનિરુદ્ધ પરણીને બિઠયા રે સૌભાગ્ય રેણી,
 દિવસે સોનેચે મેઘ નૂઠયા રે, સૌભાગ્ય રેણી,

કડવું ૬૫ મું

(મૂળમાં અહીં બાલણનું એક કડવું છે, જે અગ્રે પુરવણીમાં આપ્યું છે.)

આપ્યું મેહેલ્યું સર્વે પોહોત્યું, કન્યાને વળાવો, વેહેવાઇ,
 દક્ષિણનાં ચીર રુકિમણીને આપો, માહારા વેહેવાઇ; ૧
 અમરાઈનાં છાવણ રાણી સતમામાને આપો રે; ૨
 મગિયાં તે માંગરોળનાં રાણી જાંબુવતીને આપો રે; ૩
 પાંચ પટોળાં રાણી રેવતીને આપો રે; ૪
 શણિયાં મુગટા પામરિયાં પટકાસૌ જાદવને વેહેંચી આપોરે; ૫
 રથ ઘોડા ને પાલખી તે સદુ જાદવને વેહેંચી આપો રે; ૬
 સદુ પામ્યા રે પેહેરામણી ને અડવા રણા ભગવાન,
 ઓ ચાલી ઓ ચાલી રે પેલા જાદવરાયની જાન. ૭

કડવું ૬૬ મું

ઝોખા ચાલી રે ચાલણહાર, સહિયર વળાવાને સંચરી,
 ઠાઈ લાવે એકાવલ હાર, ઠાઈ લાવે સોનાનાં સાંકળાં; ૧
 ઠાઈ લાવે રે શણુગાર ઝોખાખાઇને આપવા,
 ઝોખા! જીભી રેહેહો, ખૂંડી! ઝોરી આવ, દીકરી, ચાપણ પારકી; ૨
 બોલી બાઇ રે ચિત્રબેખા, ઝોરી આવ્ય, આવ્યાં બાઇ રે,
 આત્રે, સોનાનાં સાંકળાં, બોલ્યાં બાઇ રે;
 તુંને આપું એકાવલ હાર, લાવ્યાં બાઇ રે; ૩
 માહારી સહિયરમાં તું તો બધી, બોલ્યાં બાઇ રે;
 જઇ લાવી મુજ બરચાર, લાવ્યાં બાઈ રે; ૪
 નિત્ય જામતી શીરણુછોડ, બોલ્યાં બાઇ રે,
 ત્યાંહાં મુજને સંભારજે, લાવ્યાં બાઇ રે; ૫
 એટલે પોહોત્યા મનના ઠોડ, બોલ્યાં બાઈ રે. ૬

કડવું ૬૭ સું

ઓખાગાર્ધ તો સાસરિયે હવે જાય રે,
માતુની મળા મંગલ ગાય રે; ૧
ઓખાબાઇને લાડીકચોલાં અપાય રે,
રથ અગ્રે શ્રીફળ ત્યાં વધેરાય રે; ૨
ઓખાબાઇને ત્યાંહાં શિખામણુ દેવાય રે. ૩

કડવું ૬૮ સું

સાસરિયાના સાથમાં તું ડાહી થાજે, દીકરી,
તને શિખામણુ દેજ તે તુ રખે જાતી વીસરી; ૧
સાસરિયાના સાથમાં ધનધન પગ નવ માંડીએ,
વડસસરો બેઠા હોય તો પિતાને કામે જાણીએ; ૨
સાસરિયાના સાથમાં કાર્ધ કેહે તો હાજી કીજીએ,
પરપુરુષ જો જાતો હોય તો વાત કરતા ખીલીજીએ; ૩
સાસરિયાના સાથમાં હસી તાળા નવ દીજીએ,
પિયુને પરમેશ્વર જાણી પગ ધોઈને પીજીએ; ૪
સાસરિયાના સાથમાં તે સાહામું નવ બોલીએ,
સાધુ નથુંદ વઢતા હોય તો તેહેને માળો નવ દીજીએ; ૫
સાસરિયાના સાથમાં તું ડાહી થાજે, દીકરી,
તને શિખામણુ આજ દીધી તે રખે જાતી વીસરી. ૬

કડવું ૬૯ સું

આવ્યો આવ્યો નગર ધુતારો, લાખેણી લાડી લઈ ગયો રે,
આવ્યો આવ્યો દારકાનો ચોર, " " " ૧
જેણે રણવગડામાં ચાર્યા દોર, " " " ૨
એ તો રાક્ષાવર રણજી કિશોર, " " " ૩

આબ્યો આબ્યો દહીંનો દાણી, લાખેણી લાડી લઈ મયો રે,			
જેણે રાધાજીની ચૂંદડી તાણી,	”	”	” ૩
હાયો હાયો બાણાસુર રાય, કલ્યાણુરાય જીતિયા રે,			
તે તો કન્યા લઈને જાય,	”	”	” ૪
રાણી રુકમણી પૂજવાને જાય,	”	”	
તે તો ગોત્રજ આગળ જાય,	”	”	” ૫
તેના કંઠેણ દોરા છેડાય,	”	”	” ૬

કંડવું ૭૦ મું

તાહારા બાપનો બાપ તેડાવ, લાડીલી, આ દોરડો ક્યમ છૂટે ?			” ૬
તાહારે દોરડિયે શત ગાંઠ,	”	”	” ૭
તાહારા કુબ્જ પિતાને તેડાવ, છેમાળા	”	”	
તાહારી રુકમણી માને તેડાવ,	”	”	” ૨
તાહારો પ્રભુમ્ન તાત તેડાવ,	”	”	”
હવે ગીત ગાય જનરણી, લાડીલી,	”	”	” ૩
ખજાજીની વાળેલ ગાંઠ,	”	”	”
તાહારા બાણાસુર બાપને તેડાવ,	”	”	” ૪
તાહારી બાણમતીને તેડાવ,	”	”	”
તાહારો ઈશ્વર તાત તેડાવ,	”	”	” ૫
તાહારી પારવતી માત તેડાવ,	”	”	”
તાહારા ગણપતિને તેડાવ,	”	”	” ૬
સિદ્ધિ જુદિ બોજાઈને તેડાવ,	”	”	”
તાહારી ચિત્રસેખાને તેડાવ,	”	”	” ૭
ઔખા, છેડો દોરડો, એમ જાલવ-જીવતી ગાય,			
બેડી ગાંઠ તે દઢ કરી, પછુ સડક છૂટી જાય.			” ૮

કડવું ૭૧ મું

દોરડા છૂટ્યા લાડકે ને માનિની મંગલ ગાય,
આનંદ બિપ-યો, ઓખાખાઈ સાસુને પડિયાં પાય; આનંદ ૧
વહુ સહુ સાસુને પગે પડી પથુ ન પડી માહારે પાય, આનંદ ૨
જાંજીવતી રિસાઈ બેઠાં, ધરમાં અન્ન ન ખાય; આનંદ ૩
શ્રીકૃષ્ણજીના ધરમાં વળતી બલી ધમાધમ થાય; આનંદ ૪
જેમતેમ કરીને શ્રીકૃષ્ણજીએ ઓખાને સમજાવ્યાં; આનંદ ૫
છતાં સાસુ મર્મે બોલ્યાં, વહુવર, દગ તમ્યો કાઢાવ્યાં; આનંદ ૬
પંચ શબ્દ વાજિંત્ર વાળે, સહુ મનાવી ઘેર આવ્યાં; આનંદ ૭
વડસાસુ સહુકોને સંતોખો, અખંડ હેવાતન થાપો; આનંદ ૮
ગુફમણીએ મેહેણું દીધું, બહું ક્યું સહુ કામ; આનંદ ૯
અમારા પુત્રને હરી ગયાંતાં, પથુ આવ્યાં અમારેધામ; આનંદ ૧૦
બહું ક્યું વહુજી ! તમ્યો પધાર્યાં, વાયો જેજેકાર; આનંદ ૧૧
અખંડ એવાતણુ મુખ ભોગવળે, યજ્ઞે પુત્ર પરિવાર; આનંદ ૧૨
પુરી દારકાં પરમ મનોહર દીસે જાકઝમાળ; આનંદ ૧૩
વહુ પુત્ર ધરમાં પધાર્યાં, જે જે થી રણુહોડ; આનંદ ૧૪

કડવું ૭૨ મું

રીતભાત પરિપૂરણ થઈ ને જિજ્યા કૃષ્ણના તન,
જૂજુઆ વસવાને કાળે આપ્યાં રે ભવન; ૧
એકવાર શ્રીકૃષ્ણે ઓખા ખોળામાં બેસારી,
માગવું હોય તે માગી લેને, તું છે વહુઅર માહારી; ૨
માહારા બાપને આપો દીકરો, સ્વામી શ્રીભગવાન,
ભગવાને આપ્યો દીકરો તેહેનું ગયાસુર નામ; ૩
બાથાસુરનો ગયાસુર તે વંશવધારણ થાય;
ઠહી કયા ને સંદેહ ભાગ્યા, પરીક્ષિત લાગ્યો પાય; ૪
શુકદેવ, અમને પાવન કીધો, સંભળાવ્યો મહિમાય; ૫
શ્રોતાવક્તા સંભળે, નહિ પામે તે ગર્ભનો વાસ;
ઓખાદરણ પરિપૂરણ થયું, કહે છે વિધ્યુદાસ. ૬

પુરવણી

ભાલણનું ઝોખાહરણ^૧

. એક ટૂંક કડવું

રાજ ગોરવ

બાણામુર ગોરવ નોતરે સર્વ સાયશું રે;
 શ્રીકૃષ્ણને મેહેલ પધાર્યો મુંડર માતશું રે; ૧
 તમ્યો ગોરવે વેહેલા પધારજ્યો, સહુઠો આવજો રે,
 સાથે માણમની રીત ગમે તેહેને લાવજો રે; ૨
 ઝોખાની માઠી આવિયાં ન્યાંહાં પર ને લાડી રે,
 આ કુંકુમે પૂજ્યા પાય, જઈ પાયે પડી રે; ૩
 તમ્યો ગોરવે વેહેલાં પધારજો, કહું, ઘોડે ચડી રે,
 હું તમને લાશું છું પાય, કહું છું કર જોડી રે; ૪
 અનિરુદ્ધની માઠી બોલિયાં, રીત અમારી રે,
 તે સેષશું સધળી ચાર, પરહણ જે કરી રે; ૫
 ગોરવ મનાવીને આવિયાં હોલતાં માહાલતાં રે,
 હલહલ દરાવીને રાયે કીધાં રાંધણાં ચાલતાં રે; ૬
 ગોરવ નુતરતાંય વચ્ચે શું નીપજ્યું રે,
 ઘેર મીઠાખોલી નાર તેણે સહુ નીપજ્યું રે; ૭
 જાલવ ફેરી જાન સર્વે જોડશું રે,
 આઘ્યા જાલવજી મહારાજ હરપન કોડશું રે; ૮

૧. ભાલણની છાપવાણું ગોરવ નોતરવાનું આ કડવું નાહરના ઝોખા-
 હરણના કડવા ૪૧ અને મળવું આવે છે, (જુઓ પૃ. ૧૭૭ અને પાઠાંતરે
 પૃ. ૧૦૪) આમ છતાં વિગતની દૃષ્ટિએ જેક વચ્ચે અંતર જણાય છે.

આજી આપી રાય, સહુ જોડા થયા,
 નાહા હજોદક નીર, મદિરમાં ગયા; ૯
 આખળિયા તકિયા ધણા, ઝારી ને લોટડા,
 ખેસણાં બહુ વિવેક દોસે ફૂટડા રે, ૧૦
 બાવન પરની યાળા, સોનાના - વાટકા,
 પીરસે નારી પરમાલી (?), જમનારા લાડકા રે; ૧૧
 સામગ્રી સહુ શી કહું, મેવા બહુ ધણા રે,
 ટોપડું ને દૂધપાક, શાકરિયા ચણા રે; ૧૨
 તલસાંકળી ને દહીંચરાં, શેવ છૂટી કળા રે,
 ખોભલે પિરસાવે ખાંડ, મરકી (?) બે પડી રે; ૧૩
 ખાખ જલેથી ને પેંડા, મગદળિયા મસમસે રે,
 ઘેમર મોતી ચૂરમાં જમતાં સહુ દસે રે; ૧૪
 બહેકે બહાજે રાંધિયો (?), તેહેમાં સાકર બેળા રે,
 ગૌરીનાં તાબ્યાં ઘીન, દસે તે વેગળા રે; ૧૫
 ગોર ગળ્યો કંસાર ને પોળા પાતળા રે,
 સાકરનો છે સ્વાદ, ઢેળાં રસ કાતળા રે; ૧૬
 માલપુઆનાં માંન, મોગદળા, મલપાપડી રે,
 જમવા બેઠી જન - જાદવની બાપડી રે; ૧૭
 ગોટા, ગળ્યાં તડણુચાં, આંખાની સાખચુ રે,
 રાની ગિજેરાં ને ફાલસાં, દાદમ દ્રાખચું રે; ૧૮
 શાક નાવે પાર, રચના શી કહું રે?
 વાલોળ ને વત્યાક, શાક સમારિયાં રે;
 ટિંડોરાં છમકાર ધણું છમકારિયાં રે, ૧૯
 આરિયાં તૂરિયાં શાક સરવે સમારિયાં રે;
 કારેલાં કંઠોડાં ગ્રેમે વધારિયાં રે, ૨૦
 સુવા તાંદળજની બાજી મદિર આજિયાં રે,
 મૂળા મોગરી મેથી સર્વે વખાણિયાં રે; ૨૧

ચોળા ગવારની શોંગ ને તળા સરસિયે રે,
 ડોડી બરૂચી બાજી સરવને પીચીએ રે; ૨૨
 ઢાળાં વડીનાં રાયતાં તીખાં ને તમતમં રે,
 છાશ ઘણી છમકારિયાં, રાખ્યાં છગછગાં રે; ૨૩
 અથાણાનો નાવે પાર, રચના શી કહું રે?
 માંહેં રાયતી ઢેરી ને લોણુ, કરમદાં ઢેસર રે; ૨૪
 શીતળ જળ ફેરવાવોને રે તરસ્યા પીજીએ રે,
 કોરાં ચણાણાં માંહેં ઢેરી અથાણાં ઘીજીએ રે; ૨૫
 દાળભાતમાં ન્યમ પેવાટડીનો સડકો રે,
 તેહેની બેડે રવાદ પાપડનો બડકો રે; ૨૬
 દૂર કયો કમોદનો તે સદુને ગમે રે,
 દાળ ચંપાના હોડ શી આણી, વાહાલે સદુ જમે રે; ૨૭
 ઘેનુની છાશોની રમણી, રૂરનો કરમલો રે,
 માંહેં દહીં ને જીરાણુ, જમતાં ઢેહે બલો રે; ૨૮
 લવિંગ સોપારી એલચી ખીડાં બંધાવિયાં રે,
 ખીડલે ખાસક પાન સોને આપિયાં રે; ૨૯
 ધસળન સદુ શ્રીકૃષ્ણનું તે સખનું જમ્યું રે,
 એટલે બાલજી પ્રજુ રઘુનાથ જમતાં વાહાણું થયું રે. ૩૦

૧. વાદ=છાશમા રાઈ ક્રીણીને મેળવી એમાં કુદીનો તથા પાકો
 કેળાં નાખવાથી ને જને તે. ૨. દૂર=ભાત. ૩. જીરાણુ=જીરાજી=મીઠામાં
 દેણું જરું વગેરે ભેળવીને કરેલું. ૪. ધસળન=સાજન.